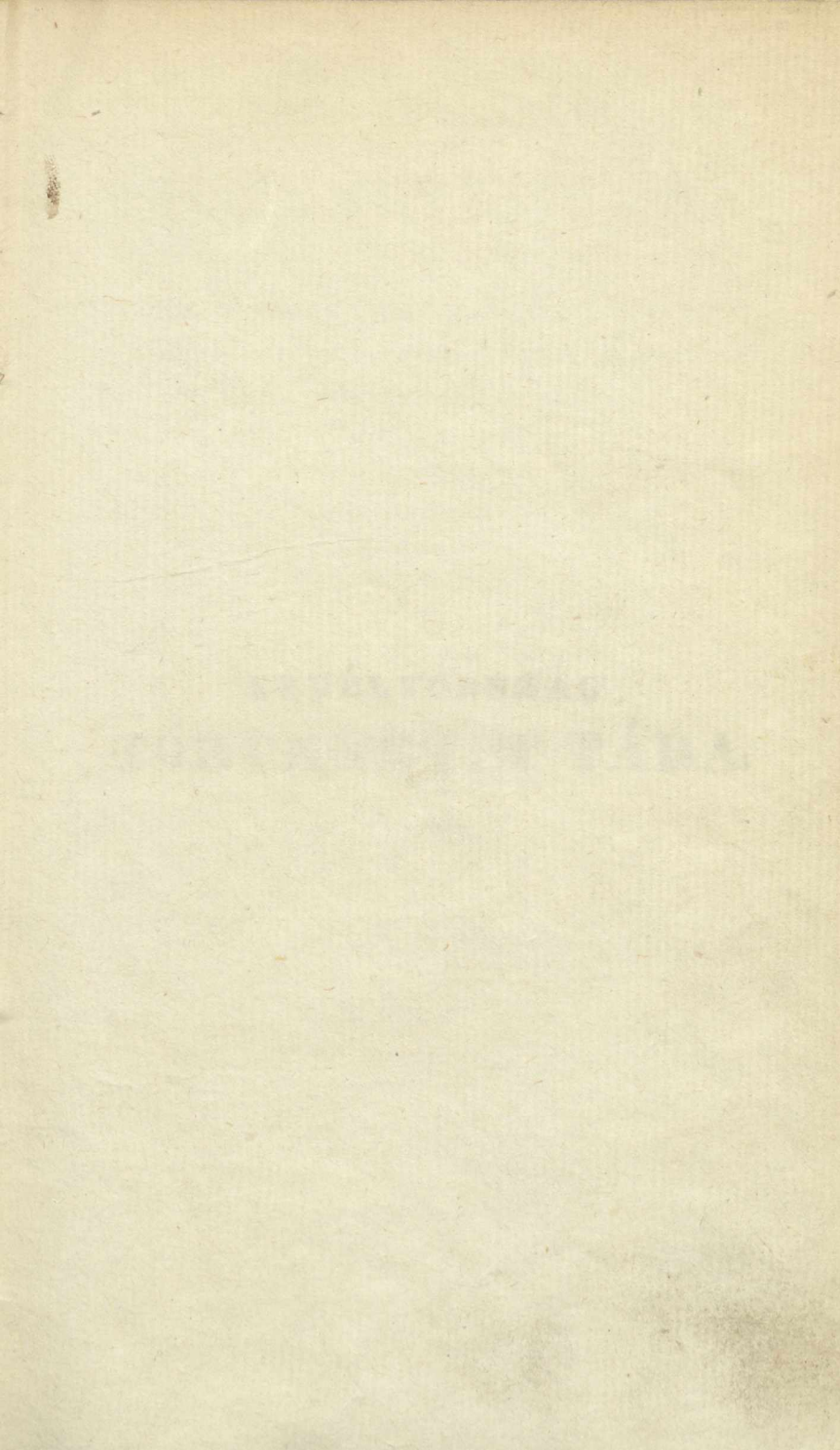

M. Tört. O.

836.

2

ERDÉLYORSZÁG'
TÖRTÉNETEI TÁRA.

0.15 0.15 0.15 0.15

ERDÉLYORSZÁG'

TÖRTÉNETEI TÁRA

**EGYKORU'S MAGYAR NYELVEN KÉSZÍTETT TÖRTÉNET-
IRATOK-, LEVELEK-, ORSZÁGGYÜLÉSI VÉGZÉSEK-
ÉS TÖRVÉNYCZIKKELYEKBŐL.**

KIADJÁK

GRÓF KEMÉNY JÓZSEF
és
NAGY AJTAI KOVÁCS ISTVÁN.

MÁSODIK KÖTET

1566—1613.

KOLOZSVÁRATT

ÖZVEGY BARRÀNÉ' ÉS STEIN' TULAJDONA

1845.

ERDELYORSZÁG.

TÖRTÉNETI TÁRA

542.010

BOFKÖRÜ S MACHAR NYELVEN KESZÍTETT TÖRTÉNET

IRATOR, LAZARUS, ORSZÁGOSÜLÉSI YRÓKÖSSÉ

ÉS TÖR/ENYÖZIKKELTEKÖD.

ELŐSZÓ

KADÁR

ELŐSZÓ 30 domb domb domb

GROF KEMENY TÖRTÉNET

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

MASODIK KÖTET

1500—1613.

Nyomatott a' kir. Lyceum' betűivel.

ÖZVEY BARRAS ES BÉLY TUDOMÁ

1545.

MAGY. AKADEMLIA
KÖNYVTÁRA

ELŐSZAVAK.

E' kötetben 30 darab adat foglaltatik. Közülök 8 már hajdan kinyomatott ugyan; mindazonáltal szükségesnek véltük most újra sajtó alá bocsátani: mert tartalmuk fontos, 's nyomtatott példányokban egyen kívül olyan ritkák, mint-ha csak eredeti kéziratokban léteznének. A' többit egyenesen hiteles eredeti kéziratpéldányok után adjuk, 's még is talán éppen a' legtekinteteseb osztálybelieknek nem mindenikét minden fogytatkozás nélkül; ezért azonban ha valakik feddendők, őseink azok, és nem mi.

Hazánknak 16-dik és 17-dik századokban nem lévén se nagyobb fontosságú, se magasb tekintetű történetada-

tai a' törvényeknél; alkatóinak szigoruan gondoskodniok kell vala, hogy azok hibátlan iratban forogjanak maguk között, 's jussanak által maradékaikra. Ámde ez nem történt meg. A' törvényeket néha férfiak szerkeszték, kik illy nevezetes működésre szükséges lélektehetségekkel nem ragyogának; ifjak irogaták le, kikben a' megkívántatott értelmesség, pontosság hiányzának; 's így a' hibáson szerkesztett czikkelyek még hibásabban irattak le, és mi bámító: legkisebb kijavítás nélkül hitelesítették is! Innen a' maig fenmaradt eredeti példányok, noha kevesek, tartalmaikra nézve nem mind egyeznek. Némellyikben szavak, sorok, sőt czikkelyek is fordulnak elő, mellyek a' másokban nem találtnak; vagy ebben ugyanazon határozat, rendelet más szavakba öntetett mint amabban.

A' törvényczikkelyek' hitelesítésében sem tartatott állandó gyakorlat, 's jegyei különbözők voltak: most csak Lecta; majd csupán a' fejdelem' neve; néha fejdelem' pecsétje vagy helyetteséé; sokszor fejdelem' pecsétje 's Lecta; olykor fejdelem' neve 's pecsétje; nem ritkán fejdelem' neve, pecsétje, 's a' cancellarius' neve 's.t.b. Ezért megeshetik,

Tárunkban ez vagy amaz országgyűlés' törvényei nem éppen úgy nyomattak ki, mint olvasóink talán máshol látják; de róla nem tehetünk. Mi olly eredeti példányokat másoltunk sajtó alá, millyeneket kaptunk, 's e' tekintetben, véleményünk szerint, csak akkor hibáztathatnánk, midőn azok, miket nyújtunk, nem egyeznének ama' példányokkal, mellyekből nyújtjuk.

Némelly bírálgatni szerfelett buzgó, kik körülményeinket megfontolni vagy nem tudják, vagy nem akarják, fogják hihetőleg mondani: „kötelességünk volt volna nekünk kiadóknak, idő-, fáradság- 's költség- áldozattól — bármilly nagytól sem rettegve — törvényeink' fennmaradt kéziratpéldányait mind felkeresni, közülnök a' hibátlant adni, 's csak azon esetben, midőn ollyant nem találánk, a' nétalán fogyatkozásost elfogadni.“

Kötelességünk talán, ha honunk' fiai, kik régi eredeti példányok' birtokában vannak, azokat velünk tudatják és szabadon használnunk engedik vala; de ezzel teljes mértékben dicsekedhetni — nincs szerencsénk. Kik tehát merőben hibátlant kívánnának tőlünk, azok lehetetlenséget követelnének.

‘S velök a’ lehetetlent kívánók’ osztálya nincs még kimerítve. Mások tudniillik ohajtják: ,bár minden adatinkat hüven azon írásmód szerint nyomatnók ki, mellyel eredetileg irattak.’ Ezeknek csak ennyit jelentünk: 16-ik és 17-ik századokban több olly vonásozott és pontozott betük divatoztak, mellyek szokásból már kimaradtak, ‘s azért a’ kolozsvári könyvnyomó intézetekben ma nem is találtnak; minekokáért adatinkat eredeti írásmódkép nyomatnunk, ha czélunk szerünek látnók és akarnók, sem lehetne.

Azonban kik mind azt, mit mi lehetetlennek látunk, ‘s tapasztalunk, lehetségesnek tartják: ám lépjenek helyünkbe. Mi pályánkért ellenök csatára nem kelendünk, sőt önként nekik engedendjük: történeti adatok’ közrebocsátásából a’ rájuk háromlandó anyagi hasznót és sugárzandó dicsóséget nem irigylvén; ellenben ha többet, jobbat teendének, mint mi teheténk, ‘s talán teendhetünk, azon tiszta szivünkben örülvén. 1839.

GRÓF KEMÉNY JÓZSEF

és

NAGY AJTAI KOVÁCS ISTVÁN.

FOGLALAT.

I. RÉSZ.

BORSOS TAMÁS

ELŐVILÁGOSÍTÁSUL

Lap.

A' KIADÓKTÓL 3

Vita vel potius peregrinatio totius vitae
Thomae Borsos de Maros Székely
Vásárhely stb. 15

1. 1586-ban majus' 1. napjára Enyedre
hirdetett országgyűlés' törvénycikkelyei 44

2. 1595-ben aprilis' 16-ik napjára Gyula
Fejérvárra hirdetett országgyűlés' tör-
vénycikkelyei 51

3. A' lugasi tanácsnak 1602-ben augusztus'
7-ik napjáról Básta Györgyhöz, II. Ru-
dolf' Erdélyben levő hada' fő generál-
jához küldött levele 72

4. Borbély György, Solymos' vára ellen
rendelt hadcsapat' főparancsnoka 1602-
ben Déva melletti táborából Básta
Györgyhöz, II. Rudolf Erdélyben levő
hada' fő generáljához 75

5. 1602-ben december' 10-ik napjára Fe-
jérvárra hirdetett, 's a' magyar és szász
nemzet által ottan tartatott gyűlés' tör-
vénycikkelyei 77

6. Bocskai István' 1606-ban majus' 3-kán Kassán kelt utasítványa Czobor Mi- hálynak, Baresai Jánosnak és Hoffman Györgynek, mint a' budai basához és német császári biztosokhoz béke felől alkudozásra küldött követeknek szá- mukra	85
7. 1607-ben junius' 10-ik napjára Kolozs- várra hirdetett országgyűlés' törvény- czikkelyei	91
8. Gyulai Pál' 1592-ben october' 25-kén Abafájáról Gerendi Jánoshoz irt levele	95
9. Szamosközi Istvánnak 1608-ban janua- rius' utolsó napjáról Fejérvárról György Deákhoz irt levele	124
10. Hoffman György, Barkóczi László és Ló- nyai András országos követek' 1608- ban martius' 4-kén Kassán kelt jelen- tése, minő sikerrel értekeződtek Bátho- ri Gáborral a' lázongó hajduk' leszállí- tása iránt	127
11. 1608-ban martius' 3-ik napjára Ko- lozsvárra hirdetett országos gyűlés' tör- vényczikkelyei	131
12. Báthori Gábornak az erdélyi fejedelem- ségre való választásakor iratott condi- tiók, és ugyan akkori juramentumának formája, melly in anno 1608 irattatott	140
13. 1610-ben martius' 25-ik napjára Besz- terczére hirdetett országgyűlés' törvény- czikkelyei	141

14. Gróf Thurzó György' levele 1609-ik évi october' 6-ikáról Bécsből Maghocsi Ferenczhez, Beregvármegye' ispánjához 's felső Magyarország' fő kapitányához 161
15. Bocskai István fejdelem' levele Kassáról 1606. martius' 10-ről Maghocsi Ferencz tanácsoshoz, Torna- 's Beregvármegyei főispánhoz 162
16. 1611-ben aprilis' 23-ik napjára Szebenbe hirdetett országgyűlés' törvényczikkelyei 165
17. II. Mátyás magyarországi király és Báthori Gábor erdélyi fejedelem között 1610-ben augustus' 15-kén Kassán meghatalmazottak által kötött szövetség; Erdély' rendeinek ugyanazon esztendőben september' 6-ik napján hozzájárult helybenhagyásával és megerősítésével együtt 175
18. Bethlen Gábor' levele 1611-ből junius' 21-ikéről Déváról Rédei Ferencz fejedelmi tanácsos-, váradi főkapitány- és biharvármegyei főispánhoz 189
19. 1611-ben october' 10-ik napjára Kolozsvárra hirdetett országgyűlés' törvényczikkelyei 192
20. Körösi Istvánnak, a' Portától jövő ügyvivőnek, Havasalyi Péternek és Zsúki Benedeknek 1612-ben junius' 27-dik napján Tergovistiából Báthori Gábor fejedelemhez írt levelök 198
21. 1612-ben majus' 15-ik napjára Sze-

benbe hirdetett országgyűlés' törvény- cikkelyei	202
22. 1612-ben november' 20-dik napjára Szebenbe hirdetett országgyűlés' tör- vénycikkelyei	221

II. RÉSZ.

Itinerarium ad fulgidam Portam ottoman- nicam Thomae Borsos	233
Szkender basának 1613-ban october' 18-ik napján Keresztes' mezejéről Er- dély' rendeihez irt levele	251

III. RÉSZ.

ELŐVILÁGOSÍTÁS

A' KIADÓKTÓL	257
Rerum in Transsilvania anno Domini 1613 toto mense octobri gestarum ordo et series etc.	263
1. Erdélyországnak 1613-ban october' 21- dik napján Kolozsvárról Báthori Gá- bor fejdelemhez intézett bucsuzó levele	266
2. Mikola Jánosnak mint ország' szónokának Bethlen Gábort fejdelemségébe 1613-ban october' 23-ikán béiktató beszéde .	271
3. Ugyanazon Mikola János által ugyana- zon nap mondatott hálaadó könyörgés	276
4. 1613-ban october' 22-ik napjára Ko- lozsvárra hirdetett országgyűlés' tör- vénycikkelyei, a' Bethlen Gábor fej- delem eleibe szabott feltételekkel együtt	278

5. Géczi András, Báthori Gábor' udvari
 lovas katonaságának kapitánya által
 1613-ban october' 27-ikéről Várad-
 ról Erdélyország' rendeihez a' Báthori
 Gábor' megöletéséről küldött levél. . 289

Nyomtatási hibák.

12-ik lapon	1-ső	sorban	gyarmati	gyarmati	helyett.
52	„	8-ik	„ propositioját	propositioját	„
53	„	1-5	„ gyelmes	Kegyelmes	„
79	„	3-ik	„ gondotatit	gondolatit	„
88	„	2	„ hékesség	hékesség	„
90	„	11	„ instructionkat	instructionkat	„
116	„	33	„ pivilegium	privilegium	„
140	„	26	„ constitutones	constitutiones	„
158	„	30	„ atyányfiától	atyánkfiától	„
209	„	3	„ declaremusque	declararemusqu	„
211	„	4	„ Statuum	Statuum	„
234	„	28	„ énnéken	énnékem	„
289	„	1	„ ó	5	„

I. RÉSZ.

BORSOS TAMÁS.

ELŐVILÁGOSÍTÁSUL

A' KIADÓKTÓL.

Borsos Tamás született 1566-ban junius' 14-dik napján; atyja volt Borsos Sebestyén, Maros-Vásárhelynek több ízben birája, 's egy illy czímű kéziratban létező munkának: Krónika a' világnak lett dolgairól, írója; anyja kolozsvári születésű Hosszu Krisztina. Mint édes anyát, úgy első nőt is Kolozsvár adott néki, 's ifju korában: 1585-ben élete' 19-ik esztendejében vevén el onnan Huszár Borbárát. 1594-ben M. Vásárhelytt polgár lett. 1595-ben gondolatlanság halállal fenyegető veszélybe sodrotta.

A' szombatosok hazánkban mind inkább szaporodtak, 's úgy látszik, ő is közőkbe tartozott. Az ország' rendei aprilisban Fejérváratt tartatott gyűlésökben őket mint tilalmazott hitújítókat kinyomoztatni, megbüntettetni határozván, a' végzést Mindszenthi Benedek, udvarhelyszéki főkapitány, Udvarhely- és Marosszékből hevesen teljesedésbe kezdte venni; de a' tüzes kezdet közbe gördült fontosabb körülmény miatt czélzott véget nem érhetett.

Szinán török nagy vezér a' Dunán, Gyurgyevónál állított hidon, augustusban általjöve, Oláhország' vajdáját Mihályt meglakoltatni, hogy a' szultántól elszakadván Báthori Zsigmond erdélyi fejdelem' oltalma alá hajolt. A' szorongatott vajda se-

gítséget kért Zsigmondtól, 's ez nagy serget iparkodott harczterre kiállítani. A' székelyeket fejenként hadba szólította, 's mivel öszvegyűjtésöket egy felől Mindszenthí Benedekre bizta, ez megszűnt a' szombatosok' üldözésétől; meg a' haza 's fejdelem is: figyelmét most mindenkinek itthonn a' gyülekező hadak, künn a' Havasalföldében Erdély felé viharzó háború foglalván el. Zsigmond septemberben Fejérvárról Mihály segítségére indult; nagy számu serget vezetett Oláhországba; 's még sem minden erdélyi merészlett nékie diadalmat jóslani, sőt találtak igen sokan, kik hitték, hogy Színán rajta könnyen győzedelmet nyerend, és Oláhországot Erdélylyel együtt elfoglalandja. Ily hiedelemben voltak a' maros vásárhelyi szombatosok is; közülök tehát Borsos Tamás, Szabó Gáspár, Szabó Menyhárt, Ötves Miklós, Ötves Péter a' budai basának levelet irván, abban e' képpen nyilatkoztak és könyörögtek: „általláttuk azt, hogy nem halad immár továbbra, hanem az egy Isten elveszi a' birodalmat tőlök, és adja a' hatalmas császárnak a' magyarokat, és a' török nemzetségnek.“

„Könyörgünk azért mi szegény emberek azon a' hatalmas basának: hogy tegyen irgalmasságot azon a' napon mi velünk, melly napon ezt a' mi városunkat elrabolják és elfoglalják a' hatalmas császár' vitézi; hogy a' mi házainkat akkor megismerjék, olly jelt teszünk a' mi házainkra, hogy a' császár' vitézi azt nagy könnyen megismerhetik, és a' hatalmas császár' hadai minket ne bántsanak; mellyért a' hatalmas Isten megáldja a' hatalmas és győzhetetlen császárt, és az egész muzulman nemzetséget minden jó szerencsével.“

Ezen levél történetesen nem a' budai basához, hanem Zsigmond fejdelemhez jutván még Oláhországban létekor; parancsolatjából Vásárhelytt sok szombatos elfogatott, el Borsos Tamás is és Fejérvárra vitetett; de onnan elszökött, és három hónapig imitt amott rejtezve lappangott. Az alatt Zsigmond, Szinánt meggyőzvén, és a' Dunán túl üzvén, haza jött. Karácson tájatt Vásárhelyre Borsos is elékerült; * de szabadságát, mint maga vallja, csak nagy bajjal és veszteséggel nyerhette vissza.

1597-ben m. vásárhelyi jegyző, 1599-ben főbiró lett, 's ez időtől fogva a' közelebbi években Vásárhelynek fontos szolgálatokat tett, noha saját házában sűrűn érte a' szerencsétlenség: mert 1600-ban maga súlyos betegségben szenvedett; 1601-ben első neje meghalt, 1602-ben meg a' második is. Mielőtt ennek halála történt volna, kastélyt vagy várat kezdett építetni Vásárhelytt.

Veszedelmes korszakban élének. A' mindenfelé kóborló, dúló ellenség miatt csak kőfallal kerített városokban lakók, várakkal birók lehettek bátorságban életök- 's vagyonaikra nézve. Maros-Vásárhelytt nem vala vár, 's lakósai az őket megmegrohanó ellenség elől most erdők' sűrűjébe, majd

* Maros vásárhelyi Nagy Szabó Ferencz az oda való szombatosok itt röviden érintett történetét kéziratban levő krónikájában körülállásosan leírja, 's ezen megjegyzéssel végzi: „Ezt én Nagy Szabó Ferencz láttam és tudom, nem mástól hallottam; mert időmben télék el az a' tragoedia a' szombatosokon.“ — Nagy Szabó Ferencz öcsese volt Borsos Tamásnak; született 1581-ben Nagy Szabó Jánostól és Borsos Annától, a' Borsos Sebestyén' leányától és Borsos Tamás' testvér-nénjétől.

távol városok' várak' falai közé vándorlának el. Borsos Tamás másokkal egyetértve javaslá nekik: szent Ferencz' szerzete' hajdani zárdáját, melyet mult esztendőben az ellenség' tüze fellobogtata 's pusztává teve, alakítsák várrá; javaslata nem maradt siker nélkül. „Borsos Tamás“ — írja Nagy Szabó Ferencz, — „a' ki biró vala abban az 1602-ik esztendőben, a' város' népét egybegyűjté, és igen szépen a' dolgot eleibe adja a' népnek, és ékesen perorál előttök — mert eloquens ember vala — és szépen inti: hogy legyenek egy szívvvel 's akarattal ehhez a' jó dologhoz; ezt megértvén a' nép' nagyobb része, reája hajol; de némellyek így szólának: „„Mi soha abban nem fáradunk, hanem elöttünk az erdő és a' havas, oda menyünk.““ A' számosabb rész' hajlandósága 's akaratja Borsos tervére nézve kedvezőleg nyilatkozván, a' zárdá' váralakba hozását elkezdették 's pár hónap alatt használhatóvá tették; azonban sokáig és sokat kellett még küszködniök, építeniök, mig valóságos várrá átváltoztathatták.

1603-ban a' Básta György által Dézsre hirdetett országos gyűlésben székelyek e' vár' építését indulatosan ellenzették. Törvényök szerint, állíták, székelyföldön várnak lennie nem szabad; 's lerontatni kívánák a' vásárhelyit is. Két nap sürgették hévvel a' rontás' meghatároztatását. Borsos vásárhelyi követtársával Bodoni Bálinttal fogatlaná tudta tenni sürgetésöket mind Básta mind a' rendek előtt. E' gyűlés' folytában kifejtett ügyessége által sokat használt Borsos Vásárhelynek, 's önmagának is. Erdemeit megismertette a' rendekkel;

minek következtében **1605**-ben fejedelmi tábla' bírájává választatott éppen azon megyesi országgyűlés által, mely Bocskai Istvánt fejdelemmé tette.

1606-ban Vásárhely ötödik másod magával Bocskaihoz Kassára küldötte : ünnepélyesen szabadságlevelet és segedelmet kérni a' vár' tovább építhetésére. Bocskai kegyelmesen fogadta mind kettőjüket, 's segedelmül ideiglen a' városi bordézmát, a' kiváltságos levelet illető könyörgésekre nézve pedig — Nagy Szabó Ferencz' krónikája szerint, — e' választ adta : „ Jó híveim! abban is kedveskedem jó szívvvel ; de a' féle levélnek ország' és tanács' consensusából kell adatni, még pedig publicaltatni is, hogy ha legjobb módon akarjátok lenni ; mostan pedig itten sem tanácsim nincsenek egészen, sem gyűlés' ideje nincs, hogy a' dolog mindenképpen végbe mehessen ; sőt úgy lenne az legjobb módjával, ha mind erdélyi tanácsink 's mind pedig a' magyarországi tanácsink együtt lehetnének ; hanem el kell haladni mostanról, és rövid nap lemegyek Erdélybe, ott való dolgaimnak eligazítására, holott mind a' magyarországi mind az erdélyi statusok tanácsinkkal együtt ott lesznek, és azokkal közölvén a' dolgot, megadom a' privilegiumot. Ne legyen késő, mert úgy leszzen erősebb ; mostan is adok magamtól levelet ; addig ahhoz ragaszkodjatok, miglen azt véghez vihetitek, a' kit Erdélyben adunk, Isten velünk lévén.“

Eddig városi követségekben, ezután fejedelmekben forgott Borsos. Báthori Gábor a' fényes Portánál állandóul leendő ügyvivőjének (continuus orator — agens — residens) nevezé ki ötödik már **1612**-

ben, de parancsolatját az oda menetelre csak a' következő évben adá ki. Vévén ő azt, 1613-ban aprilis' 10-ik napján M. Vásárhelyről elindult, 's Szent Demeteren egyesülvén Balassi Ferenczczel, kit Báthori mint rendkívüli fő követet hasonlólag a' Portához küldé, útjokat Szeben, Fogaras, Tergovist, Nikápoly, Eskipolis, Kirkilissán keresztül folytatták; majus' 22-ikén Konstantinápolyba érkeztek, 's fejedelmöket az őt terhelő soknemű vádak ellen buzgóan ugyan, mindazonáltal nem elég sikerrel védelmezték. A' diván, melly előtt Báthorit Bethlen Gábor személyesen is hatalmason vádolá, annak tovább uralkodását mind Erdélyre mind a' török birodalomra nézve veszedelmesnek ítélvén: helyébe Bethlent akará fejedelemségre juttatni, 's akaratja teljesült. Bethlen october' 22-ikén Kolozsváratt fejdelemmé választatott, Báthori pedig ugyanazon hónap' 27-ikén Nagy Váradon megöletett.

Balassi már augustus' 24-ikén elbocsáttatott volt Konstantinápolyból; Borsos ott maradt még szinte egy évig, 's ezen konstantinápolyi mulatása alatt írta illy czímű két munkáját:

VITA, VEL POTIUS PEREGRINATIO TOTIUS VITAE THOMAE BORSOS DE MAROS SZÉKELY VÁSÁRHELY, JURATI ASSESSORIS SEDIS JUDICIARIAE ILLUSTRISSIMI PRINCIPIS TRANSSILVANIAE, ATQUE CONTINUI ORATORIS EJUSDEM ILLUSTRISSIMI PRINCIPIS APUD FULGIDAM PORTAM OTTOMANNICAM, IN MEMORIAM REVOCATA INTER GRAVISSIMIS NEGOTIIS, ET SCRIPTA CONSTANTINOPOLI PER IPSUMMET THOMAM BORSOS. IN ANNO A CREATIONE MUNDI 5573. IN ANNO DOMINI JESU CHRISTI 1614. IN ANNO MAHOMETIS PROPHETAE 1025. — És: — ITINERARIUM AD FULGIDAM POR-

TAM OTTOMANNICAM EJUSDEM THOMAE BORSOS, mely-lyek ivnagyságu papirosra egy más' végétiben írva, eredetileg Maros Vásárhelyt a' gróf Teleki-könyvtárban találtnak, 's általunk a' jelen kötetben közre bocsáttatnak.

Bethlen Gábor 1614-ben követeknek Bethlen István erdélyi kormányzót és Erdélyi Istvánt ország' tanácsosát, ügyvivőnek Tholdalagi Mihályt küldvén a' Portához; Borsost haza jöni parancsolta, * 's ő engedelmeskedett. „Báthori Gábor“ — beszéli Nagy Szabó Ferencz, — „expediálta vala a' Portára Borsos Tamás bátyámat, és ott volt continuus oratorságra, a' kit zálognak mondanak a' magyarok, de a' törökök kapitihának mondanak, és a' mig ez a' rossz dolog eltelék, ott lakék.“

„1614-ik esztendőben tavaszfélt (martiusban) Medgyesre Bethlen Gábor fejedelem gyűlést hirdete; úgy hallottam, hogy Segesvárra akarta hirdetni, de amazok nem engedték; a' Portára expediálta vala fő követnek Erdélyi Istvánt és Bethlen Istvánt, kapitihának Tholdalagi Mihályt, és azok készülnek vala; és egykorban jöve Borsos Tamásnak a' Portáról levele, mellyben a' lovait kéreti vala, hogy utána küldjék bé a' levelekkel, és azon leveliben írta volt, hogy menjek bé hozzája, nem lesz gonoszomra; én látván az írást, örömetst elkészülék és bémenék Erdélyi urammal fejedelem' akaratójából, és a' lovakat is utána bévivők; Erdélyi uram

* Bojti Gáspár Bethlenről írja: „Michaëlem Tholdalagium, continuum oratorem et agentem amplissimis commendans verbis: Thomam Borsos, virum non vulgari ornatum discretionē, redire jussit.“ Monumenta ungrica, pag. 401.

is 's Bethlen István uram igen nagy jó akarattal és becsülettel voltak hozzám mind menet és jövet.“

„Mit végeztek a' gyűlésben akkor, én azt nem tudom; de elbomolván a' gyűlés, Bethlen Gábor ott marada Medgyesben, és a' Portára expedíált urak oda menének hozzája, és én is oda mentem három lóval; onnat Berethalomba mentünk, onnat Fogarasba, 's onnat Brassóba, és onnat indultunk aztán Havasalföldibe a' Porta felé; indultam el házomból Konstantinápolyba die 18-a martii 1614-ben; jöttünk haza die 13-a augusti.“ Ekkor jött haza tehát Borsos.

Bethlen midőn 1613-ban a' drinápolyi divánban vádlóképpen lépett fel Báthori ellen; ennek akkori küldötteiről, Balassiról és Borsosról magasztalólag emlékezett; kitűnő, jeles ügyvivőknek nevezte őket, * 's hogy valósággal azok voltak, onnan is következtethetni, mert maga Bethlen később mind a' kettőt gyakran küldötte követségbe.

1615-ben majus' 6-ikán Nagy Szombatban szerződés kötöttvén II. Mátyás király és Bethlen fejdelem között, az ezt eszközölő biztosok Erdély' rendei' 's fejdelme' részéről Pécsi Simon cancellarius, Sarmasági Zsigmond, Balassi Ferencz, szé-

* Ezen szavaiban: „De quibus rebus universa saxonum natio, et imprimis integerrimus senator Joannes Bengnerus, universitatis legatus, atque adeo generosi et excellentes ipsius Bathorei continui oratores Thomas Borsos et Franciscus Balassi, si modo verum fateri velint, luculentum possunt perhibere testimonium.“ Monumenta ungrica, p: 332.

kelyek' generálja 's Udvarhelyszék' kapitánya — mind a' hárman fejedelmi tanácsosok, Borsos Tamás fejedelmi táblabíró, Rhoncz János szebeni polgármester, és Veres Pál segesvári tanácsos valának. *

1618-ban Borsos másodszor fejedelmi ügyvivő Konstantinápolyban; martius' 25-ikén indult el oda, 's 1620-ban aprilis' 28-ikán jött vissza M. Vásárhelyre. ** — Ezen követségről illy czímű munkát írt: Borsos Tamásnak második Portára való járásának közönséges historia(ja), mellyet obiter csak irtam meg az Konstantinápolyba. In anno Domini Jesu Christi 1618. Az eredeti kézirat — M. Vásárhelytől a' gróf Teleki-könyvtárban, — többnyire török módra simított papiroson apró, sűrűen összevert betűkkel 49 másodréti ivre terjed.

1625-ben Borsos ismét Magyarországra küldetett Kamuti Farkassal és Tholdalagi Mihálylyal együtt, mint felhatalmaztatott Bethlentől a' II. Ferdinánd császár és IV. Murad szultán közt megújítandó béke' eszközzésére, 's előttök történt a' gyar-

* Katona, Historia critica regum Hungariae. Tom. XXIX. p. 583—595.

** Hogy Borsos ezen időszakban ügyvivő volt, Bethlen is bizonyítja, midőn 1619-ben novemberben Balassi Ferencz internunciushoz írt levelében így szól: „Questa lettera ultimamente havemo scritto cola nostra mano propria, e non potendo scriuer' un'altra al nostro Agente Borsos Tamás per amor de grand' affari, pero questa gli mostrarete“ stb. Gabrielis Bethlenii principatus Traussilyaniae coaevis documentis illustratus. Tom. I. p. 78.

marti békekötés. * Miből állt ott kötelességek, mit miveltek? az a' jelen volt Tholdalagi Mihály' Emlékiratából, melyet az eredeti példány után Tárunk' harmadik kötetében szándékozunk közre bocsátani, ki fog tetszeni.

1626-ban Borsos Konstantinápolyban harmadikszor jelent meg mint ügyvivő. **

Illy sok fontos ügyekben alkalmaztatása 's derékul eljárása által millyen nagy tekintetű 's befolyású férfivá vált hazája' fiai előtt, az 1630-ban juliusban Medgyesen tartatott országgyűlésben kiűnt; holott viharos szócsata támadván az özvegy fejedelemnő brandenburgi Katalin' és kormányzó Bethlen István' párthívei között, ő vala egyik, ki a' zajgókat csendre tudá hozni. — „Az említett medgyesi gyűlés“ — írja Kemény János Autobiographiájában, — „ment végben felette rút tumultussal; mert a' gubernator a' fejedelem asszony ellen tévén publica querelát az ország előtt, és akarván mutogatni conditionak violatioját, 's consequenter az országnak homagiumától felszabadulását a' fejede-

* Katona, Historia critica regum Hungariae. Tom. XXXI. p. 75. — Tudománytár. Új folyam. II. kötet 74—75. l. Az 1625-diki majus' 26-ikán költ gyarmati békekötés' cikkelyei, deákul, magyarul és törökül. Bécsben 1837. 3 és 9. l.

** Hammer az ez évi történetek' sorában mondja: „Noch vor Ende des Jahres übergab der Resident Bethlen's Thomas Borsos, den siebenbürgischen Tribut von zehntausend Ducaten, um die Nothwendigkeit des Friedens zu rechtfertigen, welche Ende des Jahres zwischen dem Kaiser und Bethlen zum dritten Mahle zu Preszburg abgeschlossen worden.“ Geschichte des osmanischen Reichs. Zweyte verb. Ausg. Drit. Band. S. 74.

lemasszony' degradálására 's más' választására; de az ellenkező *factio praevalens*, és mivel az ország' statusi is nem voltak jól arra dispositusok: csak kevésben mult, hogy egymást le nem vágták, fegyveres kézzel lévén mindenik fél. Tandem az ország magát interponálta és nehezen sopiálta, lévén az atyám praesidens; Tholdalagi Mihály, Borsos Tamás lévén a' mediumnak inventori. *

64 esztendő volt ekkor Borsos, 's Nagy Szabó Ferencz' kronikája szerint még 1633-ban is élt. Mikor halt meg? bizonyos adatunk róla nincs; tehát még csak azt említjük:

Gróf Teleki Sámuel' maros vásárhelyikönyvtára' catalogusa hirdetvén, hogy Borsos Tamás' historiai kéziratai azon tárban eredetileg megvanak; egyikünk a' mult 1838-ik év' szeptember' 19-ik napján ott megjelent, 's miután Borsos' kéziratait maga is megvizsgálta 's eredetiségök felől teljesen meggyőződött, ** lemásoltatni rendelte e' kettőt: *VITA, VEL POTIUS PEREGRINATIO TOTIUS VITAE THOMAE BORSOS*; és: *ITINERARIUM AD FULGIDAM PORTAM OTTOMANNICAM EJUSDEM THOMAE BORSOS*. Megesvén a' lemásolás; october' másodi-

* Romy, *Monumenta hungarica*, második kötet. 184, 185. l.

** Ki a' régi török simított papirosat ismeri, 's Borsos' 1618-dik évi ügyvivősége' historiája' külső alakját vizsgálja, tartalmát olvassa; legottan meg fog győződni: hogy az ő keze' írta. Innen könynyű aztán átlátni, mikép' az 1614-beli munkát is ő tulajdon kezével írta; mert az 1618-beli historiában előforduló nagyobb betűalakok éppen olyanok, millyenekkel az 1614-beli munkák irattak. Azonban vannak más okok is, mellyekért mi a' Borsos' neve alatti irományokat az ő keze' iratinak valljuk; de azokat itt elő sorolni szükségtelennek tartjuk.

kán főleg Tárunk' érdekéből kiadókúl mind a' ket-
ten Maros Vásárhelyre utaztunk; ott a' grófi könyv-
tárban másolatinkat eredeti példányaikkal mi ma-
gunk figyelemmel összeolvastuk, hasonlítottuk; an-
nál fogva Borsos Tamásnak Tárunk' jelen köteté-
be iktatott pár munkáját közvetlen és híven az ő
eredeti kézírata után 's szerint adjuk.

VITA, VEL POTIUS PEREGRINATIO TOTIUS VITAE
THOMAE BORSOS DE MAROS SZÉKELY VÁSÁR-
HELY, JURATI ASSESSORIS SEDIS JUDICIARIAE ILLU-
STRISSIMI PRINCIPIS TRANSSILVANIAE, ATQUE CONTI-
NUI ORATORIS EJUSDEM ILLUSTRISSIMI PRINCIPIS APUD
FULGIDAM PORTAM OTTOMANNICAM, IN MEMORIAM RE-
VOCATA INTER GRAVISSIMIS NEGOTIIS, ET SCRIPTA
CONSTANTINOPOLI PER IPSUMMET THOMAM BORSOS.

IN ANNO A CREATIONE MUNDI 5573.

IN ANNO DOMINI JESU CHRISTI 1614.

IN ANNO MAHUMETIS PROPHETAE 1025.

Istennek szent kegyelméből születtettem ez nyo-
morusággal, keserőséggel, bánattal teljes világra in
anno Domini 1566 esztendőben, die 14-a mensis
junii, kit az keresztények hívnek Keresztelő Szent
János' születése' napjának.

Holt meg az atyám Borsos Sebestyén in an-
no Domini 1584, die 8-a mensis septembris, kit
hívnek Kisasszony' napjának.

Én magam házasultam meg először in anno
Domini 1585; vettem feleségül Kolozsváratt az
Huszár Ferencz' leányát, Huszár Borbárát, az kit
hoztam el Kolozsvárról hat lovú, veres fedelű hin-
tőszekérben, ki mellett volt nyolcz kocsi násznépem,
pünköstdnap után való közelbik vasárnap.

Ebben az esztendőben mind Erdélyben és több
sok országokban, sőt az egész világban olly rette-
netes nagy aszályság vala, kit annakelőtte soha sem
historiákban nem olvastunk, sem emberi emlékezet

nem említette; az ki miatt igen nagy drágaság lön Erdélyben 's Magyarországbán, annál inkább, hogy egy maros köble búza felment vala hat forintra — főképpen Kolozsváratt — ezen 1585 és 1586. esztendőben; 1) de ismét nagy hirtelenséggel, ugyanezen 1586-ik esztendőben szinte pünköstdnap' tájában nagy hirtelenséggel úgy mególcsódék, hogy három forintra leszalla az ára; aztán aratásig két forintra; azután sokáig úgy járt a' búza; mert az előtt olly igen nagy ólcsóság vala Erdélyben, hogy az elegy búzáat egy vékával az vásárhelyi piacon megvehették három pénzen; az ki igen tiszta búza volt, megvehették egy vékával öt pénzen.

Ugyanezen 1586. esztendőben igen nagy mirigy dőghalál lön Erdélyben.

Ezen esztendőben szent Mihálynapban lön ez világra az én leányom Erzsébeth, kit annakutána adtam vala házas társul Borbély Kristófnak, ki az kólikában hala meg.

Azután is lőtt azon Huszár Borbárával együtt öt gyermekünk; de azok is mind megholtak apró korokban.

1594. esztendőben lettem először vásárhelyi ifiu polgárvá.

Ebben az esztendőben szakada el Báthori Zsigmond az töröktől, és ebben az esztendőben ölete meg egy néhány fő urakat, 2) az kik nem hagyják vala elszakadni az török' hűségétől; kiket mikor megölete, aztán úgy állta az németekhez; ki miatt az Isten mind magát el-

1) Ezen arab számmal 's a' többivel a' hátrább ugyanazon számok alatt következő adatokra történik hivatkozás.

veszté Opuliába 's mind országát elpusztítá. Az szegény ártatlan hazafiainak 's országgondviselőinek, kiknek az kolozsvári perengér alatt fejeket szedeté, ezek: első Kendi Sándor, második Kendi Gábor, harmadik Ifju János, negyedik Forró János, ötödik Szentgyedi Gergely Deák. — Báthori Boldizsárt és Kovácsóczi Farkast Szamosujvárbá küldé fogva, kiket azután ott fojtata meg. — Kendi Ferenczet és Bornemisza Jánost Gyaluba küldé, azokat ott fojtatta meg. — Szalánczi Lászlót maga házában Baranyicskán öleté meg. — Gerendi Jánost exiliumba küldé, ki az exiliumban Magyarországbán hala meg. Ebben az esztendőben hideg ősszel mene aztán Geszti alias Veszti Ferencz generalisságában Facsát alá, az melly rosz kastélyt nem hogy megvehette volna, de nagy szégyenvallással jöve el alóla. — Székely Mózsesnek az lábát ellövék, kiben az mig éle sánta lön.

1595-ben szent György napi gyűlésben Fejérváratt végeznének egy articulust az szegény sabbathariusok ellen: hogy persecuálják őket; az kinek persecutioját Mindszenthi Benedek, ki akkor udvarhelyi fő kapitány vala, el is kezdé Udvarhelyszékben és Marosszékbén, de az Isten nem bocsátá őtet abban elő, hogy azoknak véreben kedve teljék; mert az mikor szinte in ferventi vala az persecutióban, csak meghozák az hírét, hogy Szinán basa igen kötteti az Dunát által Fekete Gyirgyónál Havasalföldre; ki úgy esztét veszté a' religio persecutiojának és inquisitiojának, hogy azután nem lelete az nyavalyás embernek soha néki módja az religio' persecutiojában.

Ugyanebben az esztendőben jó idején tavasszal méne Borbély György az erdélyi haddal újlag Facsát alá; kinek segítségére jövének az végbeli lippai, jenői, gyulai, tömösvári törökök, több apróbb kastélyból valókkal együtt; az kiket az erdélyi had az mezőben erősen megvere; az lippai bégget elfogák, és mindjárt azon hamar megadák Facsátot, Lippát több kastélyokkal együtt. Végre Jenő várát sokáig vivák; de hogy annak is az bégje ott az harczon veszett volt, és sehonat segítségék nem érkezék, azt is megadák. Az melly váraknak megvétele Erdély 1613. esztendőben az rettenetes rablással és ország' pusztulásával, és után Lippának visszavételével és visszaadásával valóban megsirató.

Ugyanebben az esztendőben hozák bé Báthori Zsigmondnak az német asszonyt, Mária Christiernát feleségül, kinek azért ő csak meg sem tehetett (így), alig végeződheték el az menyegző, mindjárt meg kelle indulni Szinán basa ellen Havasalföldébe; az hol azért akkor ő szerencsésen jára, mert Szinán basát által riasztá az Dunán, és Havasalföldét tőle megszabadítá; az hol immár Szinán basa két erősséget csinált vala: egyiket Bukaresten, másikat Tergovistián, mellyeket megvévén az törököktől, elrontának; jöllehet az Szinán basa' hada és Erdélyből bément had úgy megpusztítá azért Havasalföldét, az kit most is megláthat az, ki Havasalföldében jár, ki miatt én nem itélem, hogy soha oláh fejedelemség alatt megépülhessen az az ország.

Erre az havasalföldi hadra az egész székelységet fejenként felvevék, és köztök Vásárhelyt is fe-

jenként elvitték vala; az hova az kit nem hittak volna is, mint az régi ős jobbhágyot, az is mind felkele; elhitetvén magokkal: hogy ők akkor az régi elvesztett szabadságot megnyerik. Mikor mind egybe gyűlt vala az egész székelység, mondják: hogy közel töltek volt 40 ezerre; ők magokat elhívén és az hadban pártot ütven az ország és nemesség ellen, az szabadságot erővel is megkezdték venni. Látván az fejedelem is és az ország, hogy előtte túl az török ellenség, és közöttte az székelységnek támadása; nem lehetett egyéb abban, hanem meg kellett adni nekik az szabadságot, de *conditio*val; melly *conditio*kat nyavalyások mint paraszt nép meg nem értvén jól, mind az honn maradott része, és mind az hadból hogy haza jöttek azután az többi is itthonn sokképpen violálták; oda azért Havasalföldébe híven 's dicséretesen szolgáltak, de itthonn az földes urakon ők is igen sok törvénytelenéseket kezdtek vala cselekedni. Mihelyt az hadból haza jövének, egy gyűlést tőnek Fejérváratt, és ott elveszték az székelyek' szabadságát. Azután mindjárt Báthori Zsigmond Prágába mene német császárhoz, és ez alatt itthonn neki kelének az urak és nemesség mind az udvar' népével együtt, és egyszersmind körül fogák az egész székelységet, és szörnyen megholdatták: sokat benne az jóvában kit felnyársálnak, kit akasztának, kit horogba hányának, kinek orrát, fülét elmetéllék, kit piricskolának; így vevék el tőlök az szabadságot ismét, kit ők is ismég, ujabban ők is valóban megtorlának, és ugyan még is megvevék az ő szabadságokat.

Ugyanezen esztendőben szökék bé nyelvemet-szett János Diák Ötves Györggyel együtt az Por-

tára ; az kiknek lator practicájokba én is csak úgy belé elegyedtem vala, mivelhogy Ötves György Ötves Miklósnak szolgája volt és az practicával haza talált volt jőni, és énnékem megmutatta volt ; hogy csak azt eltitkoltam, megtudódék és engem megfogának, fogva vének Fejérvárra Józsika Istvánhoz, minthogy ő vala locumtenens Fejérváratt az mig az fejedelem Havaselföldébe jára ; onnat én elszökém és aztán három egész hónapig búdostam az országban szélyel, ki miatt mindenemet elvesztém és nagy dologgal szabadulhaték meg ; ebben az practicában nekem semmi egyéb bűnöm nem volt, hanem mikor az az Ötves György azzal az portai practicával haza jött volt, én is tudtam, de láttam hogy semmi dolgok és csak merő bolondság ; szántam Ötves Györgyöt hogy ha kimondom dolgát, igen rútul leszzen dolga ; hogy azt eltitkoltam, az én fejemre terüle , és csak alig hogy úgy nem járék , az mint szokták mondani : hogy „kegyelmes tolvajnak nyárs az seggibe.“ — Ő kiszabadula és beléesém az nyomoruságba ; itt azért minden embernek tanulni kell, hogy ország és fejedelem ellen való practicába magát ne elegyítse, sőt ha titkon hallja is, el ne titkolja, hanem igen is kimondja vagy fejedelmének, vagy előtte való tisztviselőjének, hogy ne vonja az más ember' nyakából az maga nyakába az istrangot, vagy az más ember' lábából ne vegye ki az töviset 's az magáéba verje, az mint én ekkor jártam vala : hogy másnak kedveztem, 's az magam fejem esett vala beléje.

1596. Tömösvárát megszállá az erdélyi had, de hijában ; mert más felől török császár kiindula

Eger alá, és ugyan poroz vala az seggik az erdélyi hadnak, úgy vakarodék el Tömösvár alól bé vissza Erdélybe; mindazáltal ugyan kiméne Báthori Zsigmond az németek' segítségére Eger alá az erdélyi haddal, az melly keresztény hadat török szultán Mehmet (Mohammed) császár igen megvere az Keresztes' mezején, és Eger várát is elvevé; melly török császár' hadától akkor Báthori Zsigmond úgy megszeppent volt, hogy az napságtól fogva mindjárt practicálni kezdé: hogy ő az német Rudolphus császárnak adja Erdélyt, csak adja néki Opoliát; mert ő látja hogy török császár ellen elégtelen Erdélyt megtartani, és ő megesküött azon erős hittel, hogy soha az törökkel meg nem békélik. Ezt én magam szájából hallottam Báthori Zsigmondnak mikor elbucsúzik az országtól Fejérváratt; de azután ugyan megbocsátottak volt az papok néki; mert nám megbékélett vala azután, mikor Básta György ellen béhozák Molduvából az fejedelemségre; kinek az Isten ugyan nem ada azért semmi hasznót, mert semmi practicával Erdélyt nem birhatta.

1597. Löttem először Vásárhely' notariususa; az melly esztendőben Lengyelországba is mentem vala visitandi gratia.

1598. Bucsúzik el Báthori Zsigmond Erdélyből tavasszal, és adá az országot Rudolphus császár' számára az három commissarius uraknak: Szuhai Istvánnak, az ki püspök vala; Istvánfi Miklós-nak; ezek magyarok valának; és doctor Seczen Birtalannak; ez német úr vala. És ő maga elméne

Opoliába ; Józsika Istvánt megfogatá, ki egy bolond ifiu kevély cancellarius vala, és ezt fogságban hagyván, azután vivék Szathmárba, melyet ott ölének meg az németek, az Báthori Zsigmond' Opoliából való ellépéséért.

Látván Báthori Zsigmond, hogy Erdélyt nem kellett volna elhagyni Opoliáért, nem sokat késék, hanem oda hagyá Opoliát és visszazökök Erdélybe; kit az kolozsvári bíró, Katonai Mihály város' és tanács' híre nélkül befogadván, az ország mindjárt melléje álla és ismét fejedelem lön; az három commissarius urnak búcsut ada, és azok kimenének az országból.

Ezen közben nagy hirtelen megszállá Váradot az török, de Isten segítségével meg nem veheté, hanem elméne alóla. Ugyan mindjárt magában gondolkodván arról, hogy immár az német nemzetet is megtréfálta 's oda sem bizhatik, 's az török ellen is megesküött, hogy vele meg nem békélik: az öcscséért, Báthori András kárdinálért küldé Lengyelországba, hogy azt béhozatván, az fejedelemséget is néki adja, és hogy Báthori András az törökkel megbékéljék.

1599. Bójóvén Báthori András, Medgyesen egy generalis gyűlést tétete Báthori Zsigmond, és először is az Várad' megszállására való oltalomhadra való költséget megkéré az országtól; az melyet hogy nem lön honnan megadni, az melly arany keresztet ifiu János király az országnak hagyott volt testamentumban: az ország negyvenöt ezer arany forintért adá Báthori Zsigmondnak; ki felől izene az országnak, hogy meg nem érné, de elveszi. Ez

az kereszt ifju János király' idejétől fogva Szebenben állott; onnan hozák ki 's úgy adák Báthori Zsigmondnak; az kereszt én kezemben is volt; nem nagy vala, mert egyik markába belé fért az embernek; de tizenhárom kő vala benne: az öte gyémánt vala; az nyolcza rubintok; igen csudálatos szép marhák valának: ugyan is, mint az ki olyan kicsiny marha negyvenöt ezer aranyat megért. — Ezt elvégezvén, úgy adá az fejedelemséget Báthori Andrásnak, az nagy szegény ártatlan papnak, és ő maga egy falka ideig Vécsben lakék, mint-hogy minden kincsét is oda takarította vala; onnat egykor csak elrándula Lengyelországba, hogy onnat Rómába menjen és baráttá légyen. — E' közben Báthori András az Portára béküldé előljáróban Gávai Miklóst és Budai Ferenczet követségén; de az mig azok ide bé szerzék az békességet, ez alatt amaz istentelen Mihály vajda Havaselföldéből későn ősszel szent Gál nap tájban kijöve Báthori Andrástra, némelly erdélyi urak' hívására és árultatására, kiknek az Isten rend szerént megfizete azután; kik azért hívák Mihály vajdát ki, hogy ők még sem akarnak vala az némettől elszakadni és törökkel megbékélni. Ez az Mihály vajda nagy véletlen hogy kiindula, az székelységnek az szabadságot megadá; és az székelységnek előtte és az torkán lévén az Havaselföldében való jó szolgálatjok felett rajtok való veszedelem; nem csak azt cselekedék az nemeségen, az mit az előtt, hanem felverék, hajták egymást, és valahol nemes embert, vagy csak az gyermekét kaphatták is, de megölték, házokat elégették; egy felől Mihály vajda az országban volt, más felől az székelység kegyetlenkedett; sőt még az laksági pa-

rasztság is feltámadott vala földes urára; mind az is azt reméli vala, hogy Mihály vajda azoknak is megadja az szabadságot. Illyen nagy rettenetes rémülés, romlás forog vala az országban. — Báthori András fejedelem is elég szép erdélyi haddal eleibe méne Mihály vajdának, de az sok árultatás miatt megveré Mihály vajda Báthori Andrást; mindazáltal rettenetes nagy harczczal, viadallal, mellyet ember sok időtől fogva nem hallott; mert reggel elkezdetvén az harcz, egész estvéig mind erős harcz tartott, hogy egyik az másikat derekason meg nem bírhatta, hanem estve két felé táborokba szállottak, és az erdélyi had látván, hogy az fejedelem is elhagyta őket 's elfutott, 's az urak is éjjel az ki hova látott felkölt és elment, és így Mihály vajda elfoglalá az országot; kinek nagyobb oka csak az lön: hogy sokan az erdélyi és székely nemmes ifiu legényekben megkivánták vala az havas-elföldi prédát, és Mihály vajda' szolgálai lőnek; az kik ugyan azok is hozák ki Mihály vajdát Erdélyre. Egy Istentől szakadt lator Tamásfalvi János nevű kapitánya vala, az kinek azután az maros széki kapitányságot adta vala; az maga kérkedett vele, hogy arról az harczról Mihály vajda ugyan el is futott volt immár, de ő riogatta meg 's hozta vissza 's úgy lett győzedelmessé; kinek az Isten azután 's az többinek is megfizete: Makó Györgynek, Imecs Mihálynak, Bedő Istvánnak, sokaknak. — Innét az harczról elszaladván Báthori András fejedelem, mint-hogy az székely fő embereknek feleségek, pénzek Udvarhelyre szorult volt, mind azok látni is, és az fejedelmet is tanácslották arra, hogy arra menjenek, és ők Moldovára olly úton viszik által az székely-

ségen, hogy bátorsággal elmehetnek, és Moldovából Lengyelországba könnyű menetelek lészen. Ennek engedvén az fejedelem, arra indult, és az fő emberek Udvarhelytt megrakodván arannyal, az Hargita havas' ösvényére mennek, hogy ott csak hirtelen Csíkon által ránduljanak az Tarkőre és azon menjenek Moldovára; ki meg is lehetett volt, de mikor nagy fáradva az csíki határból az moldovai határba futottak volna, mint fáradt emberek, immár nem is tartván sem az ellenségtől sem székelységtől, letelepedtek volt, nyugodtak, elaluttak. Ez közben az csíkiaknak hírekkel lévén, hogy az nemeség ott elment, és egymást felharangozván, véletlen reá ütven, mind egyig ott ölik meg őket; sőt még Báthori András fejedelemnek is fejét vészik, mellyet visznek Mihály vajdának, de az nagy pogány fejedelem annyi emberséget cselekedék vele, hogy az testét is felkerestetvén, Fejérvárra meghozatá, és az Báthori Boldizsár testét is, kit Báthori Zsigmond tyrannice elrejtett vala, megkeresteté, és Fejérváratt ország előtt nagy tisztességgel eltemetteté. Ilyen szörnyű veszedelemmel vevék ismét meg az székelyek az ő szabadságokat, és Mihály vajda is így vevé meg Erdélyt, melyet rettenetes nagy kegyetlenséggel, pusztítással bírta, de az szent Istennek kegyelméből nem birhatá esztendeig. Az az istentelen Tamásfalvi János is nagy kegyetlenséggel bírta Marosszéket, és az religionnak erős persecutora lön.

Ebben az esztendőben voltam először vásárhelyi fő bíró, az melly esztendőben, 's az következendőben is rettenetes sokat feküdtem az kólikában, ki miatt mind kezem, lábam elesett vala,

hogy három egész esztendeig is meg nem épülhettem belőle.

1600. Nagy reménysége lévén Rudolphus császárnak abban, hogy Mihály vajda Erdélyben lévén, és ő vele megegyezvén az német had, ebben az esztendőben egymás' segítségével Gyulát, Szolnokot, Tömösvárat megvehetik: szép német és magyar haddal Básta Györgyöt generalisságra alá indítá Mihály vajda mellé; kihez képest Mihály vajda is az erdélyi nemességet Tordához szállítá táborba; az kik mikor oda gyültek volna, titkon tanácsot tartván, Csáki Istvánt generalisnak választák, és követeket küldvén Básta György-höz, elhítték vele, hogy Mihály vajda az törökhöz adta volna magát. Básta György ezt elhívén, az német császár' hadával reá jöve Mihály vajdára az erdélyi nemesség mellé, és Miriszlónál megvíván Mihály vajdával, igen erősen megveré Mihály vajdát; ekkor is mind az egész székelység is Mihály vajda mellé ment vala; csak Maros széknék az lovasa, ki akkor 500 vala, ment vala az nemesség mellé: azoknak az nemesség, az (kik) jobbágyok voltak benne, megígérte vala az szabadságot, de Isten jó szerencsét adván nekik, ugyan megcsalák; az többi is újlag elveszté az szabadságot; rettenetes szörnyű sok nép veszett vala azon az harczon az Mihály vajda' hadából oláh és székely.

Onnat elszaladván Mihály vajda, béméne vissza Havaselföldébe, de oda is reá jöve Zamoisky János, az lengyel nagy cancellarius nagy lengyel haddal — mivelhogy Lengyelországra is reá ment vala — és ott is igen megveré, hogy onnat is el-

szalada, és által jöven Erdélyen, Szászvárosnál által méne némelly hamis urak' engedelmeiből, kik közül némellyek megfizetének róla: mint Kornis Gáspár, mert ő öleté meg. Onnat Mihály vajda felméne Rudolphus császárhoz; Básta György Erdélyben marada, és az hadát mind kiküldé, az kin eléggé örüle Erdély, és ada hálákat az Istennek, de csak borral. Ugyanekkor Mihály vajdának egy fő kapitányát, Bába Novákot, ráczot, ki igen sok égetést tött vala az szászságon, és egy oláh papját, ki Lippát mondják hogy töröknek akarta adni, megfogák, és Kolozsváratt az perengér mellett süték meg őket az gyűlés alatt; melly gyűlés lön

1601. farsángban Kolozsváratt. Itt meg nem emlékezvén az erdélyi bolond urak némellyek: mint Csáki István, Székely Mózsos 's többeken, mind az Istennek velek való kegyelméről, mint szabadítá meg őket az német császár' segítségével által Mihály vajdától; melly német császár' segítségével immár ujabban német császár' hűsége alá adták vala magokat, hogy addig practicálának, hogy ismét nagy orczátlanul elszakadának német császártól és az németes urakat: Sennyei Pongráczot, Kornis Gáspárt, Huszár Pétert megfogák, és felkiálták Báthori Zsigmondot ujabban az erdélyi fejedelemségre, ki akkor Lengyelországban búdosik vala; noha Básta Györgyöt is örömost szinnel marasztják vala Erdélyben, de amaz nem marada, hanem kiméne Rudolphus császárhoz, és Báthori Zsigmondot Moldova felől behozák az erdélyi fejedelemségre, Erdélynek szörnyű siralmára, veszedelmére.

Ugyanezen esztendőben Básta György és Mihály vajda meggyülekezének erős haddal és reá jövének Báthori Zsigmondra; Báthori Zsigmond is kiméne eleikbe Szilágyba nagy kevély haddal, de Básta György és Mihály vajda igen erősen megverék (Goroszlónál) az erdélyi hadat, hogy mindjárt az hátokon bėjövének Erdélybe Kolozsvár mellé. Ő maga Báthori Zsigmond az Radnán bészalada Moldovába, és onnat meg ismét kijöve Brassóba, kit az brassaiak nagy tisztességgel fogának, az honnét ismét meggyülekezék és melléje jöve három rossz fáradt török basa: egyik az anadoli basa, másik az tömösvári basa, harmadik Bektes basa. Ez alatt Básta György és Mihály vajda Erdélynek neki bocsátá, szabad nyereségnek minden hadát, és olly igen szörnyen megdulatá, kóboroltatá Erdélyt, hogy csak annak is szörnyü voltát nem tudtom micsoda fő tudná megirni; de még is az úr Isten akkor annyiban könyörüle rajtunk, hogy Básta György Tordához szálla táborba; látván maga is Mihály vajdának latorságát, hűtelenségét: ott a keresztes mezei táborban Mihály vajdát megöleté, és valamennyire meglassudék akkor az kóborlás. Meghallván Básta, hogy Báthori Zsigmond Brassóba megjött, egyenesen oda utána indula, de Isten nem segillé reá; mert Fogaras elötte lévén, azt sem adák meg neki, és ez mellett az Isten annyi számtalan esőt ada, hogy az vizek is úgy megáradának, hogy az Ólton sem mehete által; ez közben meghallá azt is, hogy Dévához béérkezett az török segítség, ki miatt kényszeríteték, hogy vissza szálla minden hadával Nyárádtőhöz az Maros mellé, az végre hogy az székelyeknek az

szabadságot megadja és ő melléje jöjjenek; de túl Brassóból Báthori Zsigmond is addig jártatá az székelyleket, hogy hozzája hajlának, és megadá az szabadságot, az melly szabadságban most is vagynak, az ki jó akaratja szerént el nem rázta az nyakáról; de nagyobb része elszökék mellőle és jobbagyul adá magát: ki fő embernek, ki csak magához hasonló szabad székelynek.

Báthori Zsigmond kijöve Brassóból és meg egyezék az török haddal; mellyet látván Básta György, hogy az székelység is nem áll melléje, nem meré megvárni, hanem felkelvén Nyárádtól, kiméne minden hadával Dézshez és ott sánczba veré magát; Kolozsvárat megraká német haddal. — Ekkor semmi kastélya, vára nem lévén Vásárhelynek, az város' népének az jova mind szélyel imide amoda elbúdotunk vala; ekkor is én voltam az biró, és Báthori Zsigmondhoz bémentem vala Brassóba, hogy bizonyost meglássam ha él-e, és ott vagyon-e? Ott Báthori Zsigmonddal szemben lévén, mikor kijöttem volna az Básta' hada alatt mind az város' népének színével, 's mind egy néhány székel y atyafiak hozzánk adván magokat, az Básta' hadának utóljával és szélyedezőivel egy néhány hétig erős csatázást üztünk, tartottunk; ki miatt azután, mikor ismét Básta' kezébe kele az ország, csak az úr Isten tarta meg, hogy Básta el nem ütteté az fejemet; nagy summán, fizetésen tudék megváltozni.

E' közben Báthori Zsigmond jobban meggyülekezek, az erdélyi hadakból is, és felkelvén elmenénk Kolozsvár alá, hogy vagy Kolozsvárat megvegyük, vagy ha Básta György kijő segítségére, megvíjunk vele; de olly igen rettenetes nagy tél szál-

la reánk, hogy sem Kolozsvárat meg nem vehetük sem Básta ki nem jöve az sánczból, hanem az törököt tovább nem tarthaták, hanem kiméne az országból, és az Báthori Zsigmond' hadai vissza szállának az szászságra; Medgyest és Segesvárat megvevék.

Ebben az esztendőben Radnóton hala meg az én feleségem Huszár Borbára — minthogy még ekkor Vásárhelynek vára nem vala és ott kellett lakni — Karácson' elődedin csak, kivel nagy kedvesen éltem tizenhatodfél esztendeig.

1602. Látván Básta hogy az farkas elment, ő is is kijöve az lyukból nyulászni, és minthogy Gyalu' Almás' vára, Besztercze elhajlott vala tőle: Gyalut, Almást megholdoltatá, és onnat méne Besztercze alá, mellyet erősen lőtete és ostromoltata, de meg nem vehete, mert igen sok nemesség is szorult vala belé, és Báthori Zsigmond is Vitéz Miklóssal, Nagy Alberttal szép praesidiumot bocsátott vala belé. Látván Báthori Zsigmond hogy semmit nem tehet, tractára fogá az dolgot Bástával: hogy tovább nem veszekedik, hanem vigye ki az hadát Erdélyből pünköstenapig, és szerezzon gratiát német császártól, 's adja meg neki Opoliát 's kimegyen és Básta' kezébe adja Erdélyt. Básta ezeket mind megcselekedé, és így Báthori Zsigmond új o-lag kipironkodék Opoliába 's Básta Györgynek adá az országot 3, 4, 5). Mint egy turos lovat, szinte úgy kezdette vala nyavalyás cserélni, berélni Erdélyt.

Ebben az esztendőben holt meg az édes anyám Erdő Szent Györgyön, ki oda is az sok futásban ment vala.

Ugyanebben az esztendőben másodszor is házasultam meg, és vettem feleségül az én kedves barátom' feleségét, özvegyét Ötves Miklósnét, Erzsébetet, kivel való menyegzőnk lön úrnapi előtt való kedden. De utána való harmad nappal, az az úrnapijára viradólag éjfélkor az Básta' hajdui megüték az várost, és sokat az város' népében levágának; szörnyen megrablák, kóborlák az várost újlag azért, hogy azt reméljük vala, hogy immár nem kell félnünk, és minden másutt való marhánnkkal is haza költözött szállott vala az város' népe; de ekkor ismét szörnyű romlás esék rajtunk; így kell hinni az némettel való frigynek.

Ezen újabban megrettenvén az város' népe, mind elfuta ki hova láta; az színe és elei az város' népének béfutánk, búdosánk Brassóba, az hol — Isten jót adjon az brassaiaknak — nagy becsülettel fogadtak és kedveztek. Látván ott is, hogy az idegen helyen csak nyomorúság dolgunk, Nagy Szabó Mihálylyal addig tartánk ketten tanácsot 's addig méregetők Brassónak az kőfalát, hogy ha valami erősséget tudnánk csinálni az elégett 's pusztult sok hiában való templomokból és kőfalakból, hogy mi ketten Brassóban hagyván feleségünket, gyermekünket, haza jövének Vásárhelyre, és az menynyi haza gyült vala az városnépben, azokat egybe gyűjtvén, ezt az tanácsunkat nekik proponálók, az ki nagyobb részének igen tetszék, hogy azt az elégett klastromot kastélyformára kezdenők építeni, kinek fundálására az sok kóborló ellenség miatt nappal csak hozzá sem férhettünk, hanem egy éjjel szép holdvilágon elfundálók, és Isten' segítségével augusztusban elkezdvén úgy építénk, hogy szent Mihály'

napjára az kapuját is felvonók, és belé rekeszkedünk; mellyet látván az Brassóban lakó némelly fő atyánkfiai — kiknek azután többet használa az vár — úgy jövének haza Brassóból az kész várba. Azokkal együtt jöve haza az én feleségem is Erzsébet, ki utána való szent Márton' napján mirigyben meghala. Ekkor is én voltam vásárhelyi bíró.

Ebben az esztendőben igen nagy mirigyhalál lön Erdélyben.

1603. Harmadszor is házasultam meg és vettem feleségül gernyeszegi Szabó Istvánnak, annakutána Iszlai Tamásnak özvegyét, Szabó Durkó aszszonyt, kivel való menyegzőnk lőtt Hushagyó kedden.

Ekkor tájban valami kicsiny csendességünk vala az országban; de mivelhogy Székely Mózses az Báthori Zsigmond cserélésének nem consentiált vala, — kiért ugyan meg is vivott Básta Györggyel Fejérvárnál az elmúlt esztendőben és Básta megverte vala Székely Mózsest — Székely Mózses kifutott vala az országból az török közé, mert ő soha németnek meg nem holdola. Annyi csendesség vala pedig ekkor, hogy az hadaknak derekát Básta ismét ugyan kiszállította vala Erdélyből és nem sokad magával vala Erdélyben. Ebben az esztendőben nagy tatár haddal bėjőve Székely Mózses az országba, és az mi hada vala is Bástának, ellőtök kimene Szathmárhoz, csak maradott vala német had benn Kolozsvárban, Ujvárban, Segesvárban, Fejérvárban gyalogság; ez az tatárság rettenetes rablást kezde tenni Erdélyben, kitől megijedvén az erdélyi nemesség, Marosszék és Udvarhelyszék megholdolának Székely Mózsesnek, és

felkelének hadba mellette. Még ekkor Ráduly, alias Serbán vajda, német császár' híve vala, ki kijöve Brassóhoz, az hova Háromszék, Csik, Gyergyó Ráduly vajda mellé méne. Innét Székely Mózses is reá méne Ráduly vajdára, de Ráduly vajda igen megveré Székely Mózsest, az hol ő maga (Székely Mózses) is ott vesze, és az ország' nemességének színét ott veszté; az az, hogy soha nem tudják, hogy egy harczon annyi színnemesség elveszett volna mint akkor. Az melly harcz után az Ráduly vajda' hada kiszélede az országba az Marosig, és Básta György is béballaga túl Szathmár felől; kétfelől bélepék szélyel az szegény Erdélyt. Ez sok rendbéli hadak olly igen szörnyen megronták, pusztíták az szegény Erdélyt; égeték, dulák, foszták — kiváltképpen az tatár szörnyüképpen megrablá — hogy az miatt olly nagy drágaság lön az országban, hogy az városokon kívül majd negyed része éhel meghala az szegény Erdélyországa' népének; az az, hogy aratás előtt Kolozsváratt egy kolozsvári köből búzát adtak negyven magyar forinton; Vásárhelytt is egy maros köble búza sokáig jártában eljárt huszon hat magyar forinton; az melly drágaságban — főképpen az falukon — igen kedvesen kapták — csak kaphatták — az ebet, macskát megenni; sőt az mi szörnyebb dolog: az anyja az gyermekét, az gyermeke az anyját, hogy egymás mellett megholtak, az mellyik előbb megtalált halni, az ki élön megmaradott, az holtat megette. Felakasztott embert levágták és megették. Enyed' táján egy oláh egy menyecskét ellopott 's felmészárlotta; maga is azzal élt 's másoknak adta pénzen, kiért azután az mészárost is törvény szerént meg-

ölték. Az tölgyemből sült kenyér kedves, kibén én magam is ettem. Illyen rettenetes csapása forga az szent Istennek Erdélyen.

Ekkor aztán az német iszonyu kegyetlenséggel bírá Erdélyt mind addig, az mig az úr Isten Bocskai Istvánt feltámasztá; melly Bocskai István mindazáltal noha úgy tetszik, hogy mind Erdélyt és Magyarországot az németnek nagy inségétől megszabadítani láttatott volna, de azt ítéljék bölcsek emberek meg: ha épületére vagy romlására volt-e az kereszténységnek; mert itt az török császár' Portáján bizonyoson magoktól az törököktől érttem, hogy az persiai had miatt, és az Ázsiában lévő tolvajok — kit az törökök chilaliáknak híznak — innet pedig az német magyar had miatt olly igen megfogyatkozott volt az török császár' ereje, hogy ha Bocskai István akkor az német ellen kardot nem fogott volna, csak másod esztendőben is közel az magyar birodalom az magyar korona alá visszajött volna; mert bizonynyal mondják az törökök, hogy ez idő alatt illyen négy vagy öt országot, mint Erdély, téssen az, kit ez alatt visszavett az persiai király, az kit most ez máj napon is ő bír. Erdélynek is pedig nem sokat használá Bocskai István; mert ő vala egyik fő tanácsa Báthori Zsigmondnak azok között, az kik arra vivék, hogy elszakadjon az töröktől és az urakat (1594-ben) levágassa. Az ki miatt ám megérzé Erdély az németnek is kegyetlen keze' súlyát; az török nemzetnek is pedig az segítség mellett való szeretetét.

1604. Esztendőben ősszel támada Bocskai István az hajdukkal az németekre, ki nagy csodála-

tos győzedelemmel jára és mind addig, hogy ugyan kirázogatá azért Erdélyből 's Magyarországból az németeket; noha az előtt elég sok bolondoskodási lőnek, de végre annyi nyavalyái után eszére jött vala, és interponálván magát török császár és német császár között: Erdély között is békességet akara szerzeni 6), kit noha ő maga teljességgel véghez nem vihete életében, de azért utat indítván az magyarországi uraimnak, azután az magyarországi uraim ugyan véghez vivék mind német, török és magyar között; ki Erdélyben nem sokat tarthata, mert amaz kevély Báthori Gábor, és az elkárhozott lélek Imrefi János, több olyan jó hősökkel, azt felbonták.

Ezen esztendőben die 22-a octobris az hold' folyása szerént született ez nyomoru világra az én fiam Istók.

1605. Jöve bé Bocskai István fejedelem az medgyesi gyűlésre, és hogy Segesvárat is megholdoltatá, 's az németeket, ráczokat, lengyeleket kiszinlé belőle 's kiigazítá Erdélyből.

Ezen az medgyesi gyűlésen választá engemet az ország az assessorságra.

Rákóczi Zsigmondot hagyá Bocskai fejedelem itt benn Erdélyben az gubernatorságban; ki' idejében nagy békességben élénk.

1606. Esztendőben mentem Kassára Bocskai fejedelemhez György Deákkal; ekkori útunkra az vásárhelyi bordézmát az városnak adta vala usque ad bene placitum; ígérte vala hogy ha Erdélybe bé-

jöhet, ugyan in perpetuum is ide adja, de addig meghala, nem jöhet bé elevenen Erdélybe.

Ebben az esztendőben kezdtem először szerzeni az jószágot Bándon, Madarason, Gerebenesen.

1607. Hozák bé halva Erdélybe az Bocskai fejedelem' testét, kit Fejérváratt tisztességgel eltemetének, és ugyan az alatt tevék fejedelemmé az vén Rákóczi Zsigmondot, az ki jámborul birja vala az országot ?), csak hogy az mi kincse az országnak kezébe akadáhat vala, azt Barna Istvántól az komornyikától igen kiküldözi vala Magyarországba.

Ugyanebben az esztendőben támadá fel ősszel későn amaz, Istentől elszakadott hűtellen pogány ember Nagy András az pogány keresztény hajdukkal 9, 10) az törökök' practicájokból, kit itt benn az Portán Görcsi Mehemet basa ő maga megmondott magamnak, hogy ő támasztotta fel Rákóczira, hogy németes volt. Kiknek fővezére vala amaz hosszú nyaku, megfonnyadt Imrefi János, és egy Fektői Máté pap nevű lator; az kiknek Magyarországbán legelső tanácsok is az lön, hogy Erdélyben az pápás, és egy Isten-valláson való religiot teljességgel kitöröljék; kire az Isten azután sem segíté őket, hanem az szent Isten mind őket 's mind tanácsokat hamar üdön kit imitt kit amott rút iszonyu szörnyű halálokkal elveszté és megöleté.

Ebben az esztendőben die octava mensis octobris az hold' folyása szerént született ez világra az én leányom Annók.

1608. Esztendőben in mense februarii hozák

bé az hajduk' tanácsa és némelly urak Báthori Gábort az fejedelemségre 11, 12), kiknek némellyiknek — mint Kornis Boldizsár — meg is fizete jó szolgálatjáért, mert azután kevés idővel elütteté az fejét az kolozsvári perengér alatt.

Ez az Báthori Gábor úgy felfuvalkodék magában, hogy ez világon minden fejedelmeket semminek tart vala magához képest; mind magyar és lengyel királyságra felette igyekezik vala per fas et nefas; kire igen felette vezeti és segíti vala ötöt Imrefi János, elannyira, hogy Báthori Gábor és Imrefi János azt merik vala mondani: hogy az „ez 's ez lélek' országa — Erdély, nem ország, hanem csak megenni 's meginni való; más országot kell keresnünk, az mellyben uralkodni kell.“ Melly felfuvalkodás annyira vivé őket, hogy ezen elkezdvén, in anno Domini

1609. esztendőben az szegény Erdélyországa annyira prédájára juta az Báthori Gábor' hadának, hogy annak határa, mértéke nem volt. Az szegény ország' fiaiban valakit úton elől utól találtak, azt dulták, fosztották, ölték; akárkinek vagy házánál vagy házán kívül találtak marháját, az csak préda volt; senkinek, jámbornak tisztessége, becsületi nem volt; kiben teljességgel elbódulván az szegény ország' népe, nem tudá hová fogni, hanem ebből való megszabadulásért úgy akarának factiot csinálni Báthori Gábor ellen Kendi István és Kornis Boldizsár többekkel együtt; kik ugyan fő authori valának az előtt az Báthori béhozásának, de nem succedált az dolog nekik; mert Kendi István elszalada és kimene az országból, de Kornis Boldizsár kéz-

be esék, és elütteté az fejét Báthori Gábor az kolozsvári perengér alatt 13).

Ebben nagyobb bizodalmat vévén Báthori magának ezen 1609. esztendőnek szinte az vége felé 14), minthogy azelőtt az Portán az havaselföldi Ráduly vajdát elárulta vala — nagy véletlen hirtelenséggel reá indítá Havaselföldre mind hajdu és egyéb hadait; de mig oda jutott volna, azon útjában — hogy már csak szállani — bémene Szebenbe, és azt álnokul, hamisan meglopá az szászoktól 's valóban megprédálá; az színét, eleit az város' népének megfogatá, és az mig Havaselföldében jára, addig őket az tanácsházban fogva tartatá, azután az város' népének az jóvát, színét az városból kiüzeté; aztán az elein az

1610. esztendőnek úgy méne lopva Havaselföldébe 15); de Ráduly vajda meg nem várá, hanem elméne előtte Moldovára, onnat Lengyelországra és onnat német császárhoz.

Ebben az 1610-ik esztendőben ekkor Havaselföldét rettenetesen megdulatá, kóboroltatá; kiért az török is felette megharagvék reá, és mind az török nemzet, és azon kívül is minden egyéb körül való keresztény nemzetség úgy megutálá, mint olyan az egész világon való nemzetségeknek békeségének felbontóját és megháborítóját — mert ekkor az egész keresztény és török nemzet között mind békesség vala 16), hogy addig soha meg nem nyugvának, hanem nem hogy az ő akaratja szerint és igyekezeti szerint lengyel vagy magyar királyságra juthatott volna; de nem leheté abban egyéb soha, hanem végre az szegény Erdélyorszá-

gának is szörnyen megkelle miatta romlani, és úgy kelle elveszni ő magának is.

Ebben az esztendőben szinte aratásra jutva lőtt ez világra az leányom Judit.

1611. Esztendőben neki gyülekezék ismét Ráduly vajda lengyel és oláh haddal, és reá jöve Báthori Gáborra; az melly Ráduly vajda mellé az brassaiak mellé állának: egyikért, hogy félének, hogy ha Báthori az ő dolgában előmegyen, mind ők 's mind az egész szászság úgy járnak mint Szeben járt vala; az erdélyországi nemességnek is pedig nagy része, ugymint kiket mind nemességet, szászságot, városi rendet, székelységet mind szabadságában, tisztességében, jószága' marhája' fogytában teljességgel megrontott vala, azok is egyetértvén, az harcznak idején mellette nem harczolának, hanem csak elfutának, és Ráduly vajda igen megveré ekkor Báthori Gábort Brassónál; az hol úgy vagyon, hogy bizony sok atyáncfiai is veszének el; de amaz gonosz lelkű Imrefi Jánost is az Isten ott az haddal az iszonyu sárba nyomattatta, hogy még az bélit is szélyel nyomodták, focskándották az maga féle hadnak lövainak az lábai 17).

Ő maga Báthori Gábor elszalada és futa bé Szebenbe az ő latraival. Ebben az hadban Nagy András is az egész hajdusággal elárulta vala Báthori Gábort, és kiment vala az harcznak előtte Erdélyből, 's ott künn az német császár' pártjára állott vala; Forgács Zsigmonddal bé is jött vala Báthori Gábor ellen, de itt benn ismét magát gondolván, visszaállá Báthori Gábor mellé.

Ekkor aztán Forgács Zsigmond — az kassai generalis német császár' akaratjából magyarországi szép haddal reá jöve Báthori Gáborra Erdélybe, és Ráduly vajda is kijöve Brassótól, és az az két had Szeben alatt megegyezének, és bérekeszték Báthorit Szebenbe, de nem lőnek elég emberek reá, hogy kivegyék belőle; mert noha Forgácsnak igen szép magyar hada vala, de ő maga igen simplex ember vala, és Nagy András is itt szökött vala bé Szebenbe Forgács Zsigmond mellől; onnat ismét titkon kimene, és az Forgács Zsigmond mellett való hajduságnak is jobb részét béhozá Szebenbe Báthori Gábor mellé. Havaselfölde felől is jöve Báthori segítségére Omer basával közel harmincz vagy negyven ezer török; Tömösvár felől is jöve Szulfikár basával tiz ezer török; kit mikor Forgács Zsigmond és Ráduly vajda megértének, nem merék megvárni, hanem elhagyák Szebent, és ez alatt gyűlést hirdetvén Medgyesre, hogy már gyűlésre indulnak, de az gyűlést is elhagyják, hanem egyenesen felfogának az nagy Küküllő mellett az székelysége Udvarhely felé, hogy az székelységet megholdtassák; de az székelység nem hogy megholdolt volna nekik, de inkább egybe verék magokat és Báthori Gábor mellé menének Szebenbe; Báthori Gábor is ennyi sok haddal utánok indula, de ennyi hadat nem merének megvárni, hanem az mikor Omer basa az Bodza' útján jött bé az haddal, akkor Forgács Zsigmond és Ráduly vajda kiballagának az Király' kövén Havaselföldébe, ott is nem merének megállani, hanem egyenesen fel fogának Moldovára, hogy onnat Lengyelországra menjenek, onnat haza Magyarországra; de majd eb-

ben az búdosásokban hadoknak felét is elveszték az havasokon való éhség miatt, melly éhség olly igen nagy volt köztök, hogy még az fejedelmi emberek is csak valami rossz lóhust kaphattak volna is enniek, kedvesen kapták volna.

Ekkor Báthori Gábor így marada meg az fejedelemségben 18).

Ugyanezen esztendőben mindjárt fordula ki Báthori Gábor Magyarországra, hogy megtorolja az rajta tett gyalázatot, de az sok jámborok addig járák, futák, hogy békességre hozák az dolgot.

Ekkor Géczi István és az bátyja Géczi András Báthori Gábornak engem elárulának, ki miatt csak az szent Isten tartá meg életemet; sok iszonyu költségem, ajándékozásom lött ez miatt, de az Isten valóban fejekre fordítá mind nemzetséges-től: mért Géczi Andrásnak gyalázatos halála lön azután hamar Fogarasban; Géczi István az Báthori Gábor' haláláért az országban is búdosásra jutta, hogy Kolozsvárról sem mert kijöni mind addig is, az mig cancellarius uram alá nem adá magát; Géczi Péter pedig az bátyja' árultatásába beléelegyedvén, itt Konstantinápolyban hala meg.

1612. Esztendőben az melly iszonyu sokaságu sáska Erdélybe jött vala az előtt három esztendővel, ebben az esztendőben fogya ki ez országból, egy versen az melly sáska noha igen felette sok károkat teszen vala az országban, de mégis az úr Isten olly igen nagy bővséget adott vala Erdélyben, hogy az **1609** és **1610** és **1611**-ik esztendőkben az vásárhelyi piacon az buzának az szépit egy vékával megvehették nyolcz pénzen 's alább is.

Ugyanebben az esztendőben küldé bé az Portára Géczi Andrást Báthori Gábor, hogy megköszönje az császárnak vele való jótettét; de Géczi András azt másra fordítá és Báthori Gábort az Portán elárulá és az török császárt úgy haragitá reá, hogy Géczi Andrásnak az fejedelemséget néki ígéré az császár, csak vagy megfogja, vagy megölje Báthorit; de Géczi András tetteté azt, hogy néki nem kell az fejedelemség; hadat se adjanak melléje, hanem csak irjon az császár az országnak, az ország mindjárt melléje mégyen, és úgy bocsáták ki az Portáról Géczi Andrást; ekkor vala itt benn continuus orator Körösi István 19), ki hogy nem consentiála Géczi Andrásnak, csak alig óvhatták itt benn való jóakarói, hogy meg nem ölette nyavalyást; mindazáltal ugyan kihozá innét, és az öcsét Géczi Pétert hagyá itt continuus oratornak, ki akkor hala meg itt benn, mikor én ide bémjöttem.

Mikor Géczi András kijöve az Portáról, adá öszve magát az brassaiakkal, az kik akkor teljességgel ellenségi valának Báthorinak, és onnat kezdenék szélyel irogatni az országnak és küldözni az török császár' leveleit; de ő melléjek az ország' népe nem méne, hanem csak egy néhány székely nemes emberek, kik még azelőtt is Forgács Zsigmonddal és Ráduly vajdával egyetértettek vala, és ugyan az Forgács hadából ott benn maradtak vala: mint Petki János, Kálnoki János, Nagy Menyhárt, Nemes Balázs, Nemes János, egy néhányan ezfélék 20), melly ez factio és irogatások miatt Bethlen Gábor is suspicioba esék Báthori Gábornál; kiért nem mere megállani, hanem meg kelle futamodni az Portára maga oltalmáért 21); szinte

szent Mihály napban kiszállának aztán Brassóból az haddal Géczi András és Fejér (Weiss) Mihály, ki akkor brassai bíró vala, 's Báthori Gáborra indulának; de Báthori is reájok küldé hadát, kiknek generalisa Alia Farkas vala, és igen megverék az brassai hadat, 's Fejér Mihály is, az ki ennek fő indítója vala, ott vesze az harczon.

Szinte ekkor választá engem continuus oratorságra Báthori Gábor az Portára, Keresztesi Pált fő követségre; de ő magában felfuvalkodván, elhívé magában, hogy az török nemzet ő utána jár, és akkor el nem küldé, hanem az egy egész télen mind vontatá, haladoztatá az Portára való küldést annyira, hogy az idő alatt Bethlen Gábor is békjén az Portára, itt az ő tractája meghaladta az Géczi Andrásét, és addig, az mig minket Balassi Ferencz úrral békülde, minden dolgot elköött és elvégzett az császárral és az fővezérrel Naszuph basával; kire mi mikor Balassi Ferencz urammal bejutottunk volna, eléggé valánk rajta, hogy elfordítsuk, de már igen késő vala 's nem leheté; beléfért vala az tájtékja.

1.

1586-BAN MAJUS' 1. NAPJÁRA ENYEDRE HIRDETETT
ORSZÁGGYÜLÉS' TÖRVÉNYCZIKKELYEI.

Nos Sigismundus Báthory de Somlió, vajvoda Transsilvaniae et Sicularum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod spectabiles et magnifici domini nobiles ceterique status et ordines trium nationum regni Transsilvaniae et partium regni Hungariae, ditionis videlicet nostrae in partialibus eorum comitiis ad dominicam Cantate, primum scilicet diem mensis maji proxime elapsam, anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo sexto, in oppido nostro Enyed ex edicto nostro celebratis congregati exhibuerunt nobis et praesentaverunt infrascriptos articulos in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime: ut nos universos et singulos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes nostrum consensum illis praebent. benevole acceptare, approbare, ratificare et confirmare, et tam nos ipsi observare, quam per alios ubique in ditione nostra observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transsilvaniae et partium regni

Hungariae ditionis nostrae in partialibus eorum comitiis in oppido Enyed ad dominicam Cantate, hoc est primum diem mensis maji, anno Domini 1586 paribus eorum votis celebratis conclusi.

Megértettük Kegyelmes Urunk Nagyságodnak kö-zinkbe küldött propositioit minden czikkelyében; leg-először hálákat adunk az mi Istenünknek, hogy Nagyságodat jó egészségben nekünk ez időre ke-gyelmesen megtartotta; ennekutána is könyörgünk ő szent felségének: hogy Nagyságodat az szegény megnyomorodott hazának javára nevelje minden di-csiretes dolgokban; ékesítse Nagyságodat minden bölcseséggel, hogy Nagyságod birhassa, igazgat-hassa országát olly módon, hogy mind Istennél, mind pedig embereknél kedves és kellemetes lehes-sen az Nagyságod minden dolgaiban való jó indulatja. Annakutána nyilván látjuk és tapasztaljuk Nagy-ságodnak reánk való kegyelmes gondviselését, kit Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak országu-l meg szolgálunk, és noha Nagyságodnál is nyilván vagy on szegény községünknek az nagy drágaság és éhség miatt való fogyatkozása, mindazáltal, mint az előtt, most is hazánk' javát előttünk viselvén, Nagyságodnak semmiben tehetségünk szerint meg nem akarunk fogyatkozni.

Igirünk azért Nagyságodnak az nemességről kapuszám szerint kilenczvenkilencz pénzt, ez jö-vendő szent Péter' szent Pál' napjára; és azután negyven pénzt minden kapuról szent Lőrincz' nap-jára fogyatkozás nélkül bészolgáltatni.

Melly terehviselésre az székely uraim atyánk-fiai is igirik magokat.

Azonképpen az szász uraim is az ő módjok szerint.

Magyarországi uraink, atyánkfiai is bészolgáltatják Nagyságodnak az száznegyven pénzt azokra az napokra.

Az mi az latrok' kergetését nézi, látjuk Nagyságodnak arra is kegyelmes gondviselését; könyörünk is Nagyságodnak: hogy arra viseljen olly szorgalmatos gondot, hogy ne nyomorodjék és ne pusztuljon az gonosztevő emberek miatt is ez szegény haza, hanem csendesen maradhassunk Nagyságod' szárnya alatt; ne gyarapodjék az gonoszág tovább tovább; és az mi az szegény atyánkfiaán esett, ki most halva fekszik szolgálival, ugyan azon, ha az büntetés és fenyték nem lészen, szivet és bátorságot ne adjon egyebeknek is az gonosz cselekedetekre.

Tetszett peniglen országul minékünk: hogy legelőször Nagyságod mindjárást parancsoljon az görényi, vécsi és bethleni tisztartóknak és az beszterczei birónak, hogy menten lovagokkal, gyalogokkal keljenek fel ez mostani gonosz embereknek kergetésére, és útaknak állására. Végeztük ez mellett: hogy minden vármegyebéli ispánok, királybírák mind székelység között 's mind az szászság között felkeljenek, kik mellett Nagyságodnak fő emberei legyenek, lovagi, gyalogi, mellyek értsenek az főispánoktól és királybíráktól és azokhoz hallgassanak; kiknek Nagyságod olly authoritást adjon, hogy minden helyeken az latrokat szabadon kergethessék, az Nagyságod' birodalmában sohol semmi exemptio ebben ne légyen, hanem mind Sajó' Görgény' Déva' Zsidóvár' Lugas' tartományában és egyéb

Nagyságod' jószágában is, és az urakéban azonképpen, az tisztartók velek lévén, szabadon kergethessék, és az ő érdekem szerint büntethessék azokat, kik ez mostani casusokban részeseknek találtnak.

De ennekutána az elébbi szabadsága ez három várnak: Dévának, Görgénynek és Zsidóvárnak megtartassék; azonképpen az vármegyéken is ennekutána az régi mód tartassék.

Az kiket peniglen Nágyságod az ispánok mellé bocsát, azoknak Nagyságod hópénzt adasson, kik pénzeken éljenek, ne az szegénységen; noha penig az gonosztevő embereknek, kiket megbüntetnek, marhájok régi szokás szerint az ispánokat illeti, de ez mostani casusokban külön mód tartassék, és afféle megbüntetett személyeknek marhájoknak fele az kergetőket öszveséggel, és az más hasonfele az földes urat illesse.

Tetszett ez is, hogy ilyen nagy vétkes emberek közül, tudniaillik: az kik nemes ember' vagy paraszt ember' házára tolvajul mennek, tolvajolnak, égetnek, házat ásnak vagy égetéssel fenyegetnek — mellyet most is cselekedtek — kik kézbe akadnának, hát feleségestől, gyermekestől egy néhányan közülök ez földről eltöröltessenek, hogy azokról egyebek is példát vehessenek.

Az kik penig az gonosztevő embereknek in recentibus casibus pártjokat fognák és oltalmok alatt tartanák őket, ha nemes ember' házában találtnak és az oltalmazná őket, tehát az ispánok ez következendő széken az olyan urat vagy nemes embert felszólítsák, és két száz forinton maradjon, melly maradságról az nemes embernek saját marhájából

igazat vehessenek ; ha pedig marhája nem volna , jószágát foglalhassák ; ha jószága nem volna , fejét megfoghassák, fogva tarthassák. De ha nemes ember találta efféle vétkekben, jó bizonyosság után megfogassék, és az vármegyén megértvén az dolgot, jó bizonyosság által ha megsejtesse, hasonlóképpen megbüntessék ; ha pedig elszaladna , proscibáltassék, bonis et rebus salvis manentibus, ha ispány, királybíró vagy székbíró tudva bizonyosság és törvény ellen efféle gonosztevőket oltalmaznak és jószágokban tartanak efféle latrokat, orvokat, avvagy megsarczoltatnak, tisztek elveszsen.

Ha pedig városok és faluk az ispányok és az Nagyságod' emberi mellett fel nem támadnának efféle új casusokban ; avvagy ha efféle gonosztevő embereknek szállást adnának és élést szolgáltatnának nekik : hát az városbeli avvagy falubeli bíró harmad magával felakasztassék.

Tetszett ez is : hogy az Nagyságod' kegyelmes intése szerint minden nemes ember lovagjával és gyalogjával, az mint az articulus contineálja, készen légyen.

Végeztük azt is : hogy az nemességnek és az székely uraimnak házok' szükségére az kamaraispányok sőt adjanak az régi mód szerint.

Az kik pedig szökött jobbágyok volnának, azok ugyan onnét fizessék az ország' adóját, a' hová szöktenek, mind együtt 's mind másutt való helyekben.

Miérthogy mostan némelly városokban vásárvámost szoktanak az szegény községen venni, mint itt Enyeden, és egyéb helyeken is ; efféle új és szokatlan vámok mindenütt letétesse.

Végeztetett ez is: hogy az melly költséget országul végeztünk volt, Apafi Istvánnak tíz tíz pénz adót, mellyről Béli János az Három-székről számot nem adott ez ideig, hogy ez jövődő szent János' születése' napjára kijöjön Gerendre Gerendi Jánoshoz és számot adjon, és az számvetés szerint az restantiát adminisztrálja mindjára Gerendi János' kezéhez. Azonképpen Dragna György is és Simon János, az karansebesi ispánok is tartozzanak az feljül megirt napra Gerendre menni, számot adni és az restantiákat adminisztrálni Gerendi Jánosnak; ha pedig reá nem jönének, és számvetve bé nem szolgáltatnák, tehát két száz forintot vehessenek marhájokból. Az székelység között az várhegyi kapitány vehessen igazat. Az karansebesieken pedig az bán; és az több székeken való királybirák is azonképpen az számadásra reá menjenek, kik ha nem akarnak, az feljül megirt terhet vehessék rajtok. Az kik házok' szükségére buzát akarnának kivinni, szabadon kiviessék; az kik nemes emberek, harminczaddal abból ne tartozzanak. Ez birodalomban pediglen szabad legyen mindennek kereskedésnek okáért is buzát venni és kivinni.

Nos igitur praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transilvaniae, et partium regni Hungariae nobis subjectarum faventer exaudita et admissa, praescriptos universos articulos modo praemisso nobis praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum inseri et inscribi fecimus, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos gratos et accepta habentes accepta-

vimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benevole, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi inviolabiliter observabimus, quam per alios quorum interest seu intererit observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in oppido nostro praedicto Enyed, die quinta maji, anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo sexto.

Lecta.

P_(ecsét) **H**_(elye)

A' pecsét Báthori Zsigmond vajdái, veres viaszra terített papirosra nyomva 's keresztül vont papiros kötélekkel megerősítve.
Eredeti kéziratpéldányból, melly találtatik a' kiadóknál.

2.

1595-BEN APRILIS' 16-DIK NAPJÁRA GYULAFEJÉR-
VÁRRA HIRDETETT ORSZÁGGYÜLÉS' TÖRVÉNY-
CZIKKELYEI.

Nos Sigismundus, Dei gratia Transsilvaniae, Moldaviae, Valachiae transalpinae, et sacri romani imperii princeps, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod fideles nostri spectabiles et magnifici domini nobiles, ceterique status et ordines trium nationum dicti regni nostri Transsilvaniae et partium regni Hungariae in generalibus eorum comitiis ad diem dominicam Jubilate, hoc est decimum sextum diem mensis aprilis proxime praeteritum, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quinto hic Albae Juliae ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt et praesentaverunt serenitati nostrae quosdam infrascriptos articulos in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos. Supplices nobis humilime, ut nos universos et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, nostrum illis consensum praeben. benevole acceptare, approbare, ratificare et confirmare, et tam nos ipsi observare, quam per alios quospiam ubique per ditionem nostram firmiter observari facere dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est :

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transsilvaniae et partium regni Hungariae in generalibus eorum comitiis ad diem dominicam Jubilate, hoc est decimum sextum diem mensis aprilis anno Domini MDXCV Albae Juliae celebratis conclusi.

Kegyelmes Urunk, Fejedelmünk! megértettük az Felséged' közinkbe küldött propositioját, kiben adja Felséged előnkbe: hogy minekutána egyenlő értelemről az pogánynak barátságát megvetettük, és mindnyájunknak közönséges jóváról és ahhoz hasznos mediumokról való gondolkodást Felségedre reji-ciáltuk, minemű hasznoson és szorgalmatosan viselte volna abban hozzánk magát Felséged; úgy hogy hozzánk való végeket is az gonosz ellenségtől Felséged nem csak megoltalmazta, sőt provinciákkal is augeálta volna, és hogy ezután is Felséged mindenben azon volna, mint maga hivataljának és az mi jónknak satisfaciálhatna. Azért, Kegyelmes Urunk, hála-
látat adunk az úr Istennek, ki az ő bőséges jóvól-
tából Felségedet ilyen reánk való gondviselésre se-
gítette, kinek minden időben, most is jó ízit is ér-
zettük rajtunk. Kérjük ő szent felségét buzgó szív-
vel: hogy ezután is Felségedet ilyen jó igyekezeti-
ben megáldja, szerencséssé tegye, és mindenben e-
szét, elméjét Felségednek és bölcs tanácsinak arra
vezérelje, ki Istennek nevének dicsíretire, magunk-
nak, hazánknak megmaradására, öregbülésére, az
kereszténység között jó emlékezetünkre és ez go-
nosz reánk dühödt fene ellenségnek romlására le-
hessen.

Az mi pedig nézi az Felséged' reánk való gond-

viselését, azt, **Kegyelmes Urunk**, nem csak most, hanem mind attól fogva mi ulta az úr Isten Felségedet előnkbe rendelte, mindenekben hasznoson megtapasztaltuk rajtunk; melly Felséged' jóvoltát és reánk való szorgalmatos gondviselését Felségednek, mint kegyelmes urunknak, fejedelmünknek, háládatossággal megszolgáljuk; könyörögvén Felségednek: hogy ezután is, főképpen ilyen időben, kiben az kegyetlen pogányság torkát reánk tátotta, eddig való dicsíretes jó maga tartása szerént, ezen hozzánk való jó kedvét, gondviselését nyujtsa hozzánk; maradhassunk meg hazánkban az Felséged' szárnya és protectioja alatt; mi es penig, **Kegyelmes Urunk**, valamire elegek leszünk, Felségednek és hazánknek mint ekkedig, ezután is semmiben nem akarunk megfogyatkozni.

Adja Felséged azt is előnkbe, hogy az római császárral ő felségével való transactionk, 's az magyarországi uraink 's atyáinkfiaival eleitől fogva kévánt unionk, és az egész kereszténységgel való confederationk véghez ment volna; kit ott is az magyarországi uraink 's atyáinkfiai, minden rendek acceptáltak és ratificáltak volna, kihez immár az kévántatnék, hogy mi es azt mostani gyűlésünkben acceptálnók és ratificálnók. Azért jól emlékezünk **Kegyelmes Urunk** reá, mint mentünk legyen ez előtt fejenként közönséges értelemből arra, hogy Felséged azt az római császárnál ő felségénél véghez vigye; ki minemű állapottal ment legyen véghez, azt is megértettük.

Nagy hálákat adunk azért először az élő Istennek, ki ebben az mi szüntelen való fohászkodásinkat és ájtatos könyörgésünket meghallgatván, ez

gonosz pogánynak régi inségéből és rajtunk való igájából kiszabadítván, ilyen hatalmas fejedelemnek szivét hozzánk ilyen jó akaratra vitte, és kíváncsú egyesülésünket az magyarországi atyánkfiaival 's több kereszténységgel megadta. Könyörgünk ő szent felségének: hogy ilyen jó és hasznos végezésre szent áldását bocsássa, és mint az eleit az exitusát annál inkább szerencséssé tegye, és ezután is ő felsége az római császár' ilyen hozzánk való jó kedvét tartsa meg hozzánk. Felséged penig hogy ez munkát is értünk felvette, és sem költségének, sem egyébnek nem parcálván, ilyen hasznoson, és az üdőnek állapota szerint késedelem nélkül véghez vitte: azt mi Felségednek országul minden hűséggel megszolgáljuk mint kegyelmes urunknak, fejedelmünknek.

Melly végezésnek és egyességünknek miérthogy látjuk szemünkkel ilyen hasznos voltát, azt mi, mint ezelőtt kívánt dolgot, nemhogy örömet nem fogadnók Felségedtől, sőt mi es fejenként acceptáljuk és ratificáljuk eatenus, quatenus Felséged is acceptálja és ratificálja; ita tamen: ut ratificatio per nos facta tunc obligare utramque partem debeat, cum serenissima sponsa Maria Christierna, domina nostra clementissima, serenissimi quondam Caroli archiducis Austriae, Stiriae etc. filia, juxta transactionem graecensem ad praestitutum diem huc deducta fuerit; et obligatio sacrae caesareae regiaeque Majestatis et ordinum Hungariae ratificationem transactionis eo modo, qui in transactione expressus est, Serenitati vestrae nobisque reddiderint, ut itidem pro nostra parte vicissim praestari possit.

Kegyelmes Urunk és Fejedelmünk! adja ezt is

előnkbe Felséged, hogy a' pogánynak minden igyekezeti, szándéka az volna, hogy ez nyáron az kereszténység ellen minden erejét megindítanája, az Felséged' birodalmát pedig hátra nem hagyná. Ez okon int Felséged kegyelmesen bennünket: hogy meggondolván ez mostani szükségnek nagy voltát és azt is, minemű ellenséggel legyen közünk, azokra az mediomokra és nervusra, mellyek in gerendo bello kívántatnának, olly gondot viselnénk, hogy se Felségednek, se hazánknak meg ne fogyatkoznánk. Azért noha mi magunk is szolgánk' lovag zsoldosunk' gyalogunk' és huszadunk' készületére elég sok költségben vagyunk úgy annyéra, hogy az tavalyi expeditio miatt is sok atyánkfiainak zálogban jószágá és egyéb marhája; szegénységünk is az tavalyi sok adó miatt, és ez mostani szűk idő miatt annyéra jutott, hogy sokat mi magunk étetünk közülök; mindazáltal ezeket sem nézhetjük, hanem hogy Felségedhez ebben való engedelmességünket declarálhassuk, maga' szükségére, és udvara' népe' tartására igirünk Felségednek kapuszám szerént két forintot az praesidium nélkül; könyörögvén Felségednek: fogadja kegyelmesen, és vegye elég neven tőlünk. Ezután is valamire elegek leszünk, semmiben Felségednek meg nem fogyatkozunk. Melly adófizetésben Felséged az árvák' jószágát is, kik Felséged' kezébe jutottanak, mind peniglen Tasnádon és egyebütt való jószágát is, az urak' jószágát is azonképpen ezen terehviselésre kényszerítesse, hogy az salus patriae köz lévén, az terehviselés is köz legyen.

Az praesidiumtartásra penig rendeltünk kapuszám szerént f. 1. d. 20.

Az Felséged' udvara' népére való subsidiumnak d. 99 —

Igirjük beszolgáltatni ez jövő szept Jakab' napjára.

Az egy forintját pedig szept Lőrincz' napjára.

Az praesidiumtartásra való subsidiumnak egyik forintját szept háromság' napjára. Az ötven pinzét pedig szept Pál' szept Péter' napjára, fogyatkozás nélkül igirjük beszolgáltatni.

Melly fizetésre az székely uraink atyáinkfiai is igirik magokat.

Azonképpen az magyarországi uraink atyáinkfiai is.

Az szászság is az ő módjok szerént egyenlő terehviselésre offerálják magokat.

Végeztük azt is: hogy az szabad városok, faluk és egyéb helyek akármelly helyeken és vármegyékben legyenek, az kik rovatlanok volnának, az mennyire ez elmúlt praesidiumtartásra rendelt ötven pinzbe contribuáltak, mostan három annyit adjanak, miérthogy mi is három annyit adunk; mellyeket ugyan Kolozsvárra az hagyott naprra Theke Ferencz' az fizető mester' kezébe minden helyekről éppen beszolgáltatassanak.

Somlyó tartományával, Solyomkő tartományával és Csieke vidékével kapuszám szerént az praesidiumba fizessenek f. 1. d. 50.

Azonképpen Miske, Paczal, Zilah, Körösbánya, Vajda' Hunyadja, Szent Jób, Belényes, Szék, Székely Vásárhely, Kolozs, Thorda, Dézs az ő köztök való rovás szerént. Azonképpen Illyefalva Sepsiben, mindenik Torja és Bereczk Kézdiven, és Kézdi Vásárhely rovás szerént fizessenek.

Ezek penig, az kik rováson nincsenek, summa szerént ennyit fizessenek :

Egeres adjon	f. 150.
Almás adjon	f. 120.
Nagy Sajó	f. 96.
Bethlen, az urunk' része adjon . .	f. 48.
Offenbánya adjon	f. 48.
Bánfi' Hunyadja	f. 75.
Vizakna adjon	f. 120.
Királyfalu Kolozsvármegyében . .	f. 75.
Szováta Marosszékbén	f. 24.
Fekete nevű falu Marosszékbén .	f. 36.
Kolozsvár adjon	f. 1200.
Fejérvár adjon	f. 150.
Abrudbánya adjon	f. 150.
Nagy Bánya adjon	f. 300.
Felső Bánya adjon	f. 150.
Detre Thordavármegyében adjon .	f. 15.
Nagy Szent Mihály adjon	f. 60.
Gálthő adjon	f. 6.
Sina Fejérvármegyében	f. 24.
Kis Cserged adjon	f. 18.
Kápolna Fejérvármegyében . . .	f. 6.
Akna' városa Dézs mellett Belső Szolnokvármegyében	f. 75.
Gerla Szamosujvár alatt adjon .	f. 18.

Több városok és faluk vagynak székely földön ; úgymint Udvarhelyszékben : Keresztúr és Udvarhely ; Csikban : Szereda és Tusnád ; Marosszékbén : Szereda' városa ; kik fejedelem' adójába nem fizettenek , hanem császár' adóját rovás szerént fizették ; azt az császár' adóját fordítottuk mostan az praesidiumtartásra, szükségé-

re. Azért könyörgünk Felségednek: fizettesse meg velek.

Az kászoniak is tartományostól rovás szerént fizessenek az praesidium' tartására más fél fél forintot.

Mivelhogy pedig értjük az Theke Ferencz atyánkfia' relatiojából, hogy sok helyekről efféle adót az exactorok' és ispánok' kezébe mind eddig is az fizetett népnek nagy fogyatkozására bé nem szolgáltatottak volna,

Végezzük: hogy afféle restantiákat minden vármegyékről, székes helyekről, szabad városokról, várak' tartományiból és falukról Erdélyben és Magyarországon ezen szent háromság' napjára bé szolgáltatassák mind az két ötven pénzes adóval az fizető mester' kezébe Kolozsvárra; kit ha nem cselekednének, tehát az ispánok és egyéb ahhoz rendeltetett perceptorok és tiszttartók efféle contumaxon, vagy falu vagy város lészen, kétannyit dúlhassanak, az mennyit az rajtok való adó tenne; viszont az ispánok, perceptorok és tiszttartók felszedvén, és az fizető mester' kezébe bé nem adminisztrálván efféle restantiákat, az fizető mester két száz forintot dulathasson az olyan perceptornak jószágán és marháján.

Ezen is könyörgünk Felségednek: hogy efféle adóban, mellyet az ország praesidium' fizetésére rendelt, az mit abban az magyarországi három vármegye' adójában Felségednek más szükségére költöttek; azokat Felséged refundáltassa, avagy tudja az adósságba.

Az miképpen pedig ennekelőtte is könyörgöttünk volt Felségednek, most is könyörgünk ezen: hogy

most is olyan kegyelmesen provideáljon Felséged az pinz' dolgában az fizető mester' kezéhez, hogy az jövőendő hóra való fizetéseken is az praesidium tartásra fogyatkozás ne essék. Miérthogy az mostani arra rendelt adónak napja hátrább vagyon, és az fizető napra az pénz kezéhez nem mehet az fizető mesternek.

Az mi az religio' dolgát nézi; végeztük orszá-
gul: hogy az recepta religiók, tudni illik: catholica
sive romana, lutherana, calvinistica et ariana libe-
re mindenütt megtartassanak.

Az minemű articulus ez elmúlt 1588. eszten-
dőben való gyűlésben Medgyesen költ volt, azt az
mennyiben az pater jesuitákat nézi, és libertati re-
ligionis catholicae sive romanae non praejudicat,
Felségedhez való jó akaratunkból, szeretetünk-
ből abrogáltuk, és felőle így végeztünk: hogy absol-
válván abból való kötelességétől, juramentumától
Felségedet; az pater jesuiták Kolozsvárra, Monos-
torra és ide Fejérvárra bėjöhessenek. Könyörög-
vén ezen Felségednek: hogy szeme eleibe vévén
ebben is Felségedhez ilyen jó szivünket, jó aka-
ratunkat; ez megnevezett helyeken kívül se Várad-
dá, se semmi egyéb helyekre, se Erdélyben se Ma-
gyarországban sohova, az jesuitákat bé ne eresz-
tesse, és collegiumok, gyülekezetek lakóul sohol
ne lehessen az megnevezett helyeken kívül. Ezeken
kívül penig az minemű tanítók, praedicatorok, az
római religión kívül, az egyéb recepta religiokon
Kolozsváratt, Fejérváratt és egyéb helyeken is
vagnak: azok se személyekben, se iskolájokban,
se templomokban, se jövedelmekben, se semminé-
mű állapotjokban meg ne háborítassanak; hanem

intra limites vocationum suarum tartassanak az pater jesuiták, semmi öszveveszésre és egyenetlenségre okot ne adjanak. Ezenképpen az több recepta religiokon való papok is.

Ezen religiokon kívül valókat penig — minden rendeket, úgymint innovatorokat, az ispánok és királybirák adjunctis sibi sacerdotibus ejus religionis az brevis szerint cognoscálják, az féle innovatorok kik legyenek, az seniorokkal és püspökkel törvény szerint és személy válogatás nélkül megbüntessék, ha törvény szerint convincáltatik, minden haladék nélkül, si ad meliorem frugem non redierint.

Ha ki penig ezen egyházi rendek közül, az recepta religiok kívül, ezkedig más religion lőtt volt; az is, ha in meliorem frugem nem redeál, hasonlóképpen büntetessék.

Végeztük azt is: hogy az melly kolcsos városok vagynak, és ha azok közül privata persona potentiát cselekednék, először az biró és tanács eleibe citáltassék, és az brevis szerint törvényt szolgáltassanak.

Ha penig az kolcsos városban az communitas az nemes ember ellen valami violentiát patrálna; tehát az universitas eleibe citáltassék, és onnat első széken kibocsássák bizonyoságra, post reportationem ismét, mikor az universitas elsőbben öszvegyül meglássák, és ha mellyik félnek nem tetszik, appellatioba bocsássák urunk' személye eleibe. Az melly mező városok penig comitatusban vagynak, és efféle mező városbeli communitas vagy senatus nemes ember ellen valami potentiát cselekedik; azon comitatusban, az kibén vagyon, az brevis szerint revideáltassék.

Az hol penig int Felséged minket, hogy fejenként olly készen lennénk, hogy valamikor Felséged parancsolná, mindjárt indulhatnánk; Kegyelmes Urunk! mi készek vagyunk, és mindenben az Felséged' parancsolatjához tartjuk magunkat, valamire elegek vagyunk.

Sok nemes népek vagynak mind magyar és szász városokban, kik az nemességnek hasonló privilegiumával és libertasával élvén, semmi közön-séges szükségünkben egyenlő terhet velünk nem viselnek; hadnak idején is házoknál veszteg ülnek. Tetszett azért: hogy Felséged azokat is kényszerítse velünk egyetemben egyenlő terehviselésre, hogy se hadba menéstől, se Felségednek és hazánknek egyéb efféle szükséges szolgálatitól immunisok ne légyenek, hanem minden közön-séges terhet velünk egy aránt supportáljanak sub poena amissionis bonorum.

Az nemes özvegy asszonyok és árvák felől, kiknek közinkbe hadba embert kellene küldeni személyeikről, végeztük: hogy az melly özvegynek, árvának öt ház jobbágynál több nincsen, az közinkbe embert állatni 's hadba küldeni (ne) tartozzék személyébe. De először meglimitálja az ispán, ha elégtelen afféle özvegy és árva reája.

Találatnak az felülésben ilyen frausok is, hogy némelly nemes ember látván az háboruidőt, hogy inkább az hadakozástól immunis lehessen, más nemes embernek jobbágyságul, ki örökbe ki zálogul, elköti magát, és így keres effugiumot magának. Végeztük azért: hogy valaki ante initium anni 93. elkötötte magát, és az ki megvötte in pacifico dominio volt, az ollyan örök jobbágyságban ma-

radjon. Az ki pedig azután az had' fenlételétől fogva elkötötte magát, az helyére álljon, és ezután senki paraszttá ne lehessen. Ha ki ez ellen cselekednék, jószága elfoglaltassék, ő maga megfogatassék, és urunk ő felsége' gratiajában légyen.

Az had' szükségére az minémű élest vármegyénként felvetettünk, könyörgünk Felségednek: az mint az előtt is Felséged megengedte volt, azon vármegyéjé légyen, képes árra meglévén. Az százság közül pedig az melly élest hoznak, Felséged azt pinzekért méltó árrán az udvar' népe' és egyéb hadi szükségére convertálja. Ez féle élésviteltől pedig sem réveken, hajókon, hidakon és semmi vámos helyeken, harminczadokon sem menőben, sem jövőben vámot, harminczadot ne vegyenek. Az ki venne, Felségedet vagy generalis uramot requirálnák felőle, az olyanok pro demerito megbüntetessenek.

Vagynak Kegyelmes Urunk ilyen panaszolkodásink is, hogy némelly urak' jószága sem élest, sem zsoldost, sem húszadot nem adnak. Könyörgünk Felségednek: ilyen háboruidőben, mellyben az féle segítség kívántatnék, Felséged azokat, minden rendet személyválogatás nélkül velünk egyetemben, egyenlő terehviselésre erőltesse.

Jelentik minékünk, Kegyelmes Urunk, magyarországi uraink és atyámfiai, hogy tatárok, törökök miatt sok faluk megégtek, pusztultak volna, és az rajta való népekben is kik elvitettek, kik leváगतak, kiváltképpen Biharvármegyében, Közép Szolnok és Máramaros, Krasznavármegyékben úgy annyira, hogy rajtok az adót semmiképpen meg nem vehetnék. Végeztük azért országul: hogy azon vár-

megyékben lévő vice ispánok és szolgabírák ad facies talium locorum kimenjenek, megoculálják, és fide mediante is az pusztaságnak sine favore végére menjenek, és a' hol afféle derék pusztaságot comperiálnak, azokon az adót meg ne vegyék. De így, hogy az váradi kapitány az négy vármegye' ispánja mellé főembert bocsásson. Azonképpen az huszti kapitány is Máramarosba.

Tetszett ez is: miérthogy ezen feljül megnevezett Biharvármegyében nagy sok hódlott faluk vagynak, nagy inség és nyomoruságok alá vettetenek; efféle hódlott faluk minden adóban félannyit contribuálnak. Az huszadtól is és annak való fizetéstől is exemptusok legyenek, hogy az töröknek se nagyobb exactiora, se inségre ok innét reájok ne adassék.

Végeztük ezt is: hogy az áros és mives embereknek mivek és marhájok az mint az előtt meglimitáltatott, a'szerént adassék. Egyéb mives és mester emberek is ahhoz tartsák magokat. Ha ki ez szerént nem cselekednék, megtalálván az vevő az ott való polgármestert, vagy bírakat fölöle: tartozzék az polgármester, vagy bírák azon mives emberen, az ki mivét vagy áruját az ellimitált áru felett adja, egyéb mives emberek is, ha az limitatio ellen cselekednének, mindjára tizenkét forintot venni, mellynek fele része az bíraké, harmada az panaszló felé legyen; kit ha az bírák nem cselekednének, megbizonyítván az dolog, azon vármegyebeli ispán, a' hol az a' város vagyon, és azon székbeli tisztartók az városon vagy falun, és bírákon, polgárokon ha jószágok nincsen, ha jószágok volna jószágokon két száz forintot dülhasson; kinek

két része az fiscusé, harmada az ispánoké lehessen.

Gyakran történik ez is: hogy az melly adósra az creditor, vagy ez országi vagy más országbeli rea jó, és az ő végezesek szerint igazat kíván, tehát az debitor Felségedhez folyamván, kötése ellen az creditornak injuriajára Felségedtől haladékat impetrál; kiből könyörgünk Felségednek: látván ezt úgy mint igazság és törvény ellen való dolgot, afféle debitornak haladékat ne adasson; ha haladékja lenne is, ne observáltassék.

Találtuk volt meg Felségedet könyörgésünk által, hogy Felséged az gonosztevő embereknek czirkálását Felséged' jószágában az ispánoknak megengednéje; de miérthogy értjük az Felséged' resolutiojából, hogy arra nem mehetne, annakokáért ezzel immár Felségedet nem bántjuk; hanem csak könyörgünk még is azon Felségednek mint kegyelmes fejedelmünknek: hogy egyéb legitima executiokat, úgy mint adóknak bészolgáltatását, és törvény'procesusához való executiokat méltóztassék megengedni az ispánoknak az Felséged' jószágában is; ha penig Felséged az adó' bészolgáltatását is nem engedi, tehát legyenek immunisok az ispánok az számadástól.

Jelentjük ezt is Felségednek: hogy az ország' praesidiumára rendelt subsidiumot Bihar, Kraszna és Közép Szolnok vármegyebeli ispánok az ország' törekedésére nem akarják felszedni, és az ország' végzése szerint adminisztrálni.

Könyörgünk Felségednek: erőltesse rea őket.

Még is ilyen dolog felől kényszerítetünk Felségedet megtalálni könyörgésünkkel; miérthogy Fel-

séged ez elmúlt napokban megparancsolta volt, hogy huszadinknak három óra való hópinzt adatnánk egyszersmind, látjuk pedig az községnek az nagy drága üdő, és sok szedő vedő miatt nagy fogyatkozását; könyörgünk azért Felségednek: hogy Felséged az egyik hópinzt kegyelmesen méltóztassék megengedni; fizessék az két hópinzt, ha az szükség mutatja, hogy ennekutána is szegények leheszenek elegek efféle terehviselésre. De ha kívántatik az harmadik hópinz, olly készen legyen, hogy utánok küldhessék.

Könyörgünk ezen is Felségednek alázatosan: hogy az praesidiumtartásra rendelt adónkat az magyarországi atyánkfiaitól ne patialja elvételni az váradi kapitánynak; hanem convertáltassék az köznséges szükségre, az mellyre rendeltük.

Miérthogy mostan hadakozásnak ideje vagyon, és vagynak némelly szolgák, kik esztendejeknek kiteléseknek előtte urokat elhagyták vagy elhagyják búcsuvétlen, és némellyek ez országból kimennek, némellyek pedig ez ország' fizetését veszik fel; azért könyörgünk Felségednek: hogy a' hol afféle szolgák találatnak, vissza adassanak, és mig az hadakozásnak ideje tart, addég szolgált uroktól meg ne válhassanak, az ő szokott fizetése szegődség szerént meglévén; kit ha az kapitányok, hadnagyok, és egyéb rendbeliek meg nem cselekednének, díjával tartozzanak megadni, melly díjról ő felsége ad instantiam partis querulantis mox et de facto satisfaciáltasson.

Az pártos urak' jószága között ha mi olly zálogos volna, kit ők is non alio jure, hanem csak zálogul birtak volna; végeztük ezt: hogy efféle jó-

szágok, azok az kiket a' jószág jure concernálna, arra való igazságokat producálván Felségednek, megadassanak nékik. Mellyet hogy Felséged is megengedjen, könyörgünk Felségednek.

Tetszett ez is: hogy az mives legényekért, kik egy helyről máshová tanulságért vagy életek' kereséséért mennek, többet vámba adni hidakon, réveken, vámokon ne tartozzanak, hanem csak annyit, mint egyéb közemberek, az az: egy egy pinzt; kit az ispánok, királybirák minden helyeken az Felséged' birodalmában meghirdetessenek ez előtt való articulusokban exprimált büntetés alatt.

Végeztük ezt is: hogy minden emberektől és minden helyeken az vert aranyat egy forinton és nyolczvan pinzen váltsák; az tallért penig egy forinton, tíz pinzen; urunk ő felsége is mind adóban, mind egyéb szedő vedőben igirte magát az feljül megirt mód szerint elvéteni.

Továbbá megértettük Felségednek bőséges declaratiojából: az pártos urak, úgy mint *Báthori István*, Báthori Boldizsár, Kovacsóczi Farkas, Kendi Sándor, Iffiu János, radnóthi Kendi Ferencz, Kendi Gábor, Forró János, Gergely Deák Szent Egyedi, Gerendi János, Bornemisza János, Lónyai Albert, Szalánczi László, Szalánczi György, Szilvási Boldizsár, Gávai Miklós, Thamásfalvi Diénes elfelejtkezvén magokról, Felségedhez való hűségekről, és Felségednek velek való sok jótéteményiről, az elmúlt nyárban minémű talált praetextussal és színnel akarták volna Felségedet birodalmából, székiből kiszínlteni és elküldeni: hogy mi országul Felségedet vagy megfognók és pogány török császár' kezébe adnók; avvagy hogy Felségedet ez világból

tollálnók ; kiktől való megmaradásért, és az dolognak jobban való megtudakozásáért: úgy legyen-e az, az mint Felséged eleibe adták volt? kényszerített volt Felséged, itt való házától kibontakozván, kövári házához menni és ott egy ideig lenni. Melly pártos urak vévén eszekbe Felségednek kövári házában való megtartozását, az több gonosz-cselekedetekhez ezt is accumulálták volna: hogy ez alatt Kolozsváratt de novo principe eligendo nem csak gondolkodtak volna, sőt külön való tractatusok és igyekezetek lőtt volna. Ez mellett Fágiát-ot is az kastélyt, kiből az török kiszökvén, ide Felséged' birodalmához applicáltatott volt, in publicam perniciem ez alatt az töröknek kezekből sponte megeresztették volna. Mellyeket, mint efféle ujonan lőtt dolgokat, Felséged így comperiálván, azon pártosokat detineáltatta, és érdek szerént meg is bűntettette volna. Terjesztvén Felséged ezt ezekből előnkbe: hogy Felséged nemhogy valamit ok nélkül, sőt mindent méltán cselekedett volna, kívánván Felséged az mi itéletünket, tetszésünket is felőle.

Azért hálákat adunk, Kegyelmes Urunk, az mindenható úr Istennek, ki miképpen ez előtt való üdőkben ez változásokban is Felségedet köztünk megtartotta, ez pártosoknak gonosz szándékoktól is Felségedet megoltalmazta, és az mit Felségednek ők kívántak, azt magokra térítette. Kérjük ő szent felségét: ezután is Felségedet sokáig köztünk megtartsa, és minden efféle gonosz igyekezetektől megoltalmazza hazánknak, magunknak csendes és béke-szerű megmaradásunkra, kiben hiszszük azt, hogy Felséged is mi reánk való gondviselését semmiben semmi üdőben nem tágítja.

Az mi pedig nézi az pártos urak' gonosz cselekedetét és iszonyú vakmerő gonosz szándékokat; jól emlékezünk Kegyelmes Urunk rea, és ugyan meg is tapasztaltuk ezeket így viselt dolgoknak lenni. Melly atrox scelusban hogy az mi innocentiankat és hűségünket megdeclarálnók, és egyéb idegen országbeliek előtt is ez méltatlan reánk költött gyalázatot rólunk elvetnők, és hogy megtetszenék az is, hogy ilyen nefandum crimennek nem mi országul, hanem csak ezen feljül megnevezett pártosok voltak okai: Felségedet fő atyámfiai által mindjárást megtaláltatván országul, közinkbe és gyűlésünkbe kívántuk jöni. Mellyet Felséged is értvén tőlünk, hogy semmit az pártos urak' practicájában nem értettünk, sőt hivek voltunk, Felséged is eljött vala közinkbe.

Azért, Kegyelmes Urunk, hogy Felségednek gondja volt magára és megmaradására; és ilyen gonosz igyekezetnek per ea media, az mellyeket az akkori üdő suppeditált Felségednek, debito tempore occurrált Felséged: országul jóválljuk, és az Felséged' cselekedetét ilyen személyeken, kik manifeste in crimen laesae majestatis, amissionemque capitem et omnium bonorum tam priorum quam uxorum et liberorum suorum incurráltak, minden résziben méltónak és illendőnek itiljük lenni, és országul communibus votis et paribus suffragiis, unanimi consensu, nullo nostrum dissentiente, Serenitatis Vestrae et fraterni sanguinis et totius christianitatis proditores pronúciáljuk, kiváltképpen ezért is, hogy ez mostani háboruüdőben, kibe Isten juttatott bennünket, egyebek is ezt látván, tükrül lévén előttök, efféle gonosz gondolattól, szándéktól, cselekedetektől megtartozzanak. *Noha pedig Báthori András, az*

kardinal ez időkben, mikor ezek estek, itt az Felséged' birodalmában személy szerént nem volt; mindazáltal elfelejtkezvén ő is ide való kötelességéről és Felségednek sok vele való jótéményiről, ez pártos dolgot és gonosz szándékot nem csak értette, sőt mind tanácsával és egyébbel is, valamivel tudta, segitette és ekképpen nekik consentiált volna; Felséged' méltóságát idegen országokban méltatlan és illetlen szókkal in conspectu multorum principum, aliorumque praecipuorum virorum viva voce non modo diffamasset, sed etiam ubi id personaliter et oretenus explere nequivisset, varias easque plurimas literas diffamatorias conficiendo omni conamine azon lött volna, mint Felségedet méltóságában, jó hírében nevében ronthatta és gyalázhatta volna.

*Azért, Kegyelmes Urunk, ezek mi nálunk is országul nyilván lévén; mivelhogy sentientes et consentientes pari reatu puniuntur, és az Isten is azt parancsolja, hogy „Principi populi tui non maledixeris,” Báthori András felől is, mint az többi felől, azon ítéletben vagyunk és sententiában, kit ott fenn megirtunk. Ezt tévén hozzá, hogy holott Felséged' személyét, méltóságát idegen birodalmakban fejedelmek előtt ilyen ignominiába involválta: ezt mi országul nem kisebbnek tartjuk, mintha Felségednek élete ellen igyekezett volna. **

* E' dőlt betűkkel nyomtatott sorok, mint fennebb Báthori István' neve is, azon példányban, mellyből általunk itt a' közlés történik, ki vannak — de olvashatólag — húzva, következéskéül annak, mi 1599-ben martiusban a' medgyesi országgyűlésben Báthori István-

Találtuk volt meg Felségedet könyörgésünkkel az szolgál rend felől, kik noha itt az Felséged' birodalmában jószágot birnak, de mostidegen országokban, ki Lengyelországban, ki egyebütt, úgy mint Báthori Istvánnál, Báthori Andrásnál és egyebeknél köteles szolgák lévén szolgálatban volnának; kikre Felséged ilyen választ tött nekünk: hogy ez jövő assumptionis beatae Mariae napjára afféle szolgák tartoznának okvetetlen személyek szerént ide hűségek, jószágok mellé jöni. Melly Felséged' kegyelmes választételét és könyörgésünkre való tekintet mi es Felségednek megszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak, fejedelmünknek.

Nos itaque praemissa supplicatione praefactorum fidelium nostrorum regnicolarum trium nationum praedicti regni nostri Transsilvaniae et partium regni Hungariae clementer exaudita et admissa, praescriptos universos articulos modo praemisso nobis praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum inseri et inscribi fecimus, eosdemque ac omnia et singula in eis contenta ratos, gratos et accepta habentes acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benevole, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet ubique per ditionem nostram observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum vi-

ra's Andrástra nézve végeztetett. Lásd: Erdélyország' Történetei' Tára. Első kötet 215—217. l.

gore et testimonio literarum. Datum in civitate nostra Alba Julia, secunda die mensis maji. Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quinto.

Lecta.

P. H.

A' peccsét Báthori Zsigmond fejdelemé, veres viaszra terített papirosra nyomva, 's keresztül vont papiroskötelekkel megerősítve. Eredeti kéziratpéldányból, melly találtatik a' kiadóknál.

3.

A' LUGASI TANÁCSNAK 1602-BEN AUGUSTUS' 7-DIK
NAPJÁRÓL BÀSTA GYÖRGYHÖZ, II. RUDOLF' ERDÉLYBEN
LEVŐ HADA' FŐ GENERÁLJÁHOZ KÜLDÖTT LEVELE.

Illustris ac Magnifice Domine Domine nobis
clemen: perennium servitiorum nostrorum perpetuam
oblationem in gratiam Illmae Magnificentiae Vestrae,
cum fidelitatis obsequio etc.

Az hatalmas Isten Nagyságodnak egy napját
ezerré tegye, sok kívánta jó szerencsével áldja meg
Nagyságodat. Kegyelmes Urunk, ez elmúlt napok-
ban két atyánkfiát bocsátuk vala Nagyságodhoz,
hogy Nagyságodnak adják értésére, hogy Temes-
váratt igen gyülekeznek az törökök, az kémek is,
kiket oda bocsátottunk, nyilván mondják, hogy re-
ánk akarnak ütni, de azok az utból tértek meg, és
nem akarták Nagyságodat megtalálni veszedelmünk
felől, ez alatt ez mái nap Kegyelmes Urunk ugyan
reánk ütének, voltak két ezer lovas török, és nyolcz
száz gyalog pandur, olly szertelen reánk ütének, hogy
az vár' kapujáig vágtak bennünket, városunknak fe-
lét mind megégeték, marháinkat mind elhajták, az
minemű gobonánk vala, azokat is mind megégeték,
rabot számtalant vűnek el, ellenek hogy állhassunk
nem lön erőnk hozzá, mert az melly hajduságot
Nagyságod mi közünkbe rendelt vala, az bé nem
érkezett vala, a' szolgáló nép peniglen, az kiknek
Zsigmond fejedelem ő felsége sok jószágokat osz-
tott vala, annak jobb része mind elszökék mellőlünk,
maga azoké a' fő örökség városunkban. Vá-

rosunk mezőváros, és árokkal megerősítettük vala, de azt is mind elégeték mostan az pogányok.

Könyörgünk azért Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak, Nagyságod rendeljen annyi segítséget minekünk, kik megszabadíthassák hazánkat az pogányoktól, és hogy Kegyelmes Urunk pénzen éljen, mert az mi gabonánkat az tűz emészté meg, és mimagunk is élhettelenek maradtunk. Azoknak pedig jószágokat, kik ilyen végső nyomorúságban minket elárulának, és az veszedelemben hagyának, Nagyságodnak könyörgünk, Nagyságod jószágokat deputálja városunk' épületére, és megmaradására, mert Kegyelmes Urunk, mi életünket nem szántuk elveszteni ezért az helyért, és az várat is megtartottuk az hatalmas Császárnak és Nagyságodnak, most is Kegyelmes Urunk eléggé voltak azon az pogányok, hogy az várat megadnók nekik, de megmutattuk vérünk' hullásával, testünk' szakadásával és sok kárunkkal, rabságunkkal, hogy az római Császár' és Nagyságod' hívei vagyunk, ezután is Kegyelmes Urunk az mig élünk, fejünk' fenállásáig vérünk' hullásával akarunk mind az felséges római Császárnak, mind Nagyságodnak szolgálni nagy hűséggel, Nagyságod az segítséget ne késleltesse, mert itt megromlottunk annyira, hogy ha ezután segítségünk nem lesz, veszedelemnek fiai vagyunk és leszünk. Nagyságod' kegyelmességét várjuk. Tartsa Isten meg Nagyságodat hosszú boldog esztendőig jó egészségben. Ex Lugas, septima die Augusti anni 1602.

Ejusdem Illmae Magnificentiae Vrae

Servitores, ac fideles perpetui

Petrus Gorog iudex supremus,
ac universi senatores oppidi Lugas.

E' levél külső czime ez:

Illustri az magnifico domino domino Georgio Básta, domino in Sult, equiti aurato, sacratissimae caesarae Majestatis, ac regis catholici Hispaniarum consiliario bellico, nec non ejusdem sacratissimae caesarae Majestatis exercitus in Transsilvania generali Capitaneo etc. domino nobis clementissimo.

P. H.

A' peccsét nagyobb részint lehullott és elveszett; csak kevés zöld viaszmaradvány látszik helyén.

Az eredeti levélből, melly találtatik a' kiadókánál.

4.

BORBÉLY GYÖRGY, SOLYMOS' VÁRA ELLEN RENDELT
HADCSAPAT' FŐ PARANCSNOKA 1602-BEN DÉVA MEL-
LETTI TÁBORÁBÓL BÁSTA GYÖRGYHÖZ, II. RUDOLF' ER-
DÉLYBEN LEVŐ HADA' FŐ GENERÁLJÁHOZ.

Nagyságodnak éltémig való szolgálatomat írom
mint kegyelmes uramnak, kívánok az úr Istentől
Nagyságodnak hosszú életet, jó egészséget meg-
adatni.

Békes uram irt valami levelet, melyben az mi
híreket ír, megértheti Nagyságod az ő maga leve-
léből; én bizony nem hihetem, hogy most az török
várat szállana az mint Huszár Péter uram ír, hogy
az melly török Temesvárnál vagyon, éjjel nappal
szöktön szökik, írja azt, hogy el is mentek volna
Temesvártúl az törökök, csak hogy mégis nem a-
karom elhallgatni. Én Nagyságodtól várok, ha mit
Nagyságod parancsol, ahhoz tartom magamat. Port
kértem Békes uram, arra bizony nagy szüksége va-
gyon, valami gyalogat is kér az székelyek közül.
Lugosi Jánost bocsátjuk Solymos alá, hogy meg-
nyargalja az alját, talám valamiképpen kimennek be-
lőle. Tartsa meg az úr Isten Nagyságodat jó egés-
ségben. Datum ex castris penes Déva positus. Ma
pénteken irtam 1602.

Illmae Mag. D. Vestrae.

Stor. humilis
Georgius Borbély,
de Syma.

E' levél külső czíme:

Illimo domino domino Georgio Básta, dno in
Sult, equiti aurato, sacrae caesareae regiaeque Ma-
jestatis, et catholici regis Hispaniarum consiliario bel-
lico, ac ejusdem sac. caesareae regiaeque Majesta-
tis exercitus, et regni Transsilvaniae generali Capi-
taneo etc. dno dno meo clementissimo.

P. H.

A' peccéthelyen sötétzöld viasz látható töredezett alakban.

Az eredeti levélből, melly találtatik a' kiadónknál.

5.

1602-BEN DECEMBER' 10-DIK NAPJÁRA FEJÉRVÁR-
RA HIRDETETT 'S A' MAGYAR ÉS SZÁSZ NEMZET ÁL-
TAL OTTAN TARTATOTT GYÜLÉS' TÖRVÉNY-
CZIKKELYEI.

Nos Georgius Básta, dominus in Sult, eques auratus, sac. caes. regiaeque Majestatis ac catholici regis Hispaniarum consiliarius bellicus, ejusdemque sac. caes. regiaeque Majestatis exercitus et regni Transsilvaniae generalis capitaneus et c. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod magnifici, generosi, egregii, nobiles, ceterique status et ordines duarum nationum regni Transsilvaniae, nobilium videlicet et saxonum in partialibus eorum comitiis ad decimum diem mensis decembris anni millesimi sexcentissimi secundi proxime praeteritum ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos in eisdem partialibus comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime: ut nos universos et singulos articulos omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, nostrum consensum illis praebere, benevole acceptare, approbare, ratificare et confirmare, et tam nos ipsi observare, quam per alios quospiam ubique per ditionem sac. caes. regiaeque Majestatis Transsilvaniensem firmiter observari

facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli dominorum regnicolarum duarum nationum regni hujus Transsilvaniae in partibus eorum comitiis ad diem decimum mensis decembris anno Domini millesimo sexcentesimo secundo hic Albae Juliae celebratis conclusi.

Minemű jó akarattal való gondviselése legyen Nagyságodnak reánk országul ilyen nagy romlott állapotunkban, mind annak előtte való időkben 's mind pedig mostan, az Nagyságod' propositiojából és közénkbe való izenetéből, nyilván megértettük, holott jelenti Nagyságod, hogy ez ideig való sok romlások, pusztulások, kik az sok változásoknak háborúi miatt reánk következtek, Nagyságodnak akaratja és kedve ellen történtenek volna, mellyek hogy ezután megszűnnének Nagyságod minden úton azon igyekeztvén, kívánta volna ez mostani partialis congregationkat, hogy in tempore azokról az mediumokról szólván, mellyek ad hanc rem perficiendam sunt necessaria, Nagyságod is az hadakozó népnek fizetését megadván in officio contineálhatná őket, és tovább való kártételtől az szegény országot megoltalmazná; melly Nagyságod' hozzánk való jó kedvéért, rólunk való szorgalmatos gondviselésiért, az úr Isten Nagyságodot megáldja, szerencsáját nevelje és öregbítse az egész kereszténységnek jóvára, császár ő felsége' birodalmának kiterjedésére, és az szegény romlott hazának megmaradására. Noha pedig minemű fogyatkozott állapotba mind magunk 's mind szegénységünk jutottak legyen, etiam nobis

tacentibus res ipsa testatur. Nagyságod is jól látja; mindazáltal elhívén azt, hogy Nagyságod Isten után minden tanácsit, gondotatit arra dirigálja, miképpen ennyi sok nyavalyákból emergálván, in optatum tandem quietis et tranquillitatis portum pervenire possimus, nem akarunk mind ennyi foggyatkozásban is se az Nagyságod' reánk jó akaratallal való gondviselésének, se magunknak és a' közönséges jónak megfoggyatkozni.

Annakokáért az mi nézi az Nagyságod' kívánságát, tudniillik: hogy az ő felsége' hadának fizetésére bizonyos summa pénzt és élést adnánk, mellyből Nagyságod megadván fizetéseket bizonyos helybe szállítaná őket, és e' képpen mind fizetésből mind élésből prospiciálván nékiek Nagyságod, minden úton azon lenne, hogy tovább való pusztítástúl, kóborlástúl az hadnépet megfogná, és az szegénységnek állapotját csendességre hozná; látjuk és esmérjük az Nagyságod' hozzánk való propensitását, és az közönséges jónak promotealására való kegyes indulatját, kiben hogy mi is Nagyságodat elégségessé tehessük: igirjük Nagyságodnak arra az szükségre az Nagyságod' kívánsága és tetszése szerint nemességöl és százságul tizenöt ezer forintot ad festum nativitatis Domini immediate venturum ide Fejérvárra beszolgáltatni.

Melly summa pénzt hogy Nagyságod jó akaratjából igiri ez jövőendő generalis gyűlésünkben felvetendő közönséges adóból defalcáltatni: Nagyságodnak országul hálaadással megigyekezünk szolgálni.

Melly kölcsön pénzben noha az nemességre, ez mostani romlott állapotához képest, annyi nem három-

lanék; mindazáltal nemességöl az hat ezer forintot magunkra veszszük, az többének pedig, az kilencz ezer forintnak megfizetését az szász uraim is magokra vették.

Ezen szükségre Nagyságodnak nemességöl és szászságul igirjük ezer küköllő köble buzát.

Hogy pedig ezen summának felszedésében olyan difficultasi ne légyenek, az mellyek az előtt is az adónak és egyéb féle contributionak bészolgáltatását impediálták, Nagyságodnak könyörgünk: hogy az vallonokat és egyéb féle hadakozó rendnek moderatiojában találjon olly módot, hogy se az pénznek és élésnek felszedésében, se pedig annak bészolgáltatásában az Nagyságod' kívánságának meg ne fogyatkoznánk; mert történtenek olly dolgok, hogy az melly élést és adót az vármegyéken és székeken felszedtenek, azokra vagy vallon, vagy hajdu, vagy egyéb hadakozó rend rea találván, az vármegyékről avvagy székekről való élést és pénzt tölök elvették. Kiről hogy Nagyságod úgy resolválta magát, hogy azoknak, kik az élést, vagy pénzt szolgáltaták, elegendő bizonyságok és mentségek lévén, az ispánok is hit szerént végére menvén, arról hogy az had' népe vötte el tölök: számba acceptáltatja és quietálja róla, Nagyságodnak meg-szolgáljuk. Könyörgünk Nagyságodnak: hogy mind vallonokkal, katonákkal és hajdukkal, az szegénységnek ha mi marháját az élés és pénz mellett elvették volna, mindeneket restituáltassa.

Mivelhogy pedig az vármegye ispán uraim némelylek tiszteket resignáltak, némelylek pedig az változásokban el is holtanak közülök, ki miatt sem az székek nem folynak, sem az adó — gondvi-

selők nélkül — bé nem szolgáltatathatik; Nagyságodnak könyörgünk: hogy az melly vármegyében az ispánok vacálnának, Nagyságod építse fel és állasson helyekre őket.

Az szász uraink, atyánkfiai panaszkodnak az Markó vajda' népére, kik szélyel az szászságon, de főképpen Kőhalomszékben szörnyű kóborlásokat, dúlásokat cselekednének úgy annyira, hogy egyéb rendeket mindeneket az kóborlással felől haldtanak volna; Nagyságod propiciálván felőle, hogy az féle violentiákról megszűnnének, az mi marhá-jokat az szegénységnek eldultanak, Nagyságod adassa meg velek, és minthogy fizetésen nincsenek: Nagyságod oszlassa el őket, holott semmi bizonyos állapotjuk, vagy fizetések nem lévén, nem is méltó, hogy az szegénységet e' képpen rontsák, pusztítsák.

Panaszkodnak sok atyánkfiai, hogy az katoná és hajdu rendek elhagyván zászlójokat, szélyel az nemesség' jószágát kóborolják, és az szegénységen élnek; Nagyságod parancsoljon meg: hogy az feje' vesztése alatt minden közülök zászlója alá álljon, az kóborlástól megszűnjék, és az melly az szegénységnek marháját elkóborlotta volna mindeneket Nagyságod restituáltassa, ha kik pedig nem szük-ségesek, Nagyságod oszlassa el őket.

Vannak olyak is, kik nemes emberek, vagy városbeliek lévén, hogy az kóborlásra nagyobb szabadságot vehessenek magoknak, az vallonok, katonák avvagy hajduk közü adták magokat, és azokkal egyaránt dultak; kikről végeztük: hogy az olyanok ez jövő Vízkereszt' napjáig sub poena amissionis bonorum, sive iurium possessionariorum suorum házokhoz szálljanak.

Történt ilyen dolog is ezen gyűlés alatt, hogy az Szászvároson levő vallon, Haczokra ütöttek; az szegénységnek minden élését eldulták, noha az felvetett élest az vármegyékről és székekről éppen bésszolgáltatták nékik, de mindazáltal ahhoz nem nyulnak, semmit el nem költnék benne, hanem külön reponálják, egyéb helyeken ezen violentiát exerceálják; Nagyságodnak könyörgünk: parancsolná meg nékik mind Szászvárosra és egyéb helyekre, hogy az bésszolgáltattott éléssel elégedjenek meg, abbúl éljenek, és ezután az kóborlástól minden úton megszűnjenek.

Az elmúlt medgyesi gyűlésben noha elvégeztetett, hogy senki semmiféle had' népétől kóborlott marhát meg ne vehessen, mindazonáltal vagynak olyan panaszolkodások is, hogy sokan mind nemes és városi rend közül nem gondolván az articulusal, az féle kóborlott marhákat ólcson megvennének és különb különbféle praetextus által vagy kimészárolják, vagy egyéb ususokra fordítják; hogy azért az articulus erejében maradjon, végeztük: hogy az emptor, valakinél az féle marha kóborlott találtatnék, kit ez mostani partialis gyűlés (előtt?) quomodocunque aut a quibuscunque megvette volna, az marhának elvétele kül (kivül), ha nemes ember, az vármegye' ispánja két száz forintot, ha penig városbeli, az biró ötven forintot vegyen mox et de facto rajta.

Az székelység között, melly örökségek között ős és fejekötött jobbágyokat, vagy pénzen vettek, az nemesség birja az mint arról az elmúlt gyűlésben való articulus contineálja, kit Nagyságod confirmálta; könyörgünk Nagyságodnak: hogy azon végezést in vigore tartsa meg, és parancsoljon az ka-

pitányoknak, hogy articulus' tartása szerint minden nemes embernek hagyják örökségeket, jószágokat békességesen birniok.

Mivelhogy az fogyatkozás az egész országon napról napra öregbedik, azonképpen kinek kinek állapotja fogyatkozik; panaszolkodnak sok atyánkfiai: hogy az Nagyságod' deáki az cancellarián az levelek' árát praeter modum annyira nevelték, hogy huszonöt pénzes levéltől egy forintot, egy forintostól kettőt 's többet is exigálnának. Nagyságodnak könyörgünk: hogy Nagyságod az régi usust observáltassa velek az levelek' taxáinak exigálásában.

Az perceptor uraim panaszolkodnak, hogy ez elmúlt generalis gyűlésben az követeknek, kiket római császárhoz ő felségéhez választottunk, költségekre, azonkül más szükségre is az melly contributiót rendeltük volt, abban az székelységről ez ideig semmit nem adminisztráltak volna. Azért azon contributioknak megczirkálására rendeltük bizonyos atyánkfiait, úgy mint:

Marus, Csik, Gyergyó, Kászon székekre Bogáthi Miklós uramot.

Udvarhelyszékre Bethlen Farkas uramot, Koncz Mihályt.

Az Háromszékre Csonkabunk Markust, Henter Benedeket.

Aranyasszékre Járai Mihály Deákot, kinek országul olly authoritást adtunk, hogy nem csak az contributiokban felszedtenek, azt circálják meg, hanem az melly restántiák hátra volnának is exigálják, és késedelem nélkül az perceptor' kezébe adminisztrálják, hogy az követeknek készülletekben az késedelem miatt fogyatkozás ne essék.

Commonefaciál Nagyságod bennünket: hogy az elmúlt generalis gyűlésben felvetett adónak restantiáját administráltatnók; mellynek beszolgáltatása hogy ez ideig haladott, Nagyságod ne az mi negligentiáknak, hanem az állapot' súlyos voltának tulajdonítsa. Igirjük azért Nagyságodnak azokat is az restantiákat mentől hamarébb minden helyekről beadministráltatni.

Nos itaque praemissa supplicatione praefatorum dominorum regnicolarum faventer exaudita et admissa, praescriptos universos articulos modo praemisso nobis praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos benevole: quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios quospiam, ubique per Transsilvanicam ditionem firmiter observari faciemus; imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus auctoritate a sac. caes. regiaque Majestate nobis attributa, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate Alba Julia, die decima quinta mensis decembris, anno Domini millesimo sexcentesimo secundo.

P. H.

A' pecsét Bástaé, veres viaszra terített papirosra nyomva, 's keresztül vont papiroskötelekkel megerősítve.

Eredeti kéziratpéldányból, melly találtatik a' kiadóknál.

6.

BOCSKAI ISTVÁN' 1606-BAN MAJUS' 3-IKÁN KASSÁN KELT UTASITVÁNYA CZOBOR MIHÁLYNAK, BARCSAI JÁNOSNAK ÉS HOFFMAN GYÖRGYNEK, MINT A' BUDAI BASÁHOZ ÉS NÉMET CSÁSzáRI BIZTOSOKHOZ BÉKE FELŐL ALKUDOZÁSRA KÜLDÖTT KÖVETEKNEK SZÁMUKRA.

Instructio pro magnifico domino Michaele Czobor de Czobor Szent Mihály, generosis item Joanne Barcsay de Barcsa consiliariis nostris, et Georgio Hoffman.

Ad

Illustrissimum Aly Passam budensem primum, deinde ad commissarios sacrae caesareae regiaeque Majestatis, pro tentanda pacis tractatione legatis et internunciis.

Innet Budára indulván ő kegyelmek, utjokban az egri passát is salutálják mi szónkkal, neki szóló levelünket megadván, és a' reájok bízott dologról csak igen keveset az mi illendő úgy beszélgesse nek, és az mennyire lehet, ott való mulatással az üdőt ne töltsék.

Budára jutván, ott is az passát mi szónkkal szeretettel köszöntsék, és neki szóló levelünket, melly csak credentia lévén, megadván, annakutána tractáljanak in hunc sensum vele:

Emlékeztessék arra, mikor mi az pesti mezőn az fő vezérrel szemben voltunk, ugyan ő nagysága' jelenlétében minemű végezést tettünk légyen ő nagyságokkal, melly végezéshez minthogy az fő vezér magát eddig tartotta, minket is egy néhány le-

velében, 's mind fő követé által arra intett, hogy magunk ahhoz tartsuk, most pedig későben Keiván csauz által egy átaljában megizente, hogy meg ne békéljünk az némettel, sőt ha szintén utban volnának is az követek, megtérítesse nek; ő nagyságát kérjék szeretettel az velünk való köteles barátságos atyafiuságra, hogy aperiálja szivét valóban, mit akar az némettel való békesség felől, és mi végre hivatta most alá azokat az commissariusokat, ha ugyan végezni akar-e velek, avvagy nem.

Ezt kivén belőle voltaképpen, ha mi hozzánk igaz jó akaratját bizonyítja, ki hihető, tehát mindjárt emlékeztessék az hatalmas császár' nekünk adott athnamelevelére, mellyben erős hittal megesküött, hogy mi hírünk és akaratunk nélkül soha az némettel meg nem békélik, hanem ellenségünknek mindenkor ellensége, és barátjának barátja leszen.

Azért noha mi az fő vezér' engedelmeből felküldvén az némethez, igen méltó és igaz kívánságokkal meg késértettük vala, ha véghez vihetnők az békességet, de sem hitünknek, sem törvényünknek szabadságát meg nem engedte, sem az mi személyünket nem contentáltatta, kiért az mi ő velek való békességünk ez ideig véghez nem mehetett. Azért ő nagysága is, minthogy mi meg nem békélettünk, mi kedvünk ellen az némettel meg ne békéljék, hanem az ő hatalmassága' nekünk tett fogadásához tartván magát, ellenségünknek ellensége, barátunknak barátja legyen.

Lippa felől ha mi cunctatioja és scrupulusa volna az passának, azt minden tehetségekkel szivéből eximálják, elhitetvén vele, hogy az melly ráczok tavaly az magyarokat levágták abban az helyben

az temesvári passa' practicája által, most ismét ugyanazonok vágják le az törököket minden hirünk és akaratunk nélkül. Először úgy értettük volt, hogy mindenestől csak kihányták őket, de valamely órában tudunkra lett, hogy az belső várban török maradt, mindjárt postán kemény fenyíték alatt megírtuk, hogy semmi ellenségességet az ő hatalmassága' vitézi ellen ne próbáljanak, inkább minden oltalommal és segítséggel legyenek nekik. Az fényes Portát is megtaláltattuk ez dolog felől; három athnamelevéllel szakasztatott az az hely immár ennek előtte is Erdélyhez, az magyar nemzetség eddig is semmit is úgy szemünkre nem hány, mint annak kezünkből való kiszínlését, kiben fizetett és hűtös szolgálók voltak, mindazonáltal Isten oltalmazza az miatt ellenségességtől, mert mi az ő hatalmassága' kegyelmességétől várunk, ő nagyságát is arra intjük, hogy attúl várjanak.

Elvégezvén, és elkötvén mindenképpen az passával az dolgot bizonyosan, annakutána ha az németekkel való tractatushoz kellek nyulni, és vele szembe lenni, elsőben kövessenek olly módot, hogy az commissariusságról való leveleket, ha kívántatik, megmutatván, bocsássák arra mind az két felet, hogy az két császár között tractáltassék az békességnek módja is, mellyre felette híven és szorgalmasan reá vigyázzanak, mit és hogy, 's mi módjával akarnának egymással megbékéleni, hogy az az ő tractatiojok Magyarországnak kárára és ártalmára ne essék, és ehhez az passát is hozzá tanítsák, hogy ahhoz szabja magát.

Kérdésre jutván pedig a' dolog, ha az németek akarják tudni az ő kegyelmek' követségének

módját, és mint akarnák magokat accommodálni az hékesség' tractálásához, arra csak azt feleljék, hogy az minemű móddal eddig az békesség' tractatusa folyt az magyar nemzetség' szabadságának megadása felől, 's mind az mi személyünknek contentálása felől, Matthias herczeg ő felsége az minemű válaszszal alábocsátotta Illiészázi uramékat és Horváth Pétert, azt az ország az mostani gyűlésben igen meg ruminálta, sok difficultások és akadályok láttatnak benne, kik felől az ország, és mi is, ujolag replicálni akar, mert sem az ország' szabadsági meg nem adattanak, sem az mi személyünk nem contentáltatott, és ez miatt ő miattok ez ideig az békesség köztünk véghez nem mehetett. Addig azért semmit is ő velek derekason tractálni nem tudnak, mig az ország' replicatiojára onnat feljül viszontag resolutiojok nem leszen. Azért attúl kell már várniok. In summa az kettő közt az ő kegyelmek' intentioja az legyen, hogy az németet mostan mutassák el ex praemissis rationibus cum spe futurae pacis conficiendae, és hogy minden dolog ő rajtok mult el eddig is. Az törököket penig in officio merae amicitiae, sinceraque foederatione megtartsák.

Ha történnék, hogy az passát más sententiában kezdenék találni, és hajlandóbbnak az némettel való békességhez, abban minden úton és módon elment tartsanak, az hatalmas császár' hűtit hányják forgassák, melly az ő törvények szerént szent és megváltozhatatlan; az magyar nemzetségnek sok szolgálatját, ez világon minden nemzetségek között, mind mostaniak 's mind jövődöbeliek közt megmarendő híreket, neveket, és hogy ha mi megcsalat-

koznánk az ő hatalmasságával kötött frigyben, minden nemzeteknek példák lévén, kicsoda merne ennekutána is ragaszkodni az ottománi nemzetség' hitéhez és frigyéhez.

Ha mi simultást, és ártalmas titkon való végzését kezdenék érteni az passának az németekkel, arra felette igen reá vigyázzanak, és ha mi bizonyost érthetnek, igen sietséggel minékünk postán megírják.

Az németek ha urgeálnák, hogy az conditiokhoz hozzá szóljanak, és az békességet tractálják ott ő velek, vagy az passa is ő maga ha untatná, azt feleljék, hogy tovább annál tanuságok semmire nincsen, és magoktól semmiben procedálni nem mernek. Az melly követeket most ujolag felbocsátott az ország, azok által való resolutiotól várjanak, azoknak committálták tractálni azokat az conditiokat, nem ő nekik, és azonban minékünk ide postán mindeneket megírjanak.

Notandum, hogy ha az passa az végházakat kérni kezdené az németektől, ugymint: Fileket, Zécsént, és az többit, ellenzzék és tiltsák róla, emlékeztetvén az császár' hűtíre, és athnamelevelére, mellyben az vagyon, hogy valamit mi az német' kezéből kivehetünk vagy fegyverünkkel, vagy szép szónkkal, azt ő hatalmassága kezünknel hagyja, és megoltalmaz benne. Az német pedig ha oda kezdené ígérni azokat az házakat az reménységért, hogy nálunk nélkül az törökkel megbékélhessenek, azt is dehortálják, és tiltsák róla, hogy oda ne ígérjék, reménységet adván nekik ea ratione, hogy tractatusban vagyunk, lám mostis felküldöttünk, és continuáljuk az tractatust, és az mint hiszszük, ő félségek is cedálván az igazságnak, véghez kell menni közöttünk az békességnek, és mivel

a' végházak' oda igéretivel ennekutána is magoknak tennének kárt, és az kereszténységnek is, meggondolják micsoda nevek és emlékezetek lenne ez dologért.

Mind ezekben szeretettel intjük ő kegyelmeket, hagyjuk is, hogy az nekünk tartozó hűségek szerint és hazánknak közönséges javának kereséséért, a' mennél nagyobb industriával és jobb okossággal tudhatnak eljárni, teljes tehetségekkel azon legyenek, hogy nekünk és nemzetünknek ez követségekben hasznosan szolgáljanak, onnat megjövéen ő kegyelmek, az mi pecsétés instrunctionkat minekünk ismét vissza adja, kiben Istennek minden áldását és segítségét kívánjuk ő kegyelmekre. Datum in libera civitate nostra Cassoviensi die 3 mensis may. A. D. 1606.

Stephanus m. p.

P. H.

Simon Pechi m. p.

Secretar.

A' pecsét, melly úgy látszik, veres viaszra terített papirosra volt nyomva 's keresztül vont papiros kötélekkel megerősítve, lehullott és elveszett.

Az eredeti irományból, melly találtatik a' kiadóknál.

7.

1607-BEN JUNIUS' 10-DIK NAPJÁRA KOLOZSVÁRRA
HIRDETETT ORSZÁGGYÜLÉS' TÖRVÉNYCZIKKELYEI.

Nos Sigismundus Rákóczi, Dei gratia princeps Transsilvaniae, partium regni Hungariae dominus et Sicularum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod fideles nostri domini proceres, magnates et nobiles, coeterique status et ordines trium nationum dicti regni nostri Transsilvaniae in generali ipsorum conventu per nos ad diem decimum currentis mensis junii anni praesentis millesimi sexcentissimi septimi indicto in civitatem nostram Kolozsvár ad mandatum nostrum congregati exhibuerunt nobis et praesentaverunt infrascriptos articulos, communibus ipsorum votis et suffragiis generalique consensu conclusos. Supplices nobis humil. ut universos articulos et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali benigne acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur, quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli dominorum procerum, magnatum et nobilium, coeterorumque statuum et ordinum

trium nationum regni Transsilvaniae, in generali eorum conventu ab illustrissimo domino domino Sigismundo Rákóczi, Dei gratia principe Transsilvaniae, partium regni Hungariae domino et Sicularum comite, eis ad decimum diem currentis mensis junii anno millesimo sexcentesimo septimo in civitatem Kolozsvár indicto conclusi.

Hogy ennyi sok veszedelmes változások után, kikben egy néhány esztendőktől fogva különb különbféle ellenséges nemzetség miatt forgott hazánk, ez mostani összevgyülésünket Nagyságoddal egyetemben az úr Isten ez kevés idő alatt békességben engedte érnünk, nagy hálákat adunk ő szent felségének, könyörögvén azon: hogy ennek utána is ő szent felsége olly oltalmunk légyen, hogy hazánkban békességes lakásunk és maradásunk lehessen; szálljon szent áldása reánk és jövőendő időkben is sok efféle gyülekezetet engedjen köztünk, és ez mostani gyűlésünket is ő szent felsége szentelje meg. Melly gyűlésünkben az Nagyságod' közzinkbe küldött propositioiból megértettük az Nagyságod' reánk való kegyelmes gondviselését nem csak az külső dolgokra való vigyázásban, hanem az szent igazságban(nak), melly ez mi országunkból egy néhány esztendőktől fogva exulált, fölkeresésében, és megköötözött törvényeknek megszabadításában. Dicsérjük az mi kegyelmes Istenünket érette, ki az ő bőséges jó voltából Nagyságodat erre vezérlette és segítette, hogy az igazságnak utának megszabadításában illyen occasiot talált, kire ennekelőtte is országul, noha véghez nem vihettük, sokszor igyekeztünk; kérjük is ő szent felségét buzgó szízzel:

hogy ezután is Nagyságodat ilyen igyekezetiben megáldja és szerencsésé tegye, és mindenben észét, elméjét Nagyságodnak és bölcs tanácsinak arra vezérelje, ki ő szent felségének nevének dicséretire, magunknak, hazánknak megmaradására, épületire, az kereszténység között jó emlékezetünkre, Nagyságodnak is jó hírének nevének terjedésére és öregbülésére lehessen.

Miérthogy penig Nagyságod olly dolgokat ad előnkbe, kik nem csak szükségesek, hanem mind Isten 's mind ez világ előtt dicséretesek: mi is mindenekről, az mint Isten tudunk és értenünk adta, úgy igyekezünk felőle tractálni és végezni; mellyet hogy későbben vihettünk véghez az dolognak nagy voltaért, Nagyságodtól bocsánatot kívánunk.

Legelőször azért az mi eleinknek dicséretes példajokat követvén, kik gyűlésüket az Isten' tiszteletire néző dolgokon kezdték el; mi is az religio' dolgáról így deliberáltunk: hogy ennek előtte való articulusok szerént religiojokban mindenek minden bántás nélkül megtartassanak; hanem az jesuita sectáról, a' kit ennekelőtte Medgyesen generalis gyűlésünkben communibus omnium votis et suffragiis ez országból kiigazítottunk volt, mostan is az Nagyságod' birodalmából minden helyekről kimenjenek, és soha ez az szerzet többé ez országba bé ne vétessék, és senki se jószágában se házánál az féle szerzetet ne tarthasson; ha valaki temeritate ductus ez ellen cselekednék: citatus per directorem causarum convinctassék és juridice megbüntessék; kinek minden részeiben az medgyesi generalis gyűlésben 1588. esztendőben adatott articulus observáltassék.

Az mi az Nagyságod' propositioját nézi az szegény megholt fejedelmünk' testamentuma felől, mellyben vagyon valami emlékezet Erdélynek némelly részei felől; tetszett országul három nemzettől: miérthogy az szegény megholt urunk és fejedelmünk Erdélyben semmi kívánságunkat végbe nem vihette morte praeventus, mindenek csüggőben voltak, mindenféle rendtartások, és fő személyeknek, tanácsoknak választások; eatenus az erdélyi fejedelemség ő felségénél igen mance volt; mert ő felsége az erdélyi urak és tanácsok előtt, kik sui juris nem voltak, hanem sub ipsius testantis potestate, et alioquin ha sua solennitate lett volna az testamentum, de rebus mobilibus duntaxat et bonis propriis, et sua virtute acquisitis tehetett volna testamentumot ő felsége, de aviticis vero contra successores legitimos nem testálhatott volna; eatenus itaque testamentum invigorosum est.

Az mi Nagyságodnak az extraordinaria legationak költsége, és annak megfizetése felől való kívánságát illeti; könyörgünk országul Nagyságodnak: halaszsa ezt az dolgot ez jövő gyűlésre; akkor az költségnek summája is nyilván fog lenni. Ez alatt az szegény község is alkalmas lesz az fizetésre; holott mostan élhel haló lévén, semmi terhet reá nem vethetünk.

Az mi restantiák tisztartóknál, vagy ispánoknál, vagy egyéb helyeken volnának hátra; Nagyságod számvevői által mindennek bizonyos terminust praefigálván, szorgalmatosan vétessen számot.

Az mi az fejedelmek' donatiojit illeti, mellyek Gálfi János' és Gyulai Pál' törvénytelen esett ha-

lálóktúl fogva * költenek, tekintvén nem az fejedelmek' személyére annyéra mint azoknak tisztükre, és az írott törvénynek, mellyel eleitül fogván minden törvény szerént való fejedelmek' idejében gubernáltatott az ország és birattatott, authoritasára, végeztük: hogy minden donatiok, mellyek az Decretumnak continentíája és igaz processusa ellen emáltattattanak, cassáltassanak; holott penig az Decretum avvagy írott törvény három kiváltképpen

* Gyulai Pált, mint Tárunk' első kötetében említettük, Báthori Boldizsár ölette meg 1592-ben Abafáján, 's tette annál undokabb, mivel ha lehetett is némi oka neheztelni Gyulaira, ennek engeszteltsége jeléül kezét adta volt. Bizonyítja a' következő levél:

8.

G y u l a i P á l ' 1 5 9 2 - b e n o c t o b e r ' 2 5 - k é n A b a f á j á r ó l G e r e n d i J á n o s h o z í r t l e v e l e .

Szolgálatom' ajánlása után kívánom Istentől Kegyelmednek jó egészséges és jó szerencsés hosszú életit asszonyommal ő kegyelmével, és szerelmes gyermekivel egyetemben.

Giczy Ferencz uram sógorom jövéen hozzám mondá, hogy utánban találkozott volt Kegyelmedre, és Kegyelmed értvén ő kegyelmének hozzám való jövetelit, kérte Kegyelmed, hogy nékem jelentené meg, hogy Kegyelmed mostan újabb neheztelését értette volna reám Báthori Boldizsár uramnak; kinek miérthogy sem okát, sem semmi módját nem értem; megszolgálom Kegyelmednek: adja értenem K., hogy Kegyelmed' consiliuma accedálván, én is tudjam csendesíteni az nehézséget. Ha nem vétettem, excusatiomnak ratioját adom; ha pedig vétettem, méltó omnibus modis et obsequiis megengesztelnem nem hogy ilyen urat, de még ha én magamnál kisebb rend neheztelne reám is. Fejérvárról való eljövésém után nem tudom mit véhettem volna; az előtt ha mit ő nagyságának felőlem szoltak, fortassis potuissem diluere, si mihi objectum fuisset; de miért-hogy ő nagysága nem objičila, hanem in signum depositae offensionis kezét ada: nem reménylettem bizony 's nem es tudtam várni ő nagyságának reám való haragját, 's azután sem tudom semmi-

való utat mutat előnkbe: első legitimi principis in regni imperium legitima successio; második az ki per defectum seminis juxta formam ugyanazon Decretumban contentam az fejedelmeket valamelly nemes embernek jószágában successorrá teszi, aut ex partium contentione vigore juris regii celati reá száll; harmadik az nota infidelitatis nobilis alicujus legitimo tamen et vero juris ordine condemnati — melly nota quot modis fiat, az Decretumból megtetszik: ha valaki non observato hoc juris ordine, vagy ante emanationem literarum donationalium bément va-

vel magamat mentenem, mig nem értem okát az haragnak. Azért Kegyelmed adja értenem, mit ertett K., et adjiciat suum consilium.

Tartsa és áldja meg Isten Kegyelmedet. Datum in Abafája, die 25. 8-bris 1592.

D. V. G.

Servitor tanquam frater
addictissimus

P. Gyulay m.p.

Ez dologról K. szóval ne izenjen ez szolgálmtúl hanem scripto írjon K. diligenter, quid sibi placeat, quid videatur, faciendum mihi esse.

A' levél külső czíme ez :

Generoso domino Joanni Gerendy de eadem, comiti comitatus Thordensis et domino tanquam fratri mihi observandissimo et confidentissimo.

P. H.

A' peecsé helyen kevés sárgás zöld viasz látható.

Az eredeti levélből, melly a' királyi kormány' régi levéltárában tállatik.

lamelly jószágba, és azután extrahált donatit, mellyel magát azon jószágba iktatta, és contradicáltak néki, az donatarius penig contra vim contradictionis benne maradott ilyen praetensioval, hogy ante emanationem donationis in bonis exstiterit, az olyanok az jószágot, kit ekképpen potentialiter és mala fide birtak, birnak is, az kit az jószágból excludáltak, statim et de facto restituálják, és donatiojával rite et legitime procedáljon juxta contenta Decreti. Az ki penig az contradictionnak cedál, nihilominus afféle donatioknak helye legyen és prosequálhassa, jure mediante determináltassék.

Az mi az notát illeti; valamelly notorius jószágot justo juris ordine amittált, mellyet az fejedelmek valakinek conferáltak, az olyan donatiok helyén maradjanak, de úgy: hogy ha azt az condemnatust először legitime citálták és az országnak régi szokása szerént in generalibus comitiis justo juris ordine observato excessusát legitime comprobálván, úgy sententiázták meg; az olyan collatio, quibuscunque facta, perpetuum jus firmit. obtineat, in quantum scilicet az Decretumnak continentiaja szerént az delinquens persona de bonis seu juri(bu)s suis possessionariis ipsum solum proprie et specifice concernentibus convictus et aggravatus fuisset.

Az mi nézi az nova donatiokat, in quarum pacifico dominio se et majores suos perstitisse quis asseruit, kiben az donatarius statuálta magát; ha pure emanáltatott donatiojok, nullo contradictore apparente, ha penig contradictio subsequáltatott is: afféle donatioknak helye legyen, és prosequálhassa causáját mindegyik fél 's mind másik usque finalem juris decisionem. Ha penig valamelly verus

haeres nemes ember ez disturbiumban leveleit elvesztette volna: afféle donatiokat ő nagysága tartozzék novo donationis titulo conferálni az verus haeresnek, ne másnak; de ha volna olly, ki valamely jószágot mástúl potentia mediante foglalt volna el és azt exponálná, hogy in pacifico dominio volt a tempore ademptionis, és nova donatitot extrahálna róla: tempore discussionis hujusmodi causae, cognita fraude, per breves articulos tanquam falsarius et mendax acriter puniatur.

Miérthogy az Mihály vajda' donatioi még az léczfalvi gyűlésben invalidáltattak volt: ennekutána is minden időben erőtlének legyenek; azonképpen az Básta György' és commissariusok' donatioi, miérthogy nem volt authoritasok ad donandum; hasonlóképpen az Székely Mozsesé invalidae et viribus destitutae habeantur.

Az mi az causalis leveleket nézi; végeztük arról: hogy minden afféle leveleknek, akárkié legyenek, ha legitime emanáltattak, helye legyen.

Az mi az szász dézmák' állapotját illeti — privatis personis factam vel fiendam — abban Nagyságod tartsa az régi articulust: hogy buzát köböllel, bort hordóval adjon, de integra dézmát ne adhasson; ha kinek adott volna is, cassáltassanak.

Tetszett ez is, hogy az miképpen ennekelőtte való fejedelmek' idejében is az ország elvégezte volt, hogy Fogaras, Görgény és Déva az possessoroktól elvétetvén, fiscushoz applicáltassanak: most is azonképpen az mellyik az megnevezett váraknak más kéznél volna — úgymint Görgény — visszavétessék mindjárt, és ő nagysága' fejedelmünk' számára birattassék és tartassék.

Az mi pedig Husztot és Kővárat illeti, melyről emlékezik az vénség, kit Isten köztünk megmarasztott, mennyi vérontással, sok veszedelmekkel applicálták volt Erdélyhez, és az országnak sok költségével építették és erősítették; most is Nagyságodnak lenne kegyelmes gondviselése országával egyetemben: hogy mennél hamarébb az privatusoktól megszabadítván, az országnak restituáltatná, mint ilyen végházat, és az országnak két fő bástyáját. Ebben pedig tetszett ez is az nemes országnak, hogy minekelőtte egyébre mennének, még is Homonnai uramot ő nagyságát mind Nagyságod' és az ország' képében találják meg solenniter fő személyek által: ő nagysága megtekintvén, hogy az ilyen országházai, kik az országtól privatusoknak nem adtak, sem adni nem engedtek, most is semmiképpen nem engedtetnek, tovább való veszélység nélkül — az közönséges igazságra tekintvén — eresztené meg az országnak; venné az országnak jó akaratját inkább hogy nem mint kedvetlenségét.

Végeztük ezt is, hogy valaki vagy maga, vagy atyja, anyja, vagy atyjafia Gálfi János' és Gyulai Pál' törvénytelen esett haláloktól fogva jószágától spoliáltatott, annak recuperálásában ilyen mód tartassék: hogy a' spoliatus vagy actor literis evocatoriis citáltassa az adversa parsot Erdélyben ante octavum, Magyarországnak ante 15-m diem, ki tartozzék első arra rendeltetett terminuson compareálni peremptorie, és az actor bizonyítson de reali dominio bonorum literis, vel humano testimonio tempestive vagy intempestive recepto. És ha doceálhatja az reale dominiumot, adassék meg mindjárt

in eodem termino brevi processu juridico absque ullo onere. És ha az malae fidei possessortól nyeri el az verus haeres az jószágát, tehát ha mi jusát sperálja az malae fidei possessor ahhoz az jószághoz, suis modis longo litis processu salvum legyen prosequálni. Ha penig az verus haeres recapitálta vagy reoccupálta jószágát az malae fidei possessortól, és most annak kezénél volna, nála maradjon, és az olyan jószágot az afféle injustus possessor ha akarja keresni, salvum legyen, de nem brevi, hanem longo litis processu. És ha ugyan az ilyen verus haeres az injustus possessort ratione emolumentorum de illis bonis medio tempore perceptorum keresni akarja, juxta breves articulos salvum legyen keresni, de az nyilván való poten(tiariuson?), az az kinek sem donatioja sem semmi annuentiája senkitől nincsen. Ezenképpen ha az fiscusnál találatnék efféle jószág is, ez processussal kerestessék, az directort rea citálván. Ha ekképpen azoktól az katonáktól, vagy azoknak haeresitől, kik az szükségnek idején az Mihály vajda' kiverésekor ez országnak szolgáltak, jószágokat elnyernék; miérthogy hittet köteleztük magunkat nekik: az érdemeseknek Nagyságod adható jószágot adjon. Sőt ha kinek azok közül még jószágot nem adtak ez ideig, Nagyságod azoktól se vonja meg kegyelmességét, hanem látogassa rendük szerént való jószággal. De azoknak, kik annakutána reánk támadtak, ellenségünk voltak, ez az articulus ne suffragáljon.

Miérthogy ez elmúlt disturbiumban sokan mind nemes emberek, mind egyéb rendek deponálták marhájakat ki egy városban ki másban, mellyet (mely-

lyek) az depositariusnál az creditoroktól elvesztek, de nem mind az ellenség' miatt; végeztük azért: hogy az kinél afféle depositum volt, ha azt praetendálja, hogy ellenség mia' veszett el, citáltassék az creditortól és első székre tartozzék compa-reálni peremptorie, mellyen partibus ad comprobandum unicus terminus reportationi testium actus (aptus) et sufficiens detur, et post reportationem testium az bíró előtt az causa decidáltassék brevi processu juridico; mellyel ha mellyik fél contentus nem lészen, transmittáltassék in praesentiam senatorum; onnan eo, quo unius cujuscunque civitatis vel oppidi mos et consuetudo requirit. Az universitas penig az táblára absque ulla pensione alias apud ipsos observari solita transmittálja, és az appellatio neutri partium denegetur; úgy hogy az városokban intra ambitum unius mensis totius causae decisio usque ad appellationem ad superiorem sedem fiendam terminetur az brevis terminusnak módja szerént; ha penig valaki más ember' marháját, akármi rendbelit az ellenségnek béárulta, hogy hol mellyik kastélyban, vagy városban, avvagy ki' házában vagyon, vagy utcunque okot adott az elvitelre, megbizonyultatván hogy ő dolga, fizesse meg az kárt vagy maga vagy haerese jószágából, marhájából; ha nem akarná megfizetni, az ispánok, királybirák és egyéb igaviselő emberek sub amissione honoris et officii az káros embernek instantiájára rebus sic stantibus tartozzanak mindjárt igazat tenni, kit ha nem mivelnének, az kárt is ők tartozzanak megfizetni, és Nagyságod afféle tisztviselő embernek jószágából, marhájából igazat tétesen. Hogy ha penig valamelly városban, vagy kas-

télyban, vagy akárhol valaki marháját deponálta volna, és minek előtte az ellenség elvitte volna, az depositor kérte volna hogy megadják, és ki nem adták, az közben az ellenség elvitte: ha az város tartotta meg, az város, ha privata persona, az kinél volt, az tartozzék megfizetni.

Ez változások alatt Mihály vajda' bėjövésetől fogva Gyulaffi László' bėjöveteléig ha melly város vagy falu, vagy városi vagy falubeli ember, vagy nemes vagy paraszt, vagy akármiféle rend az ellenség közé adta magát, akár mi hajdu közé, vagy maga is hajdu lett, vagy magátúl hajdut gyűjtött, hogy már hazának szolgál; de ez alatt csak magának dúlt, nemes embert és jószágát pusztította, az szászságot saczoltatta, dúlta, égette; vagy akárhol fosztott, pusztított, ölt, öletett, mutilált, és valaki' jószágát foglalta; vagy valahova az ellenség közül, sőt az mi hadunk közül is, vagy törökök, tatárok, oláhok közül dúlót, fosztót valaki' jószágára vagy marhájára vitt, kalauza volt, kárt tett; vagy akármi törvénytelen dolgot cselekedett vagy cselekedtetett akárhol itt Erdélyben, vagy Magyarországnak ide tartozó részeiben: tehát az ilyenek ellen választassanak egy néhány törvénytudó atyánkfiai az nemesség közül, kik között egy fő személy legyen Nagyságod' képében; minden rendek itt Erdélyben mindenféle helyekről azok eleibe citáltassanak; kik eleibe az jobbágyokat, szolgáljokat tartozzanak az urak elő állatni, és ott mindjárást törvény szolgáltatassék, abban is, ha mi efféle causakban immár processusban volna is, és valamit az törvény hoz, *mox et de facto* azon személyek által mindjárást *exequáltassék*; ha pedig in majori po-

tentia nem compareál, proscriptus leszen, mindenütt persequáltassék.

Miérthogy némelly papok, mesterek, deákok és egyéb egyházi rendek extra limites vocationum suarum afféle dúlók, kóborlók, fosztók, kapdosók és hatalmaskodók közé elegyítván magokat; avvagy magokról (nak) példát vévén azoktól dultak, fosztottak, kóborlottak, kapdostak, és minden hatalmaskodást, gonoszságot cselekedtek, végeztük: hogy az kik az féleiben részesültek Mihály vajda' bėjöveteletől fogván, abban az kolozsvári 1601 esztendőbeli articulus tartassék meg, mellynek summája ez: hogy az egyházi rendek, kik afféle gonosz nép közé elegyítették magokat, nem az ő székükön az papok előtt, hanem azon vármegye' székin, az mellyben laknak, evocáltatva szólíttassanak, és juris ordine convincáltassanak vagy absolváltassanak.

Végeztük ezt is, hogy sohol senki semmi hadakozó rend se városon se falun az nemes emberek' tanító rendek' házára, szállására, majorára ne szálljon se menjen, se úton se sohol semmi marhá-jokhoz se személyéhez nyulni ne merészeljen feje' tisztessége' jószága' vesztése alatt; ha ki penig ezhez nem tartaná magát, kapitánya, hadnagya megbüntesse az fel megirt törvény szerént, és az kározt is vele két annyéról megelégtesse az fönn megirt poena alatt. Ha ki penig nemes ember vagy tanító rend' házát, szállását, molnát, (malmát?) majorát felverné, büntessék meg bűne szerént; ha valamit megéget, ő is megégettessék.

Hogy mind mi mind szegény községink épülhessenek, és az kik szélyel búdostanak közülük, régi lakó helyekre haza szállhassanak, és ott rette-

gés, félelem és bántás nélkül lakhassanak, hogy ennél is nagyobb szegénységre ne jussunk községestül; végeztük országul hogy: minthogy ezelőtt is az szabad hajdu nem az ország' hanem maga jóvát kereste, melly abból is kitetszik, hogy mihelyt egyik rend megtöltözött, az mindjárt eloszlott, és ez országnak soha semmit nem szolgált, hogy az félelő, fosztó kóborlókat, búdosokat Nagyságod ez országból teljességgel kiirtson és irtasson ha vagyon valahol, sőt az szabad hajdu név penitus aboleáltassék és letétessék; hanem Nagyságod hópénzes szolgát tartson, kik hópénzükön éljenek; mert ha ezután valaki vagy maga, vagy szolgája pénzen nem él, hanem valamit elveszen pénz nélkül, proscriptus legyen mindjárt; ha pedig az ura szolgáját meg nem fogja 's meg nem bünteti, és az kározt meg nem elégíti, az ura maradjon azon poenán; hogy szegény községünk házánál maradjon békével, csendességgel, Nagyságodnak dézmát adót adhasson, földes urának szolgálhasson, hogy így mi is az Nagyságod' szolgálatjára alkalmasbak lehessünk; és ezután ha ki hajdu kapitány vagy hadnagy leszen, proscribáltassék. Az melly hajdu pedig jobbágy lévén az ura' híre, akaratja nélkül magát meg nemesíttette, abból observáltassék az régi constitutio, tudniillik: hogy az fejedelem senkit soha citra voluntatem dominorum terrestrium meg ne nemesíthessen, ha megnemesítene, vagy megnemesítette volna is, afféle nobilitatio ne staljon.

Nem kevés nyomoruságunk, pusztulásunk vagy jóságostul az székelly uraink atyámfiai miatt mikor hadban vagynak, mert mindjárt az lak-

ságra vagy szászságra szállanak mihelyt felkelnek, és tesznek szernyü dulást, fosztást; végeztük azért: hogy ezután magok közé szálljanak; ha penig az lakságra vagy szászságra kell szállani, ott ne mulassanak; ha mit ott mulatnak is, maga élésén pénzén éljenek, se falun se mezőn kárt ne tegyenek; ha ki ehhez nem tartja magát, az kapitány, királybíró, hadnagy ugyanott az helyen sub amissione honoris et officii erősen megbüntesse, affelett az mi kárt tesznek, két annyi fizetessenek nekik. E converso az nemesség és szászság az székelységen ehhez tartsa magát, se egyik se másik egymást ne pusztítsa; ha melly tisztviselő ehhez nem tartja magát, ő Nagysága az feljül megirt poenát exequáltassa az tisztartókon.

Ennekelőtte is egy néhány gyűlésben elvégeztük, hogy sohol senki missilissel jószágot ne foglalhasson, ki ezután is observáltassék sub poena ducentorum florenorum.

Hogy Nagyságod ez esztendőben az dézmaarendát kegyelmesen megengedte, megszolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

Jóllehet ennekelőtte is volt végezésünk arról, hogy itt ez országban liber baronatusság ne legyen; mindazáltal sok helyeken, úgy mint Görgényben, Vécsben, Déva' tartományában és több helyeken is az articulushoz nem tartván magokat sem az ispánokat executiora, latrok' kergetésére oda nem bocsátják, sem szökött búdosó jobbágyokat, szolgálkat ki nem adják, sem vármegyéken velük nem perelhetünk; ha akarják törvényt tesznek ollyat, az minéműt ők szeretnek; ha nem akarják ugyan elhallgatják; melly dolog az birodalomban való nemes-

ségnek és minden rendeknek szabadsága és régi jó szokása, törvény ellen vagyon. Végeztük azért: hogy az liber baronatusság mind itt Erdélyben, mind Magyarországnak ide incorporáltatott részeiben minden helyekről, minthogy nem is volt, minden vármegyékben in perpetuum tolláltassék, és az vármegye' ispáni minden helyeken minden legitima executiokban szabadon procedálhassanak; az jobbágyoknak megadásában is minden helyeken az vármegye' törvényéhez és az publica constitutiokhoz tartsák magokat. Azonképpen ad generalem malefactorum inquisitionem minden helyekre bémehessenek, és az latrokat mindenütt persequálhassák és büntethessék.

Vagynak sok atyáncfiai, kiknek jószágokról való levelük vagy mindenestül ez disturbiumban az tűz miatt, vagy egyéb ellenség miatt elveszett; avvagy ha donatioja megmaradott is, statutoról való relatoriája elveszett. Végeztük azért: hogy ha ezféle periclitans donatarius vicinorum et commetaneorum tam nobilium, quam honestae famae ignobilium legitima statutioját megbizonyíthatja, efféle jószág ugyan az donatariusnál maradjon; sőt ha efféle jószágot az fejedelmek Mihály vajda' békjövetele után másnak conferáltak volna is, az olyan donatio ne staljon, hanem inkább Nagyságod az periclitans donatariust nova donatione mediante roborálja benne; ha ki penig valami jószágot olly régtől fogva birt, hogy az humana memoriát excedálja, és azféle jószágról való levelei mostan elvesztek volna, megbizonyítván hogy aviticuma, és in pacifico dominio bonorum volt, az olyant is Nagyságod ne másnak, hanem az haeresnek conferálja

nova donatioval. De az levelek' taxája felől az János király' idejebeli szokás observáltassék, melly ez volt: hogy nova donatioról az cancellarián f. 12 vettek, de defectussal adott jószág' donatiojátúl annál többet; ha pedig valamit az fejedelem per manus adott, afféle donatitótúl azt adtak, az mint az cancellariussal conveniálhatott.

Vagynak ilyen bántásink is több nyomoruságink között, hogy az melly szegény atyáncfiai béakarnak 's akartak menni kerített városokba marhástúl megmaradásnak okáért, vagy hogy bé nem bocsátják, vagy ha bébocsátották is, nem hogy házat vagy egyéb örökséget engednének városokban az nemességnek venni, sőt sok saczoltatással való fizetése után szállást fogadván, mint egy városi embert szintén úgy cogálták minden városi szolgálatra, marháját, lovát postálkodásra. Ők pedig az nemességnek mindennemű libertasával és immunitásával élni akarnak 's most is élnek és jószágot birnak köztünk. Kivánjuk azért: hogy avvagy nekik is az privilegiumunkkal élni és jószágot köztünk birni szabad ne légyen; avvagy hogy nekünk is házat köztük venni, szabadoson birni engedve legyen; készek leszünk privilegiumuknak submittálni köztük magunkat. Az kinek pedig ez ideig valamely városban háza volt, szabadon birhassa, építhesse mint övét, sine tamen praejudicio liberarum civitatum.

Vagynak némelyek mind nemes mind egyéb rendek közül, kik tolvajoknak, orvoknak patrocínáltak és patrocínálnak, az lopott tolvajlott marhában részt vettek vagy vesznek. Tetszett azért: hogy efféléket az tisztviselő emberek sub amissione

officii et honoris érdemek szerint és törvény szerint büntessenek ; kik ha el nem járnának tisztokban, Nagyságod azon büntetéssel büntesse őket mint az malefactorok érdemelnének.

Némelly atyánkfiainak az szabad városokban mind régi 's mind mostani adósságok vagynak, kit meg nem vehetnek, hanem törvénynyel kell keresniök, ők pedig olly véghetetlen törvénnyel élnek, hogy végét az külső ember nem éri köztük. Végeztük azért: hogy az melly napra az bíró eleibe idézi az adóst az actor, azon az napon minden dilatio, párvétel nélkül, megbizonyítván az adósság, törvényt tegyen az bíró az brevis szerint, kit ha nem cselekedik 's meg nem fizeti, mindenütt az actor azon városi embert akárkit megtarthasson, és megvehesse az adósságot rajta ennekelőtte való articulusok' tartása szerint.

Vagynak ilyen panaszolkodások is az szabad városok felől, főképpen az kolozsvári uraim felől, hogy akármelly nemes ember jobbágyit, akárhol vétene is az városi ember ellen, bémenvén az városba, mindjárt megfogják, az földes urától törvényt nem kérvén felőle, az ő kedvük szerint fogva tartják, és semmi kezességen túlük ki nem vehetik, hanem mindaddig tartják fogva, míg az ő törvényeknek vége szakad. Melly dolog minden törvényünknek, szabadságunknak ellene vagyon. Végeztük azért országul: hogy ezután ez ne legyen semmi helyeken, hanem ha az nemes ember' jobbágya vétett, vagy adós valamelly városi embernek, meg ne merészelje fogni, minthogy mi az magunk adósságunkat is az városokon törvénnyel keressük ; hanem ország' törvénye szerint az

városi ember kérjen az urától törvényt; ha az ura törvényt nem ígér felőle megfoghatja; ha pedig törvényt ígér annak processusa szerint procedáljon; ha benn az városban vért ont, vagy egyéb nagy vétket cselekedik, in loco delicti megfoghatja, de halogatás nélkül az mostani articulus' tartása szerint törvényt szolgáltatasson felőle. Magyarországnak idevaló részeiben is ezen mód observáltassék.

Az melly fő népeknek és nemes embereknek tisztartójuk ez háboruidőben számot nem adtak volna, számot adjanak; és ha kik elszöktek volna is az számadás előtt, tartoznak visszajünni és számot adni és megelégtíteni urokat; ha nem cselekednék, az régi erről irt articulus observáltassék.

Az váradi és fejérvári káptalanokat 's az monostori konventet Nagyságod megépítetvén, fizetésük járjon meg az régi szokás szerint, hogy tisztekben jár hassanak el fogyatkozás nélkül, de ők is az levelek' taxája és executio felől tartsák az régi szokáshoz magokat; mert vagynak ellenök való panaszok, hogy ha valami executiora kiviszik, mind az executiotúl 's mind az relatoriátúl f. 12. kívánnak, nagy nehezen három vagy négy forintban megsaczoltatván az nemes embert adják ki az relatoriát, nem tartván magokat az régi affélékről való limitatiokhoz. Végeztük azért: hogy sub amissione officiorum tartsák az elébbi articuloshoz magokat és limitatiohoz; azt ne transcendálják. Ha pedig nemes ember vagy ispán exequálja, tehát napjában d. 12, ételt, italt; ha lova nincsen kocsit vagy lovat adjanak; az relatoriátúl pedig juxta laboris exigentiam; ha scriba exequálja és pure kell az relatoria megvehesse az f. 12; ha cum contradictio-

ne felét, az az f. 6. Az káptalan is ezen rendet tartson mint az scriba.

Medgyesen az 1588. esztendőbeli gyűlésünkben is elvégeztük volt, hogy az cigány vajdaság letétessék in perpetuum, és soha az cigányok adót ne adjanak; ennekutána is azon articulus observáltassék.

Az barmot és bőrt ez országból urunk' annuentiája nélkül kivinni szabad ne legyen, az régi articulus' tartása szerint; azonképpen az szűröket véggel kereskedésnek okáért ne legyen szabad kivinni.

Hogy az régi szokás szerint házunk' szükségére elegendő sőt adjanak mind Erdélyben és Magyarországbán, Nagyságod az kamaraispánnak parancsolja meg.

Panaszolkodnak az magyarországi atyánkfiai, főképpen az debreczeniek, hogy az dézmát nem úgy exigálják az dézmások az mint az régi jó szokás volna, hanem egy egy bárányért egy egy forintot vesznek; annakfelette néhol az mustot is rajtok hagyják, és az árát úgy veszik meg, az mint annakutána az tiszta bor jár, ki ez előtt nem volt. Végeztük azért: hogy az dézmát mind borból mind bárányból úgy vegyék mint az régi szokás, és rajtok ne tartsák; ha pedig rajtok hagyják, semmivel az szegény ember ne tartozzék, hanem az dézmás fizetője legyen; a' hol usu nem volt az bárány és méhdézmálás, ezután se legyen.

Vagynak sok különkülönbféle panaszok az harminczadosok felől, hogy szokatlan vectigalt exigálnak, holott ennekelőtte az első harminczadon száz sőtul d. 20. tartoztak, azután czédulapénzzel megérték; azonképpen az buzából, melyet ide béhoznak,

mód nélkül való harminczadot vesznek, ki miatt az búzahordozástúl az szekeresek és kereskedő emberek megidegenedtenek. Könyörgünk azért Nagyságodnak: parancsolja meg az harminczadosoknak, hogy ezféle tűrhetetlen és szokatlan exactioktúl megszűnjenek sub amissione honoris et officii; czédulapénzért az harminczadló marhából semmit ne vegyenek; hanem két pénzzel érje meg az régi szokás szerént. És miérthogy Isten egy kicsiny csendességet adott, az harminczadosok az új helyekről az régi helyekre költözzenek; az vámokon is szokatlan exactiok ne legyenek sub amissione telonii, hanem az vámokon száz sóból vegyenek egyet, de az harminczadon semmit ne vegyenek.

Jöllehet ennekelőtte is majd inkább minden gyűlésünkben sancióltuk, hogy az szökött jobbágyok megadassanak; de még is panaszkodnak sok atyánkfiai, hogy némellyek, főképpen Magyarországbán az szabad helyekről és városokról, úgy mint: Váradról, Biharról, váradi vár' jószágából, Kis Mariáról, Debreczenből, Belényesből, Bajonból, Tasnádról, Tasnád' tartományából, Szilágy Csehről, Zilajról, Somlyóról, Somlyó' tartományából, Diószegről, Máramarosból, Vajda Hunyadról, Körösbányáról, Csucsáról, Tarcsáról és egyéb helyekről fejedelem' urak' fő emberek' és nemes emberek' jószágiból, generalliter minden helyekről az elébbi articulusnak tartása szerént megadassanak ab anno Domini 1600 az brevis szerént. Annakelőtte valók penig longo litis processu. De vagyon ilyen fraus az jobbágyok' dolgában, hogy noha némellyek tempus legitimi conjugii aetate régen excedáltak, de még is nőtelen élnek, csakhogy haza ne vihessék, az uruknak ne

szolgálhassanak, és az fejedelemnek adót ne adhasanak. Végeztük azért: hogy efféle nőtelen jobbágyok is úgymint húsz esztendősök az gyermekségből kikelvén ember korban vagynak, azon articulusok' tartása szerint minden helyekről, ha szegődött szolga volna, esztendeje kitelvén, megadásék; azonképpen az özvegy asszonyok is, kik vicem jobbagionis gerunt.

Az szökött szolgálk és szolgálók felől az léczfalvi articulus tartassék meg mind ezelőtt valókról 's mind ezután leendőkről, mellynek tenora ekképpen vagyon: Végeztük az szegődött és szegődetlen szolgálkáról, hogy valamelly szolga Mihály vajdának béjüvetelétől fogva urát ideje előtt és búcsuvétlen elhagyta, ha nem nemes ember, ha nemes is ha háza nincsen, valahol megtaláltatik, biróval meg kell az urátul kérni; ha megadja jó, ha meg nem adja az székre híják, és ha méltó 's igaz okát nem adja az meg nem adásnak, f. 200-on adja meg az ura. Ha pedig nemes ember és residentiája vagyon, az székre híják, és ha méltó okát nem adja f. 200-on restituálja magát, és mindenben az brevis' articulusa szerint procedáljon törvénnyel. Azonképpen az melly szolgálk kapitányságok és hadnagyságok alatt találtnak meg, két nemes emberrel kérjék meg, melly két nemes ember adjon relatoriát róla, és egy mandatummal vegyenek f. 200. jószágán, ha pedig jószága nincsen, hópénzéből tartsák ki az két száz forintot, mellyet tartozzék az fizető mester megadni az mandatumra; ha meg nem adná, az kétszáz forintot jószágán vegyék meg.

Szerencsen az megholt fejedelmünk' idejében végezték volt: hogy Magyarországbán ez distur-

biumban esett potentiákat és dolgokat az ott lett végezés szerint dijudicáljanak, kihez Magyarországnak ide incorporáltatott része is ez ideig magokat tartván vele éltek, de Erdélyország még vele nem élt. Végeztük azért: hogy annakutána Magyarországnak az ide való vármegyékben ne observáltassanak, hanem per omnia az erdélyi articulushoz tartásák magokat, exceptis illis causis, az kik immár in processu sunt, melly causák az szerint decidáltattanak.

Vagynak ilyen casusok, hogy vármegyéknek közönséges szolgáját, sőt egyéb rendeket is in aliqua executione procedentes, más nemes ember megháborítja, sőt animo deliberato, et ex praeconcepta malitia meglesi, megveri, meg is öli. Végeztük azért: hogy ha hol ezféle executiokban valakinek valamelly nemes embertől halála történt vagy történik, miérthogy in executione lett az halál, ha nincsen kinek juris ordine keresni az homicidát, sőt ha vagyon is, de eltűri, vagy nem meri keresni, vagy ugyan nem akarja, az vármegye' ispáni tartozzanak evocálni és törvény szerint meg is büntetni, ha szintén az megholt embernek feleségével vagy gyermekivel vagy atyjafiaival az homicida megbékélt volna is. *A' székelységen is ezen dologban ezen mód observáltassék.*

Megértettük országul Borsoló János urunk atyánkfia és ítélő mesterünk' beadott könyörgéséből minemű mód nélkül Lónai István, és Bathori Kata asszony az felesége bizonyos nálok letett és kezekbe bizott pénzét, ezüstöt, aranyát, tallérát egyéb ezüst marháját ad summam sex millium florenorum, vel circiter sese extendentium, immár gyakorta való requisitiojára meg

*nem akarták volna adni, valami frivola és bé nem vehető fogásokkal magokat oltalmazván; mi-érthogy pedig afféle repositumot non longo litis processu, sed ad solam personae deponentis requisitionem szokták volna megadni; tetszett országul: hogy urunk ő nagysága az országgal egyetemben találna meg még is levele által, intervén ő kegyelmét: hogy az Istent és az igazságot és lelkeknek ismérétenek csendességét tekintvén, adnák meg depositumát mester uramnak; ilyen vén elesett állapotja és idejekor élhetne ifjúságától fogva való keresményéből, ne fogyatkoznék meg az ő kegyelmeknek méltatlan való marhájának megtartása miatt. Kit ha Lónai uram és felesége Báthori Kata meg nem mivelnének ilyen levélnek tekintetére, certificálnák erről, hogy ő nagysága és az ország olyan gondot visel reá, hogy az depositor igazságában meg nem fogyatkozik, ilyen móddal, hogy mint efféle potentia, vagy actio, vagy retentio violenta, avagy quocunque modo injuncta, ez jövőendő közelbik terminusra, 1-ma decembris praesentis anni, citáltassa ad 15-m diem juxta articulum superinde editum peremptorie, és secundum processum brevem causarum adjudicáltassék és finaliter determináltassék, ulterioris appellationis confidentia denegata; ugyanakkor elfoglalt jöszög felől is, Krasznavármegyében való felől, juxta eundem modum törvény szolgáltatassék.**

* Az itt dőlt betűkkel nyomtatott sorok a' mi eredeti's hitelesített példányunkból ki lévén maradva, azokat, mint a' 97-ik lapon hasonló betűkkel nyomtatottakat is, a' kolozs monostori konvent levéltárában találtató más eredeti példányból iktattuk ide.

Azonképpen az kiknek nomine depositorum, summájok, vagy ezüst, arany marhájok, egyéb drága marhájokkal egyetemben *justo titulo depositionis*, avagy *etiam occupationis aut alio injusto modo ad manus suas receptionis vel per se vel per alios* lettek volna az megholt fejedelemnél Bocskai István-nál, avvagy hazájában (így), váraiban, kit nem *recuperálhattak* volna *quorum interest*, annak terhét marhájára, ha hol és ha kinél volnának, avvagy az nem lévén, *ad bona patrimonialia* szállítván, az följlül megírt móddal és terminussal *praehabita pre-emptoria citatione* jusukat *prosequálhassák* az *brevis* szerént. Ezen tartassék meg egyebekben is, az kik ehhez hasonló, mind Erdélyben mind Magyarországbán.

Az melly faluk az békességes időben tűz miatt pusztultak el, ezféle faluk *juxta publicam constitutionem dominorum regnicolarum* három esztendeig *ab omnium contributionum tam ordinariorum quam extraordinariorum pensione et servitiorum exhibitione immunisok* voltak; miérthogy mostan minden helyek ilyen igen elpusztultak, hogy sok faluknak csak az helye vagyon; némelley faluban pedig egy kicsiny, két három vagy négy ház maradt meg, abban is kiben vagyon ember, kiben nincs, végeztük: hogy ha afféle elpusztult helyek megkezdének telepedni, hat esztendeig szabadosok legyenek az adófizetésből és szolgáltatásból, kire nézve az elbúdosott és elszéledett szegénység inkább helyekre telepedjék és az ország is épüljön.

Az melly falukat harapgyújtogatással elégetenek, az égetésnek utána *authorit fölkeresvén* az *brevis* törvény szerént büntessenek, és az káros

emberek, kik afféle égetés miatt vallottanak kárt, azon brevis szerint elégítessenek meg.

Az hídakat az vármegye ispáni minden helyeken megcsináltassák; az hol az faluk elpusztultak az közelebb való ditiokkal csináltassák, sub poena alias in tali observari solita, videlicet f. 12. Az vámos hídakat pedig csináltassa ő maga, az kié az vám, sub amissione telonii az hol járnak. Ennek terminusát indilative praefigáltuk országul festum Michaëlis archangeli proxime venturum. Az száraz vámot, kiknek régi privilegiumok róla nincsen, sem hídát sem töltést nem tartnak, sem semmi bizonyos és hasznos oka nincsen, ki közönséges hasznót nézne, miérthogy impium est, qui publica commoda non promovet, publicis emolumentis gaudere, végeztük: hogy az ispánok cognita rei veritate minden helyeken levágják.

Az kolozsi és széki aknák jövedelmeknek az bonczidai hídnak elpusztulása miatt fogyatkozását ismerjük; minthogy pedig ennek előtte is az széki kamaráról rendeltenek annak építésére sőt, mostan is Nagyságod azon kamaráról rendeljen valami sőt; építhessék meg azt az bonczidai hídát, ki mind az vármegyének mind az két aknáknak hasznára leszen.

Az Szaládnál való hídnak pusztán állása mind Biharvármegyének főképpen, mind az országnak káros. Végeztük azért: hogy azt is megcsináltassák. Az kék Kalló nevű vizen Bánffy Diénes uram az hídát csináltassa meg maga költségén, kire urunk ő nagysága engedjen vámot, melly vámnak mivoltát az vármegye juxta pontis quantitatem seu longitudinem meglimitáljon, és hit szerint urunknak referálván, az privilegium úgy keljen ki.

Noha ennekelőtte az székelység közt minden dolgok felől való törvények elsőben az székes helyeken kezdettenek, mind az longus mind az brevis processusban; de miérthogy praeter. disturbiorum temporibus sok injuriák és méltatlan dolgok történtenek köztük, látván hogy az pernek végét nem érik; végeztük azért: hogy ennekutána az székelység között is in brevium judiciorum processibus azon mód tartassék, melly az nemesség között; tudniillik hogy ők is minden causájokat, melyek brevi processu juridico szoktak determináltatni és táblát illetnek, az nemesség' módja szerént prosequálják, szabadok lévén vele, hogy az széken vagy az táblán kezdik.

Jöllehet az székelység közt az veres darabantok kívánnák némellyek, hogy ők egy más között hadnagyok, és nem az közönséges tisztviselők előtt perelnének, és az ő judex ordinariussok az hadnagy lenne. De miérthogy minemű egyenetlenségek, visszavonások, sok mód nélkül való dolgok ebből következnének, jól tudjuk; tetszett azért: hogy minden rendek az székes helyen kapitányok és királybirák előtt tartozzanak törvényt állani.

Az székelység közt való nemesség maradjon meg az ő östül maradtjával, pénzen vettével, fejekötött jobbágyival és minden régtől fogva birt örökségével az medgyesi articulus' tartása szerént, melly Básta György' idejében concludáltatott.

Az aranyasszéki nemesség panaszolkodik, hogy az község az ő régi szabadságok és rendtartások ellen különb különb szokatlan abususokkal háborgatnák, főképpen az törvénytételt magoknak tulajdonították; falusi birákat, polgárokat eskütnének,

és azok előtt kényszerítik az nemességet törvényt állani; annakfelette sok szokatlan végezéseket tévén magok között, birságolják őket, és potentiose eregetik, hajtják marhájokat. Végeztük azért: hogy ennekutána minden szokatlan dolgoktól, potentiáktól megszünvén, az régi szabadság és szokás szerént az nemesség közül választassanak törvénytevő assessorok, kik előtt az régi processus szerént forgattassanak minden causák.

Találtanak meg az catholicus uraink és atyánkfiai, hogy az kik közülök szabad város helyeken laknának, lenne liberum exercitiuma az catholica religionak: úgymint betegeket visitálni és gyontatni, gyermekeket keresztelni; miért pedig az catholica religio is az több recepta religiokhoz való, végeztük: hogy az catholicus pap bėjöhessen ide Kolozs-várra, egyéb helyekre, exceptis váradiensibus, betegeket kik in agone vagynak visitálhassanak, gyontathasson, keresztelhessen, és elvégezvén ezféle ceremoniákat ismét tartozzék recedálni; semmi egyéb ezen kívül való ceremoniákat ne peragálhasson.

Panaszolkodnak az magyarországi atyánkfiai, hogy az urak' jószági közül némellyek az vármege közé udvarló pénzt nem akarnának adni, azt praetendálván, hogy őket regalissal hínák az gyűlésbe. Ha ő maga megyen, ne tartozzék jószága udvarló pénzt adni; de ha csak legatusát küldi, fele költséget tartozzék adni jószága, az mit egyebek adnak.

Vagynak sok panaszolkodások az kolozsváriaktól, hogy az Nagyságod' parancsolatjára gyakorlatossággal posták alá lovakat adván, az ennek-előtte való rendtartás szerént, az határozó helyeken

az mező városok és egyéb helyek lovakat, ha szinte volna is, az posta alá nem adnak; hanem az lovakat az régi szokás ellen tíz tizenhat mérföldig is elviszik, ki miatt sok lovok elvesz. Tetszett azért: hogy minden városok és határozott helyek tartozzanak juxta antiquam et approbatam consuetudinem adnia; kit ha nem cselekednek contumacia ducti, az director affélét ex officio tartozzék evocálni ratione non observationis mandati. Ha hol penig az féle városok semmi úton lovat nem adhatnának, tehát minden okvetetlen affélék az ő szokott határokig tartozzanak az ló' bérít megfizetni, és az lónak is gondját viselni hogy el ne vesszen; mert alioquin az árát tartozik megfizetni.

Miérthogy az városi rendeket, sőt egyéb, ez országi kereskedő embereket is absque ullo processu juris et aliorum debitorum aut delictorum ez mostani nyavalyás időben sokan Szilágyságban és Magyarország' határiban szokták megtartóztatni, arestálni és saczoltatni szabadságok és törvénye ellen; tetszett annakokáért: hogy senki semminemű rendbeli kereskedő embert igaz úton járásában törvény' útja kívül és szabadsága ellen meg ne tartóztathasson, hanem ha kinek kinél dolga vagyon, azt az országnak megrögzött törvénye szerint előbb fűstín keresse juris ordine; mert valakit törvény' útja kívül való azféle tartogatásban találnak, tehát azon vármegyebeli ispán mox et de facto tartozzék az megtartott embernek marháját becsüjével fölszabadítani.

Tetszett ez is, az mint vásárhelyi gyűlésünkben is elvégeztük volt: hogy Moldvából, Havasalföldéből és egyéb helyekről jött emberek, kik ez

országba marhát hoznak, először ad locum depositionis huszad- és vámhelyekre tartozzanak menni minden tartozás nélkül, és onnat sokadalmakra ne menjenek, hanem ott adják el marhájokat sub poena amissionis bonorum secum habitorum; de így hogy az itt való áros emberek az marhát reánk ne drágúsák, ha azt akarják hogy az articulus megálljon.

Miérthogy Gyulaffi László és előtte valók nem magok, sem egy vagy két vármegyére szükségére vették föl az pénzt, mellyért valami jószágot, vagy kamarát, vagy mi hasznos helyet inscribáltak, hanem egész ország' szükségére; Nagyságodnak könyörgünk: legyen méltó tekinteti reá, és az inscribált jószág vagy egyéb haszon pénzük' letétéig maradjon az creditornál.

Ennekelőtte egy néhány darabantok Marosszékből Görgény' várához szolgáltak; de miérthogy ők is székelyek, és az szabadság őket is egyaránt illeti: ennekutána azok is az több szabad székelyek között úgy mint székelyek szolgáljanak.

Miérthogy az vásárhelyi generalis gyűlésünkben elvégeztük volt, hogy az melly idő azon gyűléstől fogva intercedálna az violenta occupationak finalis determinálásáig praescriptioba, vagy anniversariumok' complementumába ne computáltassék; azonképpen mostan is azon articulust helyén hagyjuk, hogy az három terminusig, tudniillik szent Lukács napig az erdélyieknek, prima decembris magyarországiaknak, festum epiphaniarum az székely urainknak, annyi a' mi idő intercedál, az occupatornak semmiben ne használhasson.

Vagynak ilyen dolgok is, hogy némelly szé-

kekben az esperestek visitatiot tesznek, mellyel minden esztendőben reánk jűnek visitálni; csak egy zsendelyesésért is f. 12. vesznek; efféle kicsiny dolgokért ilyen mód nélkül sok pénzt vesznek az mi régi törvényünk és szokásunk ellen ad damnum nostrum manifestum; azt kívánjuk: hogy destruáltassék; hanem mikor visitál, az régi szabadságunknak módja és rendi szerént visitáljon az szék' akaratjából.

Tetszett ez is: hogy az arany és ezüst ez országból senkitől ki ne vitessék sub poena notae infidelitatis.

Találtanak meg bennünket bizonyos atyánkfiai, hogy vettek volt Ötves Andrástól valami ezüst mivét, tizenötödfél száz forint érőt, mellyet császárnak és az herczegnek ajándékba vittek, mellynek az árát az vármegyéken kellett volna fölszedni akkori végezés szerént; de mind ez ideig is az ispán uraim föl nem szedték, és most is fizetetlen az ára az háboruság miatt. Végeztük azért: hogy az vármegye' ispáni székes helyekre gyűlvén és végére menvén, ha fölszedték vagy nem; és ha fölszedték hova tették, és ez jövődő gyűlésre tartozzanak számot adni róla. Azonképpen az ki perceptor volt, úgy mint vásárhelyi Gyerőffi János, minthogy ő megholt, successora compareáljon, és minden arról való quietantiát producálván számot adjon.

Miérthogy az sok változások miatt, mellyek immár egy néhány esztendő' forgásában ez országot forgották, és zurták zavarták, annyéra nagy vakmerőségre vitték az embereket, főképpen váraknak és erősségeknek tisztartóit, kapitányit, hogy

sem az hazának javát, sem az fejedelmekhez illendő engedelmisséget nem tekintvén, csak az magok hasznát követvén, minden gonoszságba, hazájok és fejedelmek ellen való hitetlenségbe hanyathomlok rohananak. Tetszett azért országul: hogy miképpen az generalis gyűlésünkben az törvénynek folyása szerint Perneszi Gábort azért, hogy hazája és ez országnak legitimus fejedelme ellen cselekedvén, az ország' fő végházát Kővárat idegen kézbe ejtette, és egyéb úton is az országnak békességes állapotját perturbálta, örök hitetlenségbe ítélte, annak rendi és módja szerint; azonképpen ennekutána is valaki ilyen avvagy hasonló vétekben találtatik, senkit ki nem vévén, ő nagysága ezen formán megbüntesse, hogy az jámbor az hitetlentől megválasszassék, és az kit az virtus valami jóra nem viszen, az gonoszságnak cselekedésétől az büntetés tartóztassa meg.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum procerum et magnatum et nobilium, coeterorumque statuum et ordinum trium nationum praedicti regni nostri Transsilvaniae benigne intellecta et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum inseri et inscribi fecimus, eosdemque ac omnia et singula in iisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, eisdem nostrum consensum benevolum pariter et assensum praebuimus, illosque et quaevis in eis contenta autoritate nostra principali acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirma-

*vimus. Offerentes nos benigne: quod praemis-
sos omnes articulos in omnibus suis punctis,
clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus,
quam per alios omnes fideles nostros cujuscun-
que status et conditionis existant observari fa-
ciemus; imo acceptamus, approbamus, ratifica-
mus et confirmamus harum nostrarum vigore
et testimonio literarum mediante. Datum in ci-
vitate nostra Kolozsvár vigesima quarta men-
sis junii, anno Domini millesimo sexcentesimo
septimo.*

Lecta.

P. H.

A' pecsét Rákóczi Zsigmond fejedelemé, veres viaszra terített papiros-
ra nyomva, 's keresztül vont papiroskötelekkel megerősítve.

Eredeti kéziratpéldányból, melly találatatik a' kiadóknál.

9.

SZAMOSKÖZY ISTVÁNNAK 1608-BAN JANUARIUS' UTOLSÓ NAPJÁRÓL FEJÉRVÁRRÓL GYÖRGY DEÁKHOZ IRT LEVELE.

Szolgálatomat irom Kegyelmednek. Áldja meg Isten Kegyelmedet sok jókkal.

Az én házamról való levelet megadá Joannes Rettegi, az itt való praedicatorunk, tized nappal azután, hogy haza jött ide. Jól vagyon az levél írva, in quo nihil desideratur, 's meg is szolgálom Kegyelmednek hogy ilyen beteges állapotjában annyi munkát fel vőtt érettem. Ha miből én is szolgálhatnék itt Kegyelmednek, örömet szolgálnék. Az fejedelem szent Pál' napján juta ide Fejérvárra, Déva felől az belényesi úton sok veszélylyel jöttek. Az mit értettem az oda való dolgok felől, Kegyelmednek megírom. Bánfi Diénes letötte az váradi kapitányságot, Rhédei Ferenczet rendelték helyébe. Quod quo consilio factum sit, non video, nec scrutor, parum enim aut nihil mea interest. Azt tudom, hogy ennekelőtte erdélyi tús gyökeres úr birta mindenkor azt az kapitányságot. Váradról Sármasági Zsigmond uramat küldötte az fejedelmünk Kassára, és onnat Homonnai Bálint urammal együtt, kit Magyarország rendelt volt, az hajdukhöz mentenek, hogy őket leszállítsák. Vagynak az hajduk 16 ezeren, az mint mondják, és az törökkel egyetértének. Akkor volt az hajduknál Inancs nevű faluban Muharom török deák, kívánságok az hajduknak ez: ők nem uralják

az németet, mert nem ű nemzetekből való. Második, hogy pápista, bálványozó. 3), hogy semmi fogadását meg nem állja, és az Bocskai István' adományát sem teljesíti bé, az kire kötötte magát hogy megadja az bécsi végezés szerint. Azért magyar fejedelmet akarunk uralni. Így lévén ezek, ugyan ott Homonnai Bálint uramot akarták fejedelmé választani, de Homonnai teljességgel recusálta. Nyolcz egész napig mikoron így veszekedtek volna, és látnák mind Sármasági uram, az erdélyi fejedelem' képében való orator, mind pedig Homonnai uram, hogy semmiképpen meg nem alkhatnak, ötven napig való frigyet vetettenek egymás között, hogy addig mind két fél csendességben leszen, az frigynek első napja kis karácson. Azért így lévén az dolog, nem várhatok egyebet belőle, hanem hogy egy nagy keresztes had indul belőle, majus ac perniciosius malum tyrannide. Az német szerzé először az hajdu szabad hadat, az paraszt embernek szarvat fejébe, és fegyvert ada kezébe, de félő hogy sem német sem magyar könnyen ki nem tekeri markokból az egyszer nekik adott fegyvert. *Vulgus est illa colluvies, cujus proprium est, nihil sapere, ac tamquam gladius, qui in manus furiosi incidit, sine ulla ratione fertur ac grassatur.* Oltalmazzon Isten ennyi sok veszedelmünk után nagyobtúl. Magyarországbán az Tiszán túl pestis vagyon. Az hadak mia' sok pusztítás etc.

Nyári Pál karácson' estin holt meg. Básta György 20 novembris holt meg anno 1607. Thelegdi Ferencz is, az asszonyunk' rokona. Ad 10. januarii hirdetett volt gyűlést az herczeg Pozson-

ba, de nem vélem, hogy senki ment az magyar-
országiak közül. Tartsa meg Isten Kegyelmedet.
Datum Albae ultima januarii 1608.

Gener. D. Vrae.

Stor. pmpt.

Zamoskeözy István m.p.

Uram, ismeretlen és deáktalan embertől küldöm ez levelet, hogy könnyebben Kegyelmed' kezéhez juthasson: paraszt nyelven irtam az titulusát, mellyért megbocsásson Kegyelmed.

E' levél külső czíme:

Ez levél adassék Kolozsváratt György Deák uramnak, az konventnek Monostor utczában bizodalmas uramnak.

P. H.

Az eredeti levélből; találtatik a' kolozsmonostori konvent' levéltárában.

10.

HOFFMAN GYÖRGY, BARKÓCZI LÁSZLÓ ÉS LÓNYAI ANDRÁS ORSZÁGOS KÖVETEK' 1608-BAN MARTIUS'4-IKÉN KASSÁN KELT JELENTÉSE, MINŐ SÜKERREL ÉRTEKEZÖDTEK BÁTHORI GÁBORRAL A' LÁZONGÓ HAJDUK' LESZÁLLÍTÁSA IRÁNT.

Nagyságos Uram, a' Nagyságtoktól, és a' nemes országtól nekünk adatott instructio szerint Báthory Gábor uramhoz ő nagyságához elmentünk volt, és az reánk bizott dologban mennél jobban, és szorgalmasban tudtunk, úgy jártunk el.

Azért ez elmúlt vasárnap Ecsed' várában találván ő nagyságát, és az nemes ország' nevével officiose salutálván, legelőször kívántuk, és kértük azon ő nagyságát, mivelhogy ő nagysága az nemes vármegyéknek és egyéb rendeknek irt levelében ajánlotta magát, hogy az hajduságot valamint és valahogy lehet szállítja, ezt az jó akaratot ő nagysága continuálja, és hová hamarébb szállítsa le, ne pusztuljon ennél inkább az ország, mi eleiben adván ő nagyságának, melly kedves dolgot cselekszik, és mind ő felségének és mind az országnak, kinél nagy jutalmát várhatja, kiért jó híre és neve is terjed. Ezt sok szókkal, ratiokkal elibe adván ő nagyságának, nagy szeretettel mindeneket meghallgatott.

Mindazokra mindjárást, et in instanti megfelelt ő nagysága, az nemes országnak engedelmes szolgálátját ajánlván mondá, hogy az nemes ország' becsületes izenetit bőségesen megértette, hazájához va-

ló szeretetét gyakran megmutatta, főképpen pedig mikor az hajduságnak támadása megindula, lova' hátán forgolódván minden népével, sem költséget, sem fáradságot nem nézvén, szeretettel szolgált, és az mi az ő nagysága' tehetsége volt volna, minden képpen azon volt, hogy még akkor az inségtől megszabaduljon az ország.

De minthogy akkor a' szerint véghez nem lehetett az dolog, még is hazájának szolgálni akarván, magának kötelezte az hajduságot, hogy így is leszállítsa, kit az maga ajánlása szerint ekédig is örömet megcselekedett volna, de nem lehetett, mint-hogy az velek való végezés is nem régen lett, az dolog is nagy, hanem igyekezik azon minden tehetsége szerint, hogy hová hamarébb leszállítsa őket, és az földet sok inségtől megszabadítsa, kire ő nagyságának felette nagy gondja vagyon.

Ezekre replicáltunk, és kértük másodszor, harmadszor is, hogy ne halaszsa, hanem mindjárást ő nagysága vegye véghez, mert az hajduság nagy hatalmat vett, az urak' jószágát szabadon birják, az nemességet elnyomták, az községet megemésztették úgy annyira, hogy majd éhel halóvá lesznek, ha meg nem szabadítatnak. Ha pedig ő nagysága de facto nem mivelhette, nevezne valami rövid üdőt, mikor mehetne véghez. Arra ő nagysága azt mondta: hogy annak semmi órát, semmi üdőt nem mondhat, de szorgalmatos gondja vagyon reá, hogy hová hamarébb meglegyen.

Ezek így lévén, megjelentők, hogy a' nemes ország kész azokat praestálni, kiket Innanchon az urak' ő nagyságok az több főnépekkel megigérték az hajduságnak, ha mindjárást leszállanak, kit ő

nagysága örömet értett, és annál inkább ajánlotta magát az leszállításra.

Ezeknek utána Imreffy uramat szállásunkra hivattván, ő kegyelmének az nemes ország' levelét megadtuk, és intettük arra sok szóval, hogy ő kegyelme intimus consiliariusus lévén ő nagyságának, úgy cselekedjék, és úgy tanácsolja az urát, ki legyen az mi Istenünknek tisztességére, és hazánknek megmaradására. Ezekre ő kegyelme is sok bő szóval ajánlotta magát, hogy azt cselekeszi, és az hajduk' leszállításában azon leszen minden okossága szerint, hogy ne haladjon, sőt azt mivel, hogy az urát reá birja, hogy azon másod nap vele együtt Diószegre menvén, és ott Debreczenhez közelebb lévén az hajdusággal végezzenek, kit azután nagyságának tudására adnak.

Az melly barmokat sub induciis az hajduság az szegény néptől elvett, eleget szólottunk, hogy ő nagysága megadassa: arra ő nagysága azt monda, hogy noha az nem ő nagysága' idejebeli dolog, mindazonáltal meghagyja, hogy megadattassanak, és ezután a' félével az szegény község ne hántassék.

Az erdélyiek felől is emlékeztünk, hogy fegyverével, és vérontással nekik ártani ne igyekezzék, ez két ország egymásnak köteles lévén: arra ő nagysága azt felelé, hogy Erdély ő nagyságának hazája, és gonoszára nem igyekezik, jelentvén, Rákoczi Zsigmond urammal, és az országgal mine-mű végezése volna, hogy vérontás nélkül meglenne az dolog, és kíváná, hogy az ország ő nagyságával viszontag azon confoederatiot tartson meg.

Az mi az Allaghy Ferencz uram' dolgát illetiremeteség' dolgából, kértük ő nagyságát,

hogy abban Allaghi uramat megháborítani ne engedje, kire ő nagysága azt felelé, hogy a' mi lett, ő nagysága' híre nélkül lett, ki felől Allaghyné asszonyom is megtalálta. Azért meghagyta ő nagysága, hogy megereszszék az kastélyt, de kíváná, miérthogy Allaghy uram Dengeleghy Mihály uram' kezéből contra donationem principis Bocskay hatalmas kivette, és meg nem várta az gyűlést, hogy az nemes ország kivenné kezéből, és az bécsi végzés szerint az gyűlésig hagyná Dengeleghy' kezénél, ott válnék el az donatio' dolga.

Mind ezekre ez a' válasz, kivel minket ő nagysága elbocsátott, az ígéret nagy, de semmi prae-paratiot az hajduknak leszállítására valót nem láttuk, az hajduknak sem esmertük meg szintén most arra való szándékjokat, mert még mind fenn vannak, sőt hallottuk azt, hogy az Tiszán innét való hajduságot több hajdukkal akarnák megszorítani. Immár az nemes ország lássa mit cselekeszik. Isten tartsa Nagyságodat jó egészségben. Kassán, quarta martii anno 1608.

Spectab. ac Mag. D. Vrae

servitores obsequentissimi

Georgius Hoffman. m. p.

Ladislaus Barkóczj vice comes. m. p.

Andreas Loniay. m. p.

Ezen levél' külső czíme elveszett.

Az eredeti kéziratból, melly találtatik a' kiadóknál.

11.

1608-BAN MARTIUS' 3-IK NAPJÁRA KOLOZSVÁRRA
HIRDETETT ORSZÁGOS GYÜLÉS' TÖRVÉNY-
CZIKKELYEI.

Nos Gabriel Báthori, Dei gratia princeps Transsilvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod fideles nostri domini proceres, magnates et nobiles, coeterique status et ordines trium nationum regni nostri Transsilvanie in generali ipsorum conventu ad tertium proxime elapsi mensis martii diem anni praesentis millesimi sexcentissimi octavi indicto in civitate nostra Kolozsvár congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt infrascriptos articulos communibus ipsorum votis et suffragiis, generalique consensu conclusos. Supplicantes nobis humiliter, ut universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta haben. nostrumque consensum illis praebe. autoritate nostra principali benigne acceptare, approbare et confirmare, atque tam nos ipsi observare quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli dominorum procerum, magnatum et nobilium, coeterorumque statuum et ordinum trium nationum regni Transsilvanie in partiali

eorum conventu * ad tertium proxime elapsi mensis martii diem anni praesentis millesimi sexcentissimi octavi in civitate Kolozsvár indicto conclusi.

Megértettük Kegyelmes Urunk az Nagyságod' közinkbe küldött propositiojából ez mostani számtalan szükségeket, mellybe az úr Isten ez mostani állapotunkat hozta Nagyságoddal egyetemben; megdolván azért az szükségnek nagy és távoztathatatlan voltát, kit mi magunk láthatóképpen megtapasztalunk, melly szükséghez képest Nagyságodhoz való engedelmességünket és szeretetünket akárván megmutatnunk, miérthogy tudjuk, hogy Nagyságod az közönséges gondviselésre segítséggel elégéségesb lehet, végeztük: hogy minden ökörtől és fejős tehéntől huszon kilencz kilencz pénzt, meddő tehéntől és harmad fü tinótól tíz tíz pénzt, egy juhtól vagy kecskétől egy egy pénzt, egy öreg disznótól d. (denar) 1, hámos lótól huszon kilencz pénzt, egy marhátlan szegény ember d. 12, marhátlan szegény özvegy asszony, az ki nem koldus, hat hat pénzt adjanak. Hogy penig csalárdság az adózásban ne essék; miérthogy vagynak olyak is, kik semmi barmot nem tartnak, hanem kereskedésekkel élnek, és noha marhátlan, de értékes és gazdag paraszt emberek: az olyanokat az falus bíró az ökrös emberekhez képest taxálja, és tartozzék az adószedőnek beadni. Ha kinek penig egy vagy két juha, vagy kecskéje, vagy disznója vagyon, hogy a-

* Ez ellenkezik a' fennebbi „generali ipsorum conventu“ kitételrel; de így van az eredeti példányban.

dója tíz pénzre ne menne: személyétől tízt pénzt fizessen; ha pedig annyi marhája vagyon, hogy az tíz pénzt meghaladja: marhájáról fizessen.

Ezenképpen fizessenek minden mező városok Fejérvárral és Egeressel egyetemben.

Kolozsvár adjon	f. 500
Nagy Bánya adjon	f. 100
Almás adjon	f. 25
Nagy Sajó	f. 25
Ofenbánya	f. 12
Fejérvár	f. 40
Felső Bánya	f. 50
Maros Vásárhely	f. 300
Király Ujfalu	f. 12
Vízakna	f. 50
Abrudbánya	f. 75
Akna adjon	f. 25
Belényes	f. 50

Az magyarországi uraink 's atyáinkfiai ezen terehviseléssel tartozzanak.

Az szász uraink ígérek capitatim nyolczvan nyolczvan pénzt; mellyeket ad festum sacrae pentecostes proxime venturum ígérünk Nagyságodnak foggyatkozás nélkül bészolgáltatni. Könyörgünk Nagyságodnak: vegye elég neven szegénységünknek ilyen nyomorult állapotjában. Ezután is semmiben nem akarunk Nagyságodnak megfoggyatkozni. Ebből pedig senki' jószága szabados ne légyen, se uré, se senkié; sőt ha kinek exemptioja volna is, erőtlen légyen.

Adja Nagyságod ezt is előnkbe, hogy ennek előtte még az boldog időben is az fejedelem' személye mellett udvarnál bizonyos számu fizetett lovag

és gyalog volt, melyet noha mostan az időnek állapotjához képest nem hogy szállítani, de inkább többíteni kellene; mindazáltal az Nagyságod' udvara' népét 500 lovasra és 500 gyalogra rendelte volna. Vesszük eszünkbe, hogy abból is Nagyságod a' mennyire lehetne, könnyebbségünkre igyekeznék; azért mi is abban az Nagyságod' jó rendelkezését jóválljuk, könyörögvén Nagyságodnak: hogy ha az szükség nem kényszerít, azt is addig, míg romlott hazánk épülhet, szállítsa.

Az mi az Nagyságod' második propositioját illeti az végbeli szolgáló rendnek fizetések felől: illik azoknak is kedveket keresni mind fizetéssel, mind egyéb adománynyal.

Miképpen az régi fejedelmek tam pacis quam belli tempore az majorságos helyekből tartották udvarokat: mostan is Nagyságod ahhoz nyulhat; Fogarasban bővebben vagyon élés.

Azonképpen több várakban és majorsághoz való helyekben a' mi vagyon, Nagyságod kerestesse fel.

Az törökhöz való küldésben Nagyságod kövesse az régi jó módot; az Portára küldjön hazafiait is ollyakat, kiket Nagyságod tanácsival egyetemben arra elegendőknek ítél.

Ötödik articulust is Nagyságodnak az mi nézi; minthogy fejünket, jószágunkat, sőt hazánkat Nagyságodra bízuk, ebben is Nagyságodat autoritásától nem akarjuk priválni, hanem Nagyságod tanácsival végezvén: mind az három nemzetből küldjön követeket oda, az hova kell az békesség felől való tractatusra, mivelhogy igen szükségesnek ítéljük lenni.

Az mi Nagyságodnak hatodik articulust illeti;

végeztük — az végre, hogy Nagyságod udvara' népét külső jószáginkra ne szállítsa, mint ilyen romlott állapotjában is jószáginknak — : hogy az melly élést Nagyságodnak és népének tartására gyűjtetnek volt bé Thordán, Enyeden, ide Kolozsvárra szállítsák; az melly vármegyéken pedig fel nem szedhettek, az kik az uttól távol voltak; azokon is felszedjék és ide szolgáltatassák. Azonképpen az több hasznos helyeken, úgy mint Fogarasban, Fejérvárratt, az hol letett élés vagyon, avvagy majorság vagyon: Nagyságod hozassa ide; ez alatt Isten az mezőn is ád.

Az székely városak minthogy nem hadakoznak, azokat is Nagyságod találtassa meg, és minden székben az királybirákat melléje vévén, azokra is az ő mivoltok szerént vessék fel az élést, kit ők is szolgáltatassanak ide, miérthogy nagyobb épségben vagnak, hogy nem mint az országnak nagyobb része; mind vágó barmot, mind egyéb élést adjanak ők is.

Az mi az százságot illeti; minthogy onnat lehet inkább borból az segítség: azokat is Nagyságod találtassa meg; hiszszük hogy az közönséges terehviselésből ki nem vonszák magokat.

Az vizaknai kamara' hasznát is, minthogy dézmákból zabot, buzát gyűjtöttek: Nagyságod onnat is hozasson ez mellé; ne költsék csak az tisztartók el.

Az közönséges székelységet pedig Nagyságod fő embere, commissariususa által találtassa meg Udvarhelytt, holott ő nekik közönséges gyűlések lészen szent György nap előtt való hétfőn: hogy az unio'nak tartása szerént az országnak több részeit megszánván, az kik ebben az terehviselésben egyet értenek, ők is ebbéli segítségeket meg ne vonják.

Miérthogy az magyarországi atyánkfiai az hajduság rajtok vagyon: az élésadásból immunisok legyenek.

Tudjuk azt, hogy kötelesek vagyunk fejedelmünknek tempore necessitatis, causae defendendae patriae, mint ennekelőtte való fejedelmünknek is meg nem fogyatoztunk, azonképpen az mostani erőnk szerént Nagyságod' személye mellett készek vagyunk felülni; csakhogy ha mi olly casus ingruálna, Nagyságod in tempore certificálja.

Az mi Kővár' Huszt' Nagy Bánya' dolgát nézi; tetszett: hogy mikor Nagyságod felbocsát az tractatusra, az oda menő követeknek instructiojokban adja, hogy az többi között azokról is tractáljanak; ha pedig Nagyságod könnyebb és áltabb útat talál benne, azt kövesse.

Az mi az juramentum' dolgát nézi; minthogy immár az tisztviselő emberek juramentumokat praestáltak, parancsolja meg Nagyságod az ispánoknak, király bíráknak és városi bíráknak: hogy innen haza menvén mindenektől, az kiktől illik, exigálják juramentumokat; kik pedig a' depositione juramenti magokat absentálják, az tisztviselő emberek írva Nagyságodnak küldjék.

Miérthogy az országok és birodalmak nem kevésbbé törvénnyel birattatnak mint fegyverrel minden időben, tam pacis quam belli tempore; könyörünk Nagyságodnak: hogy az mestereknek minden hadadék nélkül pecséteket adjon; hogy az békételen időben is per legitima et juridica literarum remedia köztünk való hatalmaskodás és insolentia compescáltassék.

Azonképpen az váradi káptalannak is adjon pecsétet Nagyságod.

Végeztük ezt is: az melly donatiok, inscriptiok és egyéb collatiokról való levelek, kiknek statutoriái kiköltek volna, de iktatásnak általa végbe nem mehettenek volna propter principatus mutationem, az statutoriának is ideje ki nem tölt volna, az olyan donatariusok azon statutoriákkal servatis de jure servandis procedálhassanak; mellynek relatoriája cum necessaria declaratione ez mostani kegyelmes urunknak, fejedelmünknek rescribáltassanak és erejek légyen.

Azon mód tartassék azokban, az kiknek statutoriája az hajduknak támadása miatt nem exequáltathatott, ha statutoriájok nem expirált; az kinek penig donatioja vagyon, de statutoriája nincsen, ha az donatio nem expirált, ő Nagysága adjon statutoriát.

Az publicatiók is helyen maradjanak; kire az directoroknak, ideje eljövén, légyen gondja.

Értjük, hogy az elment fejedelem, etiam post publicam resignationem principatus, adott, inscribált és subscribált különbkülönbféle leveleket; az olyanok azért, cujuscunque qualitatis aut materiae existant: annak semmi helye se törvényben se törvényen kívül ne adassék, minthogy akkor nem fejedelem volt, hanem privata persona.

Hogy Nagyságod esztendei gabona és bordézmáknak arendáját kegyelmesen megengedte, megszolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

A' melly donatariusok vigore literarum cassatarum olly jószágot bírnak, kikhez haeres vagyon; kereshesse az haeres az brevis szerint, vagy széken vagy táblán akarja.

Tetszett ez is: hogy az régi articulusok' tartása szerint, ha lehet, a' gyűlések alatt is, a' gyűlés után penig egy hétig minden causák, mellyek

brevi processu juridico szoktak determináltatni, és vármegyékről, székes helyekről jött transmissiók tam pacis quam belli tempore meglátassanak.

Ennek előtte is elvégeztük volt, hogy az Cancellarián az articulust egy forintnál többet ne vegyének, de avval nem gondolván az cancellaristák, három forintot 's többet is vesznek egy articulustól. Tetszett azért most is: hogy minden articulushoz egy forint legyen az ára; többet annál ne vegyének. *

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum procerum, magnatum et nobilium, coeterorumque statuum et ordinum trium nationum praedicti regni nostri Transsilvaniae benigne intellecta et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos praesentibus literis nostris de verbo ad verbum inseri et inscribi fecimus, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, eisdem nostrum consensum benevolum pariter et adsensum praebuimus, illosque et quaevis in eisdem contenta auctoritate nostra principali acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissos omnes articulos in omnibus suis punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus quam per alios omnes fideles nostros cujuscunque status et conditionis existant observari faciemus; imo acceptamus, approbamus, ratifica-

* Ezen utolsó cziakkely az eredeti példányban keresztvonásokkal ki van ugyan húzva, de még is tisztán olvasható.

mus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in praedicta civitate nostra Kolozsvár, tertia die mensis aprilis, anno Domini millesimo sexcentesimo octavo.

Lecta m. p.

P. H.

A' peccét Báthori Gábor fejedelem' peccétje, veres viaszra terített papirosra nyomva, és keresztül vont papirosköteléssel megerősítve.

Eredeti, hiteles kéziratpéldányból, mely a' kolozsmonostori konvent' levéltárában őriztetik.

12.

BÁTHORI GÁBORNAK AZ ERDÉLYI FEJEDELEMSÉGRE
VALÓ VÁLASZTÁSOKOR IRATOTT CONDITIOK, ÉS U-
GYAN AKKORI JURAMENTUMANAK FORMÁJA, MELLY
IN ANNO 1608 IRATTATOTT:

Forma juramenti principis.

Én Báthori Gábor, Erdélyországának választott fejedelme, Magyarországnak részeinek ura, és Székelyeknek ispánja, etc. Esküszöm az élő Istenre, atyára, fiura, és szent lélek istenre, teljes szent háromságra: hogy a' megmondott birodalomban és országban lévő nagyságos urakat, nemeseket és vitézlőket, székelységet, kerített és mező városokat, és in genere minden nemzetségeket, rendeket, statusokat a' recepta religiojokban, fejedelemségre való libera electiojokban, suffragiumokban, voxoknak libera pronuntiatiojokban, szabadságokban, törvényekben, és approbata consuetudojokban megtartok; szent András király' decretumát, és Magyarországnak kiírt decretumát, és előttem való fejedelmeknek donatioit, inscriptioit, privilegiumit, annuentiáit, assecuratoriáit és consensusit, és ez mostani Ecsedbe küldött, végezett articulusokat, salvo jure alieno, articulusit, ez előtt valókat 's mostaniakat, és ez után valókat, in quantum per contrarias constituciones nem cassáltattak, vel in posterum nem cassáltatnak, erejében tartok, és más-sal is megtartatok a' Decretumnak és articulusoknak tartása szerint; mindeneknek személyválogatás nélkül az én tehetségem szerint igaz törvényt szol-

gáltatok, és méltó executiokat tészek, senkit sem meg nem bántok, sem mással meg nem bántatok, se személyében, se jószágában, se marhájában, törvény nélkül másnak sem engedek bántani tehetőségem szerint, és semmi ujitást ez országnak régi jó szokása és szabadsága ellen bé nem hozok; sőt mindeneket, valamit a' szegény hazának és benne való minden rendeknek közönséges javára és hasznára és törvény szerint való szabadságára mivelhetek, az én erőm szerint, azon leszek, a' míg az úr Isten ő kegyelmek között tart. Isten engem úgy segítjen.

Conditiones ejusdem principis Gabrielis

Báthori.

I. Hogy a' religio' szabadságára magát megkötelezze, és abban személyválogatás nélkül minden rendeket megtartson, 's oltalmazzon in liberis eorum exercitiis, mint Zsigmond fejedelem' idejében.

II. Miérthogy ez elmúlt sok háboruidőben mind vérünk' hullásával 's mind hazánkon kívül való bujdosásunkkal az egy fő szabadságunkat, a' libera electiot megtartottuk, és a' két császártól is, valamint 's valahogy lehetett, extorqueáltuk; kívánjuk ő nagyságától hogy köteles legyen arra: hogy teljes életében akármelly szerencséjében minket abban megoltalmaz és megtart, és semmi szín és csere alatt, vagy testamentum' tételével, vagy különben szabadságunk ellen el nem áll, és e' mostani hajduságnak ő nagyságához való kötelezésével jus armorum aut concambii in regno semmiképpen nem praetendál.

III. Abban is ő nagysága hitivel quietáljon bennünket igireti szerint: hogy a' hajdu vitézekkel való transactional minket országul, három nemzettől, Magyarországnak ide tartozó részeivel egyetemben, sem hitünknek sem törvényünknek szabadságában, sem birodalminkban és határinkban, sem személyünkben, sem semminemű javainkban, jószágunkban kicsinytől fogva nagyig meg nem sért semmi időben, hanem inkább az ország' javára és oltalmára igyekezik ő nagysága azokat is kötelezni.

IV. Kivánjuk azt is, hogy a' hajdu vitézeket ő nagysága hittel kötelezze arra kicsinytől fogva nagyig: hogy semmi változásokban, kit Isten távoztasson, és interregnumokban semmi támadozással és pártütéssel a' libera electiot nem turbálják, hanem az unio szerint valakit communibus suffragiis az három nemzet választ, ők is annak és az országnak fejek' fennállásáig híven szolgálnak.

V. Ez felháborodott állapotban ő nagysága mind a' két császár között hazánkat békességes állapotban megtartani igyekezzék, miérthogy mi az hadakozásra akármellyik ellen is elégteleneknek ismérjük magunkat, kiváltképpen a' törökkel a' szegény hazának régi szokása szerint, instar praedecessorum principum frigyét tartson. A' két Oláhországgal is a' jó szomszédságot megoltalmazza.

VI. A' hajdu vitézeknek, mind generalisoknak, kapitányoknak, hadnagyoknak és egyéb tisztviselőknek állapotjokat, tiszteket úgy igyekezzék rendelni ő nagysága, hogy az hazának régi jó rendtartásának, és abban lévő tisztviselőknek semmiben

ne praejudicáljon, se ártalmára ne légyen. Tiszteket bene meritis sine discretionem religionis adjon az hazafiainak.

VII. Ez országban minden rendeket, nemeseket, vitézlőket, kerített és mező városokat szabadságokban, törvényekben, igazságokban megtartson, előtte való fejedelmeknek donatioit, privilegiumit, inscriptioit, diplomáit megtartson.

VIII. Az egész székelységet régi szabadságokban, mellyben ennekelőtte való fejedelmek, azolta miolta Zsigmond fejedelem ujabban a' szabadságot megadta nekik, megtartassa, minden rendben ő nagysága is megtartsa.

Báthori Gábor 1608-ban a' kolozsvári országgyűlésben választott fejedelemnek ; azon gyűlés' czikkelyei' sorában — mint láthaták olvasóink — még sem találtatnak sem az eleibe szabott feltételek sem az ő esküje ; mi tehát mind ezt mind azokat „Approbatæ constitutiones regni Transsilvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum“ című törvénykönyvünknek 1653-dik évi, az az nyomtatásban legelőbbször megjelent példányai' egyikéből iktattuk ide pótlásképpen.

13.

1610-BEN MARTIUS' 25-DIK NAPJÁRA BESZTERCZÉ-
RE HIRDETETT ORSZÁGGYÜLÉS' TÖRVÉNYCZIKKELYEI.

Nos Gabriel, Dei gratia princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis Quod fideles nostri domini proceres, magnates, nobiles coeterique status et ordines trium nationum dicti regni nostri Transsylvaniae in generali ipsorum conventu ad vigesimum quintum diem proxime elapsi mensis martii anni praesentis, millesimi sexcentissimi decimi indicto, in civitate nostra Bistriciensi congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt infrascriptos articulos, communibus ipsorum votis et suffragiis generallique consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime: ut universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, auctoritate nostra principali benigne acceptare, approbare et confirmare dignaremur; atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli dominorum procerum, magnatum et nobilium, coeterorumque statuum et ordinum trium

nationum regni Transsilvaniae in generali ipsorum conventu ad vigesimum quintum diem proxime elapsi mensis martii anni praesentis millesimi sexcentissimi decimi in civitate nostra Bistriciensi indicto conclusi.

Megértettük Kegyelmes Urunk az Felséged' propositiójából minemű szorgalmatos gondviselése legyen szegény megromlott hazánkra, holott mind privata 's mind az tanácsuraktól való constitutioja csak arra néz, mint hazánk csendes és békességes állapotban maradjon, sőt ha mikor valami derékas dolog ingruál, az Felséged' becsületin és végezésin mindnyájan megnyugodnánk és megelégednénk vele. Mindazáltal Felséged nem akar magatetszéséből országára nézendő dolgot moveálni, miképpen mostan is jelenti Felséged, hogy Magyarországból királytól ő felségétől, és mind az országtól fő követek jönének Felségedhez. Kivánja Felséged, hogy ezen gyűlésben egy néhány fő és értelmes atyánkfiait választanók, kikkel együtt, elérkezvén az magyarországi követek, minden dologról tractálhatna Felséged. Mellyről tetszett: hogy Felséged mindnyájan ismer bennü ket; tudja, ki mire való; az kit Felséged arra valónak ítél közölünk, hivassa; az Felséged' parancsolatjának mindnyájan engedelmesek vagyunk; csak azon könyörgünk Felségednek: hogy az kit hivatni akar, idején hivassa, hogy elérkezzék.

Tudjuk azt is, hogy mikor Isten Felségedet az fejedelemségre választatta is és közinkbe hozta, hazájának és országának határit terjesztette sokképpen, Kővárnak kezihez vételével; Husztnak is az

országtól elidegenítése nem kedvünk szerént esett volt, de tudjuk mint idegenedett el.

Azért, mivelhogy az dolog mind úgy vagyon, az mint Felséged proponálja, tudniillik: hogy az korona, az köves szablya, tárházbeli marhák és egyebek Homonnai Bálint uram miatt idegenedett el tőlünk; tetszik országul: hogyha vagyon Felségednek módja Husztnak kezihez vételében, ne praetermittálja Felséged; mindazonáltal az mig Felséged palatinus uram' akaratját megérti, illendő hasztnani Felségednek.

Értjük azt is az Felséged' propositiojából, hogy Kendi István az Felséged' nála levő pecsétit elvitte volna; kiért kívánja Felséged, hogy minden donatiokat, privilegiumokat, mellyek az Kendi István' pecsétí alatt emanáltattanak, Felségednek beadván reformáltassanak. De minthogy az practicát nem régen Magyarországba menetele után indította; aze előtt in extradatione literarum fraust nem tehetett. Tetszett azért országul: hogy az melly levelek azon pecsét alatt a prima die februarii anni praesentis emanáltattanak, azokat vegyék bé ad reformandum; az előtt valókat penig, könyörgünk Felségednek, hagyja ereiben, hogy ennyi sok költségünk ne essék hijában; holott a' nélkül is igen fogyatkozottak vagyunk.

Az mi nézi Kegyelmes Urunk az Felséged' propositiojának utolsó részét, holott számlálja Felséged különkülönbféle szükségeit, mind az Portára 's mind egyéb helyekre való költségít: abban is vesszszük eszünkbe az Felséged' reánk való kegyelmes gondviselését. Azért hogy Felséged ennekutána is édes hazánkra való gondviselésre, csen-

des és békességes állapotban való megtartására e-
légséges legyen, noha szegény népünk elég nagy
fogyatkozásban vagyon, főképpen az barom' dögi
miatt, melly az elmúlt esztendőben is grassált és
mostan is grassál, mindazáltal nem nézhetjük azt is,
és sem Felségednek sem magunknak nem akarunk
semmiben megfogyatkozni. Igirünk azért Felséged-
nek udvara' népe' tartására és egyéb szükségeire
kapuszám szerint tíz tíz forintot, felit ad primum
diem maji, felit penig ad primum diem julii fogyat-
kozás nélkül bészolgáltatni. De így: hogy ennek-
utána Felséged hadát, udvara' népit mellette tartsa;
se az nemesség' jószágára se az szászságra ne
szállítsa, hanem pénzeken éljenek. Mikor Felséged
kimegyen is lakó helyéből valamelly városba, pén-
zeken éljenek; majorokba ne szálljanak; se honn
se útban zsákmányra ne járjanak; mert ha rajtunk
élnek, vagy zsákmányra járnak, az adófizetésre
elégtelenek leszünk.

Az magyarországi uraink és atyáinkfiai is e-
gyenlő terehviselésre ígérk magokat. —

Az szász uraink azonképpen megadják az mi
reájok esik, az vármegyék' contributioja szerint.

Az mező városok, kik rováson vagynak, úgy mint
Thorda, Enyed, Sz. Vásárhely kapuszám szerint tar-
toznak megadni az tíz tíz forintot az feljül megírt napok-
ra. Felségednek könyörgünk: vegye kegyelmesen.

Miérthogy pedig az adónak és egyébféle jö-
vedelmeknek együve másuvá való deputatioja miatt
az számadásban sok difficultasok esnek, ki miatt
alig találunk az vármegyéken exactorokat is; Fel-
ségednek könyörgünk: hogy semmiféle adót, se ca-
thedraticus censust, se egyébféle jövedelmet Fel-

séged senkinek ne deputáljon, hanem integre mint az előtt szolgáltassék az Felséged' tárházába; az hova az Felséged' szüksége kívánja, onnat disponálja Felséged; így itiljük hasznosbnak Felségednek.

Vagynak sokan az országban, kik nem tartván az religioban való innovatorok ellen emanáltattott articulusokhoz magokat, az innovatiótól nem szűnnek; hanem zsidó hitet és zsidó ritusokat követvén, Isten ellen való káromlásokat szólnak. Tettszett azért országul: hogy efféle religion valókat az jövőendő gyűlésre citáltassa Felséged; holott, ha ad meliorem mentem nem redeálnak, törvény szerént büntetessenek. Interim az papok, kik káromlásokat szóltottanak, tisztességes custodia alatt tartassanak.

Panaszolkodnak némelly atyánkfiak, hogy az págás patronusok az községnek kedve és akaratja ellen págás papokat vittenek jószágokba, templomokat elvettek, jövedelmeket is elvettek, és az község' papjától elszakasztottak. Végeztük azért: hogy az hol azféle págás papokat az község' kedve ellen collocáltanak, amoveáltassanak onnat; templomokat és jövedelmeket, mellyet az községtől elvettenek, restituálják. Ha pedig valamelly págista patronus az ország' végezése szerént az papok' jövedelmét meg nem akarná adni, az ispánok és az vármegye azfélék' jószágára reá menjenek és megvegyék rajtok az papok' jövedelmét, és megadják nekik. Sőt se Tövisen, se Fejérváratt, se Monostoron, se a' somlyai jószágban, se Székely Udvarhelytt, abban az székbén egyebütt is, págás papnak szabad ne légyen lenni; minthogy bizonyosson comperiáltatott, hogy ez mostani ő Felsége

ellen való practicába is, ők is misceálták magokat — és alattomban azt foveálták; az hol templomokat építettek az pápista papoknak, úgy mint főképpen Telegden, elrontassék. És miérthogy az előbbi templomot elrontván, abból építették, helyire hordják, és az mint akkor volt az mikor elrontották, úgy meg is építsék. Senki pedig az alatta való községet az pápista pap' prédikacziojára, miséire se közönséges helyre, se házához erőszakkal ne cogálja; ha maga akarattjából reá megyen, szabad vele. Az ki pápás papot akar tartani, házánál tartsa. Az pápista papoknak püspökjök ne légyen.

Jesuita papot pedig ez birodalomban, se Magyarországban se Erdélyben sohol senkinek tartani szabad ne légyen. In summa: az religio' dolgában az medgyesi 1588. esztendőbeli articulus tartassék, kinek tenora ez:

„Noha penig Kegyelmes Urunk az Nagyságod' közinkbe küldött propositioji is olyak, hogy az minemű dolgok hazánk' jóvát nézik, in eodem potissimum cardine versantur. Mindazáltal miérthogy minden időben az mi eleink minden gyűléseket az Istennek tiszteletére nézendő dolgokon kezdetek el; mi is azoknak dicsíretes példájokat követvén, azt itiljük országul elsőnek lenni, kiről Nagyságoddal együtt végezzünk. Occurrál penig elsőben az jesuita szerzet, kiért Nagyságodat instantissimis nostris precibus bántottuk; mozdított — praeter alias innumeras rationes, mellyeket Nagyságodnak proponáltunk ez, hogy az a' szerzet hazánk' romlására és posteritasunknak veszedelmére tendálna, bőségesen megmutatták — az mi eleinknek dicsíretes cselekedeti, mellynek általa Izabella királyné asszonynak bájó-

vetelinek előtte ez az pontificia religio minden professorival és szerzetivel cum omnium votis communibus mind ez mi hazánkból mind pedig Magyarországból kiigazítatott volt. Sőt következő időben királyné asszonyunk' bėjövetelinek utána in generalibus regni comitiis, az mint akkori, 1556 esztendőben emanáltatott articulus megmutatja, azoknak megtérésekre, vagy az országba visszahozásokra minden útat elrekesztettek, ezzel is, hogy jószágokat confiscáltak, és sub gravi interdicto efféle szerzettől in perpetuum elszakasztották. Illyen méltó okból való könyörgésünket azért — mellyel Nagyságodat megtaláltuk, hogy Nagyságod az szerzetes jesuitákat birodalmából kiküldené — hogy Te Nagyságod szemei eleibe vévén, kegyelmes hozzánk való szeretetét ezzel declarálta: hogy kedvünk szerént való választ tett, Nagyságodtól nagy hálaadással vettük.“

„Végeztük azért országul, három nemzetül magyarországi atyánkfiaival egyetemben: hogy a dato praesentium computando huszonöt nap alatt ezek a' szerzetes jesuiták mindenünnen az Nagyságod' birodalmából mindenestől kimenjenek, és soha ez a' szerzet, minthogy még florente pontificia religione in regno Hungariae, sohol még hirrel sem hallatott, többé ez országba bé ne vétessenek; sőt még egyébféle, római religion való szerzeteseknek klastromok, collegiumok és közönséges helyen templomok ne lehessen, se penig az országnak régi constitutioja ellen efféle religion való, se egyéb ecclesiastica personák közöttünk donationis titulo aut alio quaesito sub colore nemes jószágot, örökséget ne birhassanak.“

„Miérthogy penig ezek, uti praemittitur, mindenünnen removeáltattak, sub amissione bonorum pro-

prie ipsos concernentium; efféle szerzetes jesuitakat se házánál se jószágában senki ne tarthasson; ha valaki temeritate ductus az ellen cselekednék, citatus per directorem causarum convincáltassék juridice és megbüntettessék.“

„Hogy pedig mind az mi kegyelmes urunknak, és mind egyéb az római religion való fő urainknak, atyáinkfiainak conscientiájok quietáltassék: urunk ő nagysága maga szükségire magyar nemzetből való jámbor praedicatort, papot avvagy barátot tartson, kinek tárházából fizessen.“

„Hasonlóképpen az több fő uraink és nemes atyáinkfiái is azon rendbéli tanítókat tarthassanak, ha akarnak, magoknak egyet egyet, ne többet házoknál; de senkinek, se szegény subditusinak, se egyebeknek conscientiájokat senki per vim ne kényszerítse: hogy e' képpen in recepta religione az régi articulusok' tartása szerint religionis libertas megmaradjon.“

„Végeztük továbbá ezt is: hogy ez mostani reprobáltatott jesuitarum secta ez hazába nullo unquam temporis successu admittáltassék; sőt ha vocatiora is ez mi végezésünk ellen az országba bérjöni merészelné: mindeneknek szabad legyen őket persequálni, és marhájokban zsákmányt tenni. Azonképpen egyéb szerzetek is azon kívül, az mint feljül megvagyon írva, ha bérjönek, azon büntetés alatt legyenek.“

„Az melly jószágok pedig az mi szabadságunk és régi constitutioink ellen nekik conferáltattanak volt, mind Erdélyben 's mind Magyarországbán, azokról országul deliberáltuk: hogy Nagyságod azokat az feljül megirt articulusok szerint az fiscushoz foglaltassa; az jesuitáknak azokat senkinek se

pénzen se alia quacunque ratione aut quovis modo eladni vagy idegeníteni az fiscustól szabad ne legyen. Ha pedig valakik tőlök megvennék, vagy véték volna is pénzek belé veszszen, és a' fiscushoz vissza foglaltassék.“

Továbbá Kegyelmes Urunk minemű iszonyu és hallhatatlan dolog történt legyen Felséged' személyén ide jövő útjában ollyaktól, kikhez Felséged mindenek felett való kegyelmességgel és jó teteménynyel volt, nem csak Felségedtől, hanem Kornis Boldizsárnak, ki az conspiratorok közül egyik, nyelve' vallásából bőségesen és historice megértettük: miképpen egy néhány helyeken Felséged ellen insidias struentes fegyverre' akarták Felségednek életit elfogyatni; kik közül noha egy néhányan in loco delicti Felségednek kezibe akadtak, mindazonáltal Felséged nem akarván etiam in manifestissimos hostes saeviálni, mint kegyelmes fejedelem törvénnyel bünteti; az kik pedig de loco delicti elszaladtanak, azokat juxta contenta Decreti literis praeceptoris evocáltatta, és úgy juris ordine convincáltatta és condemnáltatta, kiről jöllehet adjudicata sententia is emanáltatott, de azért, hogy illyen clandestina machinatiojok és conspiratiojok nyilvánban legyen, Felséged' tetszésiből articulusunkba is béirattuk.

Azért Kegyelmes Urunk, hogy az mi ártatlanságunkat, és Felségedhez való hűségünket declaráljuk, és egyéb országok előtt ez factum miatt reánk következő infamiát és méltatlan való gyalázatos nevet eltöröljünk, és hogy megtetszenék az is, hogy illyen infandum crimennek nem mi országul, hanem egy néhányan voltak okai: Kendi Istvánt, Kornis Boldizsárt, Sennyei Pongráczot, Kereszturi György

Deákot, Torma Györgyöt és Basa Istvánt, alioquin etiam juris ordine convictos, crimen laesae majestatis incurrisse, per hocque in nota perpetuae infidelitatis, amissione scilicet capitis et universorum bonorum tam suorum, quam liberorum — uxorum et fratrum indivisorum bonis salvis permanentibus — proprietatisque eorum convinci debere illendőnek itüljük lenni, és országul communibus votis et paribus suffragiis unanimi consensu, nullo nostrorum dissente, Serenitatis Vestrae proditores prononciáljuk.

Jelenti azt is Felséged: az elmúlt 1594. esztendőbéli gyűlésben minemű articulust az urak, és szolga rendek ellen is, kik az Báthori urakkal idegen országban voltanak, Zsigmond fejedelem' kiváságára statuált volna az ország; tudniillik: hogy valaki azok közül jószága mellé ad festum assumptionis beatissimae Mariae virginis pro tunc praeteritum bé nem jőne, tehát jószága confiscáltatnék; és mivelhogy az becsületes Horváth Gáspár uramnak is azon articulokoknak vigorával vétetett volt el jószága. kíváná Felséged az nemes országtól, hogy szemeink eleibe vévén ez causát, itülnők meg azt is: mennyiben kötelezhette legyen őtet az az articulus; holott Zsigmond fejedelem' annuentiájából és salus conductusával abban az esztendőben ment volt úgy mint uraihoz, az Báthori urakhoz, melly salus conductus által azon esztendőbéli szent Mihály napig oda mulatni való szabadságot engedett volt néki Zsigmond fejedelem, de az mint azután való egy némű némű donatioban ugyan Zsigmond fejedelem téssen bizonyos emlékezetet újabban felőle és justificálja is, hogy ad sinistram nonnullorum expositionem vette volna el jószágát, akkor nem emlékeztvén az ma-

gától adatott, oda mulatásra való szabadságról; melyet mi látván és elolvassván, annyi részéből való tenorát, im meg is irtuk de verbo ad verbum, ki így következik :

„Nos Sigismundus etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod nos cum ad nonnullorum fidelium dominorum consiliariorum nostrorum singularem intercessionem nobis pro parte generosi Gasparis Horváth, capitanei peditum aulicorum serenissimi regis Poloniae factam, tum vero rationem habentes temporum superiorum, in quibus ad sinistram nonnullorum expositionem, eundem Gasparum Horváth bonis omnibus exutum, ex regno nostro Transsilvaniae relegassemus; licet ut compertum postea etiam est: literis nostris salvi conductus comitatum in regnum Poloniae paulo ante ad certum tempus, nempe sancti Michaëlis dimissemus, qui licet ad sinistram, ut praemissum est, informationem a nobis bonis suis exutus fuerit, nihilominus tamen semper fidelem nobis, cupidumque nostrae gloriae se exhibuit, ita ut nihil ex grati, beneque meriti hominis officio praetermisisse visus sit; horum igitur intuitu etc.“ Ebből azért Kegyelmes Urunk nyilván látjuk és itiljük országul: hogy üdőnek előtte, nem várakozván az megnevezett szent Mihály' napjára, sem jószágának elvételivel, sem egyébbel nem büntethetett volna, és így comperiálván ezeket, az nemes ország ő kegyelmit minden akkori sancióltatott terhektől, quoquo modo ipsum afficere possent, immunissá tette és pronunziálja.

Bethlen Gábor urunk atyánkfia, urunk ő felisége' akarattjából ez ország' szolgálatjában ment

volt az hatalmas császár' fényes Portájára ; holott minthogy sokat kellett mulatni, költségével, mellyet arra az utra rendeltünk volt, meg nem érte, hanem kellett az maga pénzt az ország' szükségire költeni, mellyet ő kegyelmének megakarván refundálni, igirtünk most országul ezer forintot ez mostani felvetett adó mellett ő kegyelmének is adminisztrálnunk ; melly ezer forintnak harmad részét az nemesség, Erdély és Magyarországbán levő vármegyék és bennük való szabad városok, harmad részét az székely uraink, atyáinkfiai, harmadát pedig az szászok adja meg.

Noha ennek előtte való gyűlésben is Felséged kegyelmesen annuált vala, hogy senkinek birodalmában liber baronatusságot nem enged, hanem az régi mód és szokás szerint mind in iudiciis 's mind pedig egyéb vármegye' szükségére nézendő dolgokban az ispánok és bírák libere procedálhassanak, és more consuetudinis exequálhassanak minden comitatibusban, és minden várakhoz tartozó jószágokban, de némelyek olly indultumot kérnek Felségedtől, hogy az ispánok az ő jószágokba semmi executio ne menjenek ; így nagy injuriákat cselekedvén rajtuk, azféleknek jobbágyokat, szolgákat ha az székre citálják, nem jönnek ; ha per non venit sententiam convinctat, nem engedik az executio jószágokban. Annak felette minthogy az vármegyéknek különbséféle szükségai történnek, kikért jószágunkra bizonyos summát kell vetnünk, azféle szükségre is semmit az vármegye' szükségére adni nem engednek, hanem magok percipiálják. Végeztük azért : hogy ez birodalomban minden helyekre, az vármegye' ispáni törvény szerint való executio kime-

hessenek, és az vármegye' szükségére való költséget is, ha meg nem akarnák adni, megvehessék: az előbbi mód és rendtartás szerint minden vármegyében mind Erdélyben 's mind pedig Magyarorszáiban.

Minthogy az mostani időnek állapota az törvényeknek bizonyos terminusának celebráltatását nem szenved, hanem csendesb időre kell haladni; végeztük: hogy az gyűlésben azok az causák, mellyek brevem processum concernálnának, és transmissio-ban volnának, revideáltassanak, az előtt való articulus' rendtartása szerint, melly volt Zsigmond fejedelem' idejében anno 1597: „Mivelhogy egy néhány időtől fogva terminusok nem celebráltathattanak, és sokaknak dolgok és igazságok indecise maradtanak; végeztük országul: hogy az mostani gyűléstől fogva addig, míg az terminusoknak ideje mutatja, az nova potentiokról való appellatiokat, paraphernumról, dosról, quartalitiumról, tutelaról, zálogosról és vinculumokról vagy obligatiokról, az limitatiokról és az legitimum mandatum nem observálásáról való causák is minden gyűlésekben continuo megláttassanak. De így, hogy az kinek mással ezféle dologról léssen pere, itt Erdélyben az gyűlésnek első napja előtt nyolczad nappal az adversa parsot literis evocatoriis legitime evocáltassa az gyűlésre, holott mind az két fél öszve felelvén, ha kivántatik, avvagy ad literas, avvagy ad humana testimonia második gyűlésig kibocsássák, mellyet azon második gyűlésre reportálván, ugyan akkor törvénye legyen, és ulterioribus remediis denegatis exequáltassák; ka kik pedig per non venientiam hagyják magokat, azokra per non venit sententia adassék, kiben elsőben inhibito adassék, de így, hogy az inhibens azon kö-

zelbik gyűlésre minden igazságával absque ulteriori prorogatione tartozzék procedálni és modo praemisso törvénye leszen, melly második gyűlésre is ha nem compareálna, végső sententia adassék. Ha mi efféle dolog pedig az táblán és terminuson más processuson volnának, azok azon állapotban maradjanak és az mint inchoáltattanak, suo tempore azonképpen decidáltassanak.“ Tetszett, hogy az törvényekben, minden helyeken modo praemisso celebráltatván, az minemű sententiákat akármelly rendbélieknek preferálnak, azoknak legitima executioját Felséged se egy se más fél' instantiájára missilessel ne engedje impediálni, hanem mindenik fél utatur consvetis remediis.

Az jobbágyok hogy minden helyekről kiadassanak, immár egy néhány gyűlésben végeztük el, mint Medgyesen anno 1588. Kolozsváratt 1607 és 1609.; ugyan azon előbbi végezésünket confirmáljuk most is Erdélyben, Magyarországbán minden helyeken hogy observáltassék. De miérthogy Várad vég hely, mind Erdélynek 's mind Magyarországnak fő bástyája, az veszedelmes időkben népe fegyver és döghalál miatt igen elfogyott, végeztük országul: hogy Váradról és Debreczenből az szokott jobbágyokat, kik Mihály vajda' bėjövetele előtt mentenek bé, ne tartozzanak kiadni.

Az kik pedig azután mentenek bé, az elébbi articulus' tartása szerint az brevis szerint kérjék meg biróval, és ha meg nem adják, két száz forinton maradjanak, mellyet az vice ispánok ezen articulusnak erejével exigálhassanak.

Az előtt való gyűlésünkben elvégeztük vala, hogy az barom Erdélyből ki ne vitessék semmine-

mű emberek által, de sokan sub vario colore feles számu barmot, lovat kitakarítanak ez országból az országnak nyilván való nagy kárára és nagy fogyasztására, holott az dög miatt is igen elhulltak marháink. Tetszett azért, hogy ezután senki semminemű szín alatt se barmot se lovat kine merészeljen vinni Erdélyből.

Egy néhányszor elvégeztük: hogy az régi mód és szokás szerint minden aknákról az nemes embereknek házok' szükségére elegendendő só adassék szokott bérek meglévén, úgy mint d. 12, az képelesnek d. 2, egyéb mindenféle ajándék és zab kívánást hátra hagyván; most is az szerint végeztük: hogy minden kamarákról az nemes embereknek házok' szükségére elegendendő só adassék, modo prae-misso, secus facturi citentur per directorem ratione non observationis articuli.

Végeztük, hogy az limitatio mindenütt observáltassék, az hol penig nem observáltatnék, az vármegyéken az ispánok által, az székelységen kapitányok által, az városokon penig király birák által büntettessenek meg sub poena ducentorum florenorum.

Mivelhogy az dutka minden szomszéd országokban kilencz pénzért jár, csak az mi országunkban tíz pénzen, végeztük azért azt is: hogy ezután minden helyeken kilencz pénzért járjon; mert így mind urunknak ő felségének is, mind magunknak nagyobb hasznára látjuk lenni.

Vagynak panaszolkodások bizonyos urainktól, atyányfiától az harminczadosokra és vámosokra, holott az nemes urainknak is szekereket meghányják, és szokatlan harminczadot és vámot vesznek, szabadságok és az régi vectigal ellen, 's az községen

is a' szerint; sőt némellyek új vámokat erigáltanak, úgy mint Szamosujváratt, Belegalyán, Máramarosban Talaborfalván. Végeztük országul: hogy az harminczadoknak exigálásában az régi vectigal observáltassék; illendő és szokott vám vétessék az községen is. Nemes ember pedig az ki marhával nem kereskedik, se vámot se harminczadot nem tartozik adni; az hol pedig új vámok erigáltattanak volna, azok tolláltassanak per comites sub poena in constitutionibus anni 1607 constituta.

Találtattanak ollyak is az nemesség közül, kik az malefactoroknak fautori. Tetszett azért: hogy ezféle malefactoroknak fautorit az ispánok, servatis de jure servandis, juris ordine megbüntessék.

Minthogy ez előtt is egy néhányszor elvégeztük, most is a' szerint végezzük: hogy az nemességnek praerogativája szerint minden helyeken az nemes udvarházak a condescensione quorumlibet militum sint libere et immunes.

Panaszolkodnak az szász uraink, hogy az görögök ki's bójárásokban aranyat, ezüstöt, nest és róka bőrt kihordanának ez országból, az országnak nyilván való kárára. Könyörgünk Felségednek: legyen vigyáztatása reája, hogy aranyat, ezüstöt, nest és róka bőrt szabad ne legyen kivinniek az országnak fogyatkozására.

Az articulusok' váltsága felől végeztük: hogy az első árkostól adassék 1 forint; azután valamenyi árkos leend, 24 pénz adassék; többet se mérészeljenek az deákok tőle venni.

Panaszolkodnak az székely atyánkfiai is, hogy perben álló jószágot némellyek, Felségedtől parancsolatot vévén, sequester kézhez veszik. Tetszett az-

ért: hogy efféle perben álló jószágot sequester kézhez ezután ne adjanak, hanemha törvény itilnéje.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum procerum, magnatum et nobilium, coeterorumque statuum et ordinum trium nationum praedicti regni nostri Transsilvaniae benigne intellecta et admissa, praescriptos et singulos universos articulos nobis modo praemisso praesentatos praesentibus literis nostris de verbo ad verbum inseri et inscribi fecimus, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, eisdem nostrum consensum benevolum, pariter et assensum praebuimus, illosque et quaevis in eisdem contenta auctoritate nostra principali acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in praedicta nostra civitate Bistriciensi, die 3 mensis aprilis anno Domini millesimo sexcentesimo decimo.

Lecta.

P. H.

A' pecsét Báthori Gábor fejedelemé, veres viaszra terített papirosra nyomva 's keresztül vont papiroskötelékkel megerősítve.

A' kolozsmonostori konvent' levéltárában talaltató eredeti kéziratpéldányból.

14.

GRÓF THURZÓ GYÖRGY' LEVELE 1609-DIK ÉVI OCTOBER' 6-IKÁRÓL BÉCSBŐL MAGHOCSI FERENCZHEZ, BEREKVÁRMEGYE' ISPÁNJÁHOZ, 'S FELSŐ MAGYAR-ORSZÁG' FŐ KAPITÁNYÁHOZ.

Spectabilis, ac Magnifice Domine, et Affinis Observ.

Post salutem, et servitiorum meorum paratissimam commendationem.

Ez napokban két levelét vettem Kegyelmednek, mellyekben mit írjon Kegyelmed, megértettem. Az Erdély' állapota hogy most csendes békességben vagyon helyheztetve, az Uram igen dicséretes dolgot, 's örömet is halljuk mindnyájan. Az Daróczi uram' alámenetele, avvagy az erdélyi fejedelemhez való követsége az Kegyelmed' tractatusának semmit sem derogál, mert őtet nem egyébért bocsátá ő felsége oda bé, hanem csak hogy köszöntse az erdélyi fejedelmet, és kérje azon ő felsége' nevével, hogy ott az törökhöz közel lévő végházakra, úgymint Lippára, 's az többire viseljen gondot, valami árultatás, avvagy más fortély ne találja őket, kiből valami veszedelem következhetnék; osztán az fejedelemségnek titulusát, kit most király urunk adott, vitte meg ő felségének, kiről immár ez után felségesnek neveztetik, úgymint: Illustrissimus princeps!; harmadszor Daróczi uram által ezt is akarta ő felsége király urunk intimálni az erdélyi fejedelemnek, hogy ez jövőendő országgyűlésre bocsássa bizonyos fő követeit ő felsége ide fel Pozsonba,

és akkor azokról a' dolgokról, mellyek az ő felsége úgymint erdélyi fejedelem' személyét fogják concernálni, király urunk ő felsége az országgal együtt minden jót akar végezni. Ez Uram vóltaképpen az Daróczi uram' követségének summája, kiből Kegyelmed semmi olly ellenkező dolgot nem magyarázhat, nincsen is ellene Kegyelmednek. *

* Hogy gróf Thurzó illy kedvkeresőleg irt most Maghocsinak, nem csuda; Bocskai István fejedelem már két évvel ezelőtt hasonlólag irt hozzája; következő levelében:

15.

Stephanus, Dei gratia Hungariae Transsilvaniaeque princeps et Siculorum comes etc.

Spectabilis ac Magnifice Domine, Fidelis et Frater nobis honoran. Salutem et benevolam nostri commendationem etc. Elvöttük az Kegyelmed' levelét, értjük is miről írjon: hogy az munkácsi jószágának, kire most hadaink rá érköztenek, minden oltalommal lennénk; mellyet nagy örömet megeselekedünk, valamire ez mostani üdönnek állapotja rá bocsát, mert Isten látja azt akarnók, hogy sohult feléje se érnének az Kegyelmed' jószágának; de minthogy most telelésnek okáért ennyire megkellett oszlaniok, nem szintén hordozhatjuk ott őket, a' hol mi akarnók, nem sokára mindazonáltal módot találván benne, más helyekre ügykezzük szállítani és viinni onnét őket. Irtunk most is mindjárt Fekete Péternek, kinek hadát ott értjük lenni, hogy minden oltalommal és kimiléssel legyen az Kegyelmed' jószágának, pusztitást, dulást meg ne engedjen, hanem inkább fenytékben ügykezzék az alattvalóit tartani. Egyébképpen is Kegyelmedért valami oltalommal lehetünk az Kegyelmed' jószágának, mindent örömet és jó szüvel megeselekeszünk. Bene valere cupien. Datum ex libera civitate nostra Cassovien. die 10. mensis martii, anno Domini 1606.

Stephanus m. p.

Simon Pechi m. p.

Az mi pedig az ide való állapotat illeti, Kegyelmednek arrúl irhatom, hogy ő felsége király urunk készülget már az gyűléshez, és akkorra egészséget adván Isten ő felségének, idején alá mégyen. Az austriaiak' gyűlésének el kellett haladni bizonyos okokból, 's kiváltképpen az magyarországi gyűlés miatt, minthogy annak napja már elközelget, ő felségének arra kell gondot viselni.

Forgács Zsigmond uramat, azon vagyon ő felsége, hogy még az gyűlés előtt alá bocsássa Kassára, tudom alá menvén ő kegyelme, 's Kegyelmetekkel egyet értvén, úgy dirigálja Kegyelmetek azon az földön lévő dolgokat, ki mind hazánknak és nemzetünknek javára, nyugodalmára és békességben való megmaradására következik. Ezeknek utána Kegyelmed nékem bizvást parancsoljon, igyekezem mindenkor szolgálattal atyafiságosan kedveskednem Kegyelmednek. Éltesse Isten jó egészségben Kegyelmedet. Datum Viennae 6. octobris anno M. D. C. IX.

Servitor, et affinis addictissimus. .
Comes Georgius Thurzó m.p.

A' levél' külső czíme ez :

Spectabili ac magnifico domino Francisco Magochi consiliario nostro et comitatum thornen. et bereghien. comiti etc. Fratri nobis honoran.

P. H.

A' pecsét veres viaszra terített papirosra volt nyomva 's keresztül vont papirosköteléssel megerősítve, de lehullott 's elveszett. Az eredeti levélből, melly találtatik a' kiadóknál.

E' levél külső czíme ez:

Spectabili ac mgno domino Francisco Maghochi, comiti comitatus Beregh, sacrae regiae mattis partium regni Hungar. superior. generali capitaneo ect. domino, affini obsmo.

P. H.

A' pecsét veres viasz felébe terített papirosra van nyomva.

Az eredeti levélből, melly találtatik a' kiadóknál.

16.

1611-BEN APRILIS' 23-DIK NAPJÀRA SZEKENBE
HIRDETETT ORSZÁGGYÜLÈS' TÖRVÉNYCZIK-
KELYEI.

Nos Gabriel, Dei gratia Transsilvaniae, transalpinae Valachiaeque princeps, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod spectabiles et magnifici domini, ac universi nobiles, coeterique status et ordines trium nationum regni nostri Transsilvaniae, et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum in generalibus eorum comitiis ad 23-m diem hujus mensis aprilis anni Domini 1611 in civitate nostra cibiniensi, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt infrascriptos articulos, in iisdem conclusos. Supplices nobis humilime: ut singulos et universos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, nostrum consensum illis praebere, ac benevole acceptare, approbare, confirmare, ac tam nos ipsi observare, quam per alios quospiam observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor sequitur in hunc modum:

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transsilvaniae, et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum,

in generalibus eorum comitiis, ad 23-m diem aprilis anni 1611 in civitate nostra Cibinensi indicto celebratis conclusi.

Kegyelmes Urunk, Fejedelmünk! megtapasztaltuk fejenként Felségednek reánk való atyai kegyelmes gondviselését, megmaradásunkért sok fáradtságát, költségét, kiváltképpen hogy az elmúlt napokban is ezen haza' csendességes békességes megmaradásáért Felséged magát nem kémélvén, ellensége ellen idegen országba ment, és onnan szomszéd országbeli ellenségünket kiűzvé, országának csendes békességet szerzett; melly Felséged' kegyelmes atyai gondviselését Felségednek, mint kegyelmes urunknak, alázatosan megigyekezzük szolgálni; könyörögvén azon az úr Istennek: hogy ezután is Felségedet szerencséltesse minden dolgaiban, ellensége ellen tegye győzedelmessé, lehessen szegény hazánknek kegyelmes gondviselője és édes atya. Kívánja Felséged propositiojának egyik részében, hogy az sokféle különb különb szükségekhez képest az elébbi gyűlések' adóját ne minuálnók, sőt inkább augeálnók. Annak felette, hogy ide Szebenbe is bizonyos praesidiumot rendelnénk az Felséged' távul létében.

Szivünk szerint kívánnók Kegyelmes Urunk! hogy sem Felségednek, sem országunknak semmi szükségében meg ne fogyatkoznánk, és ha szegény hazánk az oltától fogva azon csendes állapotban maradhatott volna: az mostani Felséged' sok szükségét szemünk előtt viselvén, minden Felséged' kívánságinak teljes erőnkkel satisfaceálni igyekeznénk; de az szükség és fogyatkozásnak nagy volta

miatt, semmiképpen nem lehet; mellyet Felséged kegyelmesen csak ezekből is megítélhet, hogy az elmúlt esztendőben kétszeri tíz tíz forint adó volt szegénységünkön; négyszer szállottunk táborba, az mikor szegénységeink zsoldosokat tartottak. Ez utolszori expeditioban penig két rendbeli zsoldosunk volt: egyik Havasalföldében, másik itt Szebenben. Mindezek felett az sok költségek felett valahul az hadak elmentenek, mindenektől megfosztattanak; sőt sokan közülök ez elmúlt télen házok kívül búdosásban voltak. Mindezekből Felséged kegyelmesen megítélheti: az szegény, teljességgel elfogyott község mit contribuálhasson.

Noha azért, ennyi sok szükség egyszersmind rajtunk lévén, és hogy mostan is mindjárást adófizető jobbágyinkkal együtt táborba kell szállanunk, erre sem mehetnénk; de az Felséged' kegyelmes kívánságát és sok rendbeli szükségét nézván: Felségednek alázatosan az tíz tíz forintot megigérjük két terminuson, felét ad primum diem junii, az más felét penig ad festum visitationis beatae Mariae virginis, proxime venturum bészolgáltatni. Felségednek, mint kegyelmes urunknak, alázatosan könyörgünk: Felséged vegye kegyelmesen szegény megfogyatkozott hiveitől. Valamire penig erőnk felett is reamehetünk, hogy Felségedet is tovább való busitástól oltalmazhatnók, magunk is, dolgainkat itt elvégezvén, hamarébb házunkhoz siethessünk, ez mostani könyörgésünkben Felségednek eleibe adtuk.

Az magyarországi uraink atyáinkfiai is ezen terehviselésre ígérk magokat.

Az szász uraink atyáinkfiai azonképpen, városok is székenként az ű szokások szerint.

Az szabad városok közül pedig:

Kolozsvár	adjon . . . fl.	*
Kézdi Vásárhely	adjon . . . fl.	100
Bereczk	adjon . . . fl.	70
Szent György	adjon . . . fl.	90
Csík Szereda	adjon . . . fl.	70
Udvarhely	adjon . . . fl.	80
Keresztúr	adjon . . . fl.	16
Maros Szereda	adjon . . . fl.	20
Egeres	adjon . . . fl.	20
Vizakna	adjon . . . fl.	150
Kis Maria	adjon . . . fl.	100
Belényes	adjon . . . fl.	150
Kis Bánya Fonacz(?)	adjon . . . fl.	60
Ilyefalva	adjon . . . fl.	90

Hogy az adó' és egyéb jövedelmek' adminis-
trálásában fogyatkozás ne legyen, kívánja Felsé-
ged: hogy az exactor rationum csak maga levelé-
vel akárminemű és rendenlevő, tisztviselő száma-
datlan embereket hivatasson. De mivelhogy Er-
délyben soha szokás nem volt, hogy az rationum
exactornak olly authoritása lőtt volna; hogy akármedly
tisztviselő embert is levelével hivatott volna, tetszett
azért: hogy ennekutána is az régi jó rendtartás obser-
váltassék, és minden tisztviselőket az exactor Felséged'
levelével hivasson az számadásra, és ne az exactor',
hanem az Felséged' pecsétje és keze'írása alatt quie-
táltassanak. Az exactor pedig az számadó szolgákat
Felséged' parancsolatjával illendő időben hivassa az
számadásra, hogy maga is mindjárást hozza érkezhes-
sék, és az számadó szolgáknak is kétszer háromszor
ne kellessék egy számadásért fáradni. Az számadó

* Nincs kitéve a' summa.

szolgák is penig sub amissione officii tartozzanak compareálni.

Továbbá megértettük Kegyelmes Urunk, az Felséged' kegyelmes resolutioját az havaselföldi expeditiojából való, absensekért való könyörgésünkre; holott Felséged kegyelmesen annuált, hogy az kiket Felséged azokban, és azoknak jószágokban eldonált, és az donatarius el nem foglalta, el foglalni nem engedi most ez jelenvaló expedionak végéig. Az kiket penig elfoglaltak volna is, mind jószágokat, marhájokat Felséged megszabadítja és megadatja; dolgokat akkorra hagyja, mikor Isten Felségedet ez előtte való expeditioból meghozza. Melly expeditioban ha úgy viselik magokat az mint illik, Felségednek is kedves leszen: nem hogy jószágokat elvenné, de sőt inkább többet adna. Az Felséged' kegyelmességét teljes életünkben hiven megigyekezzük szolgálni. Di miérthogy lehettek olly donatariusok, hogy nem gondolván az Felséged' annuentiajával, az elfoglalt jószágot és elvött marhát meg nem akarnák adni; könyörgünk Felségednek mint kegyelmes urunknak: hogy minden ispánoknak, kapitányoknak, királybiráknak, Magyarországnak ide tartozó részeiben, Erdélyben, Székelységen levőknek, városokon penig az városi biráknak parancsolja meg: hogy a'féle jószágokat és elvött marhákat, sub amissione officii, nem csak megadassák, de meg is oltalmazza benne, kivén azokat, kik most idegen országban vannak, és az Felséged' birodalmában levő jószágokat elhagyván, ellenségek löttenek; úgymint: Halmágyi István, Körösbányai Miklós Deák és Boér István; többen is ha kik volnának, kiknek jószágokról való

donatiok in vigore maradjanak. Felségednek, mint kegyelmes urunknak, könyörgünk azon is alázatosan: Felséged irasson kemény parancsolatokat mind az generalisnak, mind az több kapitányoknak, mellyekben erős fenyéték alatt demandálja Felséged nekik: hogy az hajduvitézeket az országon, az úton, nemmes udvarházak' majorok' papok' házáan mind injuria nélkül és mind egyéb kár nélkül, szegénységinknek lovait és egyébféle marháit, barmait el ne vonják; magunkat, szolgálínkat ne fosztogassák; járjanak úgy mint országunk oltalmazó vitézek.

Vannak Kegyelmes Urunk sok nemes emberek mind az Felséged' fizetésén, mind az urak' 's fő emberek' háta megett, kik személyekről vármegye közé lovast tartoznának állatni, de nem cselekszik; tetszett országul: hogy az régi szokás, mód és articulusok' tartása szerént, személyekről az vármegye közé illendő lovasokat állassanak, kivévén azokat, az kik egy ház helyi nemesek, fogyatkozott állapottal vannak, és az szükségért, tanuságért mást szolgálnak. Ezekhez képest Magyarországban is és egyéb helyeken az Felséged' birodalmában az hajduvitézek is tartozzanak jószágokról való kapuszámos gyalogokat állatni. Nemes emberek pedig, és az székelység közül is, senki az hajdu vitézek' zászlója alá menni ne merészeljen; hanem mind nemes ember 's mind az székelység zászlója alatt járjon és ott szolgáljon.

Az melly jobbágyok az elmúlt expeditioban, és egyéb üdőkben is felköltének 's immár visszajöttek, de szolgálni nem akarnak, hanem az hajduk közébe állottanak az egyszer Felséged' akaratjából elvégezett articulusok ellen; ezeken kül pe-

nig némellyek szegődött szolgák, némellyek hópénzesek lévén, azon hópénzekkel, ruhájokkal és fegyverekkel elszöktének; könyörgünk Felségednek alázatosan azon: hogy azok felől is provideáljon kegyelmesen; az hajdu kapitányoknak parancsolván, hogy mindjárást afféléket adják ki közülök, és ennekutána se most se ezután, semminemű időben a'féle adófizető paraszt embereket közikbe fogadni ne merészeljenek. Valamig pedig az olyanokat közülök ki nem adják, addig az kapuszám per comites et vice comites minuáltassék; mert egy némelly kapuban négy vagy öt ember alig maradott, kik elégtelenek az egy kapura vetett contributionnak megfizetésére.

Hogy pedig Felséged sok fogyatkozásunkat, szükségünket, és ennyiszer hadba való menésünket megtekintvén, ez esztendei dézmánknak árendáját kegyelmesen megengedte; Felségednek megszolgáljuk mint kegyelmes urunknak.

Minthogy az nemesség közöl is, és egyéb vármegye' hada közül valók, mikor zászlók alatt vannak, némellyek sok insolentiát szoktak cselekedni; tetszett azért országul: hogy az melly nemes emberek, és egyéb rendek is, valakik kárt és hatalmat töttenek ez elmúlt expeditioban, és ezután tennének valakinek jószágában és udvarházán; tehát azokat akárhul, és zászló alatt is legyen szabad törvénnyel keresni érette.

Végeztük azt is: hogy minden jószágos és czimeres nemes ember, valaki az nemességnek szabadságával akar élni, az Felséged' személye mellett mind városokból mind pedig egyebünnet, akár honnat, személyek szerént tartozzanak fel-

ülni; kivéven Debreczen városát, minthogy az hódolt, és privilegiumok is vagyon rúla; az kolozsvári városban levőket is, miérthogy kaput, bástyát őriznek, postalovat adnak, és az városnak minden terhit viselik, és úgy is az országnak szolgálnak otthon is. De azért kolozsvári nemesség tartozzék juxta quantitatem bonorum embert állatni az vármegye közé, az zászló alá. Az kik pedig hódolt faluban laknak, kik szinte úgy mint az jobbágyok az töröknek szolgálnak, személyekről négyen egy jó puskás gyalogot bocsássanak, ű magok otthon maradhassanak.

Noha ennekelőtte is sokszor végeztük, hogy missilissel senki jószágot ne foglaljon; mindazáltal most is alázatosan könyörgünk Felségednek, mint kegyelmes urunknak: hogy senki se Erdélyben se Magyarországbán jószágot missilissel ne foglaljon.

Vannak sok panaszink az posták felől is, kik akármilyen levelet, nem Felséged' dolgában járván, elő rántanak, és szegény jobbágyinkat erősen verve, lovokat elviszik, és örökké oda vesztik. Sok egyéb tűrhetetlen violentiakat is cselekesznek. Végeztük azért országul Felséged' kegyelmes akaratjából: hogy az kinél Felséged' levele nem leszen, szabad legyen mindjárt megfogni, és törvény szerént megbüntetni. Ha pedig szinte Felséged' levele lenne nála is, és hatalmasságot cselekszik: megfogják, és törvény szerént megbüntessék; ha meg nem foghatná, nevét megtudván, írják meg és legyen büntetése.

Az Közép Szolnok vármegyei atyánkfiai is könyörögnek Felségednek; minthogy Felséged az

kővárvidéki nemességet vármegyéjekhez incorporálta, parancsolja meg az kővári kapitánynak: hogy hagyjon békét nekik; mód nélkül való dolgokkal ne háborgassa; legyen üres tőlök. Ha kit pedig Felséged Kővárban hagy közülök az hadbúl, mint-hogy az is ország' háza: az Felséged' kegyelmes akaratja.

Miérthogy az szolgabírák Magyarországbán az vice ispán nélkül semmi executioban nem procedálhatnak; ennekelőtte is pedig akarmicsoda hadi expeditiobúl az egyik viceispán honn maradott, végeztük: hogy most is, ennekutánna is egyik viceispán honn maradjon, hogy mind az Felséged' parancsolatjára, 's mind az vármegye' szolgálatjára elérkezhessék, és az adót is, az hova Felséged parancsolja, Felséged után szolgáltatassa, nem várván Felséged' haza jövetelit.

Minthogy pedig az Székelységen az kapitány és fő királybirón kül az két vice király birónál több tisztviselő nincsen: mind az két vice királybírón honn maradjon.

Az mi az viduák' dolgát nézi: juxta quantitatem bonorum tartozzanak embert állatni, kivévén közülök az egyház helyi szegény özvegy asszonyi állatokat, kiknek jószágok nincsen; az jószágos özvegy asszonyok négy kapurúl állassanak egy lovast, mellyet az ispánok tisztek szerint limitálják el, és állassák elő. Az magyarországi vármegyékben pedig az magyarországi atyánkfiak az szerint állassák jószágokrúl az lovast, személyekrúl, az régi mód szerint. Hasonlóképpen az kiket ithonn hagyunk, betegeseket, bennákat, inbecilliseket, avvagy egyéb

rendeket is, hasonlóképpen tartozzanak jószágok-
rúl az négy kapu' száma szerént jó szerszámmal
egy egy lovast állatni; az felett személyekről egy
jó lovast; az kolozsvári nemes uraim az szerént
az kapu számról való gyalogokat elbocsássák.

*Nos itaque praemissa supplicatione domi-
norum regnicolarum trium nationum regni Trans-
sylvaniae, et partium Hungariae ditioni nostrae
subjectarum, nobis faventer admissa et clemen-
ter exaudita, praescriptos universos articulos,
nobis modo praemisso praesentatos praesentibus
litteris nostris de verbo ad verbum inseri et in-
scribi fecimus, eosdemque ac omnia, et singula
in eisdem contenta ratos, gratos et accepta ha-
bentes approbavimus, ratificavimus et confirma-
vimus. Offerentes nos benevole: quod praemissa
omnia in omnibus suis punctis, clausulis et ar-
ticolis tam nos ipsi observabimus, quam per a-
lios quospiam, quorum interest seu intererit, ob-
servari faciemus; imo acceptamus, approbamus,
ratificamus et confirmamus. Harum nostrarum
vigore et testimonio literarum mediante. Datum
in civitate nostra praefata Cibiniensi. Die ulti-
ma mensis aprilis, anno Domini millesimo sex-
centesimo undecimo praenotato.*

P. H.

Lecta.

A' pecsét Báthori Gábor fejedelemé, veres viaszra terített papirosra
nyomva, 's keresztül vont papiroskötéllel megerősítve.
Eredeti kéziratpéldányból, melly találtatik a' kiadóknaál.

17.

II. MÁTYÁS MAGYARORSZÁGI KIRÁLY ÉS BÁTHORI GÁBOR ERDÉLYI FEJEDELEM KÖZÖTT 1610-BEN AUGUSTUS' 15-KÉN KASSÁN MEGHATALMAZOTTAK ÁLTAL KÖTÖTT SZÖVETSÉG; ERDÉLY' RENDEINEK UGYAN AZON ESZTENDŐBEN SEPTEMBER' 6-IK NAPJÁN HOZZÁJÁRULT HELYBENHAGYÁSÁVAL ÉS MEGERŐSÍTÉSÉVEL EGYÜTT.

Mi Erdélyországban és ahhoz engedtetett vármegyékben, Magyarország' részeiben lakozó három nemzetbéli, magyar, székely és szászországbéli urak, nemesek és polgári rendek. Adjuk emlékezetül az kiknek illik: Miérthogy az egymás között való egyenetlenségből és visszavonásból következik kiváltképpen minden országoknak és nemzeteknek romlások és utolsó veszedelmek; annak azért eltávoztatásáért és közönséges javáért, úgymint Magyar-, Erdély- és több confoederatus országoknak csendes békeséges megmaradásokért, ez elmúlt napokban, úgymint ez jelenvaló 1610. esztendőben augusztusnak 15-dik napján Kassán az tekéntetes és nagyságos bethlenfalvi gróf Thurzó György uram, Magyarországnak palatinusa, Mátyás király ő felsége' több mellette lévő tanácsival és híveivel együtt, király ő felsége' és Magyarország' részéről; az mi kegyelmes urunk' részéről pedig, az felséges Báthori Gábor — Isten' kegyelmességéből — Erdélyországnak fejedelme', Magyarország' részeinek ura' és székelyek' is-

pánja' részéről, és országul az mi részünkről az tekintetes és nagyságos Imrefi János uram, az mi kegyelmes urunk ő felsége' tanácsa, több ő felsége' mellette lévő tanácsival és hiveivel egyetemben, úgy mint mind az két részről plenipotentiaris legatusok, végeztenek bizonyos confederatiot, kezek' irásával és pecsétékkel megerősítvén, mellynek tenora így következik :

Mi bethlenfalvi gróf Thurzó György, Magyarország nádorispánja és az kunoknak birája, Árva várának örökös gróf ura, és azon vármegyének fő örökös ispánja, az felséges második Mátyás magyarországi királynak tanácsa és Magyarorszáiban helytartója, gymesi gróf Forgács Zsigmond ország' birája, Nográdvármegyének főispánja és az felső Magyarországnak generalis kapitánya, Czobor Mihály de Czobor szent Mihály et eques auratus, hetessi Pethe László, Alagi Ferencz ő felsége' tanácsi, Hoffmann György és Pécsi Zsigmond, ugyan azon ő felsége' felső magyarországi jövedelmének administratora és tanácsi, nemes és vitézlő ez felföldön lakó becsületes személyek Lorantfi Mihály de Serke, Barcsai János, Mladasnit Horvát Péter, Lemenicziai Horvát László, Kékedi György, Melit Vid, Abaujvármegyének viceispánja, Fáy István és Szentiványi Zsigmond, király urunk ő felsége' hívei, úgy mint ő felsége király urunk' és Magyarország' részéről; azonképpen mi is, Imrefi János szerdahelyi, Segniei Miklós és Prépostvári Zsigmond de Lokacs, Báthori Gábor erdélyi fejedelem ő felségének tanácsi; annak felette Frater István de Szalonta secretarius, Boldvai Ger-

gely Biharvármegyének viceispánja és Korlátvit György váradi szolga (így), azon megnevezett erdélyi fejedelemnek becsületes hívei és plenipotentarius követi, ő felsége' és Erdélynek minden rendei' részéről: adjuk emlékezetül mindeneknek az kiknek illik, hogy az közönséges jót, megmaradást, az confoederatus országok' egyességét, Magyarországnak és Erdélynek csendes békességét — úgymint egy magyar nemzet 's keresztyének lévén — megtekéntvén, és figyelmezvén arra is, hogy az mi egymás között való egyenetlenségünkkel, visszavonásunkkal és vérontással az külső nemzetségeknek álmélkodásokra egymást ne rontsuk, ne fogyassuk, hanem szeretettel és atyafiuképpen éljünk.

Az minemű végezést és confoederatiót az néhai tekéntetes és nagyságos Illyésházi István az több mellette való commissarius urakkal itt Kassán 1608. esztendőben ezen kisasszony' havának húszadik napján tett volt, tudniillik, hogy Báthori Gábornak, erdélyi fejedelemnek ő felségének az mi kegyelmes urunk királyunk ellen, és az magyarországi korona 's confoederatusi ellen semmi idegen és hostilis praetensioja nem lészen, és sem Erdélyt az hozzá engedett vármegyékkel, Havasalfölddel el nem idegeníti az koronától különben, hanem az mint most vagyon, azon állapotban tartja és birja, és az bécsi pacificatiót is megtartja minden rendiben, in quantum liberae electioni eorum et praesenti transactioni non praejudicat, ezekről ő felségét és ez országot is sufficienter assecurálja hittel és elegendendő levelével; sőt arra obligálja magát, hogy ő felségének és Magyarországnak valamikor szükség lészen ope, auxilio et fidelitate

mellette lészen minden erejével és tehetségével, kivévén az törököt. E converso mind ő felsége Mátyás király urunk (ki akkor herczeg és gubernatorunk volt) és az ország segítséggel lészen ő felségének Báthori Gábor uramnak és országának az szükségnek idején mind az confoederatus országokkal egyetemben; másodszor Báthori Gábor uram ő felsége Magyarországhoz való ditióhoz és jövedelemhez, sem penig Kallóhoz semmi jusát nem praetendálja, sem magát azokhoz nem immisceálja egyébhez, hanem az mit mostan bír, úgy mint erdélyi fejedelem és ecsedi úr.

Az Nagy Bánya' dolga is helyen marad, az mint immár ő felségének kezéhez adták és bírja. Ezek akkor így lévén, mostan az több fogyatkozásokról és azután történt difficultasokról egyenlő és közönséges akarattal az mi kegyelmes urunk királyunk' országával együtt, és az erdélyi fejedelem 's birodalmának minden rendei között az nekünk mind két rendről adatott plenipotentia szerint tettünk illyen végezést.

Elsőben. Az mi azt az articulust illeti a' confoederatióban, hogy az erdélyi fejedelem ő felsége, Magyarország és királyunk ő felsége mellett lészen minden erejével és tehetségével, kivévén az törököt; ez clausula sem királyunk ő felségének sem az magyar nemzetnek bizonyos okokért nem tetszett, és kívántatott volna hogy kihagyattassék; de mig a' török okot nem ad reá, addig az közöttök való kötelesség miá ki nem hagyhatják.

Másodszor. Az hajdu vitézek felől, kik Szabolcsvármegyében bizonyos helyeken megtelepedtenek, illyen végezés lett. Hogy király urunk ő fel-

sége Nánást egészen az dorogi határral, Percsben, Hatházban, Simában, Vidban, Varjasban és Zoboszlóban Tokajhoz való portiokat, mellyek azon Szabolcsvármegyében vagynak, cum suis veris ac legitimis metis et antiquis limitibus oda engedi Ecsed' várához az erdélyi fejedelemnek, de úgy mint ecsedi urnak, ilyen conditiokkal: assecurálnak bennünket ő kegyelmek, hogy mind ő felsége az erdélyi fejedelem 's mind az ország caveálja levéllel azt, hogy sem az mostani erdélyi fejedelem ő felsége, sem az jövőendő erdélyi fejedelmek semmi just nem praetendálnak ezzel az concambiummal Szabolcsvármegyéhez az régi végezés ellen. Ha penig ezeken kívül valamit többet bírnának az hajduk, contentálja az erdélyi fejedelem ő felsége arról azokat az kiké, avvagy adjanak az uroknak kilenczedet róla. Ezekért per concambium az erdélyi fejedelem is ő felsége, tanquam modernus possessor arcis Ecsed et commembrum regni Hungariae, adja az magyarországi királynak ő felségének Tokaj' várához, az hova az feljül megnevezett faluk, portiók és telekek pertineáltak, cum omnibus antiquis metis ac pertinentiis, cumque solita evictione, Rokomáznak felét, Tedeynek felét, Szent Mihályt, bödbeli portioval egyetemben, úgy a' mint ő felsége Ecsedhez birta az előtt, és az mit eladott ezekben, azért adjon mást ő felsége az donatariusoknak. Ezeket per manus de facto kézhez adja ő felsége az erdélyi fejedelem ezen plenipotentarius követi által, és az statutionak se contradicáljon; az minthogy az hajduknak engedett jószágba is, ha statuáltatni akarják magokat, innet sem lészen contradictio, körül utrinque levélnek kell lenni.

Annak felette mind az Ecsedhez való jószág-
nak, az ecsedi kapitánynak és az benne való haj-
duságnak, mind az szakmárvármegyebéliekkel e-
gyetemben megparancsolja, el is végezze velek az
erdélyi fejedelem ő felsége: hogy ad requisitionem
regis Hungariae, palatini, aut generalis capitanei
cassoviensis az vármegyékkel egyetemben felüljenek,
et alia omnia communia onera et jura regni az
vármegyével együtt tartozzanak praestálni az E-
csedhez való jószágtúl, és szolgáljanak Magyar-
országnak mindennemű ellenségi ellen valamikor és
valahova kívántatik. Az szabolcsvármegyei hajdu-
ság közül ha ki valakinek vét, tehát elsőben az
fűstín legyen törvény felőle, az melly félnek az
nem tetszik, appellálják Szabolcsvármegyére az kik
Szabolcsvármegyében laknak, az kik pedig Szak-
márban, azon vármegyére, és ott az ország' tör-
vénye szerint procedáljanak ellenek.

Harmadszor. Az mostani feltámadásban az
erdélyi fejedelem' hajdui az mennyi fő embereket
és egyéb renden valókat megöltek, semmiképpen el
ne toleráltassék az emberi halál büntetés nélkül,
hanem törvénynyel megbüntettessenek, és azon ki-
vül ha mi olly türhetetlen dolgot cselekedtek volna,
az ki miatt capitalisba kelletnék embernek esni:
azon lesznek az erdélyi plenipotentariusok, ut ad
laesae partis requisitionem, elegendő bizonyossággal
megbizonyítván, törvényes igazság cum execu-
tione szolgáltatassék, minthogy elhittük, hogy nem
az erdélyi fejedelem ő felsége' akarattjából cse-
lekedtek, és az ki marháját megtalálja, megadas-
sék valakinél találtatik, akár mi névvel neveztes-
senek.

Negyedszer. Az kállai járásnak fél dézmáját, ki az egri püspökséghez való, ő felségétől az Báthori uraknak volt engedtetve Ecsed' várához ob certos respectus, mindazáltal az erdélyi fejedelem ő felsége lássa, mi jusát találja, és doceálja király urunk ő felségénél. Ha pedig jusa nem volna benne, találja meg király urunk ő felségét felöle, palatinus uram ő nagysága is szeretettel törekedik ő felségénél.

Ötödször. Az nádudvári járásbeli dézma mint-hogy ő felségéé az királyé és Magyarországé, és nem régen foglaltatott el: ő felségének 's Magyarországnak okvetetlen megtérjen; Nádudvárt pediglen ő felsége az erdélyi fejedelem birja éppen. Az földes uraknak, kiknek Nádudvárhoz, úgy mint az egy faluhoz, közök vagyon, király urunk ő felsége kegyelmességéből az előbbi végezés szerint contentálja az ő jusokról, az minthogy némellyeket közülök immár is contentált.

Hatodszor. Az kúnokat és jászokat, kik az nádorispánsághoz hallgatnak, Frater Simon, Barcsai János, Bikk György és egyéb urak 's nemesek' jobbágyit, mellyek az koronához tartozók, kiket Nagy András, Németi Gergely és egyebek erőszakkal tartanak, elbocsássák, és mint nem övéknek békét hagyjanak, hogy kiki szállhasson lakó helyére. Azokat is, mellyeket Egre birtanak, most is király urunk ő felsége' számára birhassák, azonképpen az országbeliek is az elébbeni usus szerint birhassák jószágokat mind kétfelől, az mint az bécsi végezés tartja.

Hetedszer. In praejudicium aliorum regnorum, regum et principum az erdélyi fejedelem ő felsége

pénzt ne veressen, hanem az melly formára az praedecessori lengyel István király és Báthori Kristóf verettenek, azzal az formával élhessen.

Nyolczadszor. Mindenféle commercium ultro citroque legyen egyaránt mind innét Erdélybe, mind pedig Erdélyből ide ki, minden akadék és ellenzés nélkül.

Kilenczedszer. Az mi Moldovát illeti, megta-
láltatik innen az mi kegyelmes urunk királyunk' és Magyarország' részéről az az ország az confoederatio felől; azért az követek békével bocsáttassanak Erdélyen által mind innét oda, 's mind onnét ide; sőt ő felsége is az erdélyi fejedelem az közönséges jó-
ért és hazánknak megmaradásáért segítséggel legyen és promoveálja ezt az dolgot.

Tizedszer. Az Fekete erdőről és váradi püspökséghez való egy néhány faluk felől Lorantfi Mihály uram, Daróczi Ferencz uram, Rákóczi urfiak' és egyéb bizonyos nemes személyek' jószága és praetensioi felől, kikről az daróczi tractatusban mentio volt, mind két felől bizonyos törvénytudó és igazságszerető nyolcz nyolcz commissariusok választassanak, kik az parsoknak allegatioit, propositioit és bizonyságokat megértvén, mindeneket Isten és az közönséges igazság szerint determináljanak; de csak azokat az contraversiákat és dolgokat, mellyek itt Kassán az néhai Illyésházi uram által lett confoederatio után lettenek; azokat pedig, az mellyek az előtt lettenek, keressék suis modis az bécsi pacificatio szerint, kivévén azokat, mellyek Bocskai Miklós uramtól elvétettenek; melly dolgot legelső gyűlésben az erdélyi fejedelem ő felsége törvény és igazság szerint megláttat és decidáltat. Lészen pe-

nig ennek az commissariusok által leendő revisionak napja ezen 1610 esztendőben mindszent' napján, az az, prima die novembris et aliis subsequentibus diebus; helye ez meglátásnak, az Fekete erdőnek és Szakmárvármegyebéli dolgoknak lészen Váralján, az Szabolcsvármegyebelieknek és az többinek Debreczenben. Ha ennekutána vagy az itt való, vagy az Erdélyhez tartozó hajduság valami zendülést avvagy támadást tenne contra publicam regni tranquillitatem: tehát mind kétfelől tartozzanak reájok támadni, deprimálni, és megérdemlett bűnök szerint, tanquam publicae pacis turbatores, vigore confoederationis megbüntetni. Ezeket az végezéseket, hogy ezután több akadék ne légyen benne, mind hittel mind levéllel, mind király urunk ő felsége és Magyarország mind pedig az erdélyi fejedelem ő felsége és Erdélynek minden rendei tartozzanak confirmálni, kezek' irásával és pecsétekkel megerősíteni, és mind Magyarországnak mind Erdélynek articulusiba is béíratni. Mind ezeknek bizonyosságára adtuk ez mi pecsét és kezünk' irásával megerősített levelünket. Actum Cassoviae die decima quinta mensis augusti; anno Domini millesimo sexcentesimo decimo.

Mi is azért Erdélyországnak és ahhoz engedtetett vármegyéknek feljül megnevezett minden rendei: esküszünk az élő Istenre, ki atya, fiu, szent lélek, szent háromság, egy bizony örök Isten, hogy mi ezt az feljül megírt végezést és confoederatiót minden rendiben és részeiben javalljuk, helyben hagyjuk, confirmáljuk és megtartjuk, 's egyebekkel az kikkel illik megtartat-

*juk. Isten minket úgy segítjen. Kinek nagyobb
bizonyására az magyarországi második Mátyás
királynak ő felségének, és Magyarországnak min-
den statusinak adjuk ez pecsétünk és kezünk
írásával megerősített hűtlevelünket. Datum in
civitate Kolozsvár die sexta mensis septembris,
anno Domini millesimo sexcentesimo decimo.*

P. H.

Gabriel Bethlen

m. p.

P. H.

Rédei Ferencz

m. p.

P. H.

Stephanus Kákoni

de Vitka, cons. m. p.
et thesaurarius.**P. H.**

Geor. Rácz de

Salonkemen
consiliar. m. p.**P. H.**

Volfgangus Kamuti

consiliarius et comes
cottus thorden.

m. p.

P. H.

Michaël Dengelegi

consiliar. ac capi-
taneus arcis lippen.

m. p.

P. H.

Joannes Mikola

de Szamosfalva
comes cottus
colosien. l. m. p.**P. H.**

Balthasar Kemény

de Bükkös comes
cottus alben.**P. H.**

Stephanus Vesselényi

de Hadad, consil. et
comes Szol. medris.

m. p.

P. H.

Georgius Varkocz

consiliarius

m. p.

P. H.

Volfgangus Allia

comes comitatus

Küküllő.

P. H.

Balthasar Szilvási

consiliarius et

arendator regni

m. p.

P. H.

Stephanus Petneházi

consil. et capita.

arcis Jenő, ac

comes cottus. de

Zaránd. m. p.

P. H.

Joannes Gyerőfi

comes cottus

colosien.

m. p.

P. H.

Volfgangus Bethlen

comes cottus de

Küküllő

m. p.

P. H.

Benedictus Mindszenti

de vice comes cottus

dobocensis.

m. p.

P. H.

Joannes Lugasi
castror. excubia
rumque magister
m. p.

P. H.

Michaël Macskási
capitaneus arcis
Fogaras.
m. p.

P. H.

Paulus Keresztesi
banus civitatis
ac districtus ka-
ransebesien.
m. p.

P. H.

Volfgangus Cherni
comes cottus Szolnok
interioris.
m. p.

P. H.

Nicolaus Csiszár et Ladislaus Hosszutelki
vice comites cottus alben.
m. p.

P. H.

P. H.

Michaël Szántai et Joannes ———*
vice comites cottus Szolnok interior.
m. p.

P. H.

P. H.

Nicolaus Nagy
de Désfalya
vice comes cottus
Küküllő
m. p.

P. H.

Gregorius Kár
de Szökefalva
vice comes cottus
de Küküllő.

P. H.

Gregorius Szente
de Szent Egyed
m. p.
vice comites cottus dobočen.

P. H.

Petrus Horváth de
Nagy ———

P. H.

——— — vagias
——— m. p.
comites cottus colosien.
m. p.

P. H.

Balthasar Fekete
m. p.

P. H.

Joannes Szindi
m. p.
vice comites cottus thorden.

P. H.

Urbanus György
m. p.

P. H.

———
m. p.
hunyadien.

P. H.

Petrus Dobrai alter
vice comes cottus hu-
nyadien.
m. p.

* A' papirosra irt hűlevél itt, valamint más több helyen is el lévő szakadva, olvasni nem lehet.

P. H.

Ladislaus Kún
de Rosaly comes —
et vice comes cottus
maramarosien.
m. p.

P. H.

Petrus Pogán
de Cséb assessor
cottus maramaros.
m. p.

P. H.

Caspar Deres
de Várad vice comes
cottus biharien.
m. p.

P. H.

Stephanus Gergoczi
vice capitaneus
arcis varadien.
m. p.

P. H.

Clemens Kasza
de Halmágy.

P. H.

Stephanus Ribiczei
vice comes cottus de
Zaránd
m. p.

P. H.

Michaël Kőszeghy
vice comes cottus
Szolnok mediocris
m. p.

P. H.

Ladislaus Balassa
vices comes cottus
Szolnok mediocris.
m. p.

P. H.

Georgius Dancs
vice comes cottus
krasznen.
m. p.

P. H.

Gregor. Hidy
vice comes
cottus krasznen.
m. p.

P. H.

Stephanus Fekete
de Pelbarthida.

P. H.

Michaël Bánffi
Losonczy
m. p.

P. H.

Petrus Bánffi Losonczy m. p.

P. H.

Mgr. Joannes Angyalos Prothono-
tar, regni Transsil.
m. p.

P. H.

Franciscus Balassy
capitaneus trium
sedium siculicalium
Sepsi, Kizdi et Orbai.
m. p.

P. H.

Georgius Mikó
judex regius trium
sedium siculicalium
Sepsi, Kézdi et Orbai.
m. p.

P. H.

Andreas Han —
sedis siculicalis Csik
et Kászon vice capi-
taneus.
m. p.

P. H.

Michaël Kelemen

judex regius sedis

siculicalis Csík

et Kászón

m. p.

P. H.

Michaël Daniel

vice capitaneus

sedis siculical. Ud-

varhely.

P. H.

Franciscus _____

junior j _____

regius sed _____

P. H.

Michaël Balassy

capitaneus sedis

siculicalis Marus

m. p.

P. H.

Joannes Gáspár

de Szövérd, judex

regius sedis siculicalis

Marus

m. p.

P. H.

Volfgangus Novák

capitaneus sedis

siculicalis Aranyos.

P. H.

Joannes Csegezi

de Kocsárd, judex

regius sedis siculicalis

Aranyas.

m. p.

P. H.

Magr. civium, judices

caeterique jurati cives

civitatis cibiniensis.

P. H.

Judex et jurati cives

civitatis coronensis.

P. H.

_____ judices caeterique

P. H.

Mgr. civium cittis medgyesien.

judices caeterique jurati cives

ejusdem cittis medgyesien.

P. H.

Judex caeterique jurati

cives civitatis bistriciensis.

P. H.

Regius et sedis judices

caeterique jurati cives

civitatis saboesiensis.

P. H.**Primarius judex caeterique**cives jurati civitatis
varadien.**P. H.****Primarius et regius judices**caeterique cives jurati
civitatis colosvarien.**P. H.****Jo: Imrefi**

m. p.

P. H.**Segniei Miklós**

m. p.

P. H.**Sigismundus Prepostvári**

comes cra —

P. H.**Gregorius Boldai**vice comes cottus
biharien.**P. H.****Stephanus Frater**

m. p.

P. H.**Georgius Korlatovith.**

m. p.

A' peçsétek, mellyek mint láthatni, a' nevek felett állanak, mind veres viaszra terített papirosszeletekre vannak nyomva, 's egy szelet nem csak egy pe-
csétre szolgál, hanem — egy darabban keresztül nyulván az egész lapon — háromnak 's négynek is.
Az eredeti levélről, melly a' kolozsmonostori konvent' levéltárában őriztetik.

18.

BETHLEN GÁBOR' LEVELE 1611-BŐL JUNIUS 21-RŐL
 DÉVÁRÓL, RÉDEI FERENCZ FEJDELMI TANÁCSOS, VÁ-
 RADI FŐKAPITÁNY- ÉS BIHARVÁRMEGYEI
 FŐISPÁNHOZ.

*Spectabilis, et Magnifice Domine, Frater mihi
 Observan.*

Servitii mei addictissimam commendationem.

Kegyelmed' levelét hozák az Kegyelmed' em-
 berei, mellyben ír Kegyelmed nékem arról, hogy ír-
 nék Kegyelmednek minden ide bé való állapotokról,
 magam felől is; hogy Kegyelmed rólam el nem fe-
 lejtkezett, ha élek, Kegyelmednek meg igyekezem
 szolgálni; magam Uram mind az atyámfiaival együtt
 Istennek hála tűrhető egységben vagyok, az futó
 harczról nem kevés kárral jöttem el. Ide bé való
 állapotokról harmad nappal ez előtt Kegyelmednek
 egy levelemben bőségesen irtam, mellyet magam szol-
 gájátul küldtem el, ha elmehetne az sok csavargók-
 tól. Mi is Uram ide bizony elég felháborodott álla-
 pottal vagyunk, sok ellenség közt fogunk megszo-
 rulni, valamire adja az jó Isten dolgunknak exitu-
 sát, ezt Imrefi uram megszerzé, immár ne hal vala
 addig meg, ő is hadd uszna együtt velünk. Ő fel-
 sége ez ideig Szebenben volt, az országbeli minden
 rendeket Fejérvárhoz hivat táborba. Az székely-
 ségnek nagyobb része Csikba gyülekezett, és tá-
 borban vagynak, ő felségéhez az hűséget ez ideig
 tökéletesen megtartották, ma is érkezének szolgálaim

közülök. Sorbán vajdát Rosnyóhoz hallom hogy szállott, igen hertelen. Az új Rádul vajda Tergovistiára bészállott, török, tatár hadat sokat mondanak mellette, egy vezér is vagyon vele, ki az Portától mostan jött szép haddal, Szombathelyi Márton írja ezt ő felségének igen bizonyosan. Balázs Deák is, kit az tatár hámhöz küldött vala ő felsége, megérkezett, az is az hadakat szemmel látta, követek is jöttek vele, kik által azt tudatják, merre és hova induljanak, Urunk el is küldött mind azokért, 's mind penig az temesvári pasáért, egri pasáért, az budai pasához is elküldött, az török segítség felől nagy reménysége vagyon ő felségének. Dengeleghi Mihály maga ment az temesvári pasához. Mindenfelől az veszedelmet látjuk Uram, ha az urunk' jó akaratját nem akarják venni az magyarországbeli urak, bizony Uram Erdély elromol először, 's azután Magyarország is utána vész, mert bizony Uram soha az török Erdélyt nem engedi senkinek, magáért, nem mi érettünk. Jobb volna az urunkkal egyeznének meg, mostan az urunk is reménylem hogy kívánságokra alkalmasint reá menne, így mind Magyar 's Erdélyországa békességben maradhatna, de ha az urunkat fejedelemségétől akarják megfosztani, bizony Uram az urunk is magáért mindent próbál, és cselekedik, abból én is vettem annyit eszembe. Ha az elébbeli levelemet Kegyelmednek megvihették, Kegyelmednek megszolgálom, irjon választ arról énnekem, érthessek Kegyelmed felől 's Kegyelmetek' állapota felől is; ha mi újabb híreink lesznek Uram, azon leszek, hogy Kegyelmednek értésére adhasam levelem által, magam szolgálai közül is örömet küldeném Kegyelmedhez, de lovajok mind elveszte-

nek, felette igen turossok és ösztövérek, magamnak
 pedig csak egy paripám is nincsen, kire ülhessenek,
 minden lovaim elvesztenek. Nekem Kegyelmed pa-
 rancsoljon, én az mig élek, Kegyelmed' igaz aty-
 jafia szolgája vagyok 's lések. Az úr Isten Ke-
 gyelmedet éltesse és tartsa jó egészségben sokáig.
 Datum ex Déva 21 die julii 1611.

Splis et M. D. V.

Servitor, et frater
 G. Bettlen m. p.

Rédei István és Rédei Pál jó egészségben vagy-
 nak Uram. Rédei István az harczon nem volt, csa-
 tára bocsáttam vala. Rédei Pál mindenütt ő felsé-
 ge mellett forgolódott, együtt is jött el vele.

E' levél' külső czíme ez:

Spli et magco dno Francisco Rédey, seremi principis consilia-
 rio, equiti aurato, arcis, et praesidii váradien supremo capitaneo,
 cottusque Biharien comiti e. c. t. dno et fratri observan.

A' pecsét, mellynek kevés veres viaszmaradványi látszanak, le-
 hullott 's elveszett.

Eredeti levélből; meg van a' kiadóknál.

19.

1611-BEN OCTOBER' 10-IK NAPJÁRA KOLOZSVÁRRA
HIRDETETT ORSZÁGGYÜLÉS' TÖRVÉNY-
CZIKKELYEI.

Nos Gabriel, Dei gratia Transsilvaniae, Valachiae transalpinaeque princeps, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus. Quod spectabiles ac magnifici domini universi nobiles, coeterique status et ordines trium nationum regni nostri Transsilvaniae, et partium regni Hungariae ditioni nostrae subjectarum in generalibus eorum comitiis ad decimum diem mensis 8-bris anni 1611 in civitate nostra Kolozsvár ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentarunt infrascriptos articulos, in iisdem conclusos; supplicantes nobis humilime: ut singulos et universos articulos, ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes nostrum consensum illis praebere, ac benevole acceptare, approbare, confirmare, et tam nos ipsi observare quam per alios quospiam, quorum interest seu intererit, observari facere dignamur. Quorum quidem articulorum tenor sequitur in hunc modum:

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transsilvaniae, et partium regni Hungariae ditioni nostrae subjectarum, in

generalibus eorum comitiis ad decimum diem mensis octobris anni 1611 in civitate nostra Kolozsvár indicto celebratis conclusi.

Kegyelmes Urunk! az Felséged' közinkbe küldött propositiójából értjük; de azon kívül is nyilván megtapasztaltuk, hogy eleitől fogván Felségednek minden szorgalmatossági, fáradsági arra az scopusra tendálnak, hogy az sok visszavonásokat, háboruságokat lecsendesítvén, az szegény hazának és fejenként mindnyájunknak csendes és békességes állapotot szerezhetne. Ez végre Felséged az szomszéd országokkal confoederatiót szerzett, és azt az Felséged' részéről szentül meg is tartotta; melly Felséged' reánk való kegyelmes gondviselését Felségednek teljes életünkben megigyekezzük szolgálni. Hogy penig az Felséged' jó intentiója ellen újabb más háboruság érte szegény hazánkat, azt mi nem egyébként, hanem azoknak tulajdoníthatjuk, az kik Felségeddel és velünk tölt confoederatiojokról elfelejtkezvén, mindnyájunknak romlására igyekeztenek; kiknek ellenünk való ártalmas igyekezetek mostanis felállván, Felséged' bölcs ítéleti szerént szükségesképpen szándékokat ügyekezik praeveniálni, és ellenek magát, országát ennél is nagyobb romlástól fegyverével — holott mostan más mód sem lehet benne — (megoltalmazni?). Melly expeditiok mivelhogy pénzbeli segítség nélkül nem lehet; annakokáért látván azt, hogy Felséged az mostani expeditioja által akarja az örökös békességet megszerezni: az szép békességhez való inclinationkból, szegénységünknek nem gondolván iszonyú nagy romlásával, kit Felséged szemeivel jól láthatott; és noha az bé-

kességes jó állapotban is, mikor mind magunk 's mind szegénységünk ennyi sok romlásban nem voltunk, kapuszám szerint tíz tíz forintnál többet nem adtak: nem nézván szegénységünknek ennyi sok romlását, fogyatkozását, most sem minuáljuk az tíz forintot, hanem az Portára menő követeknek követ-ségére és ajándéokra két forinttal augeáljuk. Igirünk azért Felségednek minden rendbeli szükségekre kapuszám szerint fl. 12, kapu számunkról való gyalogtartásra most két két hópénzt. Az contributio-nak felét ad festum beatae Elisabeth viduae, fe-lét ad festum Luciae virginis proxime venturum igirjük Felségednek fogyatkozás nélkül bészolgál-tatni.

Miérthogy penig magunknak is személyünk sze-rént az Felséged' személye mellett ad 2-m diem novembris proxime venturum, melly mához 18-ad nap, jelen kell lennünk; az első hópénzt az gyalog tartásra, minden kapuról három három forintot, ad eundem 2-dum diem 9-bris, az másik hópénzt ad praescriptum festum beatae Elisabeth viduae az adó-val együtt bészolgáltatjuk. Ezen terehviselésre igi-rik magokat az magyarországi uraink atyánkfiai is. Az szász uraink azonképpen contribuálnak kapu-szám szerint, könyörögvén Felségednek, mint ke-gyelmes urunknak, alázatosan: országunknak ilyen megromlott 's fogyatkozott állapotjában vegye ke-gyelmesen. Ez contributiotól penig, miérthogy az szükség nagy — főképpen gyalognak való fizetéstől, senki' jószága immunis ne legyen.

Miérthogy jobbágyunk közül sokan mind itt Erdélyben 's mind Magyarországbán az hajdu vi-tézek közé mentenek 's naponként mennek, és sem

ki nem adják őket, sem adót utánok közikbe nem visznek; sőt sokan közülök az földes urok' földén lakván, de az hajdusághoz tartván magokat, sem adót nem adnak, sem az uraknak nem szolgálnak; Felségednek könyörgünk mint kegyelmes urunknak: találjon olly módot benne, hogy az féle hajdu vitézek közé elegyedett jobbágyok miá az Felséged' adója ne minuáltassék; mert az vármegye' ispánjinak erejek nincsen, hogy exigálhassák rajtok.

Ennekelőtte is egy néhány gyűlésben elvégeztük, hogy minden nemes ember, az ki vármegyében lakik, az vármegye' zászlója alá tartozzék; ha külön vármegyében vannak residentiáji, avvagy udvarházai: az melly vármegyében akarja, annak zászlója alatt legyen; az ki penig szolga, képebeli embert az vármegye' zászlója alá tartozzék bocsátani. Mindazáltal avval nem gondolván sokan, az hadban az zászló alatt nem járnak, hanem az hajduk között ki együtt ki másutt, és így az vármegyék' zászlóji üressen vagynak hadak nélkül. Ezt penig főképpen cselekedik azért, hogy az vármegye' onusától, strázsa állásban, az hadi egyéb szolgálatól magokat megóhassák, kivel az Felséged' hada is kevesedik. Végeztük azért országul: hogy minden ember in exercitatione zászlója alatt járjon minden vármegyékben; ha ki szolga, képebeli ember maga jószágáról elegendendő lovasa légyen az vármegye' zászlója alatt; ha ki ehhez nem tartja magát, az ispánoknak authorítások legyen az ollyan contumaxok' megbüntetésére.

Az miképpen Felséged parancsol az ispánoknak, hogy az vármegye' hadait kár nélkül vigyék;

könyörgünk Felségednek alázatosan: minden kapitányoknak, hadnagyoknak és minden rendbeli hadaknak parancsoljon, hogy az mennyire lehet kár tétel nélkül tartóztassák alattok valókat; az búzát ne tékozzolják; nemes udvarházakra, majorokra, papok' házára ne szálljanak; semmi rendeket ne fosztogassanak, mint most is sok atyáinkfiainak ruháit, lovaít elfosztották, házokat felrontották, és minden insolentiákat cselekedtek.

Végeztük azt is: hogy valakik ez mostani disturbiumban az ellenséghez adták magokat, dúltanak, fosztottanak: az olyanoknál, ha ki marháját megtalálja, hát elvehesse; sőt ha pénzen vette volna is, tudta hogy dúlt marha, pénze is elveszzen.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum triumnationum regni Transilvaniae, et partium regni Hungariae ditioni nostrae subjectarum nobis porrecta, faventer exaudita et admissa, praescriptos universos articulos modo praemisso nobis praesentatos praesentibus literis nostris de verbo ad verbum inseri et inscribi facientes, eademque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos benevole: quod praemissa omnia in omnibus suis punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios quospiam, quorum interest seu intererit, observari faciemus; imo acceptamus, approbamus, ratificamus ac confirmamus harum

nostrarum vigore et testimonio literarum mediantes. Datum die, anno et loco supranot.

Lecta.

P. H.

A' pecsét Báthori Gábor fejedelemé, veres viaszra terített papirosra nyomva, 's keresztül vont papiroskötelékkal megerősítve.
Eredeti kéziratpéldányból, melly találtatik a' kiadóknál.

20.

KÖRÖSI ISTVÁNNAK, A' PORTÁTÓL JÖVŐ ÜGYVIVŐNEK,
— HAVASALYI PÉTERNEK ÉS ZSÚKI BENEDEKNEK
1612-BEN JUNIUS' 27-DIK NAPJÁN TERGOVISTIÁ-
BÓL BÁTHORI GÁBOR FEJEDELEMHEZ IRT LEVELÖK.

Kegyelmes Urunk, természet szerint Felséges
Fejedelem!

Isten Felségedet kívánsága szerint való jók-
kal áldja meg; tegye Isten Felségedet minden el-
lenségi ellen diadalmassá.

Kegyelmes Urunk, Konstantinápolyban létünk-
ben is akaratumk szerint nem volt olly kicsiny do-
log, kit Felségednek meg nem irtunk, noha Ke-
gyelmes Urunk melly nyomorult állapotban lehet-
tünk, Felséged mástól azt megértheti, mert ha ma-
gunk írjuk, talám Felséged kegyelmességéből nem
hiszi; ha Havasalyi Péter uram nem lőtt volna,
ki Felségednek igaz híve, onnat is nem tudom mi
módunk lehetett volna az levélelküldésben, de az
ki Felségednek meg nem adta, vagy meg nem
küldte, verje Isten meg, mert elhiszem hogy sem
Felségednek sem az országnak megmaradását nem
kévánta; ez mostani állapot pedig miben vagyok,
reményilem, hogy az Felséged' igaz hű szolgája,
Boér Péter uram megírta; az vajda ő nagysága
holnap Moldova' segítségére indul; Géczi itt ma-
rad, az emberét várja az Portáról, tegnap mulék
két hete hogy oda küldte; innét hova indul nem
tudjuk: vagy Brassóba megyen, vagy penig Tö-

mősvárra; Felséged állassa csak az utakat, ha Brassóba megyen is, talám kézbe akad, ha az brassoiak eleibe nem jőnek, jöllehet az tegnapi hozott levélben kívánják az brassoiak, hogy legalább hét vagy nyolcz ezer törökkel, tatárral menjen, de ille non potest et non erit Kegyelmes Uram; legkeváltképpen az Borza' utját, még az kin Sorbán Felségedre kiment volt, azt tudakozza; ha Tömös-vár felé indul, Lugasból, Karansebesből vigyázhatnak, ha emberek lesznek, fel is verhetik, mert mind is nyolczvanod magával ha vagyon, Sziroki Mihály nevű szolgáját bocsátá Memhet ágához, hogy mindjárt induljon Erdélybe mentől nagyobb haddal lehet; azonképpen az palatinusnak rútul irt Felségedre ugyan tőle, de Felséged érje hamarább ha lehet.

Az mi az portai dolgot illeti Kegyelmes Uram, az Istenért Felséged ne késlelje: mentől szebb könnyöggéssel és alázatossággal lehet az ország irjon Felséged mellett, és minden agalását hamisítsa az ország meg Géczinek; és Kegyelmes Uram, Felséged erdélyi fő embereket küldjön, mert bizony csak arra vagyon az Portán az tekéntet; jöllehet Kegyelmes Urunk, Géczi igen agyarkodik hogy imigy és amúgy veszi, az ki oda megyen, de az igen keveset árt Kegyelmes Uram, csak Memhet aga felől ne menjen; eszes emberek legyenek, kik agálhassák az ország' képében az Felséged' fejedelemségének megmaradását; azonképpen, az Istenért! az keresztény országokat édesítse magához, legkiváltképpen az szomszédságokat, de az törökkel is az békességet fel ne bontsa Felséged, az maga országát azonképpen. Bizony Kegyelmes Uram, két-

sége ne légyen Felségednek az országban, mert kicsinytől fogva nagyig hívek; senkinek semmi practicájok nem volt, hanem Hatvani Zsigmondnak, az mint ennekelőtte való levelekben is irtam Felségednek, nem tudom, ha adták-e meg vagy nem. Édes Kegyelmes Urunk, csak Isten adná, bár csak két óráig beszélhetnénk Felségeddel; Felséged eszébe venne mindeneket és mind hűségünket. Jóllehet Putnoki János most mondja, hogy bosszuságából Fejér Demetertől izent volt ránk Felségednek nem tudom mit, de az ám járjon az Felséged' kegyelmessége, és mind mi felőlünk való szóknak és mind magának Fejér Demeternek hitelt mint ad Felséged; mi bizony igaz hívei vagyunk Felségednek, igazságunkat is tudván alig várhatnók hogy Felségedhez mehetnénk mint kegyelmes urunkhoz, édes fejedelmünkhöz etc. Az Istenért! Kegyelmes Urunk, Váradra, Jenőre, Lippára felette nagy vigyázása legyen Felségednek; innét bár ne annyira tartson Felséged, de azért az kémjei Felségednek innét is jöjenek, menjenek, az vigyázás nem árt; Memhet aga igen lesz azon, hogy Felségedet és Bethlen uramat hitre híjja olly köz helyre, de Felséged ne higgye se ő nagysága, mert elakarnák hozni császárhoz; azonképpen practicálnak, hogy az országbeli fő embereket megölessék Felségeddel, de ne hígyen Felséged, mert mind practica; igaz az ország Felségedhez, bizonyos legyen Felséged benne.

Az mint az hajduság' állapotját, és az országban levő papista és areanus hiten valók' dolgát illeti, Putnoki uram' levelében, megirtuk Felségednek, noha még ezelőtt is egy néhányszor megizentük, hogy úgy viseljenek magokra gondot, hogy

bizony elvégezett dolog felőlök ; magokra gondot viseljenek, én azt mondom hogy Felségedtől el ne szakadjanak ; mi Kegyelmes Urunk Felségednek alázatos hívei vagyunk, noha bizony nagy nyomorúságban vagyunk, de fejünk' fenn állásáig Felségednek szolgálunk mint kegyelmes urunknak, természet szerint felséges fejedelemnek. Isten Felségedet vezérelje minden jóra és áldja meg, tegye szerencsésé minden ellenségén. Datum Tergovistia 27 die junii 1612.

Felségednek

alázatos hű szolgálai

Körössi István m.p.

Havasalyi Péter m.p.

Zsúki Benedek m.p.

A' levél külső czíme :

Serenissimo principi, domino et domino Gabrieli, Dei gratia Transsilvaniae, Valachiae transalpinaeque principi, partium regni Hungariae domino et Siculorum comiti etc. domino et domino nobis clementissimo.

P. H.

A' pecséthelyen zöld viaszmaradvány látható.

A' Körösi István irta eredeti levélből. Találtatik a' királyi kormány' régi levéltára' levelei között.

21.

1612-BEN MAJUS' 15-İK NAPJÁRA SZEKENBE HIRDETETT ORSZÁGGYÜLÉS' TÖRVÉNYCZIKKELYEI.

Nos Gabriel, Dei gratia Transsilvaniae, Valachiae transalpinaeque princeps, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod spectabiles ac magnifici domini, generosi, egregii et nobiles, coeterique status et ordines trium nationum regni nostri Transsilvaniae, et partium regni Hungariae eidem subjectarum in generalibus eorum comitiis ad decimum quintum diem mensis maji, anno Domini 1612 in civitate nostra Cibiniensi ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos. Supplices nobis humilime: ut nos universos et singulos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes approbaremus, ratificaremus et confirmaremus; quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli dominorum regnicularum trium nationum regni Transsilvaniae et partium ei subjectarum, in comitiis eorum generalibus et civitate Cibiniensi ad 15 diem maji anno Domini 1612 indictis ac celebratis conclusi.

Mindeneknek előtte Kegyelmes Urunk, Fejedelmünk! az mindenható úr Istennek egész országul nagy hálákat adunk azon, hogy ez elmúlt fluctuáló és háboruidőben minden irigy aemulusi és nyilván való ellenségi ellen Felségedet közöttünk és előttünk kegyelmesen megtartván, az kik Felségednek vagy élete vagy fejedelemsége ellen nyilván vagy titkon igyekeztenek volna, azoknak tanácsoknak és igyekezeteknek esztét vesztvén, megmutatta hatalmason azt, hogy sem erő sem tanács az ő bölcs végezése ellen soha nem lehet, és az birodalomnak, fejedelemségnek kormányát csak ő szent fölsége igazgatja egyedül, dans salutem regibus, ki ellen az emberi tanácsnak és okoskodásnak nem egyéb az vége, hanem csak gyalázat és szégyenvallás. Ez mellett azokból Fölségedet az úr Isten megszabadítván, nem csak az mi romlott hazánknak megmaradásáért, hanem az egész magyar nemzetnek javáért, sőt az keresztyénségnek is nyugodalmas csendességéért minden elméjét, boldog igyekezetit Fölséged az szent békességnek fölállatására fordította, kinek csak eddig is, noha nem szintén akadály nélkül, de többire és nagyobb részre annak kicsiny zsengéje alatt ezt az respiratiót vévén, az Fölséged' atyai gondviseléséért mindenben alázatos és hűvséges szolgálatunkat ajánljuk, és mindenütt az Fölséged' hosszú életéért, csendes boldog békeséges birodalmáért Istenhez való könyörgésünket ajánljuk.

Az Fölséged' közinkbe küldött propositiojából penig értvén legelsőben Fölségednek az közöttünk való vétkes personák ellen törvény és igazság szerint procedálni való akaratját, noha mint igaz és

méltó kívánságában Fölségednek mi semmi ellenet nem tarthattunk volna; de akarván mégis országul közönségesen való könyörgésünk által az törvény szerént való igazságról inkább kegyelemre és irgalmasságra térítenünk Fölségedet, alázatos supplicationk által megtalálván; miérthogy arra Fölségedtől sokaknak reménysége kívül kegyelmes választ nyertünk, hogy az Fölséged' nagy kegyelmessége ez egész világ előtt és országul közöttünk is örök emlékezetben maradhasson; tetszett országul: hogy mind arról irt supplicationkat, 's mind hálaadó köszönetünket de verbo ad verbum ez articulusok' tenora közibe béirassuk, ki így következik:

AD SERENISSIMUM DOMINUM, DOMINUM GABRIELEM, DEI GRATIA TRANSSILVANIAE, VALACHIAE TRANSALPINAQUE PRINCIPEM, PARTIUM REGNI HUNGARIAE DOMINUM ET SICULORUM COMITEM, DOMINUM NOSTRUM CLEMENTISSIMUM.

STATUUM ET ORDINUM TRIUM NATIONUM REGNI TRANSSILVANIAE ET PARTIUM REGNI HUNGARIAE EIDEM SUBJECTARUM HUMILIMA SUPPLICATIO.

Kegyelmes Urunk és természet szerént való Fejedelmünk! megértettük egész országul az Fölséged' méltó és törvényszerént való igaz kívánságát az elmult disturbiumban megesett vétkes atyánkfiai felől, kik mind Isten 's mind emberi ítélet szerént noha két féléknek és két karban állóknak ismertetnek: egyik az, kik ex praeconcepta malitia sem hűtök' kötelességét, sem az Fölséged' méltóságos fejedelemségét, sem hazánknak kimondhatatlan romlását meg nem gondolván, vakmerő szántsándékkal Fölségedre és hazánkra nem egy felől, hanem két felől is hitták és hozták az ellenséget; más rendbeli penig az, kik abban semmit nem értvén sem tudván, véletlenül az ellenség' ere-

jétül nyomattattak, és az ellenségnek nyakában való tüztől, fegyvertől kényszerítetttenek ideig vagy jó szót adni, obedientiát praestálni, vagy hűttel is köteleztetni magokat. Mi mindazonáltal országul, mind kiket egy haza nevelt, egy törvény éltetett, és egy fejedelemnek kegyelmessége tarthat bennünket, és egy patria nem különben mint az szent eklézsia magában pia mater szokott lenni egymáshoz: felette nagy alázatossággal, töredelmes szívvél és kegyelmes lábaihoz való borulással egész országul könyörgünk és esedezünk Fölségednek, mind az két rendbéli vétkeseknek bőséges kegyelmessége szerint legyen kegyelmes.

Meggondolván Fölséged kegyelmesen azt, hogy az fejedelemségnek legfőbb virtusának mind nagy mind kicsiny birodalmakban az kegyelemnek bőséges volta tarthat meg — *clementia roboratur thronus principum.* — Sőt valamennyire sok ellenségeknek megverésével, országok' várak' városok' megvétélével jó híreket neveket és jó emlékezeteket terjeszthetik az fejedelmek; sokkal inkább az bőséges kegyelmességgel, ellene való vétkeseknek bűnök' megengedésével hagyhatnak magoknak halhatatlan jó hirt nevet, kedves boldog emlékezetet, *ac perpetuum sui desiderium apud omnem posteritatis memoriam*; mint régen az római respublicában *clementia Julii, felicitas Augusti et bonitas Trajani imperatoris* örök emlékezetben maradnak.

Fölséged is penig kegyelmesen említi proposíciójában, hogy az Istent természettel kell az fejedelemnek ez földön való gubernálásában követni; holott ő szent fölségében is minden fő természetit, legfőképpen igazságát irgalmassága és kegyelmessége feljül múlja és hagyja; főképpen az alázatoson könyörgő, bűnök' megvalló töredelmességet soha meg nem veti. Mi is penig Fölségednek ezen az propositumon sem az *contumaxokért*, sem az *elfuttakért*, vagy Fölséged ellen rugódozókért nem könyörgünk, hanem az kik

jelen töredelmes együgyű alázatossággal subjiáljak Fölségednek magokat, és kegyelmét Fölségednek országul való törekedésünkre kívánják.

Ezt is meggondolván Fölséged kegyelmesen: jövendőknek és sziveknek titkainak tudói nem lévén, néitalán az bűnösök között mostani vétkéért ollyakon eshetnék az Fölséged' büntetése, kik ezután Fölségednek 's mind hazánknak hasznos szolgálai lehetnének. Ha az Fölséged' bódog emlékezetü elci, az fölséges lengyel István király Békes Gáspárnak meg nem kegyelmezett volna és többeknek is sokaknak azon kívül, annakutána nem nyugott volna meg ollyan kedvesen mind magok 's mind posteri asoknak hasznos szolgálatjokban. Indíthatják penig erre Fölségedet mind külső 's mind belső dicsiretes példák. Heinrichus tertius, az francziai király mikor országába Lengyelországból vissza ment, felette nagy rebellioban találván országát: ő maga sponte decreto publico delictorum oblivionem et perpetuam securitatem statibus et ordinibus publicáltata, mellyből semel repulsam passus, iterálta másodszor is, és az mit akart, regnum omnibus modis pacificatum adeptus est. Ez mostani harmadik lengyel Zsigmond király egész két esztendeig veszekedvén országával, és mezőben profligálván őket, minden rendnek megkegyelmezvén, azolta békessegesen nyugott köztök. Ezen hazánkban penig az székely atyánkfainak is tizenkét esztendeig való vétkekről országul akkori fejedelmünkkel Medgyesen szabad mentséget végezvén; vindicta enim — ut ait ille — malorum repullulationem, sincera autem injuriarum oblivio perpetuam securitatem gignit. Sőt ugyan divina providentiának tarthatja Fölséged, hogy ebben az Fölséged' bódog emlékezetü eleitül nagy szerencsésen birattatott, elpusztult, megromlott és elfogyatkozott kicsiny országunk(ban?), illyen nagy oka és materiája adattatott atyai kegyelmességnek példájára, és örök emlékezetire megmaradandó jóvoltának megmutatására; hadd dicsőkedhessünk mi is mind Isten

és mind ez világ előtt, hogy ebben az fejedelmi nagy virtusban, tudniillik az kegyelmességben senki az jó keresztyén szomszéd országok' fejedelmi között Fölségedet feljül nem haladja. Azért, Kegyelmes Urunk, Fejedelmünk, mind az élő Istennek véghetetlen kegyelmességének példájára, mind az Fölséged' bódog emlékezetü eleinek dicsiretes tekintetire, és országul az mi Fölséged előtt való alázatos esedezésinkre tekintvén; ha az úr Isten az Zsodoma' tartományának tíz igazakért megkegyelmezett volna: Fölséged sok ezer híveinek azokon kívül való törekedésekre adja meg azoknak az vétkeseknek is újonan életeket, tisztességeket és jószágokat; kit mi is országul örökké való hűséges alázatos szolgálatunkkal nem csak magunk, hanem maradékinknál is való jó emlékezettel Fölségednek, és az Fölséged' méltóságos familiájának igaz háládatossággal megigyekezzünk szolgálni.

Az Brassó' állapotja is minthogy ezen féle vétkekben, és most is manifesta rebellioban vagyon, az okért Fölségednek ezen az úton és módon nem könnyöröghettünk, hanemha az Fölséged' kegyelmessége is accedál az mi discursusunkhoz országul; noha ők ezt érdemleni nem láttattanak. De megemlékezvén az előtt egy más között való unioról, kire országul hittelt voltunk kötelesek; tetszenék Kegyelmes Urunk: hogy az megtérésre mégis az Fölséged' bölcs itileti szerént, mint egy Ninive' városának, adnánk egy bizonyos időt és napot és articulusba írnök; ha addig Fölségedhez és az Fölséged' kegyelmességéhez illendő módok alatt megtérnek, jó; ha pedig az elkezdett rebellioban maradnak, az után perpetuae duellionis (így) crimine convincantur, és velünk egyetemben érdemek szerént való büntetésekben procedáljon Fölséged, az Fölséged' bölcs itilete szerént.

Melly alázatos supplicationkra Fölséged minden jelenlévő, országul az mi törekedésünket kívá-

nó vétkeseknek az minemű *conditio*k alatt megkegyelmezett; mi is azért országul ezképpen *accedáltunk*, tudniillik: hogy minden ez országban lévő vétkeseknek, valaki vagy ki nem futottak ez országból, vagy mostan nyilván való *rebellioban* nem találtattanak, Fölséged fejeknek és jószágoknak, kit meg nem adott vagy el nem foglaltatott, megkegyelmezvén; noha az neveket itt ez *articulus*ba böcsületnek okáért nem *inseráljuk*, de az *donatio*kban, egyéb nem lehetvén benne, *cum solita declaratione criminis ipsorum procedáljanak*.

Az Fölséged' mostani ezekről való *donatioi*, *inscriptioi* és *privilegiumi*, sőt minden egyéb akarmi üdökbeliéket is, országul fogadjuk hütünkre, hogy soha mi ország' neve alatt *per contrarias constitutiones* nem *abrogáljuk* sem *annihiláljuk*; holott aze-lőtt is soha csak egy *legitimus* fejedelmünknek is *donatioi*t országul semmiben nem *invalidáltuk*. Sőt valamikor *per liberam electionem* (Isten az Fölséged' életét kérjük hogy sokáig megtartsa) Fölséged után *successort* creálnánk is, az *solitum iuramentum* között *signanter* az Fölséged' *donatioi'* *inscriptioi'* *annuentiái'* *privilegiumi'* és *deputationinak* megtartására hittel kötelezzük.

Fölséged pedig ilyen nagy kegyelmességét országul hozzánk megmutatván, kívánja az mellett tőlünk, hogy az *contumaxokat*, *fugitivosokat*, és kik most is *manifesta rebellio*ban vagynak hozzánk és Fölséged ellen, mi is *tanquam publicae pacis turbatores crimine perduellionis ac nota perpetuae infidelitatis convictos*, *pro publicis notoriis et perpetuis proscriptis habebimus communi voto et suffragio*, *fugitivos quidem etiam exilio perpetuo, intra vero limites*

patriae constitutos nota perpetuae infidelitatis, amissione capitis et omnium honorum, ipsos proprie et praecise concernentium pronunciaremus, declaremusque manifeste.

Végeztük azért egész országot: miérthogy az Fölséged' kegyelmességéhez való megtérésre minden rendnek elegendő ideje lőtt volna, és ilyen nyilván a' közönséges békességes jónak magokat opponálni nem kellett volna; méltóknak itiltetnek mind az két rendbeliek az örökösön proscriptiora; sőt igirjük országot hogy mi az fugitivusokat Fölséged' híre és akarata nélkül soha bé nem fogadjuk közinkbe; sőt azután való legitimus fejedelmeket is arra kötelezzük, hogy gratiát nekik ne adjanak és bé ne fogadják se magokat se maradékokat, kiknek számok és nevek hogy mindeneknél nyilván lehessen, úgy mint kik ez elmúlt disturbiomoknak authorinak találtattanak volna lenni, és kiket Fölségeddel egyetemben decreto publico proscribáltatni akarunk, azok ezek: reverendum Stephanum Csiki, episcopum samandriensem; honorabilem Matthiam Koppani, diaconum albensem; spectabiles ac magnificos Stephanum Kendi de Lóna, Pancratium Sennyei, Georgium, Balthasarum ac Sigismundum Kornis de Ruzska, Nicolaum Sennyei de Lapispatak, Joannem Petki de Ders; generosos item ac egregios Sigismundum Sarmasági, Nicolaum Sükösd de Peremi, Joannem Kálnoki de Köröspatak, Franciscum Bernáld, Stephanum et Franciscum Damokos de Alsó Csernáton, Franciscum Ceras (Geréb) de Árapataka, Blasium et Joannem Nemes de Hidvég, Melchiorum Nagy de Bibarczfalva, Joannem Dobokai, Sigismundum

Mikes de Zahola, Franciscum et Joannem Zetzei (Szörcei) de eadem, Joannem Nemes minorem de Adámos, Benedictum Kálnoki de Köröspatak, Franciscum Demjén de Dálnak, Nicolaum Vajda de Nagy Medgyes, Demetrium Zöldi, Matthiam Verebélyi de Boros Jenő, Joannem Literatum de Kolozsvár, Georgium Keresztúri de Thorda, Nicolaum Csiszár de Alba Julia, Stephanum Gergoci de Várad, Joannem Pataki, Joannem Régeni de Cibinio, Stephanum Halmágy de eadem, Nicolaum Nagy de Körösbánya, Petrum Szilvási de Légen, Stephanum Boér de Szombatfalva, Joannem Rápoti de eadem, Jacobum Valom de Zágon, Georgium Horváth Macedoniensem, Stephanum Sarfi de Zala. *

Hogy penig az Fölséged' kegyelmességéhez való térésre az brassóiaknak még is az jövődő pünköszt' napját engedte és rendelte Fölséged elegendő határozott időnek: végezzük egész országul, és ha addig illendő gondot nem viselnek magokra, Fölségednek kedvét nem keresik, in poena perduellionis ac perpetuae infidelitatis convincálatván, procedáljon Fölséged velünk egyetemben egész országul méltó büntetésekben.

Mi azért mindezeket, Kegyelmes Urunk, az feljül megirt mód szerint egész országul proscríbalván, in amissione capitum, honoris et omnium bonorum ipsos et liberos proprie et praecise concernentes (így) örökké való notoria sententiában hagyván; országul több közöttök és velünk levő híveihez megmutatott nagy kegyelmességét az minemű

* E' czikkely 1614-ben országgyűlés által megsemmisitetett.

szókkal irás által megköszöntük Fölségednek, azt is de verbo ad verbum ezen articulussoknak tenorába béirtuk, melly így következik:

PRO INSPERATA SERENITATIS VESTRAE CLEMENTIA, SATUUM,
ORDINUM REGNI GRATIARUM ACTIO.

Az mi alázatos supplicationkra, és országul vétkesekért Fölséged előtt való törekedésünkre melly bőséges kegyelemmel és kegyes atyai indulattal tölt legyen Fölséged választ, mind szóval való izeneti és írása által bizonyoson megértettük; melly kegyességének nagy voltát ha vagy az vétkeknek voltával egyben vetjük, és a' több keresztyén fejedelmeknek példájával is, nem csak idegeneket és külsőket, hanem még a' bódog emlékeztető eleinek is dicsiretes példájokat kegyelmességével igen bizonyoson sokkal feljől haladta Fölséged; kiről, mint ilyen sokaknak reménységek felett való kegyelmességéről mind Isten és ez világ előtt országul illendő bizonyosságot tévén, tapasztalhatóképpen megmutatja Fölséged, hogy velünk egy nemzetből és természet szerint való fejedelmünk lévén, nem bír 's igazgat országul bennünket mint csak törvény szerint való justitarius fejedelme és ura, hanem mint édes atya és vér szerint való alumnusa, nem úgy mint országát hanem mint édes hazáját úgy igazgat és gubernál; kiről mindenekről tartozásunk szerint az Fölséged' megmutatott nagy kegyelmességét még posteritasunkra is dicsiretes emlékezettel terjesztvén, minden igaz tökéletes hivséggel és háladatossággal teljes szolgálatunkat ajánljuk mind Fölségednek és mind az Fölséged' méltóságos familiajának; és az minél nagyobb hazájokhoz és nemzetségekhez érdemesen szolgált hazafiaiból álló fejedelmeknek régen az rómaiak is adni nem tudtanak, hanem titulo patris patriae insigniálták, mi is ezért

az megmutatott kegyelmességéért minden maradékinkkal egyetemben ma consecráljuk Fölségedet hazánknak édes atyjának; sőt (ha) valaha erről elfelelkeznenk, az háládatlanság miatt, kinél emberben soha ártalmasb véték nem találtatik, méltán az földnek is haszontalan terheivé lennénk; kit hogy mind ez világ előtt elkerülhessünk országul, egy szóval igirjuk arra magunkat, hogy az mű alázatos hű szolgálatunkban Fölséged soha fogyatkozást nem találván, abban inkább, valamire Isten erőt és egészséget ad, Fölséged kedvesen megnyughatik.

Igy, Kegyelmes Urunk, Fölséged és az Fölséged' személye ellen vétkezett személyek között egy igaz reconciliatiot szerezvén országul, sok különb különbféle bántódásink felől az minemű végezéseket végeztünk közönséges jónkra, így következnek:

Sokféle panaszolkodások vagynak országul előttünk minden vármegyék és egyéb helyekről az jobbágyok' megtartása és ki nem adása felől; kiről tetszett országul, sőt könyörgünk Fölségednek: az vármegyéken az medgyesi és vásárhelyi articulusok tartassanak. Az szabad városokon, székeségen, szászságon miérthogy parancsolattal szokták megkérni, és az terminusok' nem szolgáltatása miatt magoknak bizodalmat vévén senki' kérésére ki nem kezdték adni; végeztük országul: több *brevis causák* között efféle jobbágykérésről való *causák* is minden gyűlés alatt ezután, *tam hactenus motae, quam in posterum movendae* megláttassanak, és *legitime executioni demandentur*.

Ez változások és disturbiumok alatt sokak magoknak az violentiákra és elszenvedhetetlen kár-

tételekre felette nagy szabadságot vöttek az törvénynek nem szolgáltatása miatt. Könyörgünk Fölségednek: ha a' hazánk' régtől fogván kívántatott békességes állapotját Fölséged helyre állathatja, az terminusokat és octavakat régi jó rendtartásunk szerént celebráltassa. Ha pedig az hadakozások miatt annak akadálya lenne is, minden gyűlés alatt és utána adjon és rendeljen elegendő napokat, az mellyeken minden causák, az kik brevem processum concernunt, continue adjudicáltassanak, az medgyesi ezelőtt való és beszterczei articulusok szerént.

Az latroknak megszaporodása felől minden részében az országnak számtalan sok panaszolkodások jönnek előnkbe. Végeztük azért országul: hogy minden kedvezés és személyválogatás nélkül az ispánok, kapitányok, király birák és akármi tisztviselők sub amissione officii azoknak kergetésére tartozzanak insurgálni és valahol ezféle nyilván való latrokat, bűnösöket vagy azoknak párttartóit tudhatják, comperta rei veritate, akármi rendbeliek legyenek, az nyilván való bűnösöket kergethessék és büntethessék minden helyeken érdemek szerént; mellyből se az Fölséged' se más senki' jószága immunis és exempta ne lehessen, hanem mindenütt az gonosztevőknek kitisztításában szabadoson procedálhassanak, kiről Biharvármegyében Rhedei Ferencz uramnak is plenaria authoritasa legyen; ha pedig az tisztviselők valamelly helyeken ebben el nem járnának szorgalmatosan, comperta rei veritate, Fölséged azokat büntesse meg érdemek szerént érette.

Ez országból melly Moldvára menő utak és ösvenyek vagynak, végeztük: hogy azokra minde-

nütt szorgalmatos vigyázások legyen minden tisztviselőknél; ha marhástól, feleségestől innét Erdélyből az szegénység által akarna menni, el ne bocsásásák, hanem megtartoztatván, kiki földes urának vissza adják. Azon kívül pedig egyéb úton járó és kereskedő rendnek békességes és bátorságos járására igen vigyázzanak, sőt oltalmazzák is őket.

Az hadak miatt elpusztult kapuszármoknak revisiójára, az mint kegyelmesen ígerte, hogy Főlséged kibocsát tanácsi közül; könyörgünk Főlségednek: ne halaszsa annak kibocsátását, és az kik defalcáltatnak, az exactorral is annyi hijával az adóknak számba vétetését meghagyni.

Nem kicsiny fogatkozására lévén az országnak az fejevári káptalanoknak helyben való nem lételek; könyörgünk Főlségednek: az Főlséged' kegyelmes igireti szerént azoknak restituálását ne halogassa, hanem mentől hamarább állattassa helyére.

Vagynak olly árva atyánkfiai Kegyelmes Urunk: az elmúlt disturbiumokban az sokfele ellenségtől elvitettetvén gyermek állapotjokban, egy néhány esztendő alatt ugyan ott idegen országokban fel nevedtenek, kiknek az alatt holt hírek futamodván, és megjövések felől semmi reménység nincsen vagy nem lévén, östől maradt jószágok ez idő alatt megidegenedett, 's mostan is olylyaktól birattatik, kiknek in praejudicium illorum semmi jussok hozzá nem volna. Végeztük azért országul: hogy az kik az efféle árvák közül megjöttek volna, vagy megjönének, az jószágnak mostani possessorát az vármegye' székre citálván és megbizonyíttatván, hogy az ő jószágát sem atyja,

sem anyja, sem olly atyjafia, kit atyja' vagy anyja' holtá után immediate concernált volna, sem ő maga honn létében el nem idegenítette, hanem más olly, kit post mortem suam illetett volna az jószág, restituálják az ispánok.

Mivelhogy az 1608. esztendőbeli kolozsvári generalis gyűlésünkben is egyenlő akarattal elvégeztük, hogy Kolozsvárra az Szent Háromságról való igaz orthodoxa confessio, melyet helvetiai confessio-nak hívunk, bévétettessék, és ott az confessio publice azon confession levő tanítók által prédikáltassék; mellyre Főlséged keresztyéni jó indulatjából és atyai gondviseléséből bizonyos helyeket is — ugyan Kolozsváratt az Óvárban lévő pusztá templomot rendelte és adta, kibe az donatariusok magokat legitime sine omni contradictione iktatták is, és Főlséged donatiojokat in formam privilegii sui redegit. Mi is azért országul az Főlséged' erről való kegyelmes donatioját és privilegiumát acceptáljuk, és minden részeinek consentiálván, azt az jelenvaló articulusunkba sensualiter inseráljuk, hogy az donatio, sőt az Főlséged' kegyelmes donatioja és ez mi végezésünk szerint az megnevezett templomot in perpetuum szabadoson birhassák.

Vagyon közönségesen nagy panaszolkodás a' postáknak, Főlséged' szolgálainak insolentia'jok felől, hogy sok helyekről az melly lovakat elvisznek, soha meg nem adják, és olly helyekben is főképpen az nemesség' jószágán postaló adásra erőltetik szegény jobbágyinkat, ez országnak régi jó szokása ellen. Könyörgünk Főlségednek: hogy azoknak is legyen jó rendtartások az ő járásokban, a' lovakat semmiképpen magoknál ne merészeljék marasztani,

hanem az kít honnan elhoznak visszaadják. Az postáknak pedig nevek legyen tudva minden városokon, azonképpen az postalevelekben is mind a' magok nevek és lovaknak számok, mennyit adjanak nékik. Az postaleveleket pedig visszajövéen bévegyék tőlök, hogy másszor azon levéllel ne élhessenek; sőt az kinél Fölséged' levele nem lészen, se postaló adással, se gazdálkodással ne tartozzanak. Az nemesség' jószágát efféle terehviseléssel ne merészeljék bántani, és az kinél Fölséged' levele nem lészen, afféle hatalmaskodást, huzást, vonást cselekednek vagy városokon vagy az nemesség' jószágán megfoghassák, és az Fölséged' büntetésére Fölséged' udvarába hozhassák.

Nem kicsiny fogyatkozására következhetik az országnak az barmoknak ez országból való kivitele, minthogy az ellenség is abból az előtt felette megpusztított bennünket. Tetszett azért országul: senki-nek ne legyen szabad, sub poena confiscationis, az barmot az Fölséged' birodalmából kivinni kereskedésnek okáért; ha pedig álutakon, vagy egyéb okoskodásával ez edictum ellen kivinné, comperta rei veritate director uram in aestimatione ablatorum legitima citatione mediante convincálhassa.

Találtuk volt meg országul Fölségedet könyör-gésünkkel az végházaknak, úgy mint Váradnak, Lippának és Jenőnek felette romlott és fogyatkozott állapotjáról, és az benne való vitézeknek is fizetelenségekről, mellyre sem az ott való, sem Fölséged úgy az mint kívántatott volna eddig építésekre és fizetésekre el nem érkezett; az contributiokból való felette sok exemptiók és sokaknak immunitási hozták, mellyeknek circalására és jó gondviseléssel

való helyre állatásával kegyelmesen igirte Fölséged, hogy tanácsi közül bizonyos commissariusit kibocsátja. Könyörgünk még is ezen Fölségednek: miérthogy azoknak az végeknek megmaradásából és jó állapotjából áll hazánknak közönséges salusa; ne halaszsa azokra kegyelmesen való jó gondviselését, és olly állapotra való hozását, kiből, mind az végbeli vitézekkel egyetemben, többi között tapasztalhassuk meg abból is Fölségednek atyai kegyelmes és szorgalmatos, országul reánk való jó gondviselését.

Panaszolkodnak az magyarországi atyánkfiai, és az egyéb helyen levő nemesség is, hogy az régi jó szokás szerint házok' szükségére elegendendő sőt az aknáról nem adnának az kamaraispánok. Tetszett azért országul: hogy abban az kamaraispánok ne akadálykodjanak, hanem okvetetlen házok' szükségére elegendendő sőt adjanak két száz forint' büntetése alatt; mellyet director uram comperta rei veritate ad simplicem querelam legitima citatione mediante prosequálhassa.

Ez háromszéki lófő uraim gyűlés pénzadásból, és egyéb terehviselésből az régi jó szokás és rendtartás ellen magokat ki akarták vonni az közönséges köztök levő nemesség és székelység közül, kiről Fölségedtől levelet is vöttek volt magoknak. Tetszett azért országul: hogy az előbbi jó rendtartása ellen sőt se egyéb helyeken az féle közönséges terehviselésből akadályt és scissiot magoknak ne vehessenek; hanem mindenben az régi mód szerint való terehviseléshez tartván magokat, arról eddig emanalt levelek cassaltassék és eötleenek tartassék.

Az contributio' dolgát az mi illeti Kegyelmes

Urunk! noha sok szóval és irással is elő nem győznék számlálni, az sok különféle hadak és háborúságoknak miatta elpusztult és romlott, fogyatkozott állapotunkat. De mind az előttünk álló Fölséged' sok szükségít, és az időnek is állapotját megtekintvén, nem kémélhetjük most is magunkat, hanem kapuszámról azt is — tíz forintot megigirtük Fölségednek, mellynek felének bészolgáltatását végeztük bészolgáltatni ad 25. diem mensis junii. Viszontag az más felének is bészolgáltatását egy hónappal azután ad 25. diem mensis julii. Könyörgünk Fölségednek mint kegyelmes urunknak: ezt mostan vegye kegyelmesen túlünk.

Az magyarországi uraink, atyánkfiái is ezen terehviselésére igirik magokat, azonképpen az szászság is az ő módjok szerint, *excepta civitate Cibi-niensi*, hasonlóképpen contribuál.

Az mező városok is, kik kapuszámon és róváson vagynak, egyenlőképpen contribuálnak. Az róvatlan helyek és városok, kik taxával szokták Fölségedet az *contributio* helyett contentálni régi szokások szerint, Fölségeddel az ő állapotjokról ők is végezzenek.

Hogy pedig Fölséged több kegyelmessége közt most is az árendát, országul való törekedésünkre, ez esztendőre megengedte, azt is Fölségednek igaz hálaadó hüvséges szolgálatunkkal megigyekezzük szolgálni.

Végezetre, noha Kegyes Urunk az Fölséged' kegyelmes atyai gondviseléséből az megszerzett szent békességnek jó reménységétül viseltetvén, azt hiszszük, hogy nétalám sem mi hadakozásra és *insurrectiora* szükségünk nem lenne; mindazonáltal

az reánk való vigyázás Fölségedé lévén, ha valahonnan olly ellenség ellen, vagy belől vagy a' kül kívántatnék az országon: az kapuszámról való gyaloginkat, könyörgünk Fölségednek, hadba való kérészésre és vitelre ne kívánja Fölséged tőlünk; hanem az helyen minden kapuszámról egy egy hópénzt, három három forintot, valameddig az Fölséged' hadakozásának ideje tartana, és gyaloginknak is az hadban kellene lenni, hóról hóra Fölségednek beszolgáltatjuk. Ha pedig az úr Istennek hozzánk olly kegyelmes gondviselése mutatódik, hogy sem belől sem kívül az országon Fölségednek hadakozni nem kellett; könyörgünk Fölségednek: az hópénz adásra bennünket ne erőltessen.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transsilvaniae et partium regni Hungariae ditioni ejus subjectarum faventer exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos modo praemisso nobis praesentatos, praesentibus literis nostris, de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali inseri et inscribi fecimus, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, adprobavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos benevole: quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet ubique per ditionem nostram firmiter observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et certificamus harum nostrarum vigore et testimonio mediante. Datum

in praedicta civitate nostra Cibiniensi, die vigesimo quinto mensis maji, anno Domini millesimo sexcentesimo duodecimo supra notato.

Egykoru nyomtatott példányból, mely találtatik a' kiadónál.

22.

1612-BEN NOVEMBER' 20-DIK NAPJÁRA SZEKENBE
HIRDETETT ORSZÁGGYÜLÉS' TÖRVÉNY-
CZIKKELYEI.

Nos Gabriel, Dei gratia Transsilvaniae Valachiae transalpinaeque princeps, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod spectabiles ac magnifici domini generosi, egregii et nobiles coeterique status et ordinestrium nationum regni nostri Transsilvaniae et partium regni Hungariae eidem subjectarum in generalibus eorum comitiis ad vigesimum diem mensis novembris anno Domini millesimo sexcentesimo duodecimo in civitate nostra Cibiniensi ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt et praesentaverunt nobis quosdam infrascriptos articulos in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos; supplicantes nobis humilime: ut nos universos et singulos infrascriptos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, approbaremus, ratificaremus et confirmaremus. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transsilvaniae et partium regni Hungariae eidem subjectarum in comitiis eorum generalibus et civitate Cibiniensi ad vige-

simum diem mensis novembris anno Domini
1612. indictis ac celebratis conclusi.

Megértettük Kegyelmes Urunk az Felséged' közinkbe küldött propositiojából bőségesen, hogy Felséged egész birodalmának idejében minden tehetséggével és igyekezetivel azon volt, azon szorgalmatoskodott, hogy az országban az szép csendesség és békesség minden rendek közt megtartassék, és hogy az körülünk lévő szomszéd országoktól is háboruságok ne következhetnének, azokkal is Felséged nagyobb és örökös csendességünkért confoederatíot igyekezett szerzeni, és az Felséged' részéről szentül meg is tartani. Az mikor Felségednek ilyen szent proposituma ellen nyughatatlan, változásban gyönyörködő embereknek practicájok által valami olly zürzavarok és háboruk támadtanak is, azokat is Felséged mentől hamarébb in ipsa quasi fumigatione nem vérontással, hanem inkább csendes tractatusok által igyekezte leszállítani, mellyet Felséged az elmúlt esztendőben is jó hírének nevének terjedésére követett az magyarországi statusokkal, az egész magyar nemzetnek nagy örömeire és megmaradására örökös confoederatíot szerezvén, kinek confirmatíóját bizonyos fő követi által Felséged római császár ő felségénél végbe akarván vitetni; annak felette az fényes Portára is szegény hazánknak romlott állapotjának jobb állapotra való hozásáért hasonlóképpen fő követeit akarván bocsátani, ezeken kívül is értvén és tudván Felségednek sok rendbeli naponként való szükségét, noha számtalan sok fogyatkozásinkat mind magunknak 's mind szegény községünknek érezzük, de viszontag Felségednek is

országunk' megmaradására 's oltalmazására való sok rendbéli szükségít látván, az mennyire lehetséges, fogyatkozásunkkal is akarván az Felséged' kegyelmes kívánságának megfelelni: ígérünk Felségednek kapuszám szerint mind az portai ajándékra, költségre és egyéb rendbéli Felséged' szükségire tizen egy egy forintot, öt forintját ad festum *circumcisionis Domini proxime venturum*, az más öt forintját penig ad festum *conversionis beati Pauli apostoli similiter proxime venturum* fogyatkozás nélkül bészolgáltatni. De miérthogy az derék adót az megnevezett napoknál elébb szegény községünknek fogyatkozása és szegénysége miatt fel nem szedhetjük, az Portára való küldést penig miérthogy az szükség is kívánja, Felséged siettetí, nem is akarja halasztani: egy forintját ab *expiratione praesentium comitiorum* két hétre Felségednek bészolgáltatjuk.

Az magyarországi uraink, atyánkfiái is ezen terehviselésre ígérík magokat.

Azonképpen az szász uraink, atyánkfiái is kapuszám szerint az megírt napokra az tizen egy egy forintot megadják — *excepta civitate cibíniensi* — könyörögvén Felségednek mint kegyelmes urunknak: vegye kegyelmesen, és ennek utána az szegény országot az közönséges szokott *contributiokon* kívül, Portára való ajándék és egyéb költségadásra ne kényszerítse, holott soha *ususban* nem volt.

Vagynak Kegyelmes Urunk sok különb különbféle bántásink; közönségesen azokat is Felségednek eleibe terjesztjük, könyörögvén Felségednek mint kegyelmes urunknak: kegyelmes szeme

eleibe vévén, tollálja mind azokat úgy, hogy lehessen számtalan sok bántásink után valami kis respirationk.

Az sok dulást, fosztást és minden rendeken való kimondhatatlan inséget ugyan sok szóval is Felséged eleibe ki nem győzzük terjeszteni. Hiszszük azt, hogy Felséged is naponként hallja, és sok könyörgőknek panaszolkodásiból bőségesen érti, kiknek hogy valami compescalások, büntetések lehessen, végeztük országul: hogy itt benn Erdélyben valahol afféle csavargó, zászlóján kívül járó esmeretlen hajdu vagy katona találtatik, és kapitányától járásának okáról igazán irt úti levelet nem mutathat, mind mezőn, falún, városokon, vámokon, harminczadokon az tisztviselő emberek — úgy mint fő és vice ispánok, kapitányok, királybirák, városi és falusi eskütt birák és nemes emberek megfoghassák, és mind addig fogva tarthassák, mig igaz járásokat megbizonyíthatják.

Ha pedig affélék dulást, fosztást és akármi hatalmaskodást cselekednének, valahul kaphatják, törvény szerint az ispán uraim, kapitányok, királybirák, tisztviselők, városokon lévő birák megbüntethessék; falukon lévő birák pedig ispán' kapitány' vagy királybirák' kezekbe adják. Az kik pedig postaságnak színe alatt igaz levél nélkül lovakat, szekereket, ökröket hatalmasul el akarnának venni, hasonlóképpen büntetessenek.

Signanter minthogy ezféle tolvajlásban ugyan híresek: Pipali Mihókat, az vásárhelyi Buzás Jánost, Földvári Pált, Zsidó Jánost, Thordai Györgyöt, Czeglédi Mihályt, beszerményi Borbély Ambarust, a' ki Balásházi Lászlót megvagdalta, és Vertei Tóbiást

megölte; Gombos Andrást, az ki Komornyk Jánost megölte, Besenyei Jancsit, valahul taláztatnak, megfogják, mox et de facto mint nyilván való latrokat büntesség érdekem szerint.

Biharvármegyében az latroknak ezen formán való büntetésére váradi kapitány uramnak legyen gondja és authoritasa. Az kik pedig igaz dologban járnak, mint ennek előtte, úgy ezután is sohol senkitől bántások ne legyen, ha valami mód nélkül való illetlen dolgot nem cselekednek; ha ki pedig ezek között udvari szolga találkoznék, az gonosz cselekedeten megfogják, de fogva lévén, Felségednek értésére adják.

Ezen is könyörgünk Felségednek, hogy ezféle kóborlóknak az hul fészkek és szállások vagyon, parancsoljon az ott való tisztviselőknek, hogy azon vármegyebelieket felgyűjtván szabadon rea mehesse, és azokat az latrokat és az orgazdákat is megfoghassák és megbüntethessék mox et de facto minden személyválogatás nélkül vagy nemes ember vagy nemtelen az tisztviselőknek tisztek' vesztesék alatt.

Vagyon Kolozsvármegyében egy Király Ujfalu nevű falú, ki az latroknak barlangja; azért az kolozsvármegyebéli ispán uraim ott is az latrokat inquirálják, és az kik találtathatnak érdekem szerint megbüntettessenek.

Hogy az köztünk való potentiáknak és violentiáknak szüneti legyen, és kiki igazságában elő mehessen, végeztük: hogy mikor az nemesség személyek szerint honn vagyon, az ispányok, kapitányok, királybirák és egyéb arra rendeltetett tisztviselő emberek széket üljenek, hogy az törvények

folyhassanak és minden executiokban procedálhas-
sanak.

Az mint az elmúlt ezer hat száz tizenegy esztendőben Kolozsváratt celebráltatott gyűlésben bizonyos okokért az szász nemzetség között való praedicatoroknak régi, szokott három quarta jövedelmit elfoglalván, fiscus' számára applicálta volt Felséged, és azolta az két esztendőben csak az egy quarta járt ő számokra, mostan ismét az Felséged' fejedelmi kegyelmessége accedálván, az szász pap uraimnak, és az ő kegyelmek' egész communitasában lévő minden rendeknek régi privilegiumát restituálván és confirmálván: mi is egész országul annak nem csak consentiáltunk, hanem az Felséged' kegyelmes akaratójából akkori Kolozsváratt lett végezést per contrariam constitutionem teljességgel abrogálván, az három quartanak eleitől fogva való szokások szerint percipialásába vigore praesentis constitutionis országul ő kegyelmeket, sőt minden privilegiumokba az egész universitást, és annak minden részeit in ordine ecclesiastico confirmáljuk az mód szerint, az mint Felséged' nekik adott confirmatioja contineálja, tudniillik: hogy az egy quarta, melly fiscus' számára járt sok időtől fogva absque ulla solutione arendae aut taxae, ezután Felséged' és fiscus' számára úgy colligáltassék.

Értvén Kegyelmes Urunk Felségednek Bethlen Gábor, Géczi András és több complicesi felől igaz méltó és törvény szerint való kívánságát; mivelhogy mindnyájon bizonyosan tudjuk: Felséged Bethlen Gábort mennyi sok jovaival és kegyelmes-ségével felruházta volt, úgy mint nagy úri méltósággal, tanácssággal és több becsületes tisztekkel,

az mellett várakkal, jószággal és nagy értékekkel; ő pedig Felségednek ennyi sok rendbéli kegyelmességéről, Felségednek tett hitiről elfelejtkezvén, édes hazánkunk romlását, szabadságának elfordulását semminek vélvén, az Felségedhez való hűsége és birodalma alól idegen nemzetség közibe futott, és onnat minden tanácsával, igyekezetivel azon volt, most is azon practikál, hogy mind az Felséged' személye ellen, mind szegény megnyomorodott hazánk ellen nyilván való veszedelmet admoveáljon. Itt benn is pedig Déva' várából hozzá tartozói által Felséged és birodalma ellen mint nyilván való ellenség oppónálta magát. Felséged pedig mind Bethlen Gábor, mind az Dévában lévőket evocáltatta, 's nem compareáltanak. Géczi András azonképpen több iszonyú és hallhatatlan árultatási között az fényes Portán az néki adott követség ellen idegen és hamis követséget hordozván, országunknak az török nemzetséggel való régi frigyét és békességét akarta felbontani, az fényes Portát Felségednek és egész országának ellenségévé igyekezte tenni. Sőt ha Felséged szorgalmas vigyázásával és gondviselésével eleit nem vette volna, eddig is veszedelmet hozott volna reánk; mostan is pedig in manifesta rebellione vagyon. Annakokáért mi egész országul, három nemzetül communi voto et suffragio Bethlen Gábor és Géczi Andrást, universosque ipsorum complices et conspiratores ilyen nagy hallhatatlan facinusért, hogy minden posteritassok és nemzetek az ő gonosz cselekedeteknek büntetését örökké sirassák és sohajtsák, és jövőendőben is mindeneknek rettenetes példák legyenek, juxta contenta Decreti: in nota perpetuae infidelitatis, amissione videlicet capitum et uni-

versorum bonorum, juriumque possessionariorum suorum, proprietatisque eorundem ac etiam liberorum condemnáljuk és proscribáljuk is. Sőt ígérjük országul: hogy mi ezeket az fugitivusokat Felséged' híre és akarátja nélkül soha bé nem fogadjuk kö-zinkbe; sőt ezután lévő legitimus fejedelmeket is ar-ra kötelezzük, hogy gratiát nekik ne adjanak és bé ne fogadják se magokat se maradékjokat. *

Az mi az mostani zsoldos gyalogoknak tartá-sát illeti, végeztük egész országul: abból se úr' se nemes ember' se úrasszony', azvagy relictá' az-vagy pedig egyéb rendbéli emberek' jószága im-munis semmiképpen ne légyen.

Nos itaque praemissa supplicatione domi-norum regnicolarum trium nationum regni no-stri Transsilvaniae et partium regni Hungariae ditioni nostrae subjectarum faventer exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos ar-ticulos modo praemisso nobis praesentatos, prae-sentibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali inseri et in-scribi fecimus, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta ha-bentes, approbavimus, ratificavimus et confirma-vimus. Offerentes nos benevole: quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articu-lis tam nos ipsi observabimus, quam per alios

* Ezen cikkely keresztyénassokkal ki vagyon húzva, kétségki-vül azért, mivel 1613-ban a' kolozsvári octoberi országos gyűlésben megsemmisitetett, mint hátrább a' III. Részben 4. szám alatt lát-hatni.

quoslibet ubique per ditionem nostram firmiter observari faciemus; imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in praedicta civitate nostra Cibiniensi, die vigesima nona mensis novembris. Anno Domini millesimo sexcentesimo duodecimo supra notato.

Lecta.

A' kolozsmonostori konvent' levéltárában találtató eredeti kézirat-példányból.

II. RÉSZ.

ITINERARIUM AD FULGIDAM PORTAM OTTOMANNICAM
THOMAE BORSOS.

In anno Domini 1613 Istennek kegyelmességéből indultam el házamtól, Maros Székely Vársárhelyről az Báthori Gábor' kapitihaságára, die 10-a aprilis; ez nap mentem Balassi uramhoz Szent Demeterre, jutottunk bé Balassi urammal Szebenbe die 12-a aprilis; die 20-a aprilis lött szemben velünk az fejedelem Báthori Gábor, és ugyan az nap adá fel az követséget imígy amúgy nagy kevélyen, hogy úgy mond: „Mondjátok sok szolgálatomat az hatalmas császárnak én szómmal, ha sok nem lészen az szebeni háztól.“ — Kire kaczagva monda Kákonyi István, hogy: „bizony Kegyelmes Uram, talám sok lészen az szebeni háztól.“ — Ebéden ott marasztá hogy jól tartson, de én igen rosszul lakám, mert igen rosszul áll vala az gyomrom.

Ez üdő alatt, mig Szebenben mulatánk, menénk egykor Kamuti Farkas' szállására ugyan Kákonyi Istvánnal; hogy ott beszélgetünk vala, monda nekem Kamuti Farkas: „Borsos uram! elmegy-e ugyan az Portára?“ — Mondám: „Ha ő felsége elküld, elmegyek.“ — Monda arra: „Eleget egyél, hogy ihassál reá.“ — Mondám én: „Ha leszen mit, eleget eszem.“ — Monda: „Annyit egyél, hogy megihassad az tengert reá.“ Mondám arra: „Vajki értem, mit beszél Ked; de bizony nem félek attól; vagyon nékem olly erős Istenem, ki engem meg oltalmaz attól 's arra fordítja, az ki

nékem azt szánta.“ — Monda ismét Kamuti uram: „Ha oda juttok: mond sok szolgálatomot az hatalmas császárnak, 's mond meg, hogy egy mufefrikád vagyon Erdélyben, Kamuti Farkas, az ki azt izené, hogy mindenben jó választ tégy, mert im ő is német császárhoz mégyen, 's ha jó választ nem tész, annyi németet hoz reád, hogy Konstantinápolyban sem maradhatsz meg.“ — Én is hirtelen mondtam: „Ha Ked annyi németet hoz; ha én is valahol tatárt találok, annyi tatárt hozok rátok, hogy Németországban sem maradhattok meg.“ — Monda erre Kákonyi uram Kamuti Farkasnak: „Koma, mit beszélsz az Istenért! bizony elijeszted Borsos uramot.“ — Monda Kamuti: „Jól esmerjük mi egymást Borsos urammal; tudja hogy csak tréfálok.“ — Arra én is mondtam: „Bizony elég izetlen tréfa; de az én Istenemben bízom 's hiszem hogy megtart, hogy nem kell meginnom az tengert.“ — Monda ismét arra: „Régi barátom vagy; ha akarod, szóljunk az fejedelemnek: hogy küldjön mást helyetted.“ — Mondtam arra: „Én bizony arra soha Kedet, sem mást soha nem kérem; ha ő felsége elégségesnek ítelt arra az szolgálatra, örömet elmégyek, és meg is látja ő felsége, hogy hívséggel szolgállok.“ Ez lön búcsuja tőlem Kamuti uramnak.

Úti költségünkbe adának valami igen rossz garast, kiből énnéken jutha száz negyven öt magyar forintom; magam saját pénzemet hoztam el házamtól más fél száz forintot, az kit Konstantinápolyig elköltöttem.

Jutottunk Fogarasba 22-a die aprilis, az hol az udvarbíró Lészai Gáspár emberséggel gaz-

dálkodék; Egri György eleget latorkodék, trágarkodék körülünk.

Jutottunk Tergovistiára die 27-a aprilis; ott igen nagy czigány tisztességgel fogadának, mert ugyan nem vala azért Ráduly vajdának igaz az szive Báthori Gáborhoz; sok fő boérok egész udvar' népével jöttek vala ki előnkbe, és nagy becsülettel kísérének bé az szállásra, igen tisztességgel, bőséggel gazdálkodtatott az vajda az szállásunkra; más nap nagy tisztességgel fő fő lovakon vitete bé Balassi urammal udvarhoz, és úgy lön szemben velünk; harmad nap maga palotájában, az melly az Jalumnicza felől vagyon, megvendég-le, az hol én igen részeg voltam, hogy csak alig vihettem az oláh lakást az szállásra, ott valóban ekádtam.

Ez az Tergovistia igen szép helyen vagyon — téren; mellette igen szép folyó víz megyen alá, az kit ők Jalumniczának hívnak; dél felől mellette igen szép szőlőhegyek vagynak, az kiben igen jó borok teremnek. Igen nagy mező város; ház ugyan igen sok vagyon benne, csakhogy igen rút oláh formán csinált házak; mint Erdélyben az minemű disznópajták az jó üdőben valának, csak olyanok, de sok gazdag áros nép lakik benne.

Indultunk ki Tergovistiáról die 1-a maji; jutottunk Nikápolyba az Duna mellé 4-a die maji, az hol mulattunk usque ad 8-um diem ejusdem mensis maji. Itt is alkalmason vendéglettek, de főképpen itt olly felettebb való jó édes borok valának, hogy én nem ihattam jól benne az nagy édességétől és erejétől; szinte akkori, ott az Dunában fogott új tokkal, tokikrával igen jól laktam,

az útra is vittem vala egy öreg fazék tokikrát, az zsidók is hoztak vala ajándékon két igen nagy sós pozsárt, kinek az nagyobbikát Balassi uramnak adtam.

Ez az Nikápoly szinte az Dunaparton vagyon; az vára vagyon egy igen nagy erős oldalon, kősziklán. Az városa vagyon: egy része alatta, egy igen rút gödörben, ocsmány helyen; egy része mellette nagy szörnyű oldalon, az hova szekérrel semmiképpen nem mehetnek, hanem minden élést, fát, mit, egyebet számaron, öszvéren, lóterében, vizet tömlőkben hordnak a' városba szélyel; az várost Mihály vajda mind elégette volt, még most is nem épült jól meg; az várat is megtörette volt egy darab helyen; volt az sáncza az szőlőhegy felől nagy hegyen; az hova látni mentem vala, de az várat még is meg nem vehette volt.

Nikápolyból elindulván, az Dunától fogva másfél nap igen szép mezőséget mentünk, ki hasonló az erdélyi Mezőséghez, csak hogy bezzeg közel (sem?) olyan kövér föld, mint az erdélyi Mezőség, hanem sovabb, vizetlen. Azután nyolczad napig rettenetes rút, iszonyú havasos, kősziklás, erdős völgyes helyet mentünk, az hol csak egy városra is nem találtunk; azt hívják Novák' havasának. Az Dunától fogva az havas' aljáig való falukban igen sok selyemszaró bogárfiakat találtunk az szállásokon, kiket csak akkor költöttek vala ki, az ki mind olyan vala, mint az igen apró zöld hirnyófiú.

Itt az Novák' havasának az végében vagyon egy szép természetesség szabásu föld, kinek úgy látszik hogy az hossza is vagyon két magyar mér-föld, az szélessége is annyi; annak az közepin

vagyon császárnak egy szaraja — az az császár szállása — noha messze vagyon Konstantinápolytól, de néha az császárok oda mennek mulatni, vadászni. Amaz híres neves Várna' vára is, az hol az magyarok' parázna Zsigmond királyát megverték volt az törökök, közel vagyon ehhez az szarajhoz; az orozcsiki út szinte itt egyezik meg az nikápolyi uttal, sőt az derék út innét Drinápoly felé Kambolira mégyen, onnat jobb kézre hagyja egy napi járó földdel Drinápolyt és Babára mégyen, aztán az az rettenetes derék országúta Konstantinápolynak az egész Európából az szárazon; de mi áltabb utra mentünk, hogy már az kerklizai utra, de rettenetes iszonyú kősziklákra, 's mind azokon az rettenetes hegyeken mentünk által, az kit Virgilius montes Thraciaenae ír, kiről irta az Bucolicát; voltunk itt die 15-a máji; ebben az szarajban mi meg sem szállottunk; ez eddig még mind Bolgárország' határa.

16-a die máji jutottunk Eszkipolisra, az hol megháltunk; itt szökék el az Balassi uram' szakácsa; itt is igen jó borok valának, és az Balassi uram' gazdája az Balassi uram' szolgálait mind vendéglette, hogy inkább valami bántása ne légyen; de annyit használta szegény vele, hogy az gazdát is nyakon köté az törökök az szakácsért — hogy az város' népe inkább megkeresi az szakácsot — és nyakon kötve hozák Kerklizába; de abban semmi nem kele, hogy az szakácsot meghozzák, hanem ugyan ebben szégyenekre is el kelle eresztetni az gazdát, 's az szakács is oda lön.

Ez az Eszkipolis volt régen az Görögország' határa Bolgárország felől, az ki régen igen erős

kolcsos város volt, de most pusztában hagyták; hanem alatta vagyon egy oldalban egy kis mező város, az kiben görögök laknak; ez az pusztá vár igen rettenetes nagy kősziklák' tetején vagyon, hogy az ki tova az tenger felé Cilibria felől megyen, meglátja tizenkét magyar mérföldről az hegyet várostól, az melly kősziklás rettenetes havasok, elkezdvén azon az Eszkipolison, nyulnak fel az fekete tengerre szinte Várnáig, az melly havasokat most parasztul hívják Kerklice' havasának; az régi historiákban hívják ezeket: montes Thraciae.

Onnat elindulván die 17-a maji jutottunk Kerklizába, egy nagy török városba, az mellyet az görögök régen hívtak: Quadraginta Ecclesiának; az is török városban szép város; ettől az várostól fogva Konstantinápolyig semmi tisztességes emlékezetre méltó úton, városon nem jártunk, hanem csak igen rút ocsmány erdős, köves útakon mentünk.

Jutottunk bé Konstantinápolyba die 22-a maji. Igen nagy pompával, tisztességgel vének bē minket; ő maga az csauzbasa is és az mellett az császár mellett járó két seregnek két fő agája jöttek ki előnkbe sok csauzokkal. Azt mondják felele, hogy Kendi Ferenczen kívül erdélyi követet senkit olyan nagy tisztességgel semmi üdőben nem vittek bé az Portára mint minket, az kinek bizony mi is igen örülünk vala, azt tudván, vagy gondolván, hogy igen jól jártunk; de ha az dolognak az derekára kelénk, ha (hát) látjuk, hogy csak szemfényvesztés volt az mi akkori tisztességünk.

Lettünk szemben először az fő vezérrel Na-

zuph basával die 25 maji, az mikor minden ajándékot az vezér egyszersmind eleibe vitete, és elő-raktván meglátogatá, kit kinek vittünk. Végre aztán sem az magának való ajándékot el nem vevé, sem másnak rendelt, küldött ajándékot senkinek nem hagyá megadni, hanem mind egybe rakatá és azt mondá, hogy mind császárnak kell adni, 's ő azt azért cselekedí, hogy császárnak inkább kedveskedhessünk. De abban igen vétett az jámbor: mert azután ugyan directe megmondá, hogy azért nem vette el az ajándékot, hogy ő maga sem kellett Báthori Gábor 's ajándéka sem kellett; 's az több basáknak is azért nem hagyta megadni az ajándékot, hogy Báthori Gábornak senki ne legyen jó akarója az hatalmas császár' Portáján.

Az császárral lőttünk szemben die 29-a maji az tengeren túl Ázsiában az Iszkider mellett való kertiben; az császár ül vala egy szép nyári házban; vala rajta vont ezüst mente, csonka úju, és dolmány is olyan vala előtte; vala az nyári házban alatt az földön egy igen szép sok szegü fejer mármánykőből csinált csekme, az kiben hugyozott fel az szép víz tizenkét csöböl, és ismét ugyan ott elenyészett. Az nyári ház körül valának számtalan sok különb különféle virágok és gyümölcsfák; abban az kertben láttam először arkicsoknak is az fáját, kiben az úton ettem is, de elég rossz gyümölcs. Ez nap lön szemben az császárral az flandriai követ is, de azt előbb vivék bé hogy nem minket; az igen sok számu ajándékokat hoza az császárnak, de inkább mind azon föld: az az bokályok, fazék, tál, tányér vala; réz gyergyatartó, aranyas ládák, alabárdok, bársonyos székek, egy néhány véggelse-

lyem műv: az az, atlasz, kamuka csemelye; egy gálya' orrára való igen nagy kristály gyertyatartó lámpás; úgy itéltem, hogy noha kevesebb vala az mi ajándékunk, de azoknál mind többet ért volna, 's szebb is vala.

Itt addig cigánykodék Olasz Bernáld, mint-hogy az előtt én sem láttam az féle dolgot, hogy az melly kaftányt én reám adnak vala, ő maga Bernáld addig igazgatá reám, hogy látá hogy sokkal jobb az, hogy nem az harmadik, az ki ötöt illeti vala az seriesben, hogy egykor tekintém, 's tehát ő magára ránditá, 's aztán az harmadik úgy juta nekem. Memhet aga és az tihája is itt addig cigánykodának, hogy ők is két kaftányunkot elvevék, ki miatt nekem csak egy szolgámnak sem juta kaftány. Balassi uramnak is csak két szolgája jöhetebé: Pálfi Ferencz és Balog Ferencz, azoknak juta kaftány, az kiktől aztán Balassi uram elvevé az kaftányokat és négy paplant csináltata belőle. Szalánczi Istvánnak nem adának kaftányt, mert az előtt néki kettőt adtak volt azon utban, hanem hogy immár mi felöltöztünk vala, ő ott az divanban rúttul kiáltozott Balassi uramra, hogy ő is Báthori Gábor' szolgája, 's miért nem adnak néki kaftányt; bizony meg nem szolgálja, hogy ő néki kaftányt nem adnak; aztán Juszuf csauzról levonák az kaftányt 's azt adák Szalánczira, az kit eléggé szegyenlénk; aztán ott állottunk addig, az mig Juszuf csauzra kaftányt kerestek.

Mikor által menénk az tengeren csak alkalmas hab vala, de még is nekem az fejem az habhányás miatt elszedüle; sem általmenet sem visszajövet nem nézhettem szélyel az tengeren, hanem az

hajó' szélire borultam le és rettene esen okádtam, hogy csak nem kifordult az belem is, az az, hogy semmi purgatio inkább meg nem purgálhatott volna, mint ekkor az tenger' habja megpurgála.

Lööttünk újlag szemben az vezérrel 5-a die junii, az mikor az postulatumokat is beadtuk, de bezeg akkor sok szégyent vallánk; mert az többi között kérdé az basa Balassi uramtól, hogy „megbékélett-e Báthori Gábor az országgal, Brassóval, Segesvárral, 's az többivel, 's vagyon-e az ország békességben?“ Monda arra Balassi uram, hogy „megbékélett és az ország jó békességben vagyon.“ — Monda arra az vezér, hogy: „J a b a n a s z u l a z a g s z a k a l l k ö p e g;“ az az magyarul: Hiában szólasz agg szakállu eb, mert én tudom, hogy nem békélett.“ — Másodszor azt kérdé, hogy „Báthori Gábor híve-e az hatalmas császárnak?“ Kire monda Balassi uram, hogy „igen is híve.“ Monda arra az basa, hogy „ha híve, miért nem adja meg az hatalmas császár' várait: Lippát, Jennőt?“ — Ekkor csak mind ez feléről lön az vetelkedés; ekkor kéré Balassi uram, hogy ne késlelne, hanem bocsátana vissza jó válaszszal; kire csak azt mondá: „Az te urad az én szolgámat négy hónapig ültette Szebenben 's én még is nem siettettem; ti most jöttetek 's immár nem győzitek várni; de várjatok csak, 's választok lészen.“

Vévők eszünkbe, hogy urunknak rosszul vagyon dolga az Portán; titkon legelőször irtuk meg ez dolgot urunknak, melly levelet küldtünk Tergovistiára Boér Péter' kezébe die 15-a junii. Ez közben érkezék az Portára Mikó Ferencz Bethlen Gábortól. Mikó Ferencznek igen hamar válasza lön,

melly levelet csuda mesterséggel Mark Antonival megláttattunk, és abból teljességgel megértettük, hogy nekünk rosszul leszen dolgunk; mert az mit az basa Bethlen Gábornak fogadott, azt teljességgel véghez akarja vinni, és urunkot az fejedelemségből ki akarja vetni; kinek oka nagyobb nem volt, hanem hogy urunk sem követét, sem kapitiháját, sem csak egy postáját is az Portára nem bocsátotta, az ki itt benn Bethlen Gábor' tractája ellen szólott volna és gondot viselt volna, hanem valamint Bethlen Gábor akarta, minden dolgot úgy végezett el az vezérrel. Aztán erős hűtellel felfogadta az basa, hogy Bethlen Gábort Erdélybe béviszi. Ezeket megértvén nagy titkon, aztán úgy készítők el Pálfi Ferenczet valami Duna mellé való oláhokkal, 's úgy iránk meg minden dolgot urunknak: hogy lásson dolgához, mert soha minket itt olly szép szóval nem tarthatnak; hogy általan fogva az basa reá küld urunkra, hogy fejedelemségéből kivessék. Bocsátottuk el Pálfi Ferenczet die 17-a junii.

Ezekután felette igen sollicitáltuk az basát, hogy az elkezdett dologról eltéríthessük és Szalánczi Istvánt elbocsáthassuk; nagy dologgal ada imillyen amollyan szép szót, az kivel aztán die 29-a junii bocsátottuk el Szalánczi Istvánt; Szalánczival együtt küldtük el Szengyel Ferenczet. Szalánczitól küldtem János Diáknak egy levelet, kiben takartam az gazdámasszonyinak írott leveletem.

Die 10-a julii adott aztán derekas audentiát az vezér, az hol noha valamennyire való szép szót is ada elvégre, de valóban minden dolgot felhánya; tudni illik, hogy „az hatalmas császár miért legyen valami jóval az ti uratoknak. Nem tudom-e én tü

néktek minden dolgotokat? Ha ti is akarnátok, tudnátok mit mondani az ti uratok felől, hogy ti sem szeretetből jöttetek ide, sem szeretetből fogtok mellette, hanem féltetekben.“

Erre erősítettük azt, hogy Báthori Gábor az hatalmas császárnak melly igaz és hű szolgálja, nem is vétett az hatalmas császárnak semmit, hanem inkább nagy hűséggel szolgált, melly jó szolgálatjáért, és hogy inkább ragaszkodott az ő hatalmassága' fényes Portájához, hogy nem az keresztény fejedelmekhez, erre képest Forgács Zsigmond és Sorbán vajda az magyarországi haddal reá jövéen, országát elpusztította, 's micsoda nagy kárt vallott! de még is az hatalmas császár' hűsége mellől el nem állott; erre és sok ez féle contentionkra az balsa igen sok haraggal való szókat szólott. „Az hatalmas császár, úgy mond, az ti uratok' hűségét semminek tartja, mert Báthori Gábor mind Sorbán vajdával 's mind az több szomszéd fejedelmekkel hogy egybeveszett 's veszekedett, nem az hatalmas császár' hűsége mellett cselekedte, hanem kellett kedvének, hogy fejedelemséget és prédát keressen, 's azért ment Havaselföldre; ha igen akarta volna császár kiűzni Sorbán vajdát, vem volt-e annyi szab-lyája császárnak mint Báthori Gábornak? De ő az hatalmas császár' országát, konyháját elpusztította, kiért inkább Báthori nem jó akaratot, hanem hüntetést érdemel az hatalmas császártól; melly jó vitézsége, ám meglátszik: hogy ha az hatalmas császár meg nem segítette volna, most sem volna erdélyi fejedelem, hanem kiűzte volna Sorbán vajda országából is; de ha Báthori Gábornak országa elpusztult, ő maga pusztította el, nem más senki. Sze-

bent is — az országnak fő kincses városát is nem más, hanem ő maga pusztította el. Jól tudja azt az hatalmas császár, hogy mikor az az Erdélyországa igazán az hatalmas császár' hűségéhez tartotta magát, az hatalmas császár' oltalma alatt olly gazdag volt, hogy még az szegény paraszt ember is ezüst kalánnal ett, de most az nemes ember sem ehetik ezüst kalánnal; minden ember az ő maga, őstől maradt házában, várában békével lakott, törvény volt az országban; de mihelyt az hatalmas császár' hűségétől elszakadtatok, magatok ettétek, pusztítottátok meg egymást, nem az hatalmas császár; nám nem mondhatjátok, hogy az hatalmas császár csak egy házat is töletek elvett volna; maga ha akart volna, inkább megronthatott volna, hogy nem az német."

„Most immár ugyan azt akarja az hatalmas császár, hogy ha ő hozzája tartja az hűséget Erdély, épüljön meg is az békességben, mert az hatalmas császár azért szerzett békességet ez széles világon való fejedelmekkel, hogy az ő birodalma alatt való országok megépüljenek, ne romoljanak. De Báthori Gábor azt meg nem gondolja, hanem imide is amoda is veti magát, más ember' és nemzetség' országin kapdos; ha tekinti, az maga országát sem tarthatja meg. Más az, hogy lehet ő fejedelem, ha országa nem lészen? Hiszem valamelly fejedelem mentől épebben tartja 's oltalmazza országát, attól nagyobb 's gazdagabb fejedelem lészen; de ha országát elpusztítja, honnat lészen fejedelem, mert más az övét néki nem adja? Az sok latrokat, hajdukat minden ok nélkül reá hozza országára; szabadon hagyja dulti, fosztani, kóborla-

ni, 's ő maga is más felől azt cselekszi; ha ki az ország' fiai közül szól ellene, azt megöleti, kit országból kiűz, kinek törvénytelen országát veszi el. Az egész keresztény fejedelmek és az hatalmas császár között való frigyét, szent békességet ő akarja felbontani, 's hogy szenvedhesse el ezt az hatalmas császár?"

Több ezféle számtalan sok rút dolgokat bányá az vezér az szemünkre, kire mindazáltal az menyire az úr Isten engedte, alkalmas válaszokat tettünk, de semmi mentségünknek semmi tekintete, semmi haszna nem lön; sőt mondá azt az vezér, hogy „csudálom, úgy mond, tū az micsoda emberek vagytok, hogy csak egy szóval is mentitek, mert megírták nekem Erdélyből, hogy ha tū akarnátok, tū tudnátok bővebben szólni az országnak Báthori Gábortól való bántási felől, mert végére mentem én annak, hogy tū igaz hazafiai vagytok, nektek is sok bántástok volt Báthori Gábortól.“ De mi azért egy nyomot is az mi tisztünk kül nem mentünk, hanem mindenben mentettük.

Végre azért aztán szép szóra jöve az basa, az ki azért azután csak szemfényvesztés lön, 's monda, hogy „no most ám legyen Lippa 's Jenő; az hatalmas császár három esztendeig engedte volt meg az adót, de azt az három esztendőt ismét meghaladta két esztendő, de az hatalmas császár azt az két esztendőt is megengedi 's megtekinti az országnak is pusztulását: három esztendeig az adót tíz tíz ezer arany forintra engedi; az mellett az régi mód szerint való solymokat, aranyos kupákat, pogácsaezüstöket megkívánja. Az három esztendő után az Murat császár' idejébéli tefter szerint az

adót éppen ajándékkal együtt adjátok meg.“ Mikor azt erősítettük volna, hogy az hatalmas császár ennek az mi urunknak és az országnak Bethlen Gábor által mikor athnamet adott, abban az athnamében ő hatalmassága az erdélyi adót örökben tíz ezer aranyra engedte; arról azt mondá az vezér, hogy „adjuk elé azt az athnamét, 's ha úgy vagyon, ő is abban hagyja; de mi azt elé nem adhattuk, mert mi nekünk kezünkbe nem adták; de még az cancellarius' kezéből is kivehetjük vala az párját, csak ötven aranyat adhattunk volna is neki, de azt sem adhatánk, mert otthon nem adtak vala pénzt, 's itt is minden ember idegen volt tőlünk 's nem kérhattunk kölcsön senkitől; mindazáltal ekkor arra vettük az vezért, hogy ha az tíz ezer aranyról athnaméja vagyon az országnak, az első adóval küldjék bé az athnamét, 's megtartja abban az hatalmas császár az országot és az fejedelmet; mert Balassi uramnak erre az utra többet nem adtak vala mind költségre 's mind ajándékra 400 forintnál.

Mikor ezek az dolgok az basa előtt így forgottak volna, végre ugyan akkor meghagyá, hogy az athnamét megírják és mindjárt elbocsátja Balassi uramot; de valami új dolog találá az basát; ismét hamar megváltozék, abban egy csepp sem kele hogy elbocsássa, sőt azután sokáig csak szemben sem lőtt velünk.

Die 10-a julii költöztem alá az erdélyi házhoz; minthogy az pestis az házba esett vala, és Géczy Péter meghala, nagy kedvem ellen addig erőltete Balassi uram hogy alá menjek — mert az élest is elfogják az háztól — hogy így nagy kedvem ellen alá költözém és mindjárt belé esém az pestisbe

minden egész szolgálommal együtt. Én magam fe-
küdtem ebben az betegségben egy egész hónapig;
Isten úgy akará még is, hogy az többi mind meg-
lábbalók, hanem az szegény Mózsza Mihály holt meg
belé die 27-a julii. Vettem néki egy lepedőnek egy
vég gyölcsöt két talléron, adtam az koporsóért egy
tallért, az sírásóknak és temetőknak adtam három
tallért.

Ez idő alatt egyszer volt szemben Balassi u-
ram az basával; azután úgy küldöttük el Szereda-
helyi Istvánt titkon Csukás Istvántól, de ekkor u-
gyan megmondta az basa Balassi uramnak egy á-
taljában, hogy Báthori Gábort nem hagyja az feje-
delemben, mert elunta az reája való panaszt
hallani.

28-a julii búcsuzék el tőlem Tófalvi Gáspár,
ki olly nehezen esék, hogy ujabban megbetegedém
annál inkább az sok búbanat, félelem miatt.

4-a die augusti indula el Csukás István haza
felé; küldtem tőle az gazdámasszonynak és az vá-
sárhelyi tanácsnak külön leveleket; az gazdaasz-
szonynak magának küldtem egy kék soliát, Istók-
nak egy kék soliát kapczástól, az két leányomnak
száz dram két (?) selymet, hajfonónak valót.

14 die augusti lönk ismét szemben az basá-
val; akkor jobb kedvű vala, és igen sokat dispu-
táltunk, altercáltunk vele, és ugyan végre sok szám-
talan törekedésünk után meghajla; mert valóban meg
is mondók néki, hogy csak hijában lészen az Beth-
len Gábor' dolga, mert mi tudjuk, hogy az ország
ő mellé nem áll, mert őtet nem szeretik; más az,
hogy Erdély Báthori Gábor helyett más fejedelmet
nem választ, de ha ő nagysága így békét nem hagy

Báthori Gábornak, bizony nagyobb busúlást szerez az hatalmas császárnak, mert Báthori Gábornak az keresztény fejedelmek között sok jó akarója vagyon, magát elköti valamellyfelé 's úgy is nem hagyja magát és az országból ki nem fut, 's bizony nagyobb gondot ad az Portának. Mire azt mondá a' basa, hogy „talám az németekkel vagy lengyelekkel fenyegettek? Mit gondolok ve'etek, ha mind Német-, Lengyel-, Olasz-, Franczus 's az több országok mellette lésznek is? Semmit nem tartok tőletek; ugyan is, mikor az német az előtt is az hatalmas császárral hadakozott, tū is azokkal együtt az hatalmas császár ellen voltatok, Kazul, Chilalj mind az hatalmas császár ellen volt, 's mit használtatok vele? Az Isten az tū magatok fegyverét fordította reátok és azzal veregett meg; most is úgy jártok.“

Ezféle számtalan sok veszekedésünk lön az basával, kire ő mind elég választ tött, kit megirni longum foret. Végre erőltettük arra, hogy tégyen választ, vagy jót teszen vagy rosszat; nagy sok számtalan disputationk után aztán végre monda: „Noha az ti sok szótok után nekem arra kell hajlanom, hogy Báthori Gábor megmaradjon az fejedelemségben; azt is megcselekeszem; de adja meg az adót az hatalmas császárnak, Jenőt, Lippát, 's Bethlen Gábornak is kegyelmezzzen meg; adja meg néki Dévát 's nem bántom, 's légyen hű szolgája az hatalmas császárnak, még koronát küldök néki. Im már azért tovább nem tartóztatlak, hanem elbocsátlak 's megírom Szkender basának 's Magyar Ogli Ali basának, hogy ha eddig az országba bé nem mentek, bé ne menjenek, hanem veszteg légyenek,

's te menj bé Báthori Gáborhoz 's im írok neki is: ha ezeket megcselekedi, legyen vesztég az fejedelemségben, de ha meg nem cselekedi, reá menjenek; de te neked Szkender basa után kell menned, 's onnat kell Erdélybe bé menned.“

Eleget veszekedék Balassi uram, hogy nem megyen ő Szkender basa után, mert nem ő az fő vezér, és nem ő hozzája küldötte az ura őtet, de azért ugyan utána kelle menni kénytelenségből is.

20-a die augusti bucsúzik el Balassi uram az basától, elég nagy gyalázattal, mert az basa sem egy bineczet, sem egy czofageldit nem monda néki, hanem csak azt mondá: hogy „az mit az előtt is veled beszéltem, im mindeneket megírtam uradnak 's eredj el vele.“ Az régi jámbor mód szerint sem bucsúra császárhoz bé nem vínek, sem kaftányt reánk nem adának; nagy kiáltására, panaszolkodására Balassi uramnak hagyá az basa, hogy úti költségére két száz tallért adjanak, de azt sem adák meg, hanem csak czédulát adának néki, hogy menő utában Sophiában és Philippében az emnigeektől végye fel. Az előtt való muteferrikaságában adott vala az vezér Balassi uramnak 300 tallért.

Ekkor én is láttam, hogy olyan rosszul áll az a' dolog; valóban valék rajta, hogy az fejedelemnek való levéllel engem bocsásson az általon Havaselfölde felől Erdélybe, hogy hamarébb érhessük az fejedelmet, hogy én is kiszinelhessem magamat innét, de az basa megriaszta 's monda, hogy „talám megijedtél? ne félj, nem bánt téged senki, hanem ülj vesztég 's tisztességed lészen.“

Indula el Balassi uram Konstantinápolyból Lan-

dorfejérvár felé Szkender basa után die 24-a augus-
tusi, kivel bocsáta el az vezér egy igen lator csauzt.
Másik csauzt bocsátottam el én is Havaselfölde fe-
lől Magyar Ogli Ali basa után, az kitől küldöttem
el az fejedelemnek az vezér' leveleit és az magam
leveleit; ez indula el innét die 28-a augusti.

Itt egy falka ideig voltam csak félelmes vára-
kozásban.

SZKENDER BASÁNAK 1613-BAN OCTOBER' 18-DIK NAP-
JÁN KERESZTES' MEZEJÉRŐL ERDÉLY' RENDEIHEZ
IRT LEVELE.

Az nagyságos, nemes és vitézlő erdélyi vár-
megyéeknek fő és vice ispányinak, és egyéb nemes
rendeknek adassék ez levelem etc.

Mi Szkender pasa, Isten' akaratjából az győz-
hetetlen hatalmas császárnak Erdélybe bébocsátott
minden hadainak fő szerdárja; Németország felől
való minden birodalmának és Kanisának fő begler-
békje et c.

Az Kegyelmetek' két rendbeli levelét nekünk
megadván, megértettük az Kegyelmetek' irásából
való kívánságát. Az mi az ország' dolgát illeti,
Kegyelmetek jól tudhatja azt, hogy mi eléggé vár-
juk az hatalmas császár' kívánsága szerént való
engedelmes hűségét ez országnak, melyre sok szép
szókkal intettük Kegyelmeteket mind fejenként; de
Kegyelmetek Báthori Gáborral élni, halni akarván,
örömet akartátok ilyen szép hazátokat elégettetni,
raboltatni. Az melyre mi, az Istennel bizonyítjuk,
semmi okot nem adtunk; sőt minden erőnkkel elle-
ne állottunk ennek az nagy égetésnek, rablásnak, mi-
kor a' (tatár) szultánnal ő n. és a' több hadakkal meg-
egyesültünk. De mivelhogy Ali basa barátunkhoz is
szintén olyan engedetlen és kemény szókkal írott
levelek mentek az uraktól, azoknál is pedig az ha-
talmas császár' kemény parancsolatlevele lévén, lát-
ták az engedetlenséget, kiváltképpen a' szultán ő

nagysága, azért minden hadaival megindulván Báthori Gábor ellen, kinek ez országban való lételet mi magunk sem tudtuk, bizony csak reménylettük, Kolozsvárig jargalván Báthori után, ők az egész országot ellenségnek vélvén, látván a' tábornok Kolozsvár alatt, az miatt esett minden égetés, rablás, kin bizony mi magunk is keservesen szánkodunk, de nem tehetünk róla, mert az tatár meggyőzőhetetlen nemzetség; ha az mi jó intésünket Kegyelmetek megfogadja vala, most ebben nem volnátok, mert mi az Vaskapun bé sem jövünk vala, csak engedtek vala az hatalmas császár' parancsolatjának; azért így semmi veszedelmiteknek okai nem vagyunk. Az mi az Báthori Gábor' dolgát illeti, az hatalmas győzhetetlen császárnak soha ő hozzá azulta semmi kedve nem volt, miulta sok istentelen életének és veszekedésének végére ment; elvégezett tanácsa is ez ő hatalmasságának, hogy Báthorinak soha Erdélyt birni nem hagyja; bizony nem is engedi soha; ez szót higye meg mi tőlünk Kegyelmetek: hogy ha egy nagy havast megtöltene is aranynyal Báthori, és az hatalmas császárnak adná, sem engedné. Ez előtt való napokban az köztünk való tractálás pedig az mint kezdetett vala, arról jól emlékezünk, mellyet mi tökéletesen meg is állottunk volna, noha láttuk akkor is, hogy az dolog jó végbe nem megyen; de az égetésért, rablásért az tömösváriak az hatalmas császár' Kapuján keserves panaszokat tévén, nagy hirtelenséggel érkezék újabb parancsolatink ő hatalmasságától, Báthorira való menésünkről, Ali pasa barátunkhoz, kiben mi semmit sem tudunk. Arra való képest indult meg hadaival, és im hozzánk is eljutván a' parancsolat, kényszerítetünk

elindulni; az előtt is az tractaláshoz nekünk semmi kedvünk nem volt, de akkor ez országnak Báthori mellett való magok viselését értvén, nem akartuk, hogy miatta ez ország romoljon; de most ez orszá-
gi fő népektől nagy sokaktól, és kerített városoktól végére menvén, hogy nem ő akaratjokból irtak olyan leveleket, noha ő velek pecsételtették meg, de fegyver alatt lévén ők, némák voltak: annyival inkább az hatalmas császár az Báthori' fejedelemségét nem szenvedí, sőt valakik még Kegyelmetek közül melléje vonszon, kegyelmes uratoknak és fejedelmeknek nevezvén, ezután ő hatalmassága' ellenségének tudjuk lenni, és büntetetlen nem hagyjuk. Annakokáért hogy Kegyelmetek mégis jobban megértse, ha Kegyelmetek ő hatalmasságának igaz hívei akar lenni, és az országra ennél is nagyobb veszedelmet nem akar hozni: az előbbi írásunk szerint Kolozsvárra menjen minden ember, 's ott mindjárt fejedelmet válaszszon Kegyelmetek maguknak (így). Innet általán fogva az országból addig ki nem megyünk; de mihelyt az fejedelmválasztás meglészen, az mi Istenünkre, hitünkre esküszünk: hogy mindjárt kimegyünk, és Kegyelmetekre 's országtokra olly gondot viselünk Isten' akaratjából, hogy békességes megmaradása lészen minden ellen ez szegény országnak. Vásárhelyen az gyűlések nem lehet, mivel hogy immár sok nemesség és szászság Kolozsvárra gyülekeznek. Ezzel pedig semmit ne késsetek; hanem szombaton vagy vasárnap Kolozsvárra gyűljön minden ember, mert az késedelemség Kegyelmeteknek árt, nem mi nekünk; az hadakat csak Isten tudja mint tarthatjuk meg nehezen ez öt hat nap alatt dulástól; ha pedig el nem

jő Kegyelmetek, bizonyosan elhűhetitek, hogy mind-
járt hadainkat bocsátjuk reátok.

Isten Kegyelmeteket tartsa meg. Iratott Thor-
da mellett az Keresztes' mezején 18-dik napján
Mindszent' havának, 1613. esztendőben.

III. RÉSZ.

ELŐVILÁGOSÍTÁS

A' KIADÓKTÓL.

Szkender és Magyar Ogli Ali basákra, Salingirai tatár szultánra, a' moldvai 's havasalföldi vajdákra bizatván Bethlen Gábornak Erdélybe behozatása; Szkender vele Nandorfejérvár felől 1613-ban augusztus' 16-dik napján Vaskapuhoz érkezett. Ott érték őt utól a' Konstantinapolyból jövő Balassi Ferencz és Mehemet aga is Nazuph nagy vezér' levelével, mellynek tartalmát olvasóink Borsos' követsége' leírásából kétségkívül már tudják. Szken-
der vévén a' nagy vezéri új parancsot, Vaskapunál maradt, 's Báthorihoz követeket küldött: Balassit és két béget. Ezek a' nagy úr' nevében intették őt: ha fejdelemségben akar maradni: adja meg a' fényes Portának Lippát és Jenőt, a' szászoknak Szebent, Bethlen Gábornak Dévát 's több jóvait; és fizesse évenként a' Portának a' szokott adót. Báthori vonakodott ezeket mind teljesíteni. Szken-
der tehát september' 24-ikén Vaskapun hadával beomlott Erdélybe; bé Brassó felől Magyar Ogli Ali basa, a' tatár szultán, két oláh vajda is, 's a' mintegy 80,000 főből álló ellensergek elkezdték a' lakosokat rabul szijaikra fűzni, vagyonaikat felzsákmányolni 's lakjaikat lángba borítani. Báthori¹, ki 10,000 fegyverest alig tudott összevgyűjteni, Szebenből Fejérvárhoz, majd Kolozsvárra vonult. Szken-

der és Ali basák utána nyomulván Fejérvár' közepében a' Maros' partján tábornok üttek, 's Balassit és Zelanics béget újra hozzája küldötték; de mivel ő az előbbi feltételek' minden pontjait teljesíteni most is makacszkodott: Szkender Thordához a' Keresztes' mezejére szállott, a' tatárok pedig Kolozsvárig száguldoztak, 's Báthori' hadnépével napokon át csatáztak. Báthori az ellentábor' illy közel fekte miatt magát Kolozsváratt bátorságban nem látván; egy esti alkonyatkor sergét Sebes' vára felé indította, de attól — éjszotében — udvari hajduival titkon külön útra vált, 's Almáson, Zilahon, Somlyón keresztül, october' 16-ikán Váradra jutott.

Szkender, főszerdárja vagy parancsnoka a' Porta' rendelkezésből Erdélyben levő minden hadaknak, Keresztes' mezején megállapodván, onnan october' 18-ikán kibocsátott levele által Kolozsvárra parancsolta gyűlni az ország' rendeit új fejdelem' választása végett. Megjelentek azok itt, 's hogy az interregnum alatt választásuk törvényszerűen essék meg, intézésére 12 férfiat választottak magok közül, kik october' 21-ikén kelt levelökben ország' nevében Báthori Gábor fejdelemtől végbúcsút vettek. Következő napon a' piaczi nagy templomban özsversereglettek magok a' rendek, Bethlen Gábort fejdelemmé választották, 's october' 23-ikán ugyanott ünnepélyesen bé is iktatták. Az ünnepélyességnek lényege ebből áll: az agg korú Mikola János ország' nevében iktató beszédet intézett az újonan választott fejdelemhez, ki azután templom' közepébe lépven, az esküt elmondotta; végre az éljen kiáltozások' trombi aharsogások' ágyudörgések' megszüntével ismét Mikola üdvezelve hálaadó könyörgést tartott.

Mig ezek történtek, az alatt Szkender basa Keresztes' mezején tanyázott, 's hallván, hogy Báthori Gábor Várad körül hadakat gyűjt, a' tatár szultánt ellene szándékozott küldeni; de nem volt szükség rája. Báthori Váradon Szilasi János, Nádányi Gergely és mások által october' 27-kén meggyilkoltatott, 's ezt udvari lovagjai' kapitánya Géczi András, ki az undok tettnek egyik főindítója vala, még azon napról megírta Erdély' rendeinek. Döbbenve hallották ezek tudósítását, 's úgy tekinték Bethlent, mint Isten' akaratjából választottat, a' veszélyek között hánykodó haza' kormányzására.*

A' török és tatár hadak, teljesülve levén küldetésök' czélja, kitakarodtak az országból; de tömérdek zsákmányt vittek, sok ezer rabot hurczoltak el magokkal.

Rendkívüliek, meglepők valának ez octoberi történetek. Lám Erdély' rendei Báthorit 1612-ben szebeni majusi gyűlésökben haza' atyjának kiálták ki, 's ujra örökös hűséget fogadának néki; Bethlent pedig novemberben a' hasonlólag Szebenben tartott gyűlésben örökre száműzék minden maradékival együtt. Báthori korlátlanul uralkodék a' hazában; Bethlen más' segedelmére szorulva éle idegenben. Azonban egy év se forga le, 's mi nagy lön a' változás! 1613-ban Bethlen, a' száműzetett — Vaskapun bėjöve Erdélybe; Báthori — az őt száműzető — bátorságot keresve a' Meszesen kiméne belőle. Báthori letéteték a' fejdelemségből; Bethlen helyébe emelteték, 's midőn ez már fénykörítette fejedelmi székekben üle és egy egész ország engedelmeskedék

* Monumenta Ungrica, p. 332—360.

parancsolatinak; akkor amannak összevagdalt teste egy ökör és tehén vonczolta paraszt szekéren szalmára fektetve viteték — 's így is csupán irtalomból — az ősi vár — Ecsed felé!

Mindezen események élénken hatottak az akkor élőkre, 's mivel a' kolozsvári octoberi országgyűlés' irományaiban nagy résztint befoglaltattak, ezek öszveszedettek, 's illy czím alatt:

„**RERUM IN TRANSSILVANIA ANNO DOMINI 1613 TOTOMENSE OCTOBRI GESTARUM ORDO ET SERIES. NEC NON ARTICULI TRIUM NATIONUM EJUSDEM REGNI TRANSSILVANIAE. IN QUIBUS OMNIBUS MUTATIONIS HUIUS CAUSA ET EFFECTUS CHRISTIANO ORBI OB OCULOS PONITUR. AC ELECTIO ILLUSTRISSIMI DOMINI GABRIELIS BETHLEN DEI GRATIA IN PRINCIPEM TRANSSILVANIAE, PARTIUMQUE REGNI HUNGARIAE DOMINUM ET SICULORUM COMITEM ETC. ELECTI; INAUGURATIO ITEM, ADDITIS OMNIBUS CONDITIONIBUS, LAUDATISSIMAE REGNI ADMINISTRATIONIS DESCRIPTA HABETUR, PAR DENIQUE LITERARUM, VARADINO IN TRANSSILVANIAM MISSARUM, QUIBUS PRIMUM OMNIUM DE INFELICISSIMA MORTE SERENISSIMI PRINCIPIS GABRIELIS BATHORI, TRES REGNI NATIONES, IN GENERALI CONGREGATIONE IN CIVITATE CLAUDIOPOLITANA CERTIORES FACTAE SUNT, SUBSEQUITUR. EX PERMISSU ILLUSTRISSIMI PRINCIPIS ETC. ETC. IBIDEM TYPIS HELTHANIS IMPRESSA**“

Bethlen Gábor fejdelem' engedelmeiből Kolozsváratt a' Heltai Gáspár által állított, és róla maradékira szállott könyvnyomtató műhelyben másod réthben talán — még azon gyűlés' alkalmával — kiadattak, Géczi András' Váradról küldött levelével együtt; *

* Szalárdi János írja: „Géczi András pedig e' nagy árullatás-

eleikbe iktattatván még némelly latin versek, melyeket ifjabb Varsolczi János a' kolozsvári óvárbeli magyar unitaria iskola' segéd tanítója, az emlegetett fejedelmi változásra vonatkozólag irt.

Úgy látszik azonban, hogy a' kolozsvári kiadás' példányai hamar elkapattak, és Magyarországon is sokak által kerestettek; mert Klöz Jakab Bártfán 1615-ben negyedréthben újra nyomatta: bővítve Szkender basának Keresztes' mezejéről Erdély' rendeihez szétbocsátott levelével. Mind a' két kiadásbeli példány fellette ritka. Ezt Kerekes Ábel, szászvárosi volt professor, már rég sajnoson tapasztalta; mert a' midőn megindítani szándéklott historiai gyűjteményében maga is ki akar adni, kénytelen vala az Erdélyi Muzeumban nyilván kérdezni: kinél találtatik nyomtatott példány?

* Mi e' tekintetben Kerekesnél szerencsésebb-

ban nem utolsó vala; szegény fejedelemnek elvesztését historia szerint az országnak azonnal megirta vala, állítván: hogy ő is azzal a' statusok előtt nagy gratiát találhatna; melly szórúlszóra azon 1613-dik esztendei gyűlés alatt emanaltatott articulusok közé örök emlékezetre — mintegy protestatio szerint: hogy nem az ország' hírével 's akaratjával lett volna az a' nagy gyilkosság — inseraltatott, 's extál ma is.“ — Siralmas magyar krónika. I. könyv. 6-dik rész.

* „Hogy egyéb kérésem' is ez úttal megtegyem,“ — ezek Kerekes' 1815-beli szavai, — a' kinél nyomtatásban megvagyon a' *Re-rum in Transsilvania anno Domini 1613 toto mense octobrigestarum ordo et series*,“ etc. etc. úgy Paskó Kristófnak a' nemes és régen hires Erdélyországnak keserves és szomorú pusztításáról irt siralma, kérem egész hazafisággal — semmivel nagyobbbal nem kérhetem — közölje velem, hogy gyűjteményemben újra kiadhassam. Az első munka Kolozsváratt Heltainál nyomtatódott, annakutána Klöz Jakab is kiadta Bártfán; és ez a' második kiadás az elsőnél annnyival tökéletesebb, hogy benne megvagyon Szkender basának Erdélyországhoz

bek vagyunk. A' kolozsvári első kiadásból példányt birunk; a' bártfaiból Maros Vásárhelyt a' gróf Teleki-könyvtárban találtunk, 's e' bártfaiból közlőttik általunk 251 — 254 lapokon Szkender' levele; ama' kolozsvári után a' többi.

írt igen nevezetes levele is, melly az elsőben nem találtatik; én ugyan birom e' darabot kézírásban három párjában, de hogy annál nagyobb pontossággal adhassam, szeretném nyomtatásban megkeríteni." Erdélyi Muzem. Negyedik füzet. 186, 187. lap.

R E R U M
IN
TRANSSILVANIA

ANNO DOMINI 1613

TOTO MENSE OCTOBRI GESTARUM

O R D O et S E R I E S.

NEC NON ARTICULI TRIUM NATIONUM EJUSDEM REGNI

TRANSSILVANIAE.

IN QUIBUS OMNIBUS MUTATIONIS HUIUS CAUSA ET EFFECTUS
CHRISTIANO ORBI OB OCULOS PONITUR.

AC ELECTIO ILLUSTRISSIMI DOMINI
GABRIELIS BETHLEN

DEI GRATIA IN PRINCIPEM TRANSSILVANIAE, PARTIUMQUE RE-
GNI HUNGARIAE DOMINUM ET SICULORUM COMITEM
etc. ELECTI

INAUGURATIO ITEM, ADDITIS OMNIBUS CONDITIONIBUS
LAUDATISSIMAE REGNI ADMINISTRATIONIS
DESCRIPTA HABETUR.

**PAR DENIQUE LITTERARUM, VARADI-
NO IN TRANSSILVANIAM MISSARUM**

QUIBUS PRIMUM OMNIUM DE INFELICISSIMA MORTE
SERENISSIMI PRINCIPIS

GABRIELIS BATHORI

TRES REGNI NATIONES IN GENERALI CONGREGATIONE IN CI-
VITATE CLAUDIOPOLITANA CERTIORES FACTAE SUNT
SUBSEQUITUR.

EX PERMISSU ILLUSTRISSIMI PRINCIPIS ETC. ETC.
IBIDEM TYPIS HELTHANIS IMPRESSA.

EPIGRAMMA

IN TAM REPENTINAM REGNI HUIUS MUTATIONEM.

Scilicet ut liqueat regnum virtute parari,
 Sceptra nec incertis casibus ista regi,
 Exemplo nobis subita haec mutatio rerum
 Pluribus insignis cladibus esse potest.
 Solus in excelsis, toti qui praesidet orbi,
 Imperii princeps, datque negatque vices.
 Non hominum arbitriis, nec inani sorte creatur,
 Qui populo tribuat jura ferenda suo.
 Elector Deus est, et mentibus insidet ipsis,
 Auspiciis ducens pectora nostra suis.
 Dejecit indignos, evertit honore superbos;
 Virtutum in puro pectore quaerit opes.
 Saepe tamen lapsis incurrit sensibus error,
 Ut pravam populum dux quoque pravius agat:
 Qui postquam rerum laxas accepit habenas
 Facta, nimis, punit per scelerata, scelus.
 Verum ubi poena modum, vitiique excesserit ardor,
 Rumpitur, et poenam criminis ipse subit.
 Regia Bathoridum quis non insignia novit?
 Quae tamen assiduis plena fuere malis.
 Quem Michäel, quem Basta fremens, Mosisque tumultus,
 Quem gravis externi militis ira latet?
 Unica spes regni, nostrae et lux unica gentis
 Bocskaides, patriae coeperat esse parens,
 Extinctumque decus, generisque insignia nostri
 Erigere, et lapsum restituuisse jubar.
 Quo decus imperii rursus moriente revulsum est,
 Et subiit varias gloria nostra vices.
 Nam stygii rabies et vis scelerata tyranni
 Invidit nostro commoda tanta solo.

Nunc ergo Gabriel, per plurima vulnera, vitam
 Bathoreus misere finiit ille suam,
 Et per quos nostris dominari coeperat oris,
 Ipsorum sensit nunc tamen ecce manus.
 At tu jam GABRIEL BETHLEN, mitissime PRINCEPS,
 Imperii tenens sceptrum beata tui.
 Justitia solium, mores virtutibus orna,
 Fulgeat ut toto nomen in orbe tuum,
 Te foveat gremio et gratis concordia pennis
 Candida pax terras incolat ipsa tuas.
 Dumque cupis sanctas juxta procedere leges
 Sis patrii princeps, sis pater ipse soli.

Distichon continens annum.

OCTOBER PACEM LETHALI OPPRESSERAT IGNI
 AT NVNC PACIS ITER GRATIOR ILLE PETIT.

Scriptum a Joanne M. Varsolcio juniore, collab. ung. scholae vete-
 ris arcis civitatis Claudiopolitanae Transsilvanorum.

1.

ERDÉLYORSZÁGNAK

BUCSÚZÓ LEVELE.

Serenissimo principi, domino Gabrieli Báthori de Somlyó etc. domino nobis observandissimo etc.

Serenissime Princeps et Domine nobis Observandissime! servitorum nostrorum commodam, debitamque commendationem.

Az mi szegény megromlott, 's ennyi veszedelmekbe béborítotott hazánknak békességes megmaradására való jó szándékkal áldja és látogassa Isten Felségedet.

Akartuk volna bizonyára szívünk szerént, edég nekünk Kegyelmes Urunk és Fejedelmünk, ha ez mostani irásunkra és cselekedetünkre se ez üdőnek magával való terhes és változhatatlan állapotja, se az hatalmas győzhetetlen császárnak erőszakkal és hazánknak hallatlan iszonyú romlásával való képtelenítése, és az Felséged' eddég köztünk való magaviselése miatt okot nem adott volna, holott mi is ezekre az keserves és siralommal teljes napokra nem jutván, ennyi tűzét, lángját édes hazánknak, és nagyobb részének porrá, hamuvá lételét, és sok ezer lelkeknek örök rabságra vitelét szívünk' szakadásával nem néztük volna, melyre valaki okot adott, ő magok az kik azt cselekedték az ő hatalmas fejedelmek' császárok' parancsolatjából, az úr Istennek méltó büntetését kérik fejekre; de az mit

az üdők magokkal hoztanak, mi arról nem tehetünk, és az hatalmas győzhetetlen császárnak éles fegyvere és kemény parancsolatja ellen semmiképpen tovább nem rugódozhatván, mostani szörnyű veszedelméből, nem különben mint az tenger' habjaiban szintén elboruló hajót kiragadjuk és megszabadítsuk, kételenítettünk az Felséged' személyétől elszakadnunk, és eddig köztünk való fejedelemségétől örökben búcsut vennünk, kire ha lelkiismeretünkre szállván, melly igen méltó okokat adtunk Felségeddel egyetemben egész országul; noha az mi szemünkben való gerendát hátra hagyván, az más' szemében való szálkát háragotnunk nem illik. De nem gondolván sem az Istennek sok intő és rettentő csapásával, kik rajtunk forgának: egy néhány renden való saskajárások, szörnyű árvizek, hallatlan köesők; sem pedig az embereknek, világbiró császároknak jó intésivel, fenyegetésivel: az jó és bódog állapotot nem Isten' áldásának, hanem csak prédának és ragadománynak állítván, ezt hozta az magunk szófogadatlan vakmerőségünk; kiből hogy Felségeddel egyetemben ki nem tudtunk térni, az Istennek türesét és sok várását, most immár későn súlyos ostorát rajtunk látván, Felségeddel együtt siratjuk. Jóllehet Felséged felől bizony azt szomorú szívvel halljuk, hogy ilyen iszonyú romlását szegény hazánknak, most is mintha örvendezne rajta, csak táncczal és vig lakásokkal mulatja.

Noha pedig eddég Felségedet, úgy mint fejedelmünkhöz való kötelességünket csak az is méltán felszabadította, hogy semmi rendeket ez egész országban régi szabadságában, törvényében meg nem tartván, sőt abban, nekünk adott hűt ellen sokképpen

megrontván és háborítván, az szomszéd országokkal való csendes békességes állapotunkat felháborítván, az mi nagyobb, az hatalmas győzhetetlen császárt, mind több keresztény fejedelmeket bosszúsággal, szidalommal illetvén, megmaradásunkért nem-hogy fejedelmi kegyelmességgel viselt volna gondot, de esküvéssel mondotta, hogy „csak viselt papucsát sem adná érettünk!” Annakutána sem tanácsinak, sem országul minékünk intésünket, esedezésre való kérésünket az fejérvári táborban meg nem fogadván, egy gonosz személynek kedvéért országul ellenünk, az egész nemeség ellen titkos és ártalmas végezési voltak mindnyájunknak levágatására. Annak felette az Kolozsvár mellett való táborból, estve setétben való indulásakor, Sebes' vára felé mutatván utat, országul izené: hogy csak Sebes' váráig késérjük Felségedet, azután szabadon kiki mind gondot viselhet magára, és hitünket is felszabadítja. Az alatt penig maga kalauzi által az seregeket más bolygó utakra, sűrű erdőkre tévelyesztvén, kiknek az éjnek setétsége miatt kénytelen eszek veszett, Felséged, az kikkel akarta, más útra szakadott és vált tőlünk, Almás és Somlyó felé, és így maga hagyott el olyan veszedelmes állapotunkban bennünket. Harmadik és fő oka penig: hogy ennek az mi szegény hazánknak megmaradását mostan csak az hatalmas győzhetetlen császár' oltalma és hűsége alatt esmérjük, kitől valaki el akar bennünket szakasztani, annak mi hűségére kötelesnek nem tartjuk magunkat. Látjuk penig hogy Felséged most is igen nyilván ő hatalmassága ellen akar igyekezni, ki miatt hazánknak megmaradott része is kétség nélkül sem-

mivé lenne. Azért ez okon is kételenek vagyunk Felségedtől való elszakadásra. Melly nyilván való nagy idegensége legyen penig az hatalmas győzhetetlen császárnak az Felséged' fejedelemségéhez, ez levelünkbe includált szerdár Szkender basának leveléből Felséged megértheti, * ki ellen hogy nekünk tovább való tusakodásunk és várakozásunk lehessen, ennyi hadaknak rajtunk való szörnyü pusztítása, és utolsó veszedelemtől való félelmünk nem szenved. Mi azért Felségedtől egész országul -holott az major pars mind ennyi háboruságok között is confluálván együtt vagyon-, és Felséged' eddég való fejedelemségétől ma örök búcsut vévén, akarók értésére adni Felségednek, hogy eddég Felségedhez mutatott hűségünkkel, mellyet utolsó romlásunkig érdeme felett is mutattunk Felségedhez, megelégedvén, sőt arra mindenkor méltó tekinteti lévén: ez napságtól fogva Erdélyhez, és Erdélyhez tartozó birodalomhoz semmi jusát ne praetendálja és rajta ne kapdosson, hanem teljességgel immunis legyen tőle; maga állapotjára viseljen más gondot. Ez mellett szeretettel intvén és kérvén Felségedet: minket az mint eddég szokta volt, az sok iszonyú gyalázatos szitkokkal ne illessen és ne terheljen, mert bizony azt sem Isten, sem ez világ előtt nem érdemeljük; holott már minékünk is szabados mezőnk lévén, arra volna materiánk, pennánk, papirosunk is, hogy azt magunkról igazán elvethetnők, és ha eddég keresztény atyánkfiait, édes nemzetünk' romlását nem néztük volna, az kik között Felséged forog, az hatalmas császár' kész hadait magunkról könnyen másuvá iga-

* Szkender' ezen levele áll a' 251-254. lapokon

zithattuk volna; de tekintvén az Istennek parancsolatját elsőben: „Principi populi tui non maledices,” és az Aristophanes' mondását: szókkal versengeni nem vitézlő férfiakhoz hanem asszonyállatokhoz illik; afféle dolgokkal Felségedet -ha ezután okot reá nem ad- nem terheljük; sőt tanácsul adnók: Isten előtt magát megaláztatván és megismervén, ebbeli szerencsését szenvedje csendesen; magánál hatalmasabbal, úgy mint az hatalmas győzhetetlen császárral ne igyekezzék veszekedni, és ennél is több, nagyobb romlásokra, országok' veszedelmére okot adni. Lám sokak az fejedelemséget szabad akarataik szerint letették és elhagyták: mint Diocletianus császár egy kerthez való kedvéért; Carolus magnus és Carolus quintus kalastromba való életre adták magokat. Báthori Zsigmond is, az Felséged' bátyja egy renden szabad akarata szerint hagyta vala el; soha nem volt szemérem senkinek is az emberek közül az üdőnek és az szerencsének késtelenségének engedni. Tartsa meg az úr Isten Felségedet jó egészségben.

Datum Claudiopoli in publica statuum et ordinum trium nationum regni Transsilvaniae congregatione die 21. octobris, anno Domini 1613.

Ejusdem Serenitatis Vestrae

Servitores paratissimi et pro tempore benevoli.

Universitas statuum et ordinum trium nationum regni Transsilvaniae.

2.

INAUGURATIO NOVI PRINCIPIS.

Nem ok nélkül írják az bölcsek és tanítja az szent irás is, hogy semmi dolga az embereknek áldott és jó szerencsés nem lehet, valamelly az úr Istennek jó kedvéből és áldásából nem leszen; mert az bizonyos dolog, hogy Isten nélkül semmi nem lehet. De abban választás vagyon, ha kedves és jó akaratjából enged valami jót meg az embereknek, avvagy kedvetlen és gonosz ártalmas végre bocsátja szándékokban elő az nyughatatlan elméket. Mellyet hogy az ember megismerhessen és megtapasztalhasson, szükség lelkiismeretibe szállani. És ha Istentől kívánt, kért valamelly dolgot, ez az jele, ha jó kedvéből adta és engedte ő szent felsége: az könnyen és akadály nélkül leszen, nem erőszakkal, és mindenkor gonoszból jobbra, boldog állapotra fordul, csak azután valami bűnével eszét ne veszesse. Viszontag ha kedvetlen akaratjából engedte meg ő szent felsége, ez bizonyos jele: hogy akadályos szüntelen, rakva zürzavarral, háboruval, és mindenkor az jobb állapotról gonoszb-ra fordul. Ez jeleknek regulája szerint könnyű megítélni, az kiment és eddig való fejedelemnek Báthori Gábornak, ha kedves és jó akaratjából engedte volt-e az úr Isten köztünk való birodalmát, avvagy csak ideig való próbaért nyughatatlan elméjének jargalásra való mezőt, és bűnének sokasításáért, gyalázatosb esetiért emelte volt ez méltóságra. De ha eredetit birodalmának bizonyoson

megnézzük, titkos, practicás Rákóczi Zsigmond-dal való cserélése, segítsége, az hajdusággal való conjuratioja, progressusa mindjárt törvénytelenység, kivel sok jószágoknak, váraknak, faluknak igaz possessorit deturbálván, idegeneknek osztotta; nagyobb eléméletelt mód nélkül keresvén magának, avval csak nagy zürzavart szerze, sok országokban, negédességével nagy fejedelmeket gyaláza, érteke felett való maga állitással és arra való tékozlással mindent szüntelen exhauriála, az országnak olly része és szegeleti alig volt, kit mód nélkül való táborozásával el nem pusztított, mezőket hívei' vérével festett, testekkel hizlalt; maga személyében titkos és nyilván való rút cselekedeti az tenger' fövényénél számlálhatatlanbak, az éjet az miatt nappá, az napot éjjé tötte gyakorta, és ha ezeket én elő akarnám számlálnom, az mostan feljött áldott nap engemet az égen avval meg nem várhatna. Oh menybeli Isten! csudálatosok az te itiletid, és megvizsgálhatatlanok az te ösvényid az emberek' fiainak igazgatásokban. Akkor még ő ezeket cselekedti vala, mi csak vak szemmel, vak itilettel láttuk azokat, és talám sok azt is gondolta, hogy nincsen olly Isten, ki az gonoszt az emberek' fiaiban gyűlölje, kergesse. De most vehetjük eszünkbe, hogy mint az halak az horoggal és az madarak az léppel, úgy fogatott meg az bűn' édességével, és sokaknak örök példája ő lehet amaz mondás szerént: „Tolluntur in altum, ut lap-su graviore ruant.“ Az második jele is ugyan ezen declaratioból megtetszik, hogy jobb állapotjából gonoszbra fordítá ez országot. Mert az dicsíretes emlékezetű Bocskai István fejedelmet teljes életében

gyalázá, jó actait rescindálá, és akkor Isten' áldásából szerzett békességet, ki alatt csak már is szegény nyomorult hazánk respirálván, kedvesen kezdett vala az sok romlásból épülni és vérszemet venni, ki mihelyt Báthori' kezébe akadhata, nagy hirtelen maga és országa' romlásával fenekével felfordítá. De az minemű mesterséggel Rákóczi Zsigmondot Erdélyből kiszinlé, Sorbán vajdát Havasalföldéből kikergeté, most az Isten neki is mindenek' láttára, azon mértékkel fizetett nyughatatlanságért. Tanuljanak ezen, tanuljanak ez világon levő mind kicsiny és nagy fejedelmek, mert bizony Isten igazgatja az fejedelemségeket; „propter peccata transfert regna et mutat tempora.“ És félő, hogy anynyi sok veszekedésért, ha ezután is nem nyughatik, csak amaz vagy on hátra: „Qui amat periculum, in illo peribit.“

Nagyságodnak bizony, Kegyelmes Urunk, választott Fejedelmünk! ki most ez mi szegény nyomorult hazánknak az Oceanus tenger' habjainak (habjainál) nagyobb háboruban és szélvészben forgó hajójának kormányához állattál, felette nagy példák ezek, nem leszen szüksége messze való historiákra, és sok jó avvagy gonosz fejedelmek' exitusára; csak ez tizenhárom esztendő alatt ezer hat száz felett a' mit ért és látott maga szemeivel, bőségesen magának tanulságot vehet rólok. Nagyságodat mű egész országul nem csak igaz hazánkfianak, hanem vérünk-, tagunknak ismervén, ez előtt is iffiuságától és többire gyermekségétől fogva olly állapotokban forgott, szegény hazánk' dolgaiban, kinek sem tanácsra, sem tanításra szükségét nem ismerjük. Ennyi experienciából mind a-

zokban Nagyságod igazgató mestere és másoknak is tanítója lehet; hitünk és hitelünk is teljességgel olyan vagyon Nagyságod felől, ki nemzetségét és hazáját, *tamquam propria viscera*, saját testét, vérét úgy szánja; sebeit fájlalja, kötözi, orvosolja; ide 's tova hánt, bomladozott szabadságít előbbi helyre rakogatja, támogatja és megerősíti; romlásit építi, pusztaságít telepíti, és mint édes atyja, anyja megbántódott szerelmesit kebelében megkérleli, édesgeti és megnyugotja.

Nagyságodhoz azért mű fejenként ilyen jó reménységben lévén, az tegnapi napon való választásunk szerint azért állattuk elő Nagyságodat, hogy az egész keresztény országokban való jó szokás szerint, ma és ez órában az fejedelemségre solenniter inauguráljuk. Az menynek földnek szent teremő Istenét segítségül híván, az tegnapi napon választásunknak nagyobb és bizonyosb erősségeért Isten és ez világ előtt fejedelmünknek ismerjük, valljuk és agnoscáljuk, kinek mi közöttünk országul és Nagyságod között nagyobb és bizonyosabb erősségeért, az szokott és most leiratott hűtnek formáját ez végre kívánjuk Nagyságoddal elmondadni, hogy az Nagyságod' jó és kedves indulatja felől, hozzánk és hazájához való tiszta szüvéről, és mi közöttünk is viszonttag Nagyságodhoz bizonyság legyen az egyedül való menyeli Isten, bizonyságok az szent angyalok és mindennemű seregek, hogy ez az Nagyságod' fejedelmi állapotja, és mi közöttünk is országul hűtel erősítendő szövetsége, minden homály és macula nélkül, olly változhatatlan igazsággal és tökéletességgel szenteltetik, mellyben az úr Istennek

szent áldomásából Nagyságoddal egyetemben sok boldog esztendőig megmaradván, mostani romlásunk és szomorúságunk nem csak elfelejtetik, sőt hosszú ideig való boldog békeességben maradhat és örvendezhet. *

* Ezen beszélet a' Kolozsvártt fejedelemmé választatott 's annak következtetésében ünnepélyességgel ott a' piaci nagy templomba vezettetett Bethlen Gáborhoz intézve, ország' szónoka Mikola János mondotta. Monumenta ungrica. p. 344

FORMA JURAMENTI IN ARTICULIS, CONDITIONIBUSQUE
INFRA POSITIS UTIQUE APPAREBIT.

3.

PRECATIO.

Kegyelmes Urunk, és egy szívvvel 's egy akarrattal választott Fejedelmünk! Nagy hálákat adunk az mi menybeli Istenünknek azon, hogy mind ennyi romlás, fegyverek és tüzek között országul Nagyságoddal egyetemben megtartván, igaz isteni ítéletiből az fejedelemségnek személyét változtatván, sokaknak reménysége és gondolatja kívül, az hatalmas török császárnak köztünk levő ennyi sok hadainak szüvét arra birta, hogy hazánkban meghagyván bennünket, ez mai napon nemzetségünk-ből és szabad választásunkból való fejedelmet engedett látnunk. Kiért egész országul méltán vallhatjuk azt, hogy ma minekünk újlag adatott meg édes hazánk, újlag életünk, újlag köztünk való fejedelemségünk, és szörnyü ellenségtől való szabadulásunk, mellyért ha teljes életünket hálaadással töltenők el is, sok ezer-ezer szánk és megannyi nyelvünk volna is, még is soha erről az úr Istennek elég hálákat adni nem tudnánk. De még is mint hálaadó fiak, ez órában látván az úr Istennek rajtunk ilyen nagy irgalmasságát, egy szívvvel és szájjal dicsőítjük az ő áldott szent nevét. Nagyságod ma az úr Istentől mi előnkben Saul után adatott mint Dávid, nagy Ákáz után Ezékiás, kérvén ő szent felségét azon, hogy a' mint régen az szent királyokat az ő népei között, Dávi-

dot, Salamont, Ezekiást megáldotta: áldja és szentelje meg Nagyságodat is bölcseségnek, igazságnak és vitézi bátorságnak lelkével, és tegye minden ellenségin győzedelmessé, messze országokban is jó hírrel névvel dicséretessé, hívei között országában kedvessé, ennek az mi szegény hazánknak örökös megmaradására és mindnyájunknak örömére. Amen. *

* E' precatiot is Mikola János mondotta, miután a' fejedelem ország' színe előtt hütét letette. Monumenta ungrica. p. 349. 350.

4.

ARTICULI ET EORUNDEM CONFIRMATIO.

Nos Gabriel Bethlen, Dei gratia princeps Transsilvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod fideles nostri universi status et ordines trium nationum Transsilvaniae in generali eorum conventu, eisdem ad vigesimum secundum diem mensis octobris anni millesimi sexcentissimi decimi tertii praesentis, indicto, in civitate nostra Kolozsvár congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt certos quosdam infrascriptos articulos unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime: (ut) nos eos omnes et singulos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, clementer approbare, acceptare, ratificare et conservare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est :

Articuli dominorum magnatum et nobilium, statuumque et ordinum trium nationum regni Transsilvaniae, in comitiis ipsorum generalibus Claudiopoli ad diem vigesimum secundum octobris indictis, pari voto et unanimi consensu conclusi.

Noha minden dolgokban az mindenható Istennek nagy és kiváltképpen való gondviselése ez világon megtetszik, de legfőképpen az birodalmaknak és fejedelemségeknek változtatásán, az emberek között tapasztalhatóképpen hatalmas kezeinek munkálkodása nyilván mutatódik, kicsideket nagygyá, nagyokat kicsid állapotra szállítván. És miérthogy mindnyájon bűnösöknek tudván magunkat, az Istennek mélységes itéletinek vizsgálásában annak csak küszöbére sem léphetünk, végére sem mehetünk, kit mi okon cselekedik. Kinek sokat tűr, vagy mindent megenged; némellynek ideig tűr és súlyosan bünteti; némellynek semmit nem kedvezvén, szüntelen sanyargatja, kinek vizsgálásának teljességgel békét hagyván, szent Pál apostallal csak azt kiáltjuk: „O profunditas divitiarum et sapientiae, quis cognovit mentem Domini? quis illi a consiliis fuit?” Ez mi szegény nyomorult hazánknak, annyi sok háboruságnak sebes habjaitól való hányattatása után, mint az sok ideig való esős üdö, végre sebes záporral, vagy az téli hidegek, tavaszra nyiló kegyetlen szelekkel veti ki ő mérgét, úgy minket is árviz' módjára hirtelen az mostani romlás béboríta, jobb és tiszta üdöket, békességes csendességet várván az úr Istentől utána, szép szabadságunknak helyre állatásával, sok ideig való boldog megmaradásunkra.

Legelsőben penig Kegyelmes Urunk, Fejedelmünk! egész országul emlékezünk arra, miképpen ennekelőtte való esztendőben az szebeni őszi gyűléskor Báthori Gábor, akkori fejedelmünk Nagyságodat Törökországba való búdosásáért proscríbáltatta vala; és articulusba is complicessivel

egyetemben iratta vala, mely bűdosását akkoron nem az tőle való félelemnek tulajdonítván, hanem más ártalmas igyekezetnek, ingyen sem citáltatván, holott az citatoria levele által Nagyságod certificálta volt, hogy kész lőtt volna jó módok alatt bizonyos helyen compareálni és törvényt állani.

Hogy penig odavaló járásával is nem hazánk' szabadsága ellen, sőt nagy részéből akkori törvénytelenységnek megszabadításáért fáradozott és munkálódott, elég nyilván való bizonyossága, hazánk'nak mostani szabad választásunk en j e t régi szabadságunknak helyre állatása, kit ide alá expresse kiírtunk. Azért mi országul mind három nemzetül akkori Nagságod, és minden Nagyságodhoz tartozók felől való proscriptiot in toto et in parte cassáljuk, invalidáljuk és teljességgel annihiláljuk; sőt előbbi közöttünk való tisztességes jó hírébe, nevébe plenarie et integre helyben állatjuk.

Hasonlóképpen az minemű nehéz és ártalmas szókkal ezelőtt való gyűlésekben Brassó városa több benne levő nemes uraimmal illetetett és proscriptatott volt: azokat az articulusokat, in ea parte, erőtlenné tévén, ő kegyelmeket minden hozzá tartozókkal és complicesivel előbbi jó hírekbe, nevekbe éppen és minden akadály nélkül helyben állatjuk. Azon igyekeztvén, hogy minden jó hazafiainak ennek utána közöttünk való forgódása és járása, törvény' útá kívül meg ne bántódjék, sőt egy tiszta igazsággal minden hazánk'nak szolgálván, atyafiui szeretettel nyughassunk egy más' jó akaratjában.

Jelentők penig oda fel is az úr Istennek csodálatos cselekedetit, az birodalmaknak változtatá-

sában, kiről bizonyosságot teszünk Isten és ez világ előtt, hogy az elment fejedelmünk mellett, jó és gonosz szerencsájében, fogytig mellette voltunk, lőttünk volna is, ha ő maga az kolozsvári táborból megindulván, Sebes' váráig magát késértetni kívánván, az sötét éjjel kalauzi által iszonyú sűrű erdőkre seregestől nem igazított volna, melly miatt eszeveszvéen minden sereginknek, kinek kinek az lehetett úta, az hova társasági és ismerő baráti elvezették. Noha ezt sem titkoljuk, sőt Isten' gondviselésének valljuk, hogy sok nyilván való méltó okaink, keserves panaszolkodásink lehetnének az ő felsége' káros, ártalmas és veszedelmes gubernálása miatt, és nem más miatt, hanem csak szintén az ő felsége gyűlölségbe jutott személyéért, és sok számtalan mód nélkül való cselekedetiért jutott szegény hazánk ebbe az szörnyű romlásba. Mellyet tovább semmiképpen nem szenvedhetvén, sőt utolsó veszedelemtől és elfoglalástól féltvén szegény hazánkat, magátúl is hűtünk, ha Sebes' váráig elkésérnök, felszabadítva levén, úgy kellett — az ő felsége személyének renúciálván — más fejedelem' választásáról gondolkodnunk. Kire minekelőtte reá léptünk volna, mind ennyi hadak és háboruk között is hazánknak egyetlen egy szép szabadságát szemünk előtt viselvén, az libera electionak ritusa szerint, harmad avvagy negyed napig való interregnumot vőtünk magunknak, és azt az üdöt fő atyánkfiaira, duodecim viratusra szabván, minekelőtte szabad választásunkból bizonyos személy feől voxot mondanánk, az minemű articulusokat szabadságunk' oltalmazására irattunk, azoknak megtartására Nagyságotat hűtél köteleztük. Tetszett

egész országot jó emlékezetért, és szabad választásunknak nagy argumentumáért de verbo ad verbum ide inserálnunk.

Articuli et conditiones, quibus futurus et eligendus princeps unanimi consensu trium nationum regni Transsilvaniae suum Dei beniginitate inire principatum tenere atque tueri debeat, sitque adstrictus juramento.

1. Hogy minden rendeket személyválogatás nélkül szabadon megtart religiojokban és annak szokott exercitiumában, az articulusok' tartása szerint.

2. Hazánknek mostani romlott állapotját és az régi jó emlékezetű fejedelmeknek dicsíretes példáját szeme előtt viselvén minden úton elsőben is az fényes Portához viselje olly engedelmességgel magát, hogy onnat romlása ne következzen az szegény országnak. Az keresztyénséggel is, római császárral ő felségével és Magyarországgal az jó szomszédságot és békességet szorgalmatosan megőrizze.

3. Moldova- és havaseli vajdákkal, ugyan most ez országban léteken, végezzen ollyképpen, hogy bátorságossá tegye azoknak szomszédságokkal az ország' állapotját.

4. Tanácsokat maga mellé mind az három nemzetből válasszon, törvény-, igazság-, békeségszerető, jó lelkiismeretű embereket, kiknek tanácsadásokhoz olly köteles legyen, hogy belső és külső országos dolgokat, az két császárhoz vagy több szomszéd országokhoz való confederatiokat, derekas donatiokat, és fő tiszteket, ezeknek hírek nélkül ne cselekedjék, se oszszon. Ha pedig az

tanácsok közül országunk' törvénye, szabadsága, decretumi ellen valamelyik, lelkiismeretét nem tekintvén, veszedelmes és ártalmas tanácsra indítaná: *comperta rei veritate*, kedvezés nélkül afféle tanácsadót *proscriptio*val és *notoriusság*gal büntessen.

5. Urak, nemesek, kerített és mezővárosok, székelység, szászság régi és legitime emanált privilegiumokban, donatiojokban, mellyek helyben hagyattatnak, annuentiákban, *inscriptio*kban megtartatnak.

6. Az országnak közönséges és egyenlő akarrattal való végezését, *articulus*it maga is megtartja, szegénynek, bódognak személyválogatás nélkül igaz törvényt szolgáltat; az *sententiá*knak *executio*jokat nem *impediál*ja.

7. Minthogy mostan ennyi hadaknak ez országban létele alatt kellett fejedelmet választanunk: köteles legyen reá, hogy az *libera electio*t teljes életében semmi úton nem *impediál*ja; az országnak azt nem csak *integre* megtartja, hanem az fényes Portáról újlag mennél jobb móddal, császárral ő hatalmasságával *athnamelevél*lel *confirmált*atja.

8. Tanács-rendeknek, és országos gyűlésekben is mindeneknek *libera vox*ot enged, mindenféle panaszolkodásoknak és igazságoknak előszámlálására.

9. Üdö lévén hozza, *omnia fiscalia bona et alios proventus fiscales* recuperálni igyekezik illendő módok alatt, és az ország' határit, végházait tehetsége szerint, kiváltképpen tanács' és ország' híre nélkül, nem *abalienál*ja.

10. Az minemű titulust mostan országul az fejedelemségnek adunk, azt ország' híre nélkül nem

augeálja, sem változtatja, hanem éppen contentus leszen vele.

Illyen módok és okok alatt Nagyságodat azután egyenlő szívvvel, akarattal az fejedelemségre választván és solemniter inaugurálván, mostani előttünk álló szükséges dolgokról az minemű articulusokat végeztünk, azok is renddel így következnek:

Miérthogy fejedelemséggel és annak authoritásával eddég való fejedelmek közül sokan abutálván, az libera electionak jusát elfelejtván, rapinam arbitrati principatum, mindjárt az törvénytelenségre és több illetlen dolgokra hanyatthomlok mentenek, kiből iszonyú veszedelme következett mindenkor hazánknak; végeztük azért: hogy kolcsos városoknak, tanácsoknak, ispánoknak, székely és egyéb kapitányoknak, tisztviselőknék legyen authoritások arra, ha az fejedelem exorbitálna, és contra juramentum nobis praestitum valamit innoválna, hűtök felszabadulván és összegyűlvén ellene állhassanak absque nota infidelitatis, juxta contenta Decreti.

Az elbúdosott atyánkfiai, kik vagy az várakba szorultanak, vagy Báthori Gáborral ez országból kimentenek, hivattassanak: az kik az országban vagynak, nyolczad napra compareáljanak; az országon kívül penig kik vagynak, tizenötöd napra megjöjenek. Azonképpen az solemne juramentumot az ő Nagysága' hűségében, sub amissione universorum bonorum tam mobilium quam immobilium, tartozzanak praestálni: valakik itt Kolozsváratt vagynak mindjárt minden haladék nélkül;

az kik pedig itt nincsenek, székes helyeken tizenötöd napra praestálják. Az kik pediglen negligálnak és praestálni nem akarnak, az ispánok tartozának megjelenteni.

Az udvari gyalog kapitány, hadnagyok, vice hadnagyok, hasonlóképpen az végbeli és akármely várakban levők is legyenek olly kötelességgel, hogy fejedelem' 's ország' hűségében fejek' fennállásáig szolgálnak, és senkivel ország és fejedelem ellen nem practicálnak.

Az három natio között az unio újítassék és tartassék; az kitől Isten oltalmazzon — ha mi infortunium találna bennünket, ez országbeli nemeséget, székelységet és minden rendeket: az városi erősségben lévő uraim befogadjanak minden marhástúl, és bosszusággal ne illessék, hanem egy értelemben lévén, fejek' fennállásáig egymásnak szolgáljanak az unio szerént.

Az bányákat, aknákat, harminczadokat ne árendában birjanak ezután mint eddég, hanem bizonyos számadó tisztartók lévén hozza, az tárházba szolgáltatassék azoknak jövedelmek.

Ha az bányákban és aknákbán valami fogyatkozás volna azok miatt, kik ez ideig árendában birták; tehát az magok költségén megépítvén, azok adják éppen vissza az fiscus' kezébe.

Ez elromlott országban az fejedelem az sok dulást, kóborlást, fosztást megszüntetvén; udvara' népét tartsa continue maga mellett, ne az szászokon, avvagy lakságon, avvagy székelységen.

Mikor az fejedelem valamely városba mégyen' az gazdálkodás' dolgában az régi mód observáltassék.

Minthogy az székelység között az magok há-
tárokból és havasokról, majorházoktól, pásztorok-
tól bárány dézmát, vagy tömlőt és sajtot, az régi
jó szokások szerint, semmi üdőben az fejedelmek'
számára nem szedtenek; ezután is immunisok le-
gyenek ettől.

Az postálkodás' dolgában tartassék az régi ar-
ticulus: ha levele nincsen, semmivel ne tartozza-
nak. Társat maga mellé az posta ne fogadjon, ha-
nem az mennyi emberszám az levélben vagyon, ki-
re az cancellárián gondviselés legyen: mert ha
nevek nem leszen, az posta öt hat személyt fogad
mellé, az kiknek postalovat és gazdálkodást kíván-
nak. Az posta egyszeri utjáról megtérvén, az le-
velet mindjárt vissza adja.

Az székelý uraink atyámfiai panaszolkoznak:
hogy ez előtt egy néhányszor fejedelem' parancso-
latja nélkül cum apparatus bellico felüktenek, és had-
ba menni kényszerítették; bizonyos ideig ott tart-
ván, elbocsátották. Végeztük: hogy ennekutána
fejedelem' parancsolatja és levele nélkül ne tartoz-
zanak felülni és táborba szállani — excepto casu
repentinae necessitatis.

Minthogy az városok viselik az ország' és fe-
jedelem' terhet inkább, kit látván némelly rend és
az terehviselést elakarván kerülni, nobilitáltatták ma-
gokat; kik miatt az városok nagy fogyatkozásban
volnának, holott megkevesedvén, az szegénye fizeti
és viseli az terhet; tetszik azért országul: hogy ő
nagysága ennekutána az mező városokon senkit ne
nobilitáljon. Az kapitányságot ő nagysága adja.

Végezetre noha látjuk, Kegyelmes Urunk, or-
szágunknak felettébb való nagy romlását, pusztu-

lását és fogyatkozott állapotját; de mindazonáltal meggondolván ismét Nagyságodnak sok különbségét, az közönséges megmaradásra meg kell szegény községinket és magunkat is ugyan erőnk felett is erőltetnünk. Igirünk azért Nagyságodnak kapuszám szerént kilencz kilencz forintot — az combustákon kívül, — kiről az articulus obser= váltassék: mellynek felét az jövődő szent András' napjára, az felét Vizkereszt' napjára igirünk Nagyságodnak bészolgáltatni; de így, hogy ennekutána ususba ne keljen.

Az szász uraink atyáinkfiai is az kilencz forintot kapuszám szerént megadják, és az megirt napokra. Nagyságodnak könyörgünk: vegye jó neven.

Az miképpen immár Nagyságod hittel kötelezte magát minden fiscale bonumoknak és proven= tusoknak recuperálására; könyörgünk Nagyságodnak, és országul arra tanácsival egyetemben plena authoritást is adunk: hogy mennél hamarébb azoknak recuperálásában legyen szorgalmatos gondviseléssel.

Minthogy ennek előtte való fejedelmünknek hűtös tanácsi mind magának az fejedelemnek, mind az országnak, mind pedig némelly privata personáknak veszedelmekre, romlásokra ártalmas tanácsot adtanak, ki miatt főképpen jutottunk ez szörnyű veszedelembe; végeztük azért országul, Nagyságodnak is könyörgünk: hogy efféle gonosz és hamis tanácsokat, comperta rei veritate, érdemek szerént juris ordine megbüntessen in exemplum aliorum.

Mennyi sok nyavalyák, veszedelmek következ-

tek legyen reánk idegen országokból jött leveleknek s ipprimálása és az országtól elítikolása miatt, súlyosan érezzük; könyörgünk azért Nagyságodnak: hogy ha afféle, ez országnak szóló levelek jönének, Nagyságod küldje közünkbe.

Az székely uraink atyánkfiainak az aknáról házok' szükségére elegendő só adassék,

Végeztük azt is országul: hogy az székely atyánkfiái, az ő szabadságok szerint, az királybírakat esztendőnként megváltoztathassák, ha közönsegesen valamelly királybíró nem tetszenék; de így, hogy az urunk ő nagysága' fejedelmi jussa is megtartassék az székelység között,

C o n c l u s i o.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum dicti regni Transsilvaniae nobis modo quo supra porrecta, benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus et ratificavimus, nostrum illis consensum pariter et assensum benevolum praebuimus, prout acceptamus et ratificamus, et tam nos ipsi observabimus, quam per alios quospiam observari faciemus. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in praescripta civitate nostra Kolozsvár, die vigesima nona mensis octobris. Anno Domini millesimo sexcentesimo decimo tertio.

6.

PAR LITERARUM

VARADINO IN TRANSSILVANIAM MISSARUM.

Spectabiles ac Magnifici, Generosi, Egregii et
Nobiles, Prudentes item ac Circumspecti,
Domini Patroni, Amici et Fratres mihi
semper Observandissimi!

Servitorum meorum addictissimam semper com-
mendationem.

Az úr Isten az Nagyságtok' és Kegyelmetek'
jó igyekezetit minden dolgaiban tegye sze-
rencssé.

Az nagy hatalmu, szent, véghetetlen írgalmu,
felséges atya, mindenható úr Isten az mi előbeli
kegyelmes urunknak, fejedelmünknek Báthori Gá-
bornak sok mód nélkül való magaviselését, cseleke-
detit megelégtelvén, az szegény hazának is ennyi
sok kárvallásit, szörnyü inségét megszáván, ez
mái nap, úgy mint octobernek huszonhetedik napján
délután 3 órakort Váradon, Velence-utczában va-
lami legények által életének véget vete; és így az
nagy félelemnek, inségnek is vége lévén és meg-
szabadítván azokból, az vár' kapuját az városbeli
nemességgel és bennevalókkal fel vonatván, az e-
gész várban mindenféle rendet, nemességet, fizetett
népet, városbeli embert és parasztságot ezen es-
kettünk meg: hogy az várat senki feje' fennállá-

sáig meg nem adja; hanem minthogy ilyen szép végházat az mi eleink és atyáink Erdélynek jövedelméből az keresztyénségnek megmaradására építette volt, életünk' fogytaig Erdélyországnak megtartjuk. Az római császárnak is penig ő felségének itt való segítsége nem azért jött, hogy az hatalmas győzhetetlen császár' hadának, azvagy Erdélyországnak véteni és ártani akarna, hanem inkább azért jött, hogy minden dolog jobb móddal menjen végben, és az melly confoederatioja volt ő felségének az hatalmas császárral, az szentül megtartassék; sőt bé is nem jött volna, ha magunk nem hívtuk volna; holnap napon Isten' segítsége velünk lévén szép rendelt seregekkel innen az vár mellől elbocsátjuk őket. Nagyságtokat és ti Kegyelmeteket az Istenért is kérem: Nagyságtok és ti Kegyelmetek az pasának ő nagyságának ezképpen adja eleiben, és az ő hatalmassága' hadait vigye ki Erdélyből ő nagysága; tovább az rablás, égetés ez országban ne legyen. Erre ki is valami rabló ne jöjön, holott ő hatalmasságának ide sohult már semmi ellensége nincsen. Ez kicsiny megmaradt darab föld ne pusztuljon ennél is inkább. Nagyságtok penig és ti Kegyelmetek untalan ha mi híreink lesznek adja értésemre, és mindenben parancsolván, az szegény hazának minden erőmmel, tehetséggemmel teljes életemben szolgálni akarok. Jenő' várába, Lippába és Karánsebesbe, Lugasba is mindjárást megirattam, hogy imide amoda ne hajladozzanak, hanem ő Nagyságát, az mostani új fejedelmünket és Nagyságtokat állapotjuk felől megtalálván, ő Nagyságának és Kegyelmeteknek is megmaradásokra kiváltképpen való gondvi-

selések leszen. Isten sokáig Nagyságtokat és Kegyelmeteket tartsa meg jó egészségben.

Datum in Várad 27. octobris anno Domini
1613.

Spectabilium et Magnificarum, Generosarum, Egregiarum et Nobilium, Prudentum item ac Circumspectarum Dominationum Vestrarum servitor

Andreas Géczi.
